

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00045

YAAKOV GORDIN'S EYN- AKTERS

Jacob Gordin

*Permanent preservation of this book was made possible by
Thomas Goldman, Danny Tobias, Jonathan Goldman & Jim Tobias
in memory of
Fannie Singer*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יעקב גארדינ'ס אייז-אקטערס

ארויסגעגעבן פון

„ט א ג“

188 איסט בראָדוויי, ניו יאָרק.

Copyright 1917—by

JACOB M. GORDIN ESTATE

אינהאלט:

ערשטער טהייל

1. דער גויסט פון דער גהעמאָ.
2. די וואָהלמעטער פון דער איסט סייד.
3. דער רוסיש אַמעריקאַנישער פּעראַיין מיט ברוימע אידעאָלען.
4. אַ מענה צווישען מאַן און פרוי.

צווייטער טהייל

1. ער און זי.
2. איז ער שולדיג?
3. חצקאל דראַכמע'ס מאָנאָלאָג.
4. די וואָהנזיניגע אַקטריסע.
5. דער אָבגעשטאַרבענער קינסטלער.

דריטער טהייל

1. זי וויל ביט דעם שידוך.
2. אַ טראַגעדיע דורך שפּאַס.
3. פאַרוואָס מענער ליעבען.
4. קאַפּיטאַן דרויפּוס.
5. יאַקעל דער אָפּער'ן מאַכער.
6. נאָך דער שחיטה.
7. די טיפּען גאַלעריע.
8. דער קרויזיס.

די אויפגאבע און דער צוועק פון איינ-אקטערס

(אנשטאט א פארווארט צו יעקב גארדינ'ס „איינאקטערס“.)

פון אלכסנדר גארדין.

פארלעגענדיג פאר די אידישע לעזער אָט די קליינע, אָבער וויכ-טיגע, אויסגאבע פון „יעקב גארדינ'ס איינאקטערס“ קענען מיר מיט זיכערהייט פאראויסזאָגען, אז די זאמלונג וועט ארויסרופען דעמועלבען אינטערעס, אויפמערקזאמקייט און וואַרעמע אויפגאבע, וואָס יעדע שאַפונג פון גארדינ'ס פרוכטבארער פּען האָט אַרויסגערוּפּען. דער דאָזיגער נייעסטער צוגאָב צו זיינע געדרוקטע ווערק וועט צוזאַמען מיט די צוויי בענדער פון זיינע צעהן בעסטע דראַמען און די פיער בענדער פון זיינע קורצע ערצהלונגען און אָבהאַנדלונגען, בעדייטענדיג דער-נעהנטערן די אונטערנעהמונג אַרויסצוגעבען אַ פּאָלשטענדיגע אויס-גאַבע פון זיינע אַלע שריפטען. צוזאַמען מיט זיינע אַנדערע גוט-בעקאַנטע, ערפּאָלגרייכע דראַמען איז נאָך פאַראַן אַ גאַנצע מאַסע אונפערשפּענטליכע קליינע ערצהלונגען, אַרטיקלען און אַנדערע שריפ-טען. די העכסטע אַמביציע און האַפּנונג פון דעם שרייבער פון אָט די שורות איז צו זעהן ביי זיין לעבען אַ פּאָלקאָמענע אויסגאַבע פון יעקב גארדינ'ס שריפטען.

אין דער ליטעראַטור פון אַנדערע פעלקער בעמערקען מיר, אז אפילו זייערע וועניגער בעדייטענדיגע שרייבער בעקומען פּולע אַנטרע-נונג ביים פּאָלק, וועמענס לעבען, אידעאַלען, פריידען און ליידען זיי האָבען טריי געמאַהלען. זייערע שאַפונגען ווערען געזאַמעלט און פּער-שפּרייט צווישען פּאָלק אין מערערע אויסגאַבען. יעדע שורה, יעדער אות אפילו פון דעם אונבעדייטענדסטען פּראַגמענט אָדער בריעה ווערט אויפּמערקזאַם צונויפּגעקליבען, אָבגעהיט און איבערגעשריבען אויף

פארמעט כרי דאָס צו האַלטען אין ביבליאָטעקען און מוזעאומס פאַר'ן געברויך פון געלעהרטע און אַלגעמיינע לעזער. אין דער הינזיכט זיינען די אידישע שרייבער אַ טרויעריגער אויסנאַהם. זיי ווערען אויף אַ בעדויערענסווערטסטען אופן פערנאַכלעסיגט. נעהמען מיר, למשל, אַזאַ שרייבער מיט אַ פעסטגעשטעלטער רעפוטאַציע ווי יעקב גאַרדין, וועלכען מען קען, ניט איבערטרעטענדיג די מאָס פון בעשיידענהייט, בעצייכענען אַלס דעם וויכטיגסטען אידישען דראַמאַטורג און אַלס איינעם פון די בעדייטענדסטע אידישע שריפטשטעלער. און דאָך קומט אָן יעדער פּערזאָן אַרויסצוגעבען זיינע ווערק מיט גרויס מיה און אונגעהויערע שוועריגקייטען. בעת אין רוסלאַנד זיינען שוין כמעט אַלע זיינע דראַמען ערשינען און ווייט פּערשפּרייט אין פּערשיידענע אויסגאַבען, אין אידיש און אין רוסיש, איז אין אַמעריקאַ, וואו ער האָט אַזוי טריי און געוויסענהאַפט געווידמעט זיין גאַנצן לעבען צו שטודירען און שילדערן די שרייענדע נויטען, די וויכטיגסטע פּראָב־לעמען, נסיונות, שטרעבונגען און קאַמפּען פּונ'ם אידישען פּאָלק, בלויז אַ קליינער טייל פון זיינע שריפטען פּערעפּענטליכט געוואָרען און יעדער פּערזאָן אָט אין דער בעציהונג ווערט בענגענעט מיט קאַלטער גלייכגילטיגקייט.

נעהמענדיג אין אַנבעטראַכט אָט דעם טרויעריגען פּאַקט, גלויב איך, אַז די צייטונג „דער טאָג“ האָט פּערדיענט אַ בעזונדערען יישר כח פאַר דער געלעגענהייט אַרויסצוגעבען דעם באַנד „יעקב גאַרדינ'ס איינאַקטערס“. מיט דעם אָנפאַנג פּונ'ם יאָהר 1915 האָט „דער טאָג“ אָנגעהויבען דרוקען כּסדר וועכענטליך (מיט דער אויסנאַהמע פון איין לענגערען אָבשטעל) די דראַמאַטישע סצענען, מאַנאָלאָגען, דיאַלאָגען און קאָמעדיען פון יעקב גאַרדין, ביז זיי זיינען אַלע אָבגעדרוקט גע-וואָרען אין דער צייטונג. אַלס נעקסטען שריט האָט „דער טאָג“ זיך אונטערנומען צו פּעראייניגען אָט די איינאַקטערס און געבען זיי אַ פעסטגעשטעלטע, דויערהאַפטע פּאַרם, אַרויסגעבענדיג אַ באַנד פון „יעקב גאַרדינ'ס איינאַקטערס“. וואָס די מעלות אָדער חסרונות פון אָט דעם באַנד זאָלען ניט זיין, וועט ער פּערנעהמען אַ פּלאַץ אין דער אידישער ליטעראַטור אַלס עטוואָס אין וואָס יעקב גאַרדין האָט אַריינגע-הויכט אַ טייל פון זיין גייסט, שטרעבונגען און ציעלען. דער באַנד וועט איצט פּאַרשטעלען אַ טייל פון גאַרדינ'ס אַרבייט אויפ'ן פעלד פון דער אידישער דראַמאַ.

דער צוועק פון אָט דער פּאַרדערע איז ניט צו פּערענטפּערען,

קריטיזירען, אָבשעצען אָדער אורטיילען דעם ווערט פון גאָרדין'ס איינאַקטערס. זיי וועלען רעדען פאַר זיך אַליין און וועלען אַליין אַריינטראָגען זייערע מעכטיגע געדאַנקען און נעפיהלען אין די הערצער פון די אַרדישע לעזער. מײן אַבזיכט איז בלויז צו געבען געוויסע בעמערקונגען און אַנדרייטונגען, וואָס זאָלען דיענען אַלס וועגווייזער פאַר די לעזער, צו קענען בעסער פערשטעהן אָט די איינאַקטערס, זייער ציעל און די אומשטענדען אונטער וועלכע זיי זיינען געשריבען געוואָרען.

ווען דער פערפאַסער וואָלט איצט געלעבט און וואָלט אַליין אַכטונג געגעבען אויף דער אויסגאַבע פון זיינע איינאַקטערס, וואָלטען זיי געוויס אַרויסגעקומען אין אַנאָדער פּאַרס. ער וואָלט אפשר איינגע פון די איינאַקטערס פערבעסערט, געענדערט אָדער פערפאַלקאָמט, אזוי ווי אָבער זיי ווערען פערעפענטליכט נאָך זיין טויט, פעהלט די איינאַקטערס יענע אויסבעסערונג און אויסשליפונג, אָהן וועלכער קיין שום פערפאַסער גיט ניט אַרויס זיינע ווערק. צום בעדויערען האָבען מיר פון מאַנכע איינאַקטערס געהאַט בלויז די ערשטע, ניט בעאַרבייטע מאַנוסקריפטען אָדער שלעכטע קאָפיע פון זיי, ווייל די בעסערע מאַנוסקריפטען זיינען פערלאָרען געגאַנגען. פון דער אַנדערער זייט אָבער, האָבען מיר דאָס גליק געהאַט אַרויסצוגעבען אין „מאָג“ אַכט פון די איינאַקטערס אונטער דער אויפזיכט און רעדאַקציע פון יואל ענטין, וועמעס טיעפער בעגריף און ברייטע אָבשאַצונג פון יעקב גאָרדין, האָבען פיעל בייגעטראָגען צו דער פאַלקאָמענהייט פון דער אויסגאַבע. מיר האָבען אין אָט דער אויסגאַבע איינגעשלאָסען אַלע ענטיג'ס בעמערקונגען און ערקלעהרונגען צו די איינאַקטערס אַלס אַ וויכטיגער טייל פון זיי, בעצייכענט אונטער דער אויפשריפט „י. ע.“ מיר זיינען אויך פערפליכטעט צו י. ענטין פאַר זיין איבערזעצונג פונ'ם איינאַקטער „די וואָהלטהעטער פון דער איסט סייד“, וועלכער איז אַריגינעל געשריבען געוואָרען אין רוסיש.

יעקב גאָרדין האָט געשריבען זיינע איינאַקטערס אין צווישען־צייט פון זיין גרעסערער און שווערער אַרבייט, וואָס ער האָט געמוזט אָבגעבען פאַר זיינע גרויסע און ערנסטע פּראָבלעם־דראַמען. אָט די קליינע דראַמאַטישע סקיצען וואָס ער האָט אויפגעשריבען ביי געוויסע געלעגענהייטען פאַר אַ מאַמענטאַלען צוועק, האָבען איהם אַ ספעציעלען פערענדיגען פערשאפט, ווייל האָס האָט איהם מעגליך געמאַכט אויפ־צוכאַפּען אַן אויגענבליקליכען געדאַנק, אַ מערקווירדיגע פאַסירונג, אַ

קאמישען צופאל אָדער אפילו א וויכטיגע פראגע פון טאָג, וואָס וואָלט אָבער פערלאָרען די בעדייטונג, ווען ער זאָל עס געווען פערציהען דורך א לענגערער בעאַרבייטונג.

דער איינאַקטער אָדער דראַמאַטישער „סקעטש“ שטעלט מיט זיך פאָר אַ ספּאַנטאַנע שאַפונג, וואו די אידעע פונ'ם פערפאַסער ווערט אונמיטעלבאַר פערקערפערט אין אַ קורצען סוושעט מיט לעבעדיגע כאַראַקטערען און געשילדערט מיט לעבשאַפטע אויסדרוקען. די „קליי-נע דראַמאַ“ איז ביי איהם געווען אַ שנעלער, שאַרפער און ווירקזאַמער אויסדרוק פון זיין צופעליגען, פערבייפליהענדען געדאַנק און דערפאַר איז דאָס ביי איהם געווען אזוי בעליעבט. עס וואָלט אָבער געווען ניט ריכטיג צו האַלטען פאָר אונבעדייטענדיג דעם ווערט פון די איינאַקטערס צוליעב זייער קליינקייט אָדער שנעלער, רויהער בעאַרבייטונג. ווען אַ קונסטליעבשאַבער קומט אין אַ מוזעאום, שטודירט ער די גרויסע פיין-בעאַרבייטע בראַנז אָדער מאַרמאַר סטאַטוען פון ראָדין מיט ניט מעהר אינטערעס ווי ער שטודירט זיינע קליינע ליי-מענע פיגורען, ווייל אָמ די, כאַטש ניט קיין דערענדיגטע, אָנגעוואָר-פענע שטיקלעך סקולפּטור, זיינען פונקט אזוי כאַראַקטעריסטיש פאָר ראָדענ'ס טאַלאַנט, ווי זיינע גרויסע און בעסער-פערענדיגטע ווערק.

אויף דעמועלבען אופן וועלען יעקב גאָרדינ'ס איינאַקטערס פאָר'ן פאָרשער אָדער פאָר'ן לעזער פון זיינע דראַמען אָהן אַ ספּק זיין זעהר אינטערעסאַנט און ניצליך. דורך זיי וועט ער זיך לייכטער און גע-נויער בעקענען מיט גאָרדינ'ס מעטאָדען פון אויפבויען, ענטוויקלען און אויסאַרבייטען אַ דראַמאַטיש ווערק. אין אַ בילדער-נאַלעריע קען מען אַמאָל זעהן אַ גרויס בילד פון די גראַנדיעזע אַלפּענבערג און דערנעבען אַ בילדעל פון אַ לאַנדשאַפט וואָס שטעלט פאָר אַ בוימעלע וואַקסענדיג אויף אַ קליין בערגעל. פונדעסטוועגען קען דאָס קליין בילד, צוליעב זיין אַריגינאַליטעט און צויבער, זיין פונקט אזאַ גרויסע קונסטווערק ווי דאָס גרויסע בילד. אמת'ע קונסטווערק ווערט ניט געמאַסטען נאָך דער מאַטעריעלער גרויס, נאָר נאָך דער בעגאַבטקייט פונ'ם אַרטיסט אַריינצודרינגען אין דער טיעפעניש פון דער נאַטור'ס „נשמה“. דאָס איז בעזונדערס ריכטיג בנוגע דער דראַמאַ, וועלכע בעהאַנדעלט די געפיהלען, די נשמה און די אידעאלען פון מענשען; וועלכע שילדערט דאָס מענשליכע לעבען — יענעם ריעזיגען שמעלץ-אויווען, וואו עס זירען און מישען זיך אָהן אויפהער די פערשיעדענע פאָרמען פון לידען און פריידען, פון שרעק און האַפּנונג.

אין קונסט איז בלויז דאָס שעהן, וואָס האָט אין זיך כאַראַקטער. און אין יעקב גאָרדינ'ס איינאַקטערס זעהען זיך דימליך אַרויס די כאַראַקטער-שטריכען פון זיין קונסט. כמעט אין יעדער שורה פיהלט זיך דעם פערפאַסער'ס אייגענטימליכקייט, די אָבשפּיגלונג פון זיין האַרץ מערקט זיך אין יעדען טיפּ און אין יעדער סיטואַציע, וואָס ער האָט געשאַפּען; דער שמייכל פון זיין ברייטער נשמה שטראַהלט אַראָב אויפ'ן הויז, אויפ'ן מעכעל און אויף די פּערזאָנען פון דער האַנדלונג. יעדע איינציגע פון אָט די קליינע שפּיעלען ענטהאַלט אין זיך אַ געדאַנק, אַ שטימונג, אַ לעקציע לויט די ציעלען פונ'ם פּער-פאַסער אַלס אַ דראַמאַטורג — ניצליך צו זיין דעם אירישען פּאָלק אָדער דער מענשהייט, צו אַנטפּלעקען אַ געוויסען אמת, אויפצודעקען אַ סאַציאַלען איבעל, אויסצואוואַרצלען אַ פּערדערבליכען מנהג, גע-וואַהנהייט אָדער טראַדיציע, וועלכע ער בעטראַכט פאַר שעדליך אָדער אָבערלעבט, צו פּערלאַכען מיט זיין שאַרפּער סאַטירע אַ נאַרישע קאַנג-ווענאַיאַנאַליטעט אָדער אייגענטימליכקייט פון אַ ראַסע אָדער איינ-צעלנער פּערוואַן; אויסצוראַמען פון דער וועלט אַבערגלויבען און פאַ-נאַטיום, לערנענדיג די ברייטערע און טיעפּערע פּרינציפּען און אירעאַ-לען פונ'ם לעבען. אָט די מעלות פון יעקב גאָרדינ'ס איינאַקטערס וועלען, גלויבען מיר, בעדייטענדר איבערשטייגען די קליינע חסרונות אין דער טעכניק אָדער קונסט אָדער דעם ניטפּאָלירטען סטיל וואָס מאַכט פון אונזערע ליטעראַטור-קריטיקער קענען אפשר געפינען אין איינע פון אָט די איינאַקטערס. אין אַלגעמיין קענען זיך גאָרדינ'ס איינאַקטערס פּערגלייכען מיט זיינע בעסטע שאַפּונגען.

אין יאָהר 1890, ווען יעקב גאָרדין האָט בעשלאָסען זיך ערנסט איבערצוגעבען צו דער אירישער דראַמאַ, האָט זיך דאָס אירישע טאַט-טער אין אַמעריקאַ נאָך געפונען אין אַ זעהר טרויעריגער, מאוס'ער לאַגע. בלויז די ביליגסטע שונד-שטיק און מעלאָדראַמען זיינען אויפ-געפיהרט געוואָרען, די אזוי גערופּענע „היסטאָרישע אָפּערעטען“ מיט זייערע קופּלעמען, ליעדלעך און מענז, מיט די רייכע קאַסטיומען און פּראַכטפּאָלע דעקאָראַציעס זיינען געווען די בעסטע צוציהונגס-מיטלען פאַר'ן עולם. די אירישע אַקטיאָרען זיינען געווען ניט מעהר ווי ליאַל-קעס און פּאַיאַצען און די אירישע ביהנע איז געווען פּערזונקען אין אַ טיעפען זומפּ פון וואַלגאַריטעט, וואו יעדער פּרינציפּ פון קונסט איז שענדליך פּערשוועכט און בעליידיגט געוואָרען. צו בריינגען אָרד-נונג און אַנשטענדיגקייט אינ'ם אירישען טעאַטער האָט דעמאָלט אויס-

געזעהען צו זיין א ריעזיגע אויפגאבע, אויפצופיהרען א ריינע ליטעראַ-
רישע דראַמא אויף דער אידישער ביהנע איז בעטראַכט געוואָרען
כמעט פאַר אַן אונמעגליכקייט. אָט אין יענער צייט פון שווערען
קאַמף נעגען די פינסטערע כחות פון אונוויסענהייט און קונסט־פער-
שוועכונג האָט יעקב נאָרדין געפאַסט דעם בעשלוס צו פּעראַינטערע-
סירען דאָס אידישע פּאָלק אין זיין קאַמף פאַר אַ ריינער און קונסט-
טרייער דראַמאַ. ער האָט דאָן אָרגאַניזירט אַ געזעלשאַפט אונטער'ן
נאָמען „די פּרייע אידישע פּאָלקס־ביהנע“ מיט'ן צוועק צו פּאַפּולאַרי-
זירען און דעמאָקראַטיזירען די דראַמאַ און ער האָט דירעקט אַפּעלירט
צום פּאָלק די בעוועגונג צו אונטערשטיצען.

אַן עקספּערימענט איז געמאַכט געוואָרען אין אַ קליינעם טעאַ-
טער אין 104 באַוערי, וואו די דאָזיגע געזעלשאַפט האָט אין ווינטער
פון 6—1895 פּרובירט אויפּפיהרען גוטע, ערנסטע דראַמען. דער
פּערזון איז אָבער געווען אַ דורכפאַל, ווייל דאָס אידישע פּובליקום
איז נאָך ניט געווען צוגעגרייט פאַר אזאַ סאָרט בעוועגונג. יעקב
נאָרדין האָט אָבער פּאַרט ניט אויפגעגעבען זיין בעשלוס צו מאַכען די
בעסערע דראַמאַ צוגענגליך פאַר'ן אידישען פּאָלק, און כרי צו דער-
גרייכען אָט דעם ציעל, האָט ער אָנגעהויבען שרייבען זיינע איין־אַקט-
טערס, וועלכע האָבען אויך צוליעב דעם אַ בעזונדערע היסטאָרישע
שייכות צו דער אידישער דראַמאַ און טעאַטער.

2.

יעקב נאָרדין האָט בעטראַכט דאָס טעאַטער פאַר אַ געזעלשאַפט-
ליכער אינסטיטוציע און ניט פאַר אַ פּריוואַט־אונטערנעהמונג פאַר
נעשעפט און פּראָפּיט. ער האָט געגלויבט, אז וואָס שנעלער דאָס טעאַ-
טער וועט סאָציאַליזירט ווערען, אַלץ בעסער וועט דאָס זיין פאַר
דער פּרייהייט פון קונסט. דער איינאַקטער האָט אָבער געקענט דיענען
פאַר אָט דעם צוועק פּיעל בעסער און ווירקזאַמער איידער די לעגייטי-
מע דראַמאַ. דער איינאַקטער ווערט געבאַרען אין גייסט פון רעוואָלוציע
געגען די אָנגענומענע רעגלען און אייזערנע געזעצען פון צייט, אָרט
און אייגנטייט, וואָס בעהערשען די טעכניק פון דער דראַמאַ, און
געגען דעם הערשענדיגן קאָמערציאַליזם פּונ'ם טעאַטער. ער רעבעלירט
געגען די שטרענגע פּאַדערונגען פון עטליכע אַקטען, פון אַ צאָהלריי-
כען פּערזאָנאַל און פון גענויער פּסיכאָלאָגישער אַנאַליזע אין דער בע-

האנדלונג און ענטוויקלונג פון דער דראמע, פאר'ן איינאקטער, וועלכער פאָדערט דעם איינפאכסטען און קורצסטען דראמאטישען אויסדרוק, איז אָפט גענוג ניט מער ווי צוויי אָדער דריי האַנדעלנדע פּערזאָנען. דער רעוואָלוציאָנערער כאַראַקטער פון דעם איינאקטער צייגט זיך אויך אַרויס דערמיט, וואָס ער זוכט שטענדיג אויסצומידען דעם אַלטען אויסגעטראָטענעם וועג און זוכט אַלץ נייע מעטאָדען און פּאַרשטע-לונגס-פּאַרמען. דאָ ליעגט דער סוד פון מעטערלינק'ס וואַנדערבאַרען ערפּאָלג מיט זיינע כּעריהמטע „מאַריאַנעטען-שפּיעלען“, וועלכע האָ-בען דעם רעוואָלם נאָך ווייטער געבראַכט, דורך זייער פּאַלשטענדיגער בעזייטיגונג פּונ'ם פּראָפּעסיאָנעלען שוישפּיעלער. דער אַלטער גלוי-בען, אַז בלויז איינשטודירטע און אויסגעלערנטע אַקטיאָרען קענען מיט זייער שפּיעלען ריכטיג אויסטייטשען אַ דראַמאַ, האָט זיך אַרויס-געוויזען פאַר פּאַלש, ווייל מעטערלינק האָט אָנפּערטרויט זיינע קורצע דראַמען צו ליאַלעס, צו היילצערנע אויטאָמאַטען. אזוי זוכט אַלץ דער רעבעלישער איינאקטער פּערשיעדענע וועגען זיך צו בעפרייען פון אַלע אַלטע געזעצען און בעשרענקונגען, בעת די לעגטימע דראַמאַ מוז האָבען אַ טעאַטער-געביידע, אַן אוידיטאָריום, אַ ביהנע מיט אונזעה-ליגע מאַכיאָזיעס, אויסשטאַטונגען, קאַלציום, עלעקטרישע ליכט און עפּעקטען, פּאַרהאַנגען, קאַסטיומען, דעקאָראַציעס און אַנדערע נויטיג-קייטען, בעגעהט זיך דער איינאקטער אָהן אַט די אַלע מכשירים. ער בענויטיגט ניט קיין „הויז“, קיין אייגענטום און קיין ביהנע. ער קען געשפּיעלט ווערען אין אַ זאַל, אין אַ שול-צימער, אויף אירגענד וועל-כער פּלאַטפּאָרם און אויף דער פּרייער לופט. נאָך מער; אזוי ווי דער איינאקטער פּאָדערט ניט קיין גרויסע הוצאה, איז ניט אָבגענוג פון „רייכער אויסשטאַטמונג“ און פּערשפּרעכט ניט קיין גרויסע פּראָפּיר-טען פאַר ספּעקולאַנטען און געלד-זוכענדע טעאַטער-דירעקטאָרען, בלייבט ער דערפאַר ריין און אונבעפלעקט פון די געלד-אינטערעסען און קאַמערציאַליזם וואָס בעהערשען דאָס טהעאַטער. דער איינאקט-טער ווערט ניט פּערקויפט אין קנעכטשאַפט צו די „טעאַטער-פּאַטראָן-געזעץ“, וועמענס געשמאַק און קאַפּריזען מען שטרעבט צו בעפרידיגען; ער דאַרף ניט אַמוזירען דעם „מיעדען געשעפטסמאַן“, וועלכער האָט אַם בעסטען ליעב אַ „לייכטע, נאַרישע שפּיעל“; ער מוז זיך ניט בויגען פאַר דיספּעפּטיקער, וועלכע דאַרפען אַ שפּיעל כּדי צו העלפען זייער פּערדייאָונג; ער האָט ניט די אויפגאַבע צופרידענצושטעלען די לעבע-יונגען, וועלכע זוכען אויפּרעגענדע אונטערהאַלטונגען; ער

דארף, אין קורצען, ניט רעכענען זיך מיט טויזענד און איינע פאָדערונג
גען און בעדינגונגען וואָס האַלטען אין צוים די גרויסע דראַמא. דער
איינאַקטער איז רעוואָלוציאָנער אין זיין ניט אַכטען די דראַמאַטישע
טראַדיציעס און די געלד־קאַסע. ער בעזייטיגט די איבערפליסיגע
דעקאָראַציעס. די אַלטע פאַרשמעלונגס מעטאָדען, די רייכע קאַסטור
מען, די „שעהנע מיידלעך“, די שפּאַסימאַכער און פּאַיאַצען און די
אַלע בעפּוצונגען, וואָס ווערען אָנגעווענדט כּדי צו מאַכען אַ גרויסען
„היט“. ער איז אַן ערלייזונג פּון די שווערע „מעאַטער־פּראָדוקטען“
און פּון די פּוסטע, אויבערפלעכליכע און אינהאַלטסלאָזע טעאַטער־
מאַכערייען.

יעקב גאָרדין האָט אויסגעפונען, אַז דער איינאַקטער איז ניצליך
און מעהר ווי איין וועג. די ערשיינונג פּונם איינאַקטער איז געווען
אַ גרויסע נייעס און איבערראַשונג, ווייל די אידישע בינהע האָט נאָך
ביו דעמאָלט פּון אַזאַ זאַך ניט געוואוסט. די סאָרטען איינאַקטערס,
וואָס מען האָט יע ביו דאָן אויפגעפיהרט, זיינען געווען אָדער ביליגע
פאַרס־קאָמעדיעס אָדער לעכערליכע פּאַיאַצען־שטיק וואָס זיינען איבער־
געניצעוועט געוואָרען פּון די אַמעריקאַנער וואָדעווילען. גאָרדינ'ס
איינאַקטערס זיינען געשריבען געוואָרען מיט'ן צוועק פאַר ערציהונג
און מיט דער אַבזיכט זיי זאָלען אויפגעפיהרט ווערען פּון לעיבהאַבער
פּון דער דראַמא, אַנשטאט פּון פּראַפּעסיאָנעלע שוישפּיעלער. ער האָט
געזוכט צו בעזייטיגען די גרענעץ צווישען דעם אַקטיאָר און צושויער,
צווישען פּערפאַסער און פּובליקום און צו ענטוויקלען ביי דער מאַסע
אַן עכטע ליבע און הויכשעצונג צו דער קונסט.

דער איינאַקטער האָט געגעבען די בעסטע געלעגענהייט פאַר קונסט־
ליעבהאַבער צו קומען אין דירעקטער בעריהרונג מיט דער דראַמא און
איהרע מעטאָדען און זיי אויסלערנען דורך פּערזענליכער ערפאַהרונג
ביים שטודירען, ביי דער פּראַבּע און ביים אויפפיהרען זי אויף דער
אַמאַטיו־ביהנע. אויף דעם אופן האָט ער געמאַכט אַ פּערזוך צו
מאַכען דאָס טעאַטער עקאָנאָמיש און סאָציאַל, דערגרייכבאַר פאַר'ן
פּאָלק, אַנשטאט, אויף אַ פּערקעהרטען אופן, צו ציהען דאָס פּאָלק צום
טעאַטער דורך געלד־פּערשווענדערישע אַנאָנסען און קאַסטבאַרע אויפ־
פיהרונגען. דאָס פּאָלק מוז ניט פּערנאַרט און געשלעפט ווערען אין
טעאַטער דורך שרייענדע אַפּישען, עלעקטרישע שילדען און אַנאָנס־
וואַנענס. די מעהרסטע פּון אונז האָבען לייעב די דראַמא צוליעב איהר

אליין און ליעבען צו בעזוכען דאָס טעאָטער אזוי אָפּט ווי מעגליך. די מעהרסטע פון אונז וואָלטען געפונען גרויס פּערגעניגען אין אַמאָ-טיוו-פּאַרשטעלונגען און וואָלטען זיך מיט פּרייד געוואָלט אליין בע-טייליגען אין אזעלכע פּאַרשטעלונגען. אָט דער אַלגעמיינער אינטערעס און נאַטירליכער דראַנג פאַר'ן דראַמאַטישען אויסדרוק איז דער הויפּט-שטיץ-פּונקט פון דעם איינאַקטער. זיין ערציהערישע זייט איז דער עיקר; זיין פּראָפּעסיאָנעלע זייט — אַ נעבען-זאַך. שפּיעלען טעאָטער איז איינע פון די אַמוזירענדסטע פּאַרמען פון זעלבסט-אויסדרוק און ס'איז ניטאָ קיין אורזאַך פאַרוואָס דאָס זאָל בלייבען די מאַנאַפּאַל פון די פּראָפּעסיאָנעלע אַקטיאָרען, אַנשטאַט וואָס דער גרעסטער טייל פון הויזליכע און אויסער-הויזליכע ספּאַרטס, אַטלעטישע איבונגען, שפּילען און צייט-פּערטרייבונגען זיינען בעגרינדעט אויף פּערזענליכע עגאָ-איזם, נאַרישען שטאַלץ אָדער פּיזישער בעפּרידיגונג, קומט דאָס שפּיעל-לען אויף דער ביהנע פון אַן ערנסטען פּערלאַנג צו אַמוזירען און געבען אַן עסטעטישען פּערגעניגען צו אַנדערע און צו דערזעלבער צייט זיך אליין אויך צו אַמוזירען.

3.

דער איינאַקטער איז אַבּהענגיג פון אַמאַטיווען און קונסט-ליעב-האַבער, און האַלט זיך פּאַלשטענדיג אויף זיי. ער שטיצט זיך אויף די אַמביציעזע אונאַבּהענגיגע גרופּען יונגע לייט, וועלכע דאַרפּען האָ-בען אַן אויסוועג פאַר זייערע אַרטיסטישע נייגונגען. זייער צאָהל איז גרויס און זיי האַלטען שטענדיג אין פּערמעהרען זיך. צאָהלרייכע פּעראַיינען און אָרגאַניזאַציעס וואַקסען אויס טעגליך מיט דעם צוועק צו דערהויבען און צו פּאַפּולאַריזירען די דראַמאַ. מיט אָט דער בע-וועגונג פאַר'ן איינאַקטער זיינען ענג פּערבונדען די „קליינע טעאָטע-רע“, וועלכע ווערען ספּעציעל געבויט און אויסגעשטאַטעט אזוי, אַז די איינאַקטערס זאָלען קענען אויפּגעפיהרט ווערען אויפ'ן בעסטען אופן.

דער בעגעהר נאָך אָט די „קליינע טעאָטערע“ לאָזט זיך איצט פּיהלען איבער'ן גאַנצען לאַנד. ווען יעקב גאַרדין האָט געגרינדעט זיין „פּרייע אידישע פּאַלקס-בינהע“ און האָט ערנסט אָבער אָהן ער-פּאַלג, געשטרעבט אויפּצואוועקען אין די אידישע מאַסען אַן אינטערעס אין דער גוטער ערנסטער דראַמאַ, האָט ער ניט גע'חלומ'ט אַז זיין

ערפאלגלאזער עקספערימענט וועט זיין דער פאָרלויפער פון אַ גרויסער
 עדעלער בעוועגונג פאר דער דערהויבונג און עמאנציפירונג פונ'ם טעאָ-
 טער. היינט זעהען מיר ווי די קליינע „קאָמוניסטי טעאָטער“, וואָס
 זיינען עהנליך צו דעם וואָס ער האָט געגרינדעט נאָך אין די ניינציגער
 יאָהרען, געפינען זיך אין די „קאָמוניסטי“ צענטערס איבער'ן גאנצען
 לאַנד פון איין ים־ברעג צום אַנדערען. עס איז גענוג צו דערמאָנען
 אזעלכע אמאטיו־גרופען ווי די „וואַשינגטאָן סקווער פלעיערס“, די
 „נייבאָהוד פלעיערס“ אין ניו יאָרק אָדער די שיקאַגאָ'ער „הול האוּ
 פלעיערס“, די „פּראָווינשעל פלעיערס“, דעם „פּאַרטמאַנטאָ טעאָטער“,
 און פיעל אַנדערע אום צו מאַכען זיך אַ בעגריף וועגען דער גרויסקייט
 און וויכטיגקייט פון אָט דער בעוועגונג. כאָטש פּערשיעדען אין זייע-
 רע נעמען און כאַראַקטערען זיינען זייערע ציעלען און אויפגאַבען
 דיזעלכע צו ברענגען די דראַמאַ און האָס טעאָטער צום פּאָלק. דער
 ערפאלג און די פּאַפּולאַריטעט פון די קליינע „קאָמוניסטי“ טעאָטע-
 רען איז אַ בעווייז ווי נויטיג און ניצליך זיי זיינען. אָנפאַנגענדיג
 מיט קליינע שווי־שפּיעלען פון לאָקאלען און צופעליגען אינטערעס,
 ווערען זיי אַלע מאָל ברייטער און נעהמען אין זיך אַריין דאָס לעבען
 פון דער וועלט; זיי דערוועקען אַן אמת'ן געשמאַק פאר דער גוטער
 דראַמאַ, ערמוטיגען צו לעזען און שטודירען ערנסטע דראַמען, ערצי-
 הען די יוגענד צו אַן ערנסטען פּערהאַלטען זיך צו דער דראַמאַ, אַלס
 אַ גרויסער, לעבען־ערקלעהרענדער, פּראָבלעם־לייזענדער, גייסט־ער-
 נעהרענדער, האַרץ־בעוועגענדער, נשמה־זעטיגענדער ליטעראַרישער
 פּראָדוקט. זיי העלפען אויפהויבען די מדרגה פון טעאָטע־רשיטיק, פון
 נאַרישע, זינלאָזע, „קאָמעדיאַנטסקע“ אַמוזירונגען צו ווערטפולע, אַר-
 טיסטישע שאַפונגען. זיי וואַקסען אויס פון דער געזונטער, שאַרפער
 אונצופרידענהייט מיט דעם איצטיגען קאָמערציאַליזירטען טעאָטער
 וואָס ווערט אויפגעהאַלטען פון אַ קאַפיטאַליסט מיט'ן איינציגען צוועק
 צו מאַכען גרויסע פּראָפּיטען אָהן אירגענד וועלכער אַכטונג פאר דער
 קונסט. זיי רופען אַרויס דעם געזונטען מיטוירקונגס־און פּעראַייני-
 גונגס־גייסט פון דער גאַנצער געמיינדע; שפּיעלער, אונטערנעהמער,
 סצענע־מאַהלער, גאַרדעראַבער, אַקטיאָרען און דאָס פּובליקום — צו
 אַרבייטען האַרמאָניש צוזאַמען פאר געגענזייטיגען אינטערעס. אויף
 דעם אופן זיינען די קליינע „קאָמוניסטי טעאָטערס“ ניט בלויז די צענ-
 טערען פאר דער ענטוויקלונג און אויפקלעהרונג פונ'ם פּאָלק, נאָר זיי
 זיינען אויך די איינפלוסרייכע כחות פאר דער דעמאָקראַטיזירונג און

סאציאלזירונג פונ'ם טעאטער. מיר זעהען, אלזא, אז כאָטש די „פרייע אידישע ביהנע“ האָט געהאט אַ פריהצייטיגען טויט, איז עס איהר נאָכפאָלגער, דעם קליינעם „קאָמוניטי טעאטער“, בעשערט צו לעבען און צו בליהען מיט שטענדיגען ערפאָלג.

די איינאקטערס פון יעקב גאָרדין זיינען געשריבען געוואָרען פאַר בעלעהרענדע צוועקען און מיט דער אַבזיכט צו דיענען אלס ערש-טע לעקציע פאַר אמאטאָרען און קונסט-ליעבהאַבער. די מעהרסטע פון זיי זיינען געשפיעלט געוואָרען פון ניט קיין פראַפעסיאָנעלע אַקטיאָרען און דער פערפאַסער האָט דערפאַר אויסגעוועהלט דערצו אַן איינפאַכע, עלעמענטאַרע בעהאַנדלונג, אויסמיידענדיג קאָמפליצירטע טעמאַס, סווישעמען אָדער פערפאָנטערטע סצענעס, וואָס וואָלטען דעם איינאַקט טער אַרויסגעשטויסען פון דעם קרייז פון סטודענטען און ליעבהאַבער פון דער דראַמאַ און וואָלטען דערפאַר פערלאָרען דעם ציעל, פאַר וועל-כען ער איז געשריבען געוואָרען.

אין די דאָזיגע איינאַקטערס איז ניטאָ קיין אויפגעבלאָזענע קייט און קיין פּרעטענציעס. זיי זיינען ניט מעהר, ווי איינפאַכע „סקעט-שעס“ און שטודיען, דראַמאַטישע מאָנאָלאָגען, דיאַלאָגען און סצענעס, ענטשטאַנען און אויפגעשריבען אונטער'ן דרוק פון אַ מאָמענטאַלער ערשיינונג אָדער פאַסירונג. ווען אַ גרויסע געשעהעניש האָט פּעראַיני-טערעסירט די וועלט, צום ביישפּיעל די דרייפּוס אָפּער אָדער די וועלט-אויסשטעלונג אין שיקאַגאָ אין צוזאַמענהאַנג מיט פינאַנציעלע פאַ-ניס און אַרבייטס-אונרוהען, האָט יעקב גאָרדין אָט די פאַסירונגען פּערקערפּערט אין אַזעלכע איינאַקטערס ווי „קאַפיטאַן דרייפּוס“ און „דער קרויז“ — ווען עס איז אין דעם פּיעלזייטיגען, אינטענסיווען לעבען פון דער איסט-סייד אַרויפגעשוואַמען אַן ערנסטע פראַגע אָדער פראַבלעמע וואָס האָט געצויגען די אויגענבליקליכע אויפמערקזאַמקייט האָט ער זיי בעהאַנדעלט אין אַזעלכע איינאַקטיגע דראַמען, ווי „די וואָהלטהעטער פון דער איסט סייד“, „דער גייסט פון דער גהעטאָ“ און אַנדערע.

מאַנכע פון די איינאַקטערס זיינען געשריבען געוואָרען צו העל-פען די ערציהערישע אָדער סאָציאַלע אַרבייט פון וויכטיגע אָרגאַניזאַציעס און צו פּערגרעסערען זייערע פּאַנדען, ווי פאַר'ן „אַבענד בלאַט“, פאַר דער „ערויקוישאַנאַל ליגע“, די „רוסישע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע סטודענטען-סאָסייעטי“ א. א. וו. אַנדערע זיינען געשריבען געוואָרען אויפ'ן ערנסטען פּערלאַנג פון אַ שוישפּיעלער אָדער שוישפּיעלערין

פאָרצושטעלען עטוואָס נייעס פון יעקב גאָרדין צו זיין, אָדער איהר, עהרענאָבענד, ווידער אַנדערע זיינען פונ'ם פערפאַסער אַליין געווירד מעט געוואָרען צו אַ קינסטלער אָדער קינסטלערין פאַר אַנערקענטע פערדינסטען.

זיין קליינער שפיעל „די טיפּען-נאַלערע“, וועלכען ער האָט פער-פאַסט צום צעהן-יעהריגען יובילעאום פון זיין טעטיגקייט אַלס דראַ-מאַטורג, האָט ער געשריבען אַלס שטאַרקען ענטפער צו זיינע קריטי-קער און אָנגרייפער, די זעלבסט-געקרוינטע היטער פון דער אידישער מאָראַל און רעליגיאָן.

אין אַנדערע פון אַט די קליינע דראַמען, ווי צום ביישפיעל אין „יאָקעל דער אָפּערען-מאַכער“ אָדער דער „אָבגעשטאַרבענער קינסט-לער“ זעהן מיר יעקב גאָרדין אַלס רעפּאַרמער און אויפבויער פונ'ם אידישען טעאַטער, וועלכער שטרעבט ערנסט צו רייניגען און בעפרייען די אידישע ביהנע פון איהר שמוץ און וואַלגאַריטעט. מיט איין וואָרט, די דאָזיגע קליינע טעאַטער-שטיק האָבען ניט בלוז אין זיך פערקערט אַ געוויסען צוועק אָדער שליחות צום פּאָלק, נאָר יעדע פון זיי איז געשריבען געוואָרען פאַר אַ בעשטימטען ציעל.

דאָך אָבער, כאַטש אַט די שטיק זיינען געשריבען געוואָרען אונ-טערן דרוק פון אַ מאַמענט כדי צוצופאַסען זיך צו אַ געוויסער גע-לעגענהייט אָדער צופאַל, איז זייער אינטערעס פונדעסטוועגען ניט קיין צופעליגער אָדער פערבייגעהענדער, נאָר אדרבא — אַ שמענדיגער און אַן אַלמענשליכער. יעדע דראַמעלע איז אַן אָבשפיעגלונג פונ'ם לעבען, וואָס דער פערפאַסער האָט אַזוי גוט געקענט; אַ ווענדונג צום פערשטאַנד אָדער געפיהל; אַ כאַראַקטער-שילדערונג; אַן אויסדרוק פאַר הומאָר אָדער ליידען און איז אַ לעכהאַפטע פּאָרשטעלונג פון אַ דראַמאַטישער מעמאַ וואָס בערעכטיגט זי צו אַ חשוב'ען פּלאַץ אין דער דראַמאַטישער ליטעראַטור. נאָכדעם ווי דער ערשטער עקספּע-רימענט איז נאָר געמאַכט געוואָרען, האָט דער פערפאַסער יעדען נייעס איינאַקטער אַלץ מעהר ערנסטע אויפמערקזאַמקייט געשענקט, ווי מיר קענען דאָס בעמערקען אין דער אימער-וואַקסענדער טעכנישער און קינסטלערישער בעאַרבייטונג מיט יעדען נאָכפּאָלגענדען איינאַקטער. עס איז קיין ספק ניט, אַז ווען ער זאָל געווען פאַר'ן איינאַקטער אָב-געבען אַזוי פיעל ענערגיע און אויסדויערענדען אויפער ווי פאַר דער גרויסער דראַמאַ, וואָלט עס איהם ענטוויקעלט פונקט צו אַזאַ הויכער מדרגה פון דראַמאַטישער קונסט, ווי זיינע גרעסערע ווערק.

ארטהור שניצלער האָט יאָהרען לאַנג געאַרבייט ביז ער האָט ענט-
וויקעלט אזא קרעפטיגע פּאַרם פּאַר זיינע איינאַקטערס. יעקב גאָרדין
וואָלט אפשר געווען דערנרייכט אָן עהנליכען גראַד פּאָלקאָמענהייט,
ווען ער זאָל זיך געווען אָבגעבען בלוז מיט דער איינער אַרבייט. אָבער
זיינע איינאַקטערס זיינען נאָך געווען צייטווייליגע, אָפט אונטערבראָך-
כענע שאַפונגען אין די עטליכע יאָהר פון 1891 ביז 1900. צוליבע
פיעל אורזאכען האָט ער ניט פּאַרטגעזעצט זיינע איינאַקטערס נאָך
1900, אָבער הויפטזעכליך דערפאַר, ווייל זיינע אונטערנעהמונגען איי-
בערצובויען און פערבעסערען די אידישע ביהנע האָבען איהם געשטעלט
פנים-אַליפנים מיט שווערע פּראָבלעמען. די רעגעלמעסיגע דראַמאַ
צייט איז האָס אידישע טעאַטער אַלץ מעהר קאָמערציאַליזירט געוואָר-
רען, צום גרויסען טייל דורך דעם שעדליכען איינפלוס וואָס געוויסע ער-
שיינונגען פון דער אַמעריקאַנער ביהנע, ווי איהרע קאָמערציעלע מע-
טאָדען, איהר אויבערפלעכליכקייט און איהר פּראָפּיעטען-זוכעריי, האָ-
בען געהאַט אויף די אידישע טעאַטער-דירעקטאָרען און „סטאַרס“.
דאָס אידישע טעאַטער איז שנעל געוונקען און איז געוואָרען ניט מעהר
ווי אַ געלד-מאַכער געשעפט און די אידישע דראַמאַ איז געוואָרען אַ
מיטעל צו „כאַפּען דאָלאַרס“.

כדי אַנטקעגען צו ווירקען אָט דער שטרעמונג און כדי צוצושמי-
דען די אויפּמערקזאַמקייט פונם פּאָלק צו דער עכטער ערנסטער דראַ-
מאַ, האָט זיך יעקב גאָרדין געמוזט אַריינוואָרפען מיט'ן גאַנצען כח
און לעבען אין דעם קאַמפּף געגען דעם פערדערליכען איינפלוס וואָס
האָט געדראָהעט די סאַמע עקזיסטענץ פון דער ערנסטער דראַמאַ —
מיט בלוז דורך שרייבען און אויפּפיהרען גרויסע, שטאַרקע, בעוועג-
ליכע, איבערוועלטיגענדע, אינטערעסאַנטע דראַמען, נאָך אויך דורך
שרייבען אַרטיקלען אין דער פּרעס, דורך האַלטען לעקציעס און דורך
אונאויפּהערליכער אויפקלעהרענדער פּראָפּאַגאַנדאַ. אָט צוליבע דעם
איז דער איינאַקטער בעזייטיגט געוואָרען, אונטער'ן דרוק פון דער
מעהר וויכטיגער און מעהר נויטיגער אַרבייט, און איז שוין דערנאָך
קיינמאָל מעהר ניט צוריק אויפגענומען געוואָרען.

אויף דער אַמעריקאַנער ביהנע ערפילט דער איינאַקטער מיט
שטאַנדהאַפּטיגקייט זיין שלחות. מויוענדער יונגע לייט, אינטעל-
גענטע מענער און פרויען, קונסט-ליעבהאָבער זיינען מיטהעלפער אין
זיין רעוואָלוציאָנערער אויפגאַבע צו בעקעמפען אונזער קאָמערציאַ-

ליזירטען, געלט'בעאיינפלוסטען טעאטער. פאָלקס-שולען און קאלעד-
זשעס האָבען זיך אָנגעשלאָסען אָן דער בעווענונג און די דראַמא ווערט
און זיי שטודירט דורך דער דירעקטער מעטאָדע פון פאַרשטעלען
איינאַקטערס אין די שול אוידיטאָריוםס. די „קאָמוניטי“ טעאָטערס
ערציהען דאָס פאָלק צו דער גרויסער אויפגאַבע פון אויפהויבען און
בעפרייען די דראַמא פון דעם זומפ פון קאָמערציאַליזם. איז עס דען
מעגליך, אז די אידישע יוגענד וועט בלייבען טויב און גלייכגילטיג
צו דעם ערנסטען רוף פונ'ם איינאַקטער? קען דען זיין, אז דאָס
אידישע פאָלק וועט זיך ניט אַברופען אויף דעם גליהענדען אויפרוף?
די אידען האָבען שנעל ענטוויקעלט אַ טיעפע ליעבע צום טעאָטער און
אַ טרייע אַבשאַצונג פון דעם איינפלוס און וויכטיגקייט פון דער
עכטער דראַמא פאַר די אויפפיהרונגען, זיטען און מאַראַלישען לעבען
פונ'ם פאָלק. אַט דערפאַר גלויבען מיר, אז אַט דער קליינער באַנד
פון יעקב גאַרדינ'ס איינאַקטערס וועט אָהן ספק אויפגענומען ווערען
מיט גרויס אינטערעס און מיט דער אויפמערקזאַמקייט, וועלכע ער
פערדיענט.

ערשמער מתייל

דער גייסט פון דער גהעמאָ

איין־אַקטער

פון יעקב גאַרדין

דיעזער איין־אַקטער איז פערפאַסט געוואָרען אין 1904 פאַר דער עדיור־
קיישאַנאַל ליעג. יעקב גאַרדין איז דאַמאַלט געווען דער פרעזידענט פון יער
נער בילדונג אָרגאַניזאַציע. „דער גייסט פון דער גהעמאָ“ איז געשפּיעלט
געוואָרען אין מאַנהעטען לייסעאום פון מיטגליעדער און שילער פון דער ליעג.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינזאקסער איז בעאבזיכטיגט בלויז פאר דעם לעזער-פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אדער אדאפטירען עס אהן די ערלויבניס פון
יעקב גארדין'ס יורשים, איז פערבאטען.

פערזאנען:

משה ראטמאן, א קאסטאם פעדלער, 45 יאָהר.
פריידע, זיין פרוי, דיזעלבע יאָהרען.
דזשעני, זייער טאכטער, ארבייט ביי גלאָוס, 18 יאָהר
מאַרריס, זייער זוהן, א קלויק אין אַ לאַיערס אָפּיס,
20 יאָהר.
דאָויד פינקעלשטיין, פּריידע'ס פּלימעניק,
אַ בונדיסט, 22-23 יאָהר.
מייק גערשוני, 22 יאָהר.
סאַבינע אייכענהאַלץ, אַ לידעריין אין אַ
פּרויען יוניאָן, 25 יאָהר.
פּירייעל בעלסקין, ראטמאן'ס לאַנדסמאַן, אַ
בוכבינדער, רעדט שטיל און שטענדיג מיט אַ שמייכלעך,
אַ גרויע באָרד און גרויע לאַנגע האָר, 65 יאָהר אַלט.
יונגע לייט און יונגע מיידלאך.

(אַן אַרימעס צימער ביי ראַטמאן אין הויז. ביים טיש, אויף וועל-
כען עס ברענט אַ לאַמפּ, זיצט ראַטמאן און לעזט אַ אידישע ציי-
טונג מיט גרויס אינטערעס. פּריידע רוימט אויף אין שטוב. מאַ-
ריס זיצט ביי אַנ'אַנדער טישעל און שרייבט עטוואָס איבער פּון אַ
קליון בוכעל אין אַ גרויסען קאַנטע בוך).

ראַטמאן: אזוי! אזוי! פיין! (לעזט ענטציקט). פּריידע,
וויאָסע עפעס הערען? אונזערע... דאָס הייסט, מיר, די יאַפּאַנעזער...
מיר זיינען אַל־רייט.
פּריידע: ביזט שוין אַ יאַפּאַנעזער געוואָרען אויף דער
עלטער? נו, זיי אַ יאַפּאַנעזער, אַבי מאַך גוטע ביזנעס...
ראַטמאן: מיר מאַכען שוין גוטע ביזנעס, נעווער מיינר,
דו הערסט? מיר האָבען ווידער דריי רוסישע שיפען צוקנאַקט אין
טשעמול'פּאַ...

יעקב גארדין

פ ר י ד ע : וואו ? אין טשע-מול-פאָ נאָר ? א שעהנע
מדינה... (רוימט).

ר אָ ט מ אַן : וואָס דען, א קאצאפאשי וולאדי — וולאדיוואָס
טאָק איז א שעהנע מדינה ? מילאָ, הכלל, הקיצור המעשה, מע שלאָגט.
דריי שיפען צוקנאקט, אכט שיפען געכאפט... דער צאר שטעהט אויף
די קניע און בעט דעם הייליגען פאנטעלימאָן, די צארניע שלאָגט זיך
קאָפּ אָן וואַנט, דעם צאר'ס מאמע וויינט... אָהאָ ! גאָט בעצאָהלט זיי
פאר די אידישע טרעהרען. פאר יעדען טראָפען אומשולדיג בלוט, וואָס
זיי האָבען פּערגאָסען אין קישינעוו, וועלען זיי בעצאָהלען דעם קרן
מיט דעם פּראָצענט. גאָט איז דער עזוּ וגבור, ער איז דער גבור
מלחמה.

מ אָ ר ר י ס (שרויבט און לעזט הויך) : יעס, צוויי הערינג, איין
סאפּאָליאָ...

פ ר י ד ע : א שעהנער גבור מלחמה איז ער, זאָל ער מיך ניט
שטראָפען פאר די רעד !... ער זאָל ווירקליך זיין אזא גבור מלחמה,
וואָלט ער ניט דערלאָזט, מע זאָל פריהער שלאָגען אידען און נאָכדעם
שלאָגען פאר זיי די גוים... אַמעהר שלאָג ניט אַהין און שלאָג ניט
צוריק... א גבור מלחמה !...

מ אָ ר ר י ס (שרויבט און לעזט) : יעס, און א קעבעדזש מיט צוויי
קוואַרט פּאָטיטעס...

ר אָ ט מ אַן : מילאָ, הכלל, הקיצור המעשה. וואָס זשע, ביזט
ניט צופריעדען מיט'ן רבונן של עולם ? אז ער זאָגט : מלחמה, דאָרף
מסתמא זיין מלחמה ; און אז ער זאָגט : שלאָג ! שלאָגט מען...

מ אָ ר ר י ס (לעזט און שרייבט) : און פיקעלס מיט אַניאָנס... ע...
פ ר י ד ע : מלחמה ! א נויטיגע זאָך ! עס זאָל ניט זיין קיין
מלחמה, וואָלט דייוויד ניט געפּאָהרען צוריק קיין רוסלאַנד און אונזער
דזשעני געבאָך וואָלט ניט געוויינט אין דער שטיל.

ר אָ ט מ אַן : געה, טענה מיט א אידענע... וואָס פּערשטעהען
זיי אין פּאָליטיקע ?

פ ר י ד ע : פּאָליטיקע, שמאָליטיקע... (מען קלאַפט אין טהיר).
שא, ווער איז דאָס דאָרטען ? קאם אין... (פיוועל בעלקין קומט אריין
מיט א ניי בוך אין האַנד). אָה, מר. בעלקין, העללאָו ! סקאָצעל קומט.
ב ע ל ק ין : א גור איוונינג אייך אלע...

דער גויסט פון דער גהעמט

ר א ט מ א : א גוד איוונינג... ווי געהט עס, לאנדסמאן?
טייק א סיט...

ב ע ל ק י : ווי געהט עס? עס געהט ווי עס קען געהן אין
א וועלמעל, וואָס ווערט געפיהרט פון גנבים, בייטעלשניידער און הי-
פאָקריטען... אונזער לאַנדסמאן דייוויד פאָהרט טאָקע? בין איך
איהם געקומען זאָגען מיין גוטען גוד ביי און האָב דערווילע געבראָכט
אייער דושעני'ן איהר בוך (זעצט זיך). אי, הלואי וואָלט איך בעסער
געווען א העמדעל-מאָכער און ניט קיין איינבינדער. אז מען בריינגט
מיר א בוך איינבינדען, ציהט עס מיך, ניט פאר קיין אידען געדאַכט,
פריהער אַריינקוקען, וואָס שמעהט דאָרט... איינבינדען א בוך קען מען
אין איין טאָג, איבערלעזען אָבער געהמט דריי וואָכען... און עסען
דאָרף מען יעדען טאָג — דאָס איז א מאוס'ע מעשה!

ר א ט מ א : און וואָס זאָגט איהר, לאַנדסמאן, צו דער
מלחמה? מע שלאָגט, האָ? מיין אידענע איז ניט צופריעדען, זי
בלאָזט זיך אי אויפ'ן צאר, אי אויפ'ן — סעי, מאָרריס, ווי רופט מען
דעם יאַפאָנישען צאר?

מ א ר ר י ס : מיקאדאָ (שרייבט): צוויי פאָמפּקניס מיט א
רעטאָך...

ר א ט מ א : יא, טאָקע מיקאדאָ. די ביידע קיסרים זאָלען
זיי אזוי קענען ווי איך, וואָלטען זיי ביידע אָפגעשניטען א פאָלע און
אנטלאָפען... מלחמה! ווער עס פערשמעהט פאָליטיקע, א קלייניגקייט?
ב ע ל ק י : יא, מלחמה, עוואָלוציאָן, רעוואָלוציאָן, אימפול-
סיאָן, עקספּלאָזיאָן, דער פּראָצעס פון ענטוויקלונג און דער קאמפּף פאר
דעם דאָזיין...

מ א ר ר י ס (שרייבט און לעזט): פעפער מיט דושינרוזשער-
בוש...

פ ר י י ד ע : נו, יא, די מאַנזבילען זיינען זיך מחיה מיט א
מלחמה!... זיי געהען זיך שלאָגען, געהען גע'הרג'עט ווערען, צוקאָ-
לעמשעט ווערען, און וואָס מיר, ווייבער, בלייבען דאָ זיצען אין דער
היים אַליין, אַרט זיי ווי דער נעכטיגער טאָג.

ר א ט מ א : נו, מילאָ, הכלל, הקיצור המעשה, ווייסטו וואָס
איך וועל דיר זאָגען? געהט איהר גע'הרג'עט ווערען, וועלען מיר זי-
צען אין דער היים!

יעקב גארדין

פ ר י ד ע : ער חכמה'ט זיך! אוי, מר. בעלקין, איהר ווייסט
ניט, וואָס פאַר אַ חתונה דער פּאָניע מיט'ן יאַפּאַנעזער האָבען מיר
דאָ אָפּגעשפּיעלט... אונזער דייוויד פּאָהרט דאָך אַוועק...

ר אָ ט מ אַן : אַז דייוויד האָט געדאַרפט קומען אַהער, האָסטו
געקלאָגט נאָך וואָס קומט ער. איצט פּאָהרט ער אַוועק, קלאָגסטו נאָך
וואָס פּאָהרט ער אַוועק. מיט די ווייבער איז ניט אַהין און ניט אַהער...
ב ע ל ק י ן : סעי, ראָטמאַן, מיט די ווייבער איז שוין אי
אַהין, אי אַהער. זעהסטו, אַהין די ווייבער איז טאַקע מחילה, ניט אַהין
און ניט אַהער.

פ ר י ד ע : דערפאַר האָב איך ליעב די אַנאַרכיסטען. זיי
נעהמען זיך שטענדיג אָן פאַר די ווייבער... יא, אמת. ווען מיין
שוועסטער האָט מיר געשריעבען פון בריסק, אַז איהר זוהן דייוויד
איז אַנטלאָפּען פון רוסלאַנד און פּאָהרט אַהער, איז מיר טאַקע פינסט
טער געוואָרען אין די אויגען. איך האָב געטראַכט, אַ גרינער, וואָס
וועט ער דאָ טהאָן? ... און מיר אַרבייטען דאָ אזוי שווער צו מאַכען
אַ לעבען... דושעני, קיין עין הרע, פערדיענט טאַקע גוט ביי די גלאָווים.
זי איז דאָך אָבער אַ מאַמעל: זי דאַרף זיך אָנטהאָן מעשה מענש
און דאַרף אַביסעל סיווען. מען קען דען חתונה האָבען, אַז מען
האָט גאַרנישט?

ר אָ ט מ אַן (ענטציקט): סעי, בעלקין, אונזער דזשעני האָט
240 דאָלאַר ווי איין סענט! יעס, סער!

פ ר י ד ע : נו, יא, איז ער געקומען. אַ כוואַטסקער יונגמאַטש,
האָט באַלד געקראָגען אַ סטעדי דזשאַב, און האָט געבראַכט דערצו, אַז
ער פערדיענט שוין יעצט 12 דאָלאַר אַ וואָך... איהר הערט, ווי אַ
מענש האָט זיך אַרויפגעאַרבייט אין אַמעריקע! אין איין יאָהר האָט
ער דאָ אָנגעסיווט אַ פּאַרטשון, ניט ווי דער שלימזלניק מיינער, דער
בריה'דיגער קאַסטאַם פּעדלער מיינער! שוין ניין יאָהר אין לאַנד,
און ווייס נאָך ניט, ווי אַ סיווינגנס'בוך זעהט אויס! דייוויד האָט
אין איין יאָהר געמאַכט אַ פּאַרטשון.

מ אָ ר ר י ס (רעכענט): די טאַטעל סומע איז 9 דאָלאַר מיט
40 סענט.

ר אָ ט מ אַן : יא, אמת, ער איז אַ סמאַרט פעללאָן! אַ פייער-
דיגער יונג! און מיר וועלען טאַקע אַלע נאָך איהם בענקען... אַ גנב!

א טיוועל! א פיין פעללער, א בראנד זאָל איהם אַרײַן אין די בײַ-
נער. איך האָב איהם אמת פשוט ליעב...

פ ר י ד ע : וואָס ווייסט איהר! מיר האָבען גערעכענט אַן
אייגענער, אַן עהרליכער יונגערמאַן, ניט קיין שלײַמזלניק... און ווי
איך פערשטעה די ביזנעס, איז איהם אונזער דזשעני אויך גאנץ גוט
געפעלען... פלוצלונג, אַ האָלעריע אויף זיי, דאַרף זיך דער פּאַניע
צובוצקען מיט'ן יאפּאַן און דייוויד פּאַהרט צוריק קיין רוסלאַנד... דזשע-
ני וויינט געבאָד... פון דער מיידעל איז אפילו קיין האַלב ניט געבליבען...
אי, וועה איז דער מאַמען!

ב ע ל ק י ן : עס לעבט דער רעוואָלוציאַנערער גייסט... וואס
קימערט דעם רעוואָלוציאַנער מאַמע, פּריינד, געליעכטע, טרעהרען,
צרות, מכות? רעוואָלוציאַן! רעוואָלוציאַן! אזוי זיינען מיר אַלע
רעוואָלוציאַנערען! א, א! (סטראַשעט מיט'ן האַנד).

מ אָ ר ר י ס (שרײַבט) : אינסעקט פּוידער מיט נודעלס...
ב ע ל ק י ן : וואָס טהוט ער עס דאָרטען? זשינזשער, מיט
נודעלס, מיט אינסעקט פּוידער...

ר אָ ט מ א ן : ער פיהרט דעם גראַסער'ס ביכער... דער גראַסער
שרײַבט בײַ טאַג מיט אירישע קאָטשערעס, מיט לאַפּעטעס און בײַ-
נאַכט שרײַבט מאָרריס איבער אין גרויסען בוך אַרײַן. איהר האָט
געזעהן ווי מאָרריס שרײַבט? מילאָ, הכלל, הקיצור המעשה, ער איז
אַ ספּראַ רבה.

פ ר י ד ע : ער נעהמט דערפאר אַ דאָלאַר מיט אַ קוואַדער אַ
וואָך? געפונענע געלד, עס קומט צוניץ אויף געז, אויף קויהלען...

ר אָ ט מ א ן : און בייטאַג ארבייט ער אין לאַיער'ס אָפּיס און
לערענט צום עקזאַמען אויף אַ לאַיער... ער האָט שוין 18 פון... ע...
מאָריס, ווי רופט זי דאָס

מ אָ ר ר י ס : קאונטס... איך האָב 18 קאונטס פון מיין ריד-
זשענטס עקזאַמינישאַן. (שרײַבט) טאָמייטאָ סאָוס און סטאַוו בלעס...

ב ע ל ק י ן : נאָך אַ לאַיער! קאַרג האָבען מיר זיי? ע! מען
דערזעהלט שוין אזוי אויך, אַז די לאַיערס דאָן-טאָן געהען אום פון
איין קאַפע סאַלון צום אַנדערען, און וואו זיי דערזעהען נאָר צוויי מענ-
שען צוזאַמען, געהען זיי צו און זאָגען: „גיט מיר איבער די קיים“.
„וואָסער קיים? מיר האָבען גאָרניט איינער צום אַנדערען“.

יעקב גארדין

אזוי, זאגט דער לאָיער, וועל איך אייך אויסמאכען א פאפיער און איהר צושרייבט זיך, אז איהר האָט גארניט איינער צום אנדערען... (אלע לאַכען). הענגען דאָרף מען זיי, אָט די לאָיערס! אויסראַמען דאָרף מען זיי! אין ים דאָרף מען זיי אַרײַנוואַרפען! פרעה'ס מכות זאָלען אויף זיי קומען! יעס! זיי זיינען אַ קרעץ אויפ'ן קערפער פון אונזער געזעלשאַפט!... אין דער צוקונפטיגער סאָציאַלער וועלט וועלען זיי ניט האָבען קיין פּלאַץ.

מ א ר ר י ס (בייו): אַנאַרכיסטישע טעאָריען! אזא אַלד מען זאָל זיך ניט שעהמען צו זיין אַן אַנאַרכיסט! (קעהרט זיך אָפּ און שרייבט): האָרס רעדיש און פאַמפּקין...
ב ע ל ס י ן : וואָס? איך זאָל זיך שעהמען צו זיין דאָס, וואָס מיינע פּרינציפּען, מײַן איבערצייגונג און מײַן פּערשטאַנד לערענט מיך צו זיין? הער, וואָס איך וועל דיר זאָגען...
פ ר י ד ע : שאַ, אימיצער קומט.

(מען קלאַפט אין טהיר, דושעני קומט אַרײַן, גאַנץ היבש געקלײַד-דעם, מיט איהר אַ פאַר מײַדלעך. זי איז בלאַס און טרויעריג. ברענגט פּיעל פּעקלעך. אַלע גריסען זיך פּריינדליך).

ד ז ש ע נ י : מאַמע... ער... קיינער נאָך ניטאָ? ... וואָס מאַכט מיסטער בעלקין? (דערזעהט דאָס בוך) אַהא! איהר האָט מיר איינ-געבונדען מײַן פּראַנצווזישע רעוואָלוציאָן? איך מײַן, איך וועל עס אַוועקשענקען דיוויד'ן!... דאָרט אין דעם פינסטערען רוסלאַנד איז דאָך אזא בוך, ווי די געשיכטע פון דער פּראַנצווזישער רעוואָלוציאָן, און נאָך אויף פּליין איריש, א גאַנצע מציאה. א מדינה רוסלאַנד! ווער עס האָט זי אויסגעטראַכט, זאָל ניט געדאַכט ווערען! זיצט, מאַמוזעלען, באַלד וועט קומען די גאַנצע כאַפּטע און מיר וועלען דאָן האָבען אַ ריכטיגע רוסישע וועטשערינקע. (זיפּצט שמיל): אַי, וועה איז מיר!

ר אָט מ א ן : אזוי? איהר וועט טאַקע האָבען אַ ביסעל אמת'ע ביטערע משקה אויך. סעי, לאַנדסמאַן, הכלל, הקיצור המעשה, צוליעב דער מלחמה וועט אונז אויך עפעס אַנקומען.

ב ע ל ס י ן : אזא וועלט! אַהן מלחמה קומט קיינעם גאַרנישט אָן... דאָס לעבען איז אַן אייביגע מלחמה.

דער גיוסט פון דער געטא

פ ר י ד ע : דזשעני, וואס האסטו דאס איינגעהאנדעלט פאר
מציאות?

ד ז ש ע נ י : מאמע, איך האב איהם געקויפט אייניגע זאכען
צום עסען — זיי גיבען דאך אויפ'ן שיף אזא שלעכטע שפייו די דריטע
קלאסע פאסאזשירען... און... איך האב איהם געקויפט א גוטען, וואך
רעמען סוועטער... ווינטער אין אזא קעלט פאָהרען... אַי, רוסלאַנד,
ווער האָט דיר אויסגעטראַכט אויף מיין קאַפּ?

פ ר י ד ע : נויטיג אויסצוגעבען אזוי פיעל געלד אויף איהם,
אז ער פאָהרט אוועק... איצט איז דאך דאָס אַרויסגעוואָרפֿען.

ד ז ש ע נ י : אָה, מאַמע, דו זאָלסטו אזוי זאָגען! מר. בעלקין,
איך מ'וואָלט בעסער די מאַמען געדאַרפט שיקען צוריק קיין רוסלאַנד.
פ ר י ד ע : מילא, איך ווייס, וואָלסט בעסער געוואָלט, מע
זאָל מיך אוועקשיקען, און דער בחור זאָל בלייבען.

ד ז ש ע נ י (הערט זיך צו אַ גערויש אין דרויסען): שש!
אפשר געהט ער (מע קלאַפט אין טהיר) ניין! ניט ער איז דאָס... (מע
קלאַפט ווידער) זיינע טריט זיינען אַנדערע, ער געהט ווי אַ רוסישער
בער.

פ ר י ד ע (אומגעדולדיג): נו, קאָם אין! ווער איז דאָרט?
(מייקעל גערשוני עפענט די טהיר).

מ י י ק ע ל : עסקיוז מי, וואוינט דאָ מר. דייוויד פינקעלשטיין?
(אַ פרויען שטימע הינטער איהם).

ס א ב י נ ע (שטופט אַרײַן מייקעלן אין שטוב אַרײַן): יא, יא,
מר. פילאָזאָף, ער וואוינט דאָ.

(סאבינא אייבענהאַלץ און מייק גערשוני אַרײַן).

ס א ב י נ ע : העלאָ, העלאָ! (אַלע לאַכען, גריסען זיך).
ד ז ש ע נ י : האַרדדרייַדן, מייק?

(זי בעקענט איהם מיט אַלע מאַררים לעגט צונױף זײַנע ביכער,
פֿערוויכערט אַ פּאַפּיראַס און סאַרקאַסטיש בעטראַכט ער פֿון ווײַטען
די גאַנצע קאַמפּאַני).

ס א ב י נ אַ (צו בעלקינ'ען): נו, מיסטער, וואָס מאַכט דער
אַנאַרכיזמוס אייערער?

בעל קיין : מיסעם, דיועלכע זאך, וואָס דער סאָציאַליזמוס אייערער מאַכט.

סאַבינאַ : דאָס איז ניט וואָהר, דער אַנאַרכיזמיס צושטערט, דער סאָציאַליזמוס בויט. דער אַנאַרכיזמוס צוטיילט, דער סאָציאַליזמוס פּעראַייניגט.

בעל קיין : אזוי ? איז וואָס איז די ראיה, אַז עס איז שלעכט? אַז מע צושטערט אַן אַלטע געביידע, וועלכע קען איינפאַלען און אַלע-מען צוקוועטשען, איז דען דאָס ניט אזוי נוצליך ווי בויען ? אַז מע צוטיילט צוויי הינט, וואָס בייסען זיך און רייסען זיך, איז דען דאָס ניט א טובה פאַר זיי ? מע קען ניט בויען בעפאַר מע צושטערט ניט און מע צוטיילט ניט. יא, מיר צושטערען, אָבער פון אונזער צו-שטערען...

מייק : הם... מען קען ניט בויען בעפאַר... דאָס וואָס דער אַלטער זאָגט, האָט א געוויסען זינן, מע דאַרף עס פּערשרייבען אין מיון ביכעל (נעהמט אַרויס אַ ביכעל און שרייבט).

סאַבינע : ער צושטערט! אַנאַרכיזם מיינער! האָט איהר געפרובט אַמאָל פּערטשעפען אַ פליג אויפ'ן וואַנט? ... שעהמעוודיגער נזלן! שלאָפּעדיגער צושטערער!

בעל קיין : איך זאָג נאָר, וואָס איך בין פּרינציפּיעל, אָבער וואָס איך טהו... הם... די סאָציאַליסטען האָבען דאָ אַ סך אויפגעטהאָן! סאַבינע : יא, מר. אַנאַרכיזם, מיר האָבען אויפגעטהאָן פאַר דער אויפקלעהרונג פון די אַרבייטער.

בעל קיין : וואָס דערצעהלט איהר מיר פאַר כבא-מעשות... וואו זיינען די רעזולטאַטען?

סאַבינע (בייז) : אויב איהר זיינט בלינד און זעהט ניט די רעזולטאַטען...

בעל קיין (בייז) : אויב איהר האָט רעזולטאַטען, מאָ דערלאַנגט מיר די רעזולטאַטען...

ראַטמאַן : מילאָ, הכלל, הקיצור המעשה, דערלאַנגט איהם די רעזולטאַטען.

בעל קיין : לאָמיר זעהן, וואו זיינען זיי, האָ? ... פּרירידעשאַ! זיי פייטען זיך שוין ווידער... ווי זיי קומען

דער גייסט פון דער גהעטא

זיך נאָר צונויף, איז באַלד מלחמה ביי זיי. וואָס קענט איהר ניט צוטיילען — דעם טאַטענ'ס ירושה, צי פּאַניע'ס מלוכה?

ר א ט מ א ז : דאַטס ראַיט... וואָס קומט מיר אַרויס פון די אַנאַרכיסטען מיט די סאַציאַליסטען? עס הייסט, אָהן זיי קען איך ניט זיין קיין קאַסטאַם־פּעדלער? ער זאָגט מיר, אזוי איז גוט; זאָג איך, אפשר נאָר איז אזוי גוט... איז בכּן איז וואָס? אַלזאָ וואָס דען? נאָר ניט!

מ א ר ר י ס : דאַטס ראַיט... עוורי באַדי מינד יור אָון ביזנעס... אַמעריקאַ איז ניט ראַשיע!

ס א ב י נ ע : נו, יא, אַמעריקאַ איז ניט רוסיאַ און רוסיאַ איז ניט אַמעריקאַ, דערצו דאַרף מען אַ גרויסען קאָפּ דאָס אויסצוגעפינען, יא! מיט וועמען וועל איך זיך דאָ שטעלען טענה'ן? ... זאָג מיר נאָר, ווארום איז דאָס נאָך אונזער בעל נסיעה ניטאָ? פּווי, איך בין מיעד... איך האָב שוין היינט אָבענד נאָך דער אַרבייט געסעטעלט אַ סטריק ביי דער ווייסטמייקערס יוניאָן, האָב געהאַלטען אַ שטיקעל רעדע ביי די גאַרמענט וואַרקערס, האָב געמאַכט אַ קאָלעקשאָן פאַר אַן אַרימען שניידער, וואָס האָט קאַנסאַמפּשאָן; האָב פּערקויפט צעהן טיקעטס פון אַ ראַפעל און בין געווען אויף אַ וויכטיגען מיטינג ביי די ראַפער מייקערס... מיר דאַכט זיך, איך וועל ביי זיי מוזען אַרויס־רופען אַ סטריק; סעי, דושעני, וואָס האָסטו אזוי אַראָפּגעלאָזט די נאָז? (נעמט זי אַן אַ זייט, שטיל): וואָס איז מיט דיר?

ד ז ש ע נ י (שטיל): סאַבינע, ער פּאַהרט טאַקע אוועק... און מיר ווילט זיך אזוי וויינען. (טרעהרען שטיקען זי): ווען דו זאָלסט זיין אַמאָל פּערליעבט, וואָלסטו געוואוסט, וואָס מען פיהלט, ווען דער וואָס איז דיר ליעב פּערלאָזט דיר, רייזט אָב אין אַ ווייטען לאַנד און דו ווייסט ניט אויב דו וועסט איהם זעהן ווידער.

ס א ב י נ ע : נאַר, ווי קום איך צו אַזעלכע זאַכען: איך מוז שטענדיג שווער אַרבייטען פאַר זיך און פאַר אַנדערע. (אַ גערויש). שאַ! איך הער, ער געהט (שטימען).

(דיוויד און נאָך עטליכע יונגע לויט קומען, דיוויד ברענגט פּערשיעדענע פּעקלער).

ד י ו ו י ד : אהא! אונזער גאַנצע קאָמפּאַניע איז דאָ! גוטען אַבענד! גוטען אַבענד, אַנאַרכיסטישער אַנאַרכיסט. ווי שפּעט איז

יעקב גארדין

דאָס? מיר וועלען דאָ אלע צוזאמען אביסעל פערברענגען און איך וועל זיך נאָך היינט אריבערקלויבען אויפ'ן שיף... די שיף געהט אָב גאנץ פרייה...

ד ז ש ע נ י : מיר וועלען דיך אלע בעגלייטען ביז'ן שיף; קינד דער, ניט וואהר?

א ל ע י ו נ ג ע ל י י ט : יא, יא, געוויס... היינט ביינאכט וועלען מיר שוין ניט שלאָפען.

ד י ו ו י ד : אי, עס האָט מיר געגעבען א ביסעל א טיאָקע... ע! מומע, איהר ניט אַקאַרשט אַהער די קען און דעם פיטשער, גלאַד זונטשיק וועט א שפרונג טאָן און וועט ברענגען מיט אמאָל צוויי פיינט ביער. אז איהר ווערט פטור פון אזא צרה ווי איך, מעגט איהר איך א ביסעל משמח זיין. מומע, דאָ האָב איך הערינג און מאַסלינגעס, און מיר וועלען היינט מאַכען א באַנקעט, פונקט ווי ביים צאר אין זימני דוואָרעץ! נאָך בעסער! וואָרים, כע, כע, הערינג מיט ביער קען דער צאר קריגען אין זימני דוואָריעץ, אָבער זיצען, ווי איהר דאָ, מיט אַ בונדיסט, אַ מכה קען ער דאָס אויספיהרען!

ר אָ ט מ אַן : מילא, הכלל, הקיצור המעשה, וואָס דארפסטו דערצעהלען? מע ווייסט, דו ביזט אַ כוואַטסקער יונג, אַ בראַנד דיר אין די ביינער אַרײַן!

ד י ו ו י ד (צייגט אויף אַ שווערען פעקעל) : איהר זעהט, וואָס דאָס איז? דאָס איז צעהן פונט אידישע שריפט... דאָס מוז איך אַריבערשמונגלען קיין רוסלאַנד... געוויס פאַר דעם פעקעל קען מען זיך דאָרט אָבפעקלען קיין סיביר... אָבער ווער הערט זיי? יעדער בוכשטאַב איז אַן אוצר פאַר אונזערע אַרימע ברידער... יעדער אות טראָגט ליכט, אויפסקלערונג, כעפרייאונג.

(וועהרענד ער האָט גערעדט, האָט פריידע דערלאַנגט אַ קען און אַ פיטשער צו אַ יונגענמאַן, וואָס איז אַוועקגעגאַנגען).

פ ר י ד ע (מאַכענדיג די הערינג) : און אז דעם צאַר'ס זשאַנד דאַרען וועלען דאָס ביי דיר געפינען, וואס פאַר אַ פפּומן וועלען זיי דיר אַפּזינגען?

ד י ו ו י ד : ווען דעם צאַר'ס הינט וועלען מיך כאַפען זאָגאַר אַהן דעם שריפט, בין איך קאַפּוט מיט מיינע קינדער און קינדס קינדער

דער גויסט פון דער גהעמט

לעולם ועד, ווארום זיי ווייסען, אז איך בין א הויסער בונדיסט און האָבען מיט מיר אן אלטען חשבון.

ר אָ ט מ אַן : אַ רוסישער חשבון! ער שמיסט און דו רעכען די שמיץ.

ב ע ל ס ין : יא, ווען מיר אלע אָבער זאָלען זיך נעהמען פאר די טיראנען און דעספאָטען!

ס א ב י נ ע : גוואלד, גולן, פאר וואס נעהמט איהר זיך ניט פאר זיי? (געלעכטער).

ד י י ו ו י ד : אין דעם טאָג פאר מיין אָפּריווען קיין אמעריקא האָבען זיי מיר געוואָלט ארעסטען. אַ מכה אונטערגעשלאָגען מיט פוטער! ארעסטען גאָר? און וואָס אין פּסוק שטעהט: „ויברח יעקב?“

ר אָ ט מ אַן : עס שטעהט ניט אין פּסוק: „ויברח יעקב“... ויצא יעקב...

ד י י ו ו י ד : און אז סע שטעהט ניט אין פּסוק, דאַרף איך זיך לאָזען, אז פּאָניע זאָל מיך כאַפען. אַ מכה!

ד ז ש ע נ י : אי, דייוויד, דערצעהל, ווי אזוי דו האָסט זיך אויסגעדערהט פון זייערע הענדר... זיי זאָגען אַ איר איז אַ קאָואַרד; זיי קענען ניט די בונדיסטען. דייוויד דערצעהל!

אַ ל ע מ י ד ל ע ך : יא, דייוויד, דערצעהלט, דערצעהלט.

ד י י ו ו י ד : ווייס איך, אַ גרויסע זאָך... כע, כע, איך בין געווען אין גאָס, הער איך, מען זאָגט, מען האָט מיינעם אַ פּריינד אַ בונדיסט געכאַפּט מיט פּעראַטענע בראַשורען און אז מען קלייבט זיך צו מיר. אַ שלעכטע מעשה, איך האָב אין דער היים חמץ! איך לויף אַ פּערסאָפּטער אַ היים, ערשטע, אַהא, איך זעה, אַנקעגען געהט מיין מוטער און צוויי מחבלים פיהרען זי...
מ אָ ר ר י ס : ווהאָט איז „מחבלים?“

ר אָ ט מ אַן : דאָס איז אין ענגליש זשאַנדאַרמען.

ד י י ו ו י ד : איך האָב שוין פּערשטאַנען, אז ביי מיר איז שוין געווען אַן אַביסל און מען פיהרט די מאַמען צום דאַפּראָס... אומר קעהרען זיך צוריק, אָדער אָפּקעהרען זיך אָן אַ זייט, האָב איך ניט געקענט, די הינט וואָלטען מיך דערשמעקט.

בעל קיין: נו, כאפט מען ארויס א פיסטאָלעט און באַז!
באַז!

ראָט מאַן: מילאָ, הכלל, בקיצור המעשה, איך זעה בעלסקין,
אז דאָ ביי אונזער אָנקעל סעם אונטער'ן אויווען ביזטו א בריה.
בעל קיין: אזוי! נו, עס הייסט, מע זאָל דארפֿען...
אַלע: שאַ, שאַ!

די יויד: עס איז געווען פונקט לעבען אַ קלויסטער, אין
דער הויך צוויי פאַרבער... אין אויגענבליק, און איך קריך שוין אויפ'ן
לייטער מיט אַן עמער פאַרב אין האַנד. אויך מיר כלומר'שט אַ פאַר-
בער, איך קריך און איך ציטער און טראַכט מיר, וואָס טהו איך, אז
די מאַמע הויבט אָן שרייען: דוד, וואוהין קריכסטו? כע, כע, ווי
זיי זיינען נאָר פערבייגעגאַנגען, באַלד אַראָפּ און שטעל פיס... האירא!
און... נו... בין איך אין אַמעריקע... (אלע לאַכען). אַהא! און אַט איז
גלאַזונטשיק מיט'ן ביער.

(אַ יונגעראַן קומט אַרױן מיט צוויי פּױנט ביער).

ראָט מאַן: מילאָ, הכלל, הקיצור המעשה, ווייסט וואָס איך
וועל דיר זאָגען? זיצען אין אַמעריקא מיט אַ גלאַז ביער, אויף מיין
וואָרט, איז אַ סך רוהיגער. ווייס איך וואָס, וואָס דאַרף איך זיך מיר
שען אין פרעמדע ביזנעס?

די יויד: יא, אייך אין אַמעריקא זיצט זיך רוהיגער. אָבער
מיר האָבען אין רוסלאַנד מיליאָנען אומגליקליכע ברידער, וועלכע קענען
ניט און דארפֿען ניט זיין רוהיג.

ראָט מאַן: די רבנים פון רוסלאַנד זאָגען, אז דערפאַר וואָס
איהר שטופט אייער חזיר'שען שנוק וואוהין מען דאַרף ניט, שלאָגט
מען אירען...

בעל קיין: די רבנים? אַ האַלעריע!

די יויד: די רבנים זאָגען אזוי? דזשעני, גיב זשע גלע-
זער, און מיר וועלען מאַכען לחיים.

(דזשעני שטעלט גלעזער אויפ'ן טיש).

ראָט מאַן (בייז): אויף די רבנים און די גדולי הדור זאָגט
איהר אַ האַלעריע?...

פריידע: שאַ! און אז ער זאָגט, מיינסטו די האַלעריע וועט
איהם שוין פאַלגען און וועט זיי שוין נעהמען?

דער גויסט פון דער גהעטא

בעל קין : איך זאל זיין אינגער, וואָלט איך אויך געפֿאָהרען אַהין... איך וואָלט געמאַכט אַ תּל פּון פּון אַלע דעספּאָטען און טיראַנען. (שטאַרקער געלעכטער).

סאַבינע : דעם צאַר'ס גליק, וואָס איהר קענט ניט פּאָהרען... דיי וויד (מיט ביער אין די גלעזער) : נו, גערשוני, דיך האָב איך ניט ערוואַרטעט דאָ צו זעהן היינט.

מייק : איך האָב געהאַלטען אַ לעקטשור אויף אידיש ביי די יאָנג מענס לעססינג בענעוואָלענט ערויקויששאַנאַל סאָסיעטי, בין איך שוין אַריינגעגאַנגען מיט דיר געזעגענען זיך.

מאַריס : אַ לעקטשור אויף אידיש... כע! יעדען טאָג ווערען דאָ געבוירען סאָסיעטיס... וועלכע נעמען עס און נאָר דאָ אויף דער וועלט, אַזעלכע סאָסיעטיס ווערען געגרינדעט : מאַנטעפיאָר דע, דרייפּוס, אַריסטאָטעל, ליוואַי, מאָזעס, היינע, בענדזשאַמין, שעקס-פיר, ראָטשילד, שיללער, אייבראַם, ספינאָזאַ, און זיי באַדערען זיך מיט לעקטשורס... פאַר וואָס צווינגט איהר זיי ניט צו לערנען ענגליש און טו ביקאָם גוד אַמעריקאַנס ?

ראַטמאַן : ער איז ניט גערעכט ? נאָר ענגליש ; דהיינו למשלה, וואָס וואָלט איך געטהאָן, איך זאל ניט קענען ענגליש ? בעל קין : קוק איהם נאָר אָן דעם יענקי, אַן ענגלישמען ! (געלעכטער).

סאַבינע : איהר זעהט, אַן אַנאַרכיסט רעדט אויך אַמאָל צו דער זאַך.

ראַטמאַן : אייך געפּעהלט ניט מוין ענגליש ? ערשט נעכט טען האָט מיר אַן אַמעריקאַן ליידי געזאָגט : ראַטמאַן, זאָגט זי, יו ספיק ענגליש לייק אַ וואָטער.

מייק : סעי, מאָרריס, דאַרפסט ניט אזוי לייכטזיניג רעדען פון די אַלע סאָסיעטיס. נעהם אַ אידישען פייפער און גיב נאָר אַ קוק, וועלכע און וויפיעל לעקטשורס יעדען טאָג ווערט געגעבען אויף אידיש (נעהמט די אידישע צייטונג). אַ לעקטשור : ראַטמאַניזם און רעאַליזם אין ליטעראַטור. לעקטשור : איבסען און זיינע דראַמען. לעקטשור : קאָמעטען און פּלאַנעטען. לעקטשור : ריטמוס אין דער קונסט און אין דער נאַטור. לעקטשור : גאָט אין דער דראַמאַ און אין לעבען. לעקטשור : דער פונדאַמענט פון רער סאָציאַלאָגישער וויסענ-

יעקב גארדין

שאפט. און זאָ ווייטער. זעהסטו וויפיעל קולטורעלע ארכייט עם ווערט דאָ געטהאָן אין איריש. די ענגלישע שפראך מאכט דעם מענ-שען ניט פאר אַ גוד אמעריקאן. בילדונג און אויפקלערונג מאכט עם... מיר האָבען דאָ גענוג ארכייט און איך פערשטעה ניט, ווארום זאָל מען פון אמעריקא דארפען פאָהרען צוריק קיין רוסלאַנד זוכען אויפגאבען... מילאָ אונזער פריינד בעל־קין וואָלט געפאָהרען וואַרפען באַמבעס אויף די דעספאָטען און טיראַנען, אָבער דו, דייוויד פינקעלשטיין, וואָס טרייבט דיך פון דאַנען ?

פ ר י י ד ע : דו הערסט וואס מענשען זאָנען ? טאַקע וואוהין טראָגט דיך דער ניט־דאָגעדאַכט, שונאי ישראל ?

ר אָ ט מ אַ ן : מילא, הכלל, הקיצור המעשה, וואָס פערשטעהסטו ניט ? ער פאָהרט מאַכען שהחינו אויף א יונ'ישע נאָהאיִקע.

ד י ו ו י ד : רוסלאַנד פיהרט איצט קריגע מיט יאַפּאַן. מיר טהוט זעהר וועה דאָס האַרץ פאר די אומשולדיגע רוסישע סאָלדאַטען נעבאָד, וועלכע וועלען זיין קרבנות אויף דעם מובח פון סאַמאָדער־זשאַווע. אָבער רוסלאַנד מוז קריגען קלעפּ, אום דער פּרעסטיזש פון סאַמאָדער־זשאַווע זאָל פאלען. רוסלאַנד מוז קריגען קלעפּ, אום די פאָן פלעהוועס זאָלען פערפאָלאַכעט ווערען... זיי זיינען שוין איצט צופוזשעט...

ר אָ ט מ אַ ן : דאָס איז אמת. זיי לויפען שוין אום ווי די רעטס, ווען זיי דערזעהען אַ גרויסען שוואַרצען קאָטער.

ד י ו ו י ד : איצט איז א צייט פאר יעדען רעוואָלוציאַנער צו אַרכייטען פאר דער בעפרייאונג פון נאַנץ רוסלאַנד. יעדער בונד דיסט איז א סאָלדאַט פון דער גרויסער רוסישער רעוואָלוציאַנערער אַרמעע. ער מוז זיין אויף זיין פלאַץ, אויף זיין שלאַכטפּעלד, אונטער זיין פאָהן ! פערשטעהט איהר שוין פאר וואָס איך דאַרף פאָהרען צוריק קיין רוסלאַנד ? (נעהמט אַ גלאַז ביער). הם... מר. מאָרריס לאַכט פון דער אירישער שפראַך. אמעריקאַנער אַריסטאָקראַטען מיינע. דער אירישער זשאַרגאָן איז איצט די רעוואָלוציאַנערע שפראַך פון טווענטי דער רוסישע אידען ! דער אירישער זשאַרגאָן איז איצט דער לשון קודש, וועלכער רעדט צום האַרץ און צו דער זעלע פון מיליאָנען אומגלויקליכע, ערקלעהרט זיי זייער לאַגע און פיהרט זיי צו דער פרייהייט... איך טרינק אַ גלאַז ביער פאר דער אירישער שפראַך, וועלכע האָט אונז,

דער גויסט פון דער גהעטא

בונדיסטען, אזוי פיעל געהאלפן אין אונזער גרויסער, הייליגער אר-
בייט! (אלע טרינקען ביער). עי, איהר שרעקליכער אנארכיסט, ווארום
טרינקט איהר ניט קיין ביער?

ב ע ל ס י ן : איהר שטעכט מיר אלע די אויגען מיט'ן נאָמען
אנארכיסט. ווער איז אַן אנארכיסט? דער וואָס זאָגט אָפּען און אויפֿ-
ריכטיג, אַז די געזעצען זיינען ענגאָאיסטיש, אומגערעכט געגען די אינ-
טערעסען פון פּאָלק, אָרער די היפּאָקריטען, וואָס זאָגען, אַז די געזעצען
זיינען הייליג און טהוען אלעס געגען די געזעצע, ווען דאָס פּערטשע-
פּעט זיי פּערזענליך? אַז מען קען דעם געזעצענבער קויפּען פּאַר אַ
גראַשען, זיינען די געזעצען ניט מעהר פון אַ גראַשען ווערטה! דו
ביזט נעגען געזעצע, ווען עס פּערטשעפּעט דיין קעשענע? איך האָב
ניט קיין קעשעניע! איך בין נעגען געזעצע, ווייל דאָס פּערטשעפּעט
מיין האַרץ, מיינע מענשליכע געפיהלען... אַ כאַליעריע זאָל אויף זיי
קומען! וואָס הייסט? ע, לאָמיר בעסער טאַקע נעמען צו ביסלעך
ביער (טרינקט). איך בעט דיך, דייוויד, מאַך דאָרט דעם טהראָן וואָס
מעהר טראַבעל!

מ י י ק : המ... פאַר געזעצע נאָר צולעב פּערזענליכע אינטע-
רעסען? אין נאַנצען פּאַלש איז דער געדאַנק ניט. מען דאַרף עס
פּערשרייבען אין מיין ביכעל (פּערשרייבט).

ס א ב י נ ע : זעה נאָר, מייק, וועסט דורך דעם פייערדיגען מר.
בעלסקין געכאַפּט ווערען! (אלע לאַכען).

ר א ט מ א ן : די אלע זאַכען האָבען ביי מיר אַ פנים פון חוּק...
נאָך וואָס דאַרף מען האָס? ע! (טרינקט) לחיים! לאָמיר בעסער
דערלעבען אלע איבער אַ יאָהר זיין אין ציון, אין אונזער הייליגער
שטאָדט ירושלים. (געלעכטער).

פ ר י ד ע : ביזט פּרעהליך! פּערגעס ניט, מע דאַרף דיענס-
טאג צאָהלען רענט.

ר א ט מ א ן : נו, יא, פאַר וואָס רופּט זיך חתונה מאַטרימאָני?
ווייל זיי מאַטערען אונז מיט די מאָני. מאַטרימאָני! מילא, הכלל,
בקיצור המעשה, לחיים! (טרינקט).

ד ז ש ע נ י : דייוויד, איך האָב דיר פּערגעסען צו זאָגען... זעה,
איך האָב דיר געקויפּט אַ סוועטער... עס איז איצט אזוי קאַלט אויפֿ'ן
אַקעאָן. אַז איך דערמאָן זיך, וועלכע שטורעמס עס איז איצט... און

יעקב גאָרדין

זעהסט, איך האָב דיר אליין אויפגענעהט אַ פּאָאָר גלאַווים. (נעמט זיין האַנט, וויל אַנמעסטען די גלאַווים און קוקט אויף איהם שטיל). דייוויד, ווען דו וואָלסט געווען אַ גוטער, ווען דו וואָלסט אויף מיר רחמנות געהאַט, וואָלסטו ניט געפּאָהרען. דו ווייסט דאָך, איך קען מיט דיר ניט פּאָהרען... דו פּאָהרסט אַוועק און איך... ניין, דייוויד, אַפּנים האָסטו מיך ניט לייעב. (וויינט). ער דריקט איהר האַנד צו זיין ברוסט (פּויע).
ד י ו ו י ד : דזשעני, וואָס איך וועל דיר ענטפּערען, מענען און דאַרפּען אַלע הערען. (הויד) מיינע פּריינד, הערט וואָס איך וועל אייך דערצעהלען. דזשעני זאָגט, איך פּאָהר אַוועק, וויל איך בין אַ שלעכטער, וויל איך קער ניט פאַר איהר. זאָל דער פעטער און די מומע, זאָלען אַלע הערען. איך זאָג אייך אַלע דעם אמת, איך... איך וואָלט מיין לעבען אַבגעגעבען פאַר דזשעני'ן... יא, מיין לעבען! אָבער ווי קען איך איצט דענקען פון זיך, פון מיין גליק... דאָרטען איז איצט אַ הייסע צייט... יעדער וואָס קען זיין ניצליך, מוז איצט זיין דאָרט אויפ'ן גרויסען פעלד... איך גיב מיין עהרען־וואָרט, אַז איך וועל דאָרט ניט בלייבען... אין אַ יאָהר אַרום קום איך צוריק צו אייך, מיינע לייעבע פּריינד... צו דיר, מיין טייערע דזשעני... נאָר, טאַמער וועל איך אריינפאַלען אין דעם פיינד'ס האַנט, און איך וועל מווען ערגעץ וואו פערפוילט ווערען אין אסטראָג, אָדער אין די קאַלטע טונדרעס פון סיביר... דערמאָנט מיר ניט צום שלעכטען... (טרערען שטיקען איהם, דזשעני וויינט, פּריידע ווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוד. אַלע בלייבען שטיל). עי, קינדער, לאָמיר זינגען אונזער רוסישע „דובינושקאַ“ (הויבט אָן זינגען טרויעריג), „אַנגליטשאַנין מורדעץ“...
ר אָ ט מ אַן : מען דאַרף נויטיג די טרפּה פעסניעס פון פּאַניע חזיר! עט... (טרינקט ביער).

(אלע זינגען און געהען אַריבער אין אַ פרעהליך, „האַפּמאַוואָרעניק!“
די אַלמע זינגען אויך, עס ווערט לעבעדיג, אוינגע פּויען, אוי-
ניגע טופּען צו מיט די פּיס).

פ א ר ה א נ ו

די וואהלטהעטער פון דער איסט סייד

קאמעדיע אין 1 אקט

פון יעקב גארדין

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE.

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינשקטער איז בעאבזוכטיגט בלויז פאר דעם לעזער-פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערוועצען אדער אדאפטירען עס אהן די ערלויבניס פון
יעקב גארדין'ס יורשים, איז פערבאטען.

פערזאנען:

פ.ר. אשלי דזשעפערסאן דזשאסקע,
א רויכער פילאנטראפ, 50 יאהר.
מ.ר. דזשאסקע, זיין פרוי.
מ.ר. זאקען, א רויכע אלמנה.
מ.ר. שפרינגעל.
מ.ר. מאזעס הערינג, אן אדוואקאט.
רבי דר. רעווע. קנאבעל, 50 יאהר.
מ.ר. פ. האטשינספישלאבסער,
30 יאהר.
מ.ר. מארריס גאלדבערג, אן אויסמיידער
ארכיטעק פיהרער.
א רינער ביי דזשאסקען אין הויז.
מ.ר. טשעפ, א רעפארטער.
די האנדלונג קומט פאר אין דזשאסקע'ס הויז.

(א גאטמיינער אין דזשאסקע'ס הויז, דער דענער צושטעלט די
פאטעלען ארום טיש, גרויס צו א העמערול פאר'ן טשערמאן,
פאפיר, מינט און פעדער).

די ענער: פון די מיטינגען קען מען שוין משוגע ווערען. ווי
ביי גאט א טאג אזוי איז א מיטינג. אין מיינע „בעל הבתים“ איז
אריין א קליפה פון רעפארמערס. ניט אומזיסט זאגען מיינע אידישע
לאנדסלייט, אז די רעפארמערס האבען די אידען אויסגעטראכט. יא,
דאס איז א ריין אידישער שפיצעל. (מען קלינגט.) ווער קען עס קלינג
נען אזוי פריה? דער מיטינג איז בעשטימט אויף האלב נייען, און
איצט איז ערשט אכט. (געחט עפענען די טיר. אין אייניגע סעקונדען
קאמט ער זיך אום מיט גאלדבערג'ן, וועלכער טראגט אן אלטען פרינג אל-
בערט און זעהר העלע הויזען.)
די ענער (צו גאלדבערג'ן): יעס, סיר, אייך ט'אויסקומען
ווארטען ארום א האלבע שטונדע. (מיט א פערעכטליכען שמויכעל.) איהר

יעקב גארדין

קענט זיך צוזעצן. (פאר זיך.) אין אַווענד ווייזט ער זיך צווישן מענ-
שען אין העלע פלודערען; מען קען גלייך זעהן, אז דאָס איז אן אונ-
וויסנדר קערל און געהערט ניט צו די אנשמענדיגע העררען, ס'א וויל-
דער! (געהט אַוועק).

ג א ל ר ב ע ר ג : ווי אזוי בין איך עס עפעס אַרײַנגעפאלען
מיט א האַלבער שטונדע פריהער? לאַמיר נאָר זעהען, וואָס שטעהט
אין דער איינלאַדונג. (געהט ארויס פון בוזים-קעשענע אַ ברײַעף.) ריכ-
טיג. איך האָב טאַקע ניט בעמערקט, אז לעבען דער ציפער אַכט
שטעהט אַ קליין ציפערעל „30“. אזא מזל האָבען שוין די קלייני-
קע — זיי בעמערקט מען קיינמאָל ניט... הייסט עס, איך וועל זיך
דאָ מוזען אַבוואַלגענערען איינער אַליין גאַנצע דרייסיג מינוט. מיר ריר
ען, קומען אימער אָן צו פריה אָדער גאָר, עפטער פון אַלי, צו שפעט.
אין צייט אַנקומען איז אונז ניט בעשערט. (ער זעצט זיך.) אינטערע-
סאנט צו וויסען, וועגען וואָס וועלען זיי היינט דבר'ן. ווערליג דעם
ברײַעף וועט זיך דאָ אַכטהאָן גאָר אַ וועלט. (לייענט דעם ברײַעף.) „שרײ-
טאָג אווענד, אום 8.30 דעם זײַגער, וועט אין מיין הויז זיין אַ העכסט
וויכטיגע פערזאמלונג. עס וועט בעטראכט ווערען די פראגע, אויף
וואָס פאַר אַ וועג צו ראטעווען די אירישע בעפעלקערונג פון דאון
טאון. ס'זײַנען איינגעלאָדען בעוואוסטע סאַציאַלאָגען און רעפארמער.
אום צו זיין וואָס מעהר אַל-זײַטיג, לאָדען מיר אויך אייך איין, אַלס
פאַרשטעהער פון דער אַרבייטער-בעוועגונג פון דער איסט-סייד. ער
געבענסט אייערער, אַשלי דזשעפערסאָן דזשאַסקע“. הם! בעוואוס-
טע סאַציאַלאָגען. איך און מר. אַשלי דזשעפערסאָן דזשאַסקע. נישד
קשה פון אַ מיט-מאַש. (ער זוכט אין אַלע קעשענעס מיט גרויס אונרר-
היגקײט.) ווי געפעלט אייך! האָ? ... (זוכט.) איך בין פערלאָרען! ...
פערלאָרען לעולם ועד! ... (זוכט.) יא, כ'האָב אין איילעניש פערגעסען
געהמען אַ נאָזטיכעל... כ'וועל מוזען אין דער געזעלשאַפט פון די גרוי-
סע פילאַנטראָפּען און בעריהמטע סאַציאַלאָגען ווישען דעם נאָז מיט'ן
אַרבעל. (זוכט.) פו, ס'א מיאום'קייט! כל-זמן ס'איז נאָך דאָ צייט,
דאַרף מען עפעס צוטראַכטען... אפשר גאָר מאַכען פליטה? אָדער...
אָדער... אפשר גאָר זענערען זיך צום דיענער? ... איך וועל געבען אַ
האַלבען דאָלער, זאָל ער מיר נאָר געבען עפעס אַ וויסע שמאַטע...
כ'וועל איהם אַפילו ניט זשאַלעווען קיין דאָלער... פערשטעהט זיך,

די וואָהלטהעטער פון דער איסט סייד

קיין רעספעקט וועט עס מיר ביים האַם ניט צוגעבען, אָבער וואָס קען מען זיך העלפען? ... (געהט צום טיר. מען קלינגט.) אַט קומען שוין די בעריהמטהייטען! איך בין פערלאָרען. איך בין פערלאָרען אין מיינע יונגע יאָהרען און כחות! (זעצט זיך ביי אַ מישעל, מישט אַן אַלכאָם.) און דאָ, וויסענדיג מײן אונגליק, הויבט מײן נאָז אזוי ווי מיט אַ כוון אָן מאַכען נערוועזע שטיק. אַ צרה אויף מיר מיט'ן נאָז. (עס קומט אריין דער דיענער מיט רעוורענד קנאַבעל.)

ד י ע נ ע ר : יעס, דאָקטאָר, איהר זייט אַביסעלע צו פריה געקומען. נאָך קיינער ניטאָ פון די דזשענטעלמען און ליידיס. בי סיטער, דאָקטער. (אָב.)

ק נ אָ ב ע ל : אויב כ'האָב קיין טעות ניט, זייט איהר עס דער גרויסער מר. נאָרדבערג, דער בעוואוסטער אַניטאַטאָר, דער לאַסאַל פון אירישע געהעטאָ. זעהר אַנגענעהם. איך בין רעוורענד דר. קנאַ בעל.

ג אָ ל ד ב ע ר ג : כ'האָב פון אייך געהערט. הייסט עס, איהר קומט אויך אויפ'ן מיטינג?

ק נ אָ ב ע ל : מיר, די דיענער פון גאָט, דאַרפען זיין אומעד טום. מיר טהוען אימער אַ מיסיאָנערישע אַרבייט. זייט איהר אַ רר טישער?

ג אָ ל ד ב ע ר ג : יאָ. און איהר זייט דען ניט פון רוסלאַנד?

ק נ אָ ב ע ל : גאָט בעוואָהר! איך בין פון דייטשלאַנד. אַן עכטער דייטש... דאָס הייסט, מיינע עלטערען זיינען פון אונגאַרן, אָבער איך האָב זיך ערצויגען אין דייטשע אוניווערזיטעטען, אַקאַדע- מיעס און גרויסע אינסטיטוטען. המ! ... אייך מעג מען דאָך זאָגען דעם אמת.... זיי אַלע מיינען דאָ, אז די רוסישע אידען זיינען אַ נידעריגערע ראַסע מענשען, דעריבער זיינען מיר פון דייטשלאַנד. אָבער אויף צונ'אמת'ן זיינען מיר קאונטרימען. איך בין אַ געבאָרענער אַ שנפּעשאַקער. כע! כע! חמורים! ... נאָר דאָס דאַרף בלייבען צוויי שען אונז...

ג אָ ל ד ב ע ר ג : קאונטרימען... אין וואָס פאַר אַן אייגענ- שאַפט פיגורירט איהר אויף דיוע מיטינגען. אַלס פאַרשטעהער פון די אינטערעסען פון גאָט, אָדער אַלס געלערנטער סאָציאַלאָג פון די

יעקב גארדין

דייטשע אוניווערזיטעמען, אקאדעמיעס און גרויסע אינסטיטוטען?
הא?

ק נ א ב ע ל : איך ווייס, איהר אינגארירט די רעליגיאן... מיר
דארפען איבעראל טהאן גאט'ס ארבייט... וואס וואלט דען געווען אהן
דעם גלויבען אין גאט? ווען אט די חמורים וועלען פערגעסען אן
גאט, וואס וועט דאמאלס ווערען פון גאט'ס פריעסטער? כא! כא!
כא!

ג א ל ר ב ע ר ג : ס'וועט זיין זעהר שלעכט.
ק נ א ב ע ל : יעדער איינער דארף זיך זארגען פאר זיינע ביז-
נעס. ניט אמת?

ג א ל ר ב ע ר ג : פערשטעהט זיך. אזוי איז פראקטיש. אבער
אט אייערע סאציאלאגען אט אויף די מיטינגען פערנעהמען זיך, ווי
עס ווייזט אויס, דוקא ניט מיט זייערע אייגענע, נאך מיט פרעמדע
ביזנעס. (פאר זיך.) דער טייוועל ווייסט איהם, וואס טהו איך אהן
א נאזטיכעל?

ק נ א ב ע ל : א, גאט גערעכטער! דער בעל הבית פון הויז
איז א היטער פון דער געזעלשאפטליכער מאראל. ער אליין אבער...
המ!... ער האט זיך א שעהנע טייפרייטערקע, מיט וועלכער ער פאָהרט
זיך אלע צוויי וואָכען אַרויס אין אַטלאַנטיק סיטי... זיין זוהנדעל איז
א געמבלער און שאלטעק... ער האָט זיך געווען אַריינגעכאַפט פאַר
פעלשען דעם טאַטענ'ס האַנדשריפט אויף טשעקס... אַבער מען האָט
דעם סקאַנדאַל צוריקען... טאַטע פאַטער!

ג א ל ר ב ע ר ג : זעהר א שעהנע רעקאמענדאציע פאר די
בעריהמטע סאציאלאגען. הערט נאך, איך פיהל אין פאראויס, אז
ס'וועט זיין זעהר אינטערעסאנט בייצואוואוינען דיזע פילאנטראפישע
קאָמעדיע, נאך, אז ס'איז בעשערט א צרה, האָב איך אין איילעניש
פערנעסען נעהמען א נאזטיכעל. דאָס בעאונרוהיגט מיך זעהר, און
איך ווענד זיך צו אייך, ווי צו א גייסטליכען פאַטער, נאָך אן עצה.

ק נ א ב ע ל (זוכט אין קעשענע): צום בעדויערען האָב איך נאָר
אין טיכעל (פאר זיך.) האָבען האָב איך אפילו צוויי, אַבער ביי מיר
וועט ער קיין ביינדעל ניט לעקען. נישקשה, מיר קענען די רוסישע
שנאָרערס.

ג א ל ר ב ע ר ג : אפשר זיך ווענדען צום דיענער?

די וואָהלהעמער פון דער איסט סייד

ק נ אָ ב ע 5 : גאָט בעוואָהר. דאָס'ט זיין אַן ערנידערונג פאר דער גאַנצער געזעלשאַפט... איהר גיט בעסער אַ לויף אין קרעמעל. אָבער דעם דיענער זאָלט איהר זאָגען, אז איהר געהט אין אַ טעלעפאָן סטיישאָן. איהר'ט זיך דערמאָנט עפעס אַ וויכטיגע ביזנעס. יונגער-מאַן, מען דאַרף איבעראַל שפּיעלען די ראָליע פון אַ זעהר פערנומע-נעם מענשען, דאָס ערלויבט אַ מענשען אַרומצוגעהן פּוסט און פּאַס און גיט איהם דאָס רעכט אויף רעספעקט. אַ, טאַטע פּאַטער!

ג אָ ל ר ב ע ר ג : הייסט עס, אין דעם טעלעפּאָן סטיישאָן! אַ, גרויסע צייט פון טעלעפּאָנען און גראַפּאָנען. מיי דער ראַבי, גאָט זאָל אייך בעצאָהלען פאַר אַרויסראַטעווען מיין נשמה פון די יסורים פון גיהנום. (אב. פון הינטער די קוליסען הערט זיך זיין שטיי-מע): „וויל יו, פליעז טעל מי, ווהער איז די ניערעסט טעלעפּאָן סטיי-שאָן?“

ק נ אָ ב ע 5 : אָמן. כע! כע! מיט ראַדיקאַלען דאַרף מען אַביסעל זיין אַ פּריידענקער. מיט אַלע מענשען דאַרף מען לע-בען אין פּריעדען און האַרמאָניע. אַזוי איז דער רצון פון דעם פּאָ-טער אין הימעל... איי! איי! (נעהמט דעם אַלבוס און בעקוקט די ביל-דער) אַ, ווענוס... אַ פּאַטאָגראַפיע פון ווענוס דער בעלוועדערער. מען דאַרף אַ קוק טהאַן. (טהוט אָן די ברילען און בעקוקט דאָס בילד.) אונז פּאַסט ניט צו קוקען אויף אַזעלכע זאַכען.. (נעהמט אַרויס פון קעשענע אַ קליינע ביבעל.) גרויס זיינען דיינע מעשים, אַ קלוגער בעשעפּער. (קוקט אין אַלבאָם.) איך הער טריט. (מאַכט צו דעם אַלבאָם און לעזט מיט כּונה די ביבעל.)

(עס קומט אַרײַן דושאַסקע פון די אינוועניגסטע צימערען).

ד ז ש אָ ס ק ע : אַ, ראַביי (דרעהט זיך אום). מרס. דושאַס-קע, אור דיער דר. קנאַבעל איז היער. (מאַדאָם דושאַסקע מרעט אויף. קנאַבעל געהט איהר אַנטקעגען מיט דער ביבעל אין האַנט.) גלעד טו סי יו, דאַקטער!

מ ר ס. ד ז ש אָ ס ק ע : האו אַר יו, דאַקטער? (מען דריקט זיך די הענט.) אימער מיט דער ביבעל? איהר געפינט טאַקע אימער אינטערעס צו לעזען דיזען בוך?

ק נ אָ ב ע 5 : אַ ניט-אויסשעפּליכער קוואַל פון קלוגהייט און

ווארהייט. אָט האָב איך נאָר וואָס ווידער געלייענט דעם ספר אויב
און האָב בעטראַכט דעם ענין פון מאָרגעדיגער סוידמאָן.

ד ז ש אָ ס ק ע : ניים וועטהער טו דעי... זיצט, דאָקטאָר.

ק נ אָ ב ע ל : אן אויסגעצייכענט וועטער (אלע זעצען זיד).

ד ז ש אָ ס ק ע : וויל יו סמוק ע סיגאר, דאָקטער ?

ק נ אָ ב ע ל : ניין, א דאָנק, רויכערען וועל איך ניט... נאָר

אויב איהר'ט ערלויבען, וועל איך נעהמען איינס.

ד ז ש אָ ס ק ע : אָ, דו טייק סאָם.

ק נ אָ ב ע ל : אייערע אויסגעצייכענטע ציגארען פערדיענען

געהרט צו ווערען. — איך נעהם דריי... (לעגט אַרײַן אַן קעשענע די
ציגארען.) טהענק יו!

ד ז ש אָ ס ק ע : יו אַר וועלעקאָם, דאָקטער.

מ ר ס ד ז ש אָ ס ק ע : מען האָט מיר געזאָגט, אַז דאָ איז

דאָ נאָך א דזשענטעלמען, ווי הייסט ער דאָרטען ? אָט דער פון דאָן-
טאָן... וואו איז ער אַהינגעקומען ?

ק נ אָ ב ע ל : יאָ, ער איז געווען, נאָר, ווייסט איהר, כע, כע...
המ... נאטירליך, מען טאָר ניט רעדען קיין לשון הרע, נאָר ער איז

הפנים ניט געוואוינט צו קיין אַנשטענדיגער געזעלשאַפט און איז דע-
ריבער געקומען אָהן א נאָזטיכעל. (אלע לאַען.)

מ ר ס. ד ז ש אָ ס ק ע : צו וואָס האָסטו נאָך געדארפט אָט

דעם דעמאָנאָג ? ער איז אודאי שמוציג. זיי אַלע ליידען פון אַ מין
הידראָפאָביע און דעריבער האָבען זיי מורא איינצואוואַשען זיך מיט
יוואַסער... אַז איך קום צופאַהרען פון אָט דעם שמוציגען דאָן-טאָנער
נעסט, מוז איך נעהמען אַ וואַנע.

מ ר. ד ז ש אָ ס ק ע : איי הייט דאָז פּיפּל, באָט יו נאָן,

איך האָב היינט אויך איינגעלאָרען אַ רעפּאָרטער, און ס'איז נויטיג,
ס'זאָל איבעראַל בעקאָנט זיין, אויף וויפּיעל מיר זיינען אונפאַרטיי-
איש. (מען קלינגט.)

מ ר ס. ד ז ש אָ ס ק ע : דיער מי ! אפשר איז עס שוין מר.

האָטשינספּיש לאַבסטער. איהר ווייסט, ער געהערט דאָך צום סמאַרט
סעט... אַזאַ בעריהמטער קריסט. (זי איז אונרוהיג.)

מ ר. ד ז ש אָ ס ק ע : ער פערנעהמט זיך אויך מיט סאָציאַל-

לאַגיע.

ק נ אָ ב ע ל : כ'האָב געהערט, ווי דען. וועט ער אליין טאקע
דאָ זיין ? ער איז דאָך אַ מיליאָנער'ס אַ קרוב, וועט ער אליין, אַלואָ,
דאָ זיין און אַ רעפּאָרטער נאָך אויך. המ! (ער פּערריכט דעם האַלד-
טוך. גאַלדבערג קומט אַרױן אין גריסט זיד.)

ג אָ ל ר ב ע ר נ : כ'בין געקומען אויף אייער איינלאָדונג...

ק נ אָ ב ע ל : כ'האָב דאָס פּערנגעניגען פּאַרצושטעלען : דאָס
איז דער יונגער מענש, וועגען וועלכען מיר האָבען נאָך וואָס גערעדט.
מר. גאַלדבערג, דער גרויסער פּאַלקס-טריבון, דער לאַסאַל פון אונזער
צייט.

מ ר . ד ז ש אָ ס ק ע (מיט פּרייד): אָה, ווי צופּריעדען און
גליקליך איך בין, אינדיר... זיצט, ביטע, האָב שוין לאַנג געזוכט די עה-
רע מיט אייך זיך צו בעקענען. וואָס פאַר אַ פּרייד! זיצט, פּליעז.
(רוקט איהם צו אַ שטוחל.)

מ ר ס . ד ז ש אָ ס ק ע : ווערי, ווערי, פּליעז, אינדיר. (מען
דריקט זיך די הענט.)

מ ר . ד ז ש אָ ס ק ע : מיר פּערנעהמען זיך מיט דער לעזונג
פון זעהר וויכטיגע סאָציאַלאָגישע פּראָבלעמען, און איך האָף, אַז
איהר'ט אונז בעהילפּיג זיין.

ג אָ ל ר ב ע ר נ : אויב די לעזונג הענגט נאָר אָב פון מיין
הילף, וועל איך איך אוראי, מיט פּערנגעניגען העלפען. (מען קלינגט.)
מ ר ס . ד ז ש אָ ס ק ע : דיער מי! דאָס איז אוראי מר.
האַטשינספּיש לאַבסטער. (איז אונרוהיג. עס קומען אַרױן מיט אַ טאַ-
ראַראַם מרס. זאָקען און מרס. שפּרינגעל.)

א ל ע : אָ, מיי דיער (די דאמען קושען זיד.) דר. קנאַבעל...
מר. דזשאַסקע, האו דו יו דו? האו אר יו?

ד ז ש אָ ס ק ע : כ'האָב די עהרע פּאַרצושטעלען, מר. גאַלד-
בערג, מרס. זאָקען, מרס. שפּרינגעל!

ק נ אָ ב ע ל : דער גרויסער אַגיטאַטאָר און פּאַלקס-פּריינד.
(גאַלדבערג שטעהט אויף, די דאמען פּערבויען זיך צו איהם פון דערוויי-
טען.)

מ ר ס . ד ז ש אָ ס ק ע : אָך, מרס. זאָקען, אָך, מרס. שפּריינד-
געל! ווייסט איהר כאַטש, ווער ס'וועט דאָ היינט זיין? מר. האָר

יעקב גארדין

טשינספיש לאַבסטער! איהר ווייסט, ער געהערט דאָך צום סמארט
סעט!

ב י י ר ע ד א מ ע ן : ס אָ ? ס אָ ?

(די מאַנזבילען זעען זיך אויס בעזונדער און רעדען שטיל. אלע דאַמען
בעזונדער.)

מ ר ס . ש פ ר י נ ג ע ל : וואָס איז דאָס פאַר אַ פּוּינעל ?
מ.ר.ס. זאָקען, זעהט נאָר זיינע הויזען... גריישאָס! (זיי לאַבען.)
מ ר ס . ז אָ ק ע ן : איך צווייפעל צי האָט אפילו דער גראַף
קאָסטעלאַן שעהנרעע הויזען. (געלעכטער.)
(מען קלוינגט.)

מ ר ס . ד ז ש אָ ס ק ע : אַך, דאָס איז ער!

מ ר ס . ז אָ ק ע ן : מ.ר. האָטשינספיש

מ ר ס . ש פ ר י נ ג ע ל : פּיּש לאַבסטער.

(אלע דאַמען גיבען זיך אַ וואַרף, עס קומט אַרײַן מ.ר. מאַנעס הערינג.)

ה ע ר י נ ג : האָרדו יו דו, מ.ר.ס. דזשאַסקע? האָרדו יו,
מ.ר.ס. זאָקען, מ.ר.ס. שפּרינגעל? גלעד טו סי יו עגען. ווי געהט עס?
דיער דאָקטער קנאַבעל? מ.ר. דזשאַסקע, האָרדו איז עוורטיהינג? ע
ווערי ניים איוונינג.

מ ר . ד ז ש אָ ס ק ע : ווערי ניים, אינדיד. מ.ר. גאַלדבערג,
דעמס אָר פּראָמינענט דיוואָרס לאַיער, מ.ר. הערינג. (מען גריסט זיך.)
ווילט איהר ניט, מ.ר. הערינג אַ ציגאַר? טייק ע סיגאַר. (דר. קנאַר
בעל נעהמט אויך אַ ציגאַר, דזשאַסקע בעהאַלט דעם פּאַרטיסיגאַר, דערנאָך
דערמאָנט ער זיך פּלוצלונג.) אַך, יאָ, מ.ר. גאַלדבערג, איהר ווילט גאָר ניט
רויכערען?

ג אָ ל ד ב ע ר ג : אַ דאַנק, איך רויכער ניט קיין ציגאַרען. איב
ריגענס ניט, וועל איך אויסרויכערען. (נעהמט אַ ציגאַר. פאַר זיך.)
סאי ווי ווייס איך ניט, וואָס צו טהאָן, וועגען וואָס מיט זיי צו רעדען,
וועל איך גאָר לאָזען רויך דורכ'ן קוימען. (דזשאַסקע טראַגט איהם אונטער
פּייער.)

ה ע ר י נ ג (צוועצענדיג זיך צו די דאַמען): דאָס איז אַ דאָך
טאַונ'ער בעריהמטהייט? ער קוקט אויס ווי אַן עכטער אַמעריקאַנער.
אַ ל ע ד א מ ע ן : אָה...? אָה...?

ה ע ר י נ ג : וואָרים ער איז אָנגעהאַן ווי פאַרער ניקערבאָקער און שרייען שרייט ער ווי אַ דיספעטיק. (אַלע לאַכען.)

ק נ אָ ב ע ל : מר. הערינג, מיר האָבען דאָ אַ דעבאַטע וועגען דעם, וואָס הייסט ראַשאַנעל און איראַשאַנעל. איך זאָג, וואָס פון דעם שטאַנדפונקט פון דער מעטאַפּיזיק געהט אונזער אינטעלעקט, דאָס וואָס די פּערצייטיגע האָבען אָנגערופען מיט'ן נאָמען לאַגוס, — נעהט עס אַריבער אינ'ם פּראָצעס פון דענקען און אָביעקטירט זיך אין אַן אכסטראַקציע... עס גיבען דיפּערענציאַציעס פון ראַציאָנאַליטעט... ה ע ר י נ ג : איך דענק, אַז מר. גאָלדבערג קען אויף דערויף גיכער ענטפּערען. דאָרט, דאָן-טאָן זיינען זיי אַלע פּילאָזאָפּען. אויף אָנבייסען עסט איהר אויף ספּענסער'ן, צו מיטאָג דערשלינגט איהר פּלאַטאָ'ן, און שלאָפּען לעגט איהר זיך מיט שאַפּענהויער'ן. כע! כע! מר. ד ז ש אַ ס ק ע : מר. גאָלדבערג, דאָרף אונז געבען זיין דעפיניציאָן, וואָס עס הייסט ראַשאַנעל. יעס, יעס.

ג אָ ל ד ב ע ר ג : ראַשאַנעל נעהמט זיך פון וואָרט ריישיאָ, פּראָפּאָרציע. אין דער פּערצייטיגער וועלט האָט מען געהאַלטען פאַר פּערנינפטיג דאָס אַלץ וואָס איז מעסיג צוגעפאַסט, פּראָפּאָרציעאַנעל, סימעטריש, טאַקטיש... און פּערקעהרט... אין אונזער צייט טרעפט מען אַזאָ בעשיינפּערליכען ביישפּיעל פון דערפון וואָס איז ראַשאַנעל און איראַשאַנעל... כל זמן דער רייכער קרעזוס זיצט ביי זיך אין אָפּיס, איז ער נאָך מעהר וועניגער ראַציאָנאַל, ווען אָבער ער נעהמט זיך לעזען סאַציאַלע פּראָבלעמען, דאָן איז ער לחלוטין ניט-ראַציאָנאַל. (אַלע פּיהלען זיך ניט היימיש.)

ק נ אָ ב ע ל : דיער בראָטהער, מר. דושאַסקע, דיער בראָטהער, דיער מאָזעס הערינג, איי וואָנט טו עסק יו עבאָוט עי קאָנגרעגיישאָד נעל עפּפּעיר, יו נאָו... (נעהמט זיי ביידען אונטער די הענט און פּיהרט זיי צו צו די דאַמען.)

ג אָ ל ד ב ע ר ג : דאַכט זיך איך האָב אָנגעריהרט מיט'ן פינגער אויף אַ קראַנקען אָרט.

מ ר ס . ד ז ש אַ ס ק ע : הערט אָקאָרשט, אויב ער וועט זיך אַזוי אויך האַלטען פאַר מר. האַטשינספּיש לאַבסטער, דאָן ווייס נאָר איין נאָט, וואָס ס'וועט זיין.

מ ר ס . ש פ ר י נ ג ע ל : איך אויף אייער אָרט וואָלט איהם

יעקב גאָרדין

העפליך געוואָגט : איהר, מיסטער, זייט ניט צופיעל קאָנווענציאָנעל,
אז ס'וועט קומען אַ קריסטליכער דזשענטעלמען, דאָרף מען זיך האַל-
טען אַנשטענדיג. ניט אזוי, מרס. זאָקען ?

מ ר ס . ז אָ ק ע ן : איך וואָלט עס געטהאָן. מען דאָרף זיי
לערנען ווי אויפצופיהרען זיך.

מ ר . ד ז ש אַ ס ק ע : ווירקליך, ער קען נאָך אַנטהאָן אַ שאַנ-
דע דעם גאַנצען כּלל ישׂראל. ווער ווייס וואָס זיי אַלע קענען פון אונז
דענקען ?

ק נ אָ ב ע ל : ער קען ברענגען חרפות ובושות אויפ'ן אידישען
פּאָלק. (מען קלינגט.)

מ ר ס . ד ז ש אַ ס ק ע : דאָס איז ער ! מיין גאָט ! דאָס
איז מר. האַטשינס.

מ ר ס . ש פ ר י נ ג ע ל : פּיש.

מ ר ס . ז אָ ק ע ן : לאַבסטער.

(אלע דרוי צוזאמען. אַלע זיינען אונרוהיג. עס שפּרינגט אַריין
מר. טשעפּ, האַלטענדיג זיך גאַנץ פּאַמיליאַר.)

מ ר . ט ש ע פ : גור איוונינג, ליידים ען דזשענטעלמען !

מ ר . ד ז ש אַ ס ק ע : אַ, מר. טשעפּ...! אי העוו דהי אַנאָר
אַף אינטראַדיוסינג טו יו מר. טשעפּ, ע דזשענטעלמען אַף דהי פרעס.
(אַלע פּערניגען זיך.)

מ ר . ט ש ע פ : עקסקיוז מי... מר. דזשאַסקע, וואָן מינוט. (ער
נעהמט איהם אָן אַ זייט.) פּערשמעהט איהר מיך, מר. דזשאַסקע, איך
האָב אַן אַנדער אַפּאָינטמענט און קען ניט אַנוועזענד זיין אויפ'ן מי-
טינג. אָבער איך האָב שוין אַנגעשריבען די נייעס וועגען דאָס גע-
שעהענע און איך שיק עס שוין אוועק אין דער צייטונג. איך וויל
עס אייך פּאַרלעזען. (לעזט פון אַ פּאפּיער): נעכטען אָבענד איז אין
גרויסארטיגען הויז פון אונזער בעריהמטען פּילאַנטראָפּ מר. אַשלי
דזשעפּערסאן דזשאַסקע אָבגעהאַלטען געווארען אַ מערקווירדיגער מי-
טינג. עס איז בעטראַכט געווארען די פּראגע וועגען פּערבעסערן די מאַ-
ראַליש, רעליגיעזע, עקאָנאָמישע, סאָציאַלע און פיזיקאַלישע לאַגע פון
דער בעפעלקערונג פון דאָן-טאָון. זעהר וויכטיגע שריט זיינען גענו-
מען געווארען. די אַנוועזענדע זיינען צווישען אַנדערע, געווען: מרס.
קוואַדראַרד... (נעהמט אַ פען.)

די וואהלטהעטער פון דער איסט סייד

מ.ר. דזשאָסקע: זי איז אפילו ניט געווען איינגעלאדען.
מ.ר. טשעפ (מעקט אויס): הייסט עס, ארויס מיט איהר...
מ.רס. ווי הייסט זי, עה?

מ.ר. דזשאָסקע: מ.רס. שפרינגעל, מ.רס. זאָקען.
מ.ר. טשעפ (שרויבט): יעס, שפרינגעל, מ.רס. זאָקען, דער
בעריהמטער לאָיער מ.ר. הערינג, מ.ר. האַטשינספיש לאַבסטער, אַ יורש
פון אַ פערצייטיגער משפחה.
מ.ר. דזשאָסקע: ער איז נאָך ניטאָ. ער קען אפשר ניט
קומען אויך.

מ.ר. טשעפ: דאָס איז ניט וויכטיג. און דער בעריהמ
טער אַרכייטער־פיהרער מ.ר. גאָלדבערג. די זיצונג איז פאָרגעקומען
אין דעם בלויען־גאָסט־צימער.

מ.ר. דזשאָסקע: אין דעם בלויען?
מ.ר. טשעפ: וואָסט דו יו קער? אין דעם בלויען גאָסט־
צימער, וואָס איז געווען פּערגאָסען מיט'ן צויבערליכען ליכט פון בלויע
עלעקטרישע פייערען. די באַלעבאָסטע איז געווען אָנגעהאָן אין אַ
מערקווירדיגען טאַרלאַטאָן־קלייד און די דעבאָטען האָבען זיך אויסגע־
צייכענט מיט טיעף־סאָציאָלאָגישער געלעהרטקייט. איבערהויפט האָבען
זיך אויסגעצייכענט דער באַלעבאָס זעלבסט, דער רעווענער דר... וואָס
איז זיין נאָמען?

מ.ר. דזשאָסקע: דר. קנאָבעל.
מ.ר. טשעפ: יעס, דר. קנאָבעל און דער גלענצענדער אַגיי־
טאָטאָר, מ.ר. גאָלדבערג... איך...
מ.ר. דזשאָסקע: דאָס דאַרף מען ניט. וועגען איהם
דאַרף מען ניט.

מ.ר. טשעפ: אַז מען דאַרף ניט, טאָ אַרויס מיט איהם!...
איכ'ס נאָך אין וואַגאָן צוגעבען נאָך אַ פּאָר שטריכען. אַל רייט?
גוד נייט, ליידיס ען דזשענטעלמען, גוד נייט. מ.ר. דזשאָסקע, איי וויל
סי יו טומאָרדאָן, גוד נייט. (שנעל אַב.)
מ.ר. דזשאָסקע: מ.ר. טשעפ איז ע גוד טשעפ. (אלע
לאַכען, איבערהויפט קנאָבעל.)

קנאָבעל: מ.ר. טשעפ איז ע גוד טשעפ, כע! כע! כע!
דאָס איז זעהר, זעהר שאַרפּזיניג.

מ.ר. העררינג: אפשר איז שוין צייט עפענען די פערזאמלונג? איך האָב היינט נאָך אַ מיטינג ביים פעראיין, פאַר דער אויפֿ-קלערונג פֿון דער סאומה.

מ.ר.ס. דזשעס קע: ניין, לאָמיר נאָך ווארטען... אפשר וועט ער נאָך קומען.

ביידע דאָס: געוויס, לאָמיר ווארטען.

מ.ר. דזשעס קע: וואס איז אייער מיינונג וועגען דעם איינפֿלוס פֿון אונזער מעכטיגער אמעריקאנער פרעסע? (מען קלינגט.)

אַלע: דאָס איז ער! (אַלע צורודערט.)

קנאַבעל: אפשר דאַרף מען איהם גאָר בעגעגענען אין פּאָד-דער־שטובֿ? (דזשאַסקע לויפט אַרויס, אַלע דאַמען מאַכען זיך צורעכט פאַר די שפּיגלען.)

גאָלדבערג (פאַר זיך): דיעזער יורש פֿון דער פֿלומאַקראַד טישער וועלט וועט זיי היינט פֿון זינען אַראַבפּיהרען. וואָס פאַר אַ קנעכטישע אונטערטעניגקייט פאַר פרעמדע, און וואָס פאַר אַ פרעכט הייט פאַר „אייגענע“...

(דזשאַסקע פּיהרט אַרײַן מ.ר. פּיש לאַכסטער.)

מ.ר. דזשעס קע (שמעלט פאַר): מ.ר.ס. דזשאַסקע, מ.ר.ס. זאַקען, מ.ר.ס. שפּרינגעל, מ.ר. הערינג, דר. קנאַבעל, מ.ר. גאַלדבערג...

קנאַבעל: טהי גרייט לאַסאַל אָף טהי איסט סייד.

לאַבסער: (פּויל) גלעד טו מיט יו, גלעד טו מיט יו.

(אַלע גיבען זיך אַ וואָרף אונטעררוקען איהם אַ פּאַטעל, עס ווערט

אַ מוישעניגע, ביז לסוף זעצען זיך אַלע אויס, לאַכסטער שמעלט

לעבען זיך אַוועק זיין צילינדער, רויניגט זיך די נעגעל.)

מ.ר. דזשעס קע: ע ווערי ניים אייוונינג.

לאַבסער (רעדט לאַנגזאַם): ווערי ניים, אינדר.

קנאַבעל: איהר האָט דאָך נאַטירליך געלעזען אַנומעלט

אין די צייטונגען די סוירמאָן פֿון אַ געוויסען פרעדיגער, וואו ער בער

דויערט, וואָס אַלע אונזערע האַוזעס אָף וואָרשיפּ, זיינען פּערוואַנ

דעלט געוואָרען אין טהעאַטערע... דאָס האָט מיך זעהר געקערענט. מיר

דאַכט זיך, אַז די פייערליכקייט פֿון דער אויסשטאַטונג דאַרף בעזונר

דערס האַרמאָנירען מיט דער פייערליכקייט פֿון פּלאַצ... פּערגלייכע

אַ קירכע מיט אַ טהעאַטער איז אַ פּערשוועבונג.

ל א ב ס ט ע ר : יעס, איט איז ע פראָפעניישאָן אינדריד. ניט
אזוי, מר... מר... (ווענדעט זיך צו גאלדבערג'ן.)

ק נ א ב ע ל : מר. גאלדבערג, אונזער בעלזעבטער מר. האָ-
טשינספיש לאַבסטער ווענדעט זיך צו אייך.

ל א ב ס ט ע ר : יעס, מר. גאלדבערג, איז עס דען ניט אזוי?
דענקט איהר ניט אזוי?

ג א ל ד ב ע ר ג : איך? איך מיין, אז דיזער פאקט איז זעהר
א גוטער סימן, וואָרים, ווי באלד די קירכען ווערען פּערוואַנדעלט אין
טהעאטערע און די פּרעריגער אין אַקטיאָרען, הייסט עס, אז אין גיכען
וועט אָנקומען א צייט, ווען די טהעאטערע וועלען ווערען טעמפלען און
די אַקטיאָרען די פּרעריגער פון תורה, פון וואַרהייט און ריינער קונסט.
(אַלע זיינען שאַקירט.)

ל א ב ס ט ע ר : סאָ? (ער קוקט אויף גאלדבערג'ן רייניגט זיך
די נעגעל.)

מ ר . ד ז ש אָ ס ק ע : דענקט איהר ניט, אז ס'איז שוין אונז
צייט צו עפענען די פּערוואַמלונג?

ק נ א ב ע ל : נאָמיניישאָן אָף טשערמאן איז אין אָרדער. איך
נאָמיניר אור דיער בראַטהער מר. האַטשינספיש לאַבסטער.

ל א ב ס ט ע ר : רעספּעקטפול די קליין אין פייוואָר אף אור
קיינר האוסט מר. דושאַסקע.

ק נ א ב ע ל : מר. הערינג וועט זיין אונזער פּראַטאָקאָל סעקר-
רעטער.

(דושאַסקע זעצט זיך ביים טיש און קלאַפּט מיט'ן העמעריל, הערינג
זעצט זיך לעבען איהם.)

מ ר . ד ז ש אָ ס ק ע : מר. האַטשינספיש לאַבסטער, לידידו ען
דזשענטעלמען. אונזער גרויסער מיטבירגער לינקאָלן, וועלכער, וואָס
איז אויך געווען אַ גרויסער אַמעריקאנער, האָט אויפגעהויבען די פּאָהן
פון פרייהייט אין דעם קאַמפּף פון די שקלאַפּען פאַר זייער בעפריי-
אונג. אויך מיר זיינען אזוי ווי לינקאָלן. געוויס, די בעפעלקערונג
פון דער איסט סייד איז ניט קיין שוואַרצע, אָבער זיי זיינען רומענער;
אמת, זיי זיינען ניט קיין עטהיאָפּער, אָבער זיי זיינען רוסען. און
אַלס אַזעלכע זיינען זיי ניט פּאַרבערויטעט צו זיין גוטע, טרייע ביר-
גער. אַט פאַר וואָס אַלע אַנאַרכיסטישע און דעמאָגאָגישע טעאָריען

יעקב גארדין

ווערען צווישען זיי אזוי לויכט פערשפרייט. אמת, די פערפאלגונגען האבען זיי געמאכט פאר שנאָרערס און בעטלער, אָבער מיר זיינען דאָך אויך היומען ביאינגס, און מיר מוזען לעזען דאָס גרויסע סאָציאלע פראָבלעם אין נאָמען פון אמת, ליעבע, אין נאָמען פון מענשליכקייט, אין נאָמען פון פראָגרעס, אין נאָמען פון ציוויליזאָציאָן, אין נאָמען פון דער ברידערשאַפט פון די נאַציאָנען, אין נאָמען פון דער מענש-הייט, אין נאָמען פון דער דאָזיגער גרויסער שווערער, פערפאלגנטער-טער לעזונג פון געזעלשאַפטיכען פראָבלעם פון דער געזעלשאַפט, פון דער געמיינשאַפט פון דער שטאָרט ניו יארק פון אמעריקא... (מען אפלאָדירט, דזשאַסקע זעצט זיך.)

ק נ א ב ע 5 : מר. האַטשינספּיש לאַכסטער, האו דו יו לייק טהי טרו אַמעריקען ספּיריט אָף אור פּיפּל ?
ל א ב ס ט ע ר : איי לייק איט ווערי מאַטש. (גרימאַסען) איט איז ערמירייבל (ער רייניגט זיך די נעגעל).
מ ר ס . ד ז ש א ס ק ע : מר. טשערמאַן, איך פערלאַנג א וואָרט.

מ ר . ד ז ש א ס ק ע : מרס. דזשאַסקע האַט דאָס וואָרט.
מ ר ס . ד ז ש א ס ק ע : מען דאַרף אַפראַטעווען די בעפעל-קערונג פון דער איסט סייד, מען דאַרף זיי בילדען, און כדי צו קענען בילדען דאַרף מען האַבען בילדונגס-מיטלען, איז דעריבער לעג איך פאַר, ערשטענס, אז מען זאָל אַפּדרוקען אַ ביליגע אויסגאַבע פון „קאָך בוך“ און אומזיסט צוטיילען עס דאון טאון, און אז צום בוך זאָלען נאָך צוגעגעבען ווערען אינסטרוקציעס, אז מען טאָר נישט עסען מיט אַ מעסער, מען טאָר ניט האַלטען דעם גאַפעל אין דער לינקער האַנד און מען טאָר מיט דעם סערוועטעל דעם נאָז ניט אַפּווישען. צווייטענס דאַרף מען עפענען אַ מוסטערהאַפּטע „באָד-שול“ מיט צוויי אפטייר-לונגען, פאַר מענער און פאַר פרויען, וואו מען זאָל אַ גאַנצען טאָג רייבען מיט זיף און בריהען מיט הייסען וואַסער אַ מאַן און אַ פרוי אַלס אויגענשיינליכען אונטערריכט און צוליעב אַלגעמיינער אויפקלע-רונג. (זי זעצט זיך. מען אפלאָדירט.)

ק נ א ב ע 5 : (ער אפלאָדירט און זעצט זיך לעבען גאַלדבערג'ן)
בראַוואָ! בראַוואָ! אַט זיינען זיי, די טעכטער פון ציון! (שטיל צו גאַלדבערג'ן) ווי נעמעלט עס אייך ? (גאַלדבערג שוויגט.)

מ.ר. ד.ז.ש.א.ס.ק.ע. : מרס. זאָקען האָט דאָס וואָרט.
מ.ר.ס. ז.א.ק.ע.ן : דאָס גאַנצע אונגליק קומט פון דעם ניר-
דעריגען מאָראַלישען צושטאַנד פון די דאָן-טאָנער פרויען. זייערע
רעד ליטס ברענען אויס אונזערע אויגען מיט'ן פייער פון שאַנדע.
ק.נ.א.ב.ע.ל. : (שמיל צו גאָלדבערג'ן) איהר טאָכטער איז צו
פערצעהן יאָהר אַנטלאָפּען מיט'ן קוטשער... זי אַליין האָט זיך גע'גמ
מיט דריי מענער...

מ.ר.ס. ז.א.ק.ע.ן : דעריבער דאַרף מען הויפטזעכליך ער-
ציהען די פרויען, מען דאַרף זיי לערנען זיין גוטע מאמעס. ווי באַלד
זיי וועלען וויסען ווי צו זיין מאמעס, וועלען זיי וועלען חתונה האָב
בען; און וויבאלד זיי וועלען חתונה האָבען, וועלען זיי שוין ניט
זיין קיין פרויען, בלויז פרויען.

מ.ר. ד.ז.ש.א.ס.ק.ע. : וועל, וואָס זשע שלאָגט איהר פאָר ?
מ.ר.ס. ז.א.ק.ע.ן : דעריבער שלאָג איך פאָר, אַז מען זאָל
אויפּעפּענען אַן ערציהונגס-הויז, און מען זאָל נעהמען אויף פּראָקאָט
אייניגע ברוסט-קינדער און אויף זיי לערנען די יונגע פרויען ווי מען
דאַרף האַלטען די באַטעל, ווי מען דאַרף אַ קינד קאָרמענען און וויקלען
ענד עווריטהינג קאָנסיוירנינג טהיז טרענסעקשאָנז.

ל.א.ב.ס.ט.ע.ר. : מ.ע.ד.ע.ם, טהאַט איז קרועל... סיידען
איהר'ט מאַכען אַן אַמענרמענט, אַז דאָס זאָלען ניט זיין קיין אמת'ע
לעבעדיגע קינדער, נאָר נאָכגעמאַכטע, גומענע, אַז ניט איז עס גרוי-
זאַם. און איך וועל זיין געגען. (מען אַפּלאָדירט).

ה.ע.ר.י.נ.ג. : מר. טשערמאַן, ערלויבט מיר אויך אַרויסזאָגען
מיין מיינונג. אַלס לאַיער האָב איך בעמערקט, אַז די איסט סיידער
בעפעלקערונג שטעלט צו אַ גרויסען פּראָצענט פּערברעכערשאַפט. פאַר
וואָס ? דערפאַר וואָס זיי זיינען גייסטיג ניט ענטוויקעלט. און פאַר
וואָס זיינען זיי גייסטיג ניט ענטוויקעלט ? דערפאַר ווייל זיי זיינען
שוואַך אין קערפּער. אַ לאַטייניש שפּריכוואָרט זאָגט : אין אַ שוואַכען
קערפּער איז אַ שוואַכע זעלע. (Mens Sane In Corpore Sane)
וואָס דאַרף מען אַלזאָ טהאָן ? דאָס איינציגע מיטעל איז פיזיקעל
קאָלטשור און ווידער פיזיקעל קאָלטשור. מען דאַרף זיי פּערבאָטען
צו פּילאָזאָפּירען, מען דאַרף זיי פּערבאָטען אַ העכערע בילדונג, מען
דאַרף פון זיי אַרויסשלאָגען די געוועהנהייט פון רענקען און טראַכטען,

יעקב גארדין

ניט געבען זיי אין די ביבליאטעקען קיין ערנסטע ביכער, און, צום שלום, מוז מען אין לעדושיסלייטשור דורכפיהרען א געזעץ, דאָס אין יעדער וואוינונג זאָל זיך געפינען א פאָנטשינג בעג און אז יעדער איד, סאי יונג און סאי אלט, זאָל יעדען אין דער פריה און יעדען אויף דער נאכט מוזען פאָנטשען דעם פאָנטשינג בעג, און אחוץ דעם זאָל יעדער איד זיך מוזען לערנען טאנצען א רושיג און באָס דענסעס. (מען אפֿ-לאָדירט).

ל א ב ס ט ע ר : דאָס איז זעהר פראַקטיש און פערנינפטיג.
ק נ א ב ע ל : און אויך פאטריאָטיש.
ד ו ש א ס ק ע : ס'וואָלט אונז אויך אינטערעסאנט געווען די מיינונג פון מאדאם שפרינגעל.

מ ר ס . ש פ ר י נ ג ע ל : איך מיין, אז דעם גאנצען דאָן טאונער איבעל קען מען בעזייטיגען דורך אַן ענטוויקלונג פון מוזיק קאלישע געפיהלען. איך געה אויף אלע ריסייטעלס, אלע קאנצערטען, קווארטעטען, סימפאָניעס, אָראַטאָריעס, און דאָרף וויסען די בעדייטונג פון מוזיק. איך לעג פאָר, אז מען זאָל אָפּדינגען אלע גרויסע איסט סיידער האַלען, און אז איבעראַל זאָל מען פאָר זיי שפיעלען ניט מעהר ווי „אלזאָ שפראַך זאראטהוסטראַ“. דאָס וועט זיי מאכען נאָבעל, זיי אויפהויבען, זיי בענייען, זיי אָפּרייניגען און פערפאָלקאמענען. „אלזאָ שפראַך זאראטהוסטראַ“... יעס.

ל א ב ס ט ע ר : „טהאָס ספעיִק זאראטהוסטראַ“... המ! ... צי האָט עס ניט אָנגעשריבען דער דאָטשמען ניעמשע ? איך האָב גע-הערט, אז ער איז אַן אַנאַרכיסט, דיעזער דאָטשמען.

(שטימען : „ניין, ער איז אַ רוס!“ ; „ער איז אַן אונגאַר!“ ; „ער איז אַן אַרמעניער!“ ; „ער איז אַ דייטש!“).

מ ר ס . ש פ ר י נ ג ע ל : ניין, איהר האָט אַ טעות. איך האָב גאָר ניט געהערט די מוזיק פון עפעס אַ ניעמשע. דאָס איז דאָס ווערק פון שטראָוס'ן. ער קען ניט זיין קיין אַנאַרכיסט. מען רופט איהם זאָנאַר קעניג, דער קעניג פון וואַלסען, אַ, אלזאָ שפראַך זאראַ-טהוסטראַ — וואָס פאָר אַ גרויסע טהעמאַ !

ל א ב ס ט ע ר : (רעדט זיצענדיג) מר. טשערמאַן, איינשטיי-מענדיג דערמיט, אז אלע אַנוועזענדע האָבען פאָרגעשלאָגען זעהר פער-נינפטיגע מיישלען, וועל איך מיר דאָך ערלויבען צו בעמערקען, אז אמת

פערנימטיג איז נאָר דאָס וואָס איז אויספיהרבר. (הייסע אַפלאַדיס־מענטען). מיר אַמעריקאנער רעכענען זיך נאָך דערפאר פאַר אַ גרויסער נאַציע, ווייל אימער נעהמען מיר זיך פאַר דער פראַקטישער זייט פון יעדער זאך. (מען פליעסקעט.) צוערשט דאַרף מען די איסט סייד אויס־שטודירען, דערנאָך רעפאָרמירען (אַפלאַדיסמענטען). פערנגיגען דאַרף אימער געהן מיט ביזנעס, און האָט נאָר דאָן אַ פראַקטישען זין, ווען עס האָט אַ קאָמערציעלען ווערט. נעהמט צום ביישפּיעל ספּאָרט אָדער די וויסענשאַפּטליכע אַטלעטיקע. דעריבער לעג איך פאַר, אַז מיר זאָלען זיך דאָ אָרנאַניזירען אַלס אַ סאָציאַלאָגישע געזעלשאַפּט. אין דערזעלבער צייט זאָלען מיר אויך צוטיילען אויף סוב־סקציעס: אַ סאָציאַלאָגישע סעקציע, אַן אַנטראָפּאָלאָגישע סעקציע און אַן עמנאַל־לאָגישע. ווי מאַסט בי פּרעקטיקעל סטודענטס אָוו סאָשיאַליזשן.

מ ר ס. ד ז ש א ס ק ע: איי בעג יור פּאַרדאָן, סופּאָוו איהר קלייבט מיך אויס אין עפעס אַ סעקציע, און דאָ ווייס איך ניט וואָס די אַנטראָפּאָלאָגישע סעקציע דאַרף טהאָן און וואָס די עמנאַל־גישע.

ל א ב ס ט ע ר: פּערשטעהט איהר מיך, די אַנטראָפּאָלאָגיע און די עמנאַלאָגיע... דאָס הייסט, נאַטירליך, די אַנטראָפּאָלאָגיע שיירט זיך אָפּ פון דער עמנאַלאָגיע... נאָר וועגען דעם וועט נאָך אויסקומען רעדען בעזונדער.

(עס קומט אַרײַן דער דיענער און זאָגט עפעס לאַכסטער'ן אויפ'ן אויער.)

די ע נ ע ר: (צו לאַכסטער'ן) דער יונגער מר. דזשאַסקע וואַרט אויף אייך ביים טהיר אין זיין אויטאָמאָביל... ער וויל אייך נעהמען אין טענדערלאָזן... ער זאָגט, אַז דאָרט וועט זיין אַ גיים און נאָך עפעס... און אַזוי ווייטער...

ל א ב ס ט ע ר: טס' איכ'ל זיין פּאַרטיג אין אַ מינוט אַרום. (דער דיענער אָב, לאַכסטער קוקט אויף זיין זייגער) מיינע העררען, צום בעדיוערען איז מיר געבליבען נאָר וועניג צייט. איך קען אַלזאָ איצט ניט צוטראַגען צו די איינצעלהייטען, די הויפט־זאך איז אַ טשאַרטער און דערנאָך רעקלאַמעס. מען דאַרף אז אַלע אַרבייטער יוניאָנס זאָלען זיין פּריינדליך צו אונז. פּערגעסט ניט אַז זיי האָבען אין זייער רשות צעהנדליגע טויזענדע שטימען, דעריבער זיינען זיי אויך סאָציאַלאָגיע. (לאַנגע אַפלאַדיסמענטען).

יעקב גארדין

ק נ א ב ע ל : מעג איך בעטען, אז מען זאל מיד אויסהערען ?
ד ז ש א ס ק ע : פערשטעהט זיך. דאָס וואָרט האָט איצט
דר. קנאַבעל.

ק נ א ב ע ל : מר. האָטשינספּיש לאַבסטער, מר. טשערמאן, לוי-
דיעס ען דזשענטעלמען ! מיט גרויס אויפמערקזאָמקייט האָב איך
דאָ אויסגעהערט אלץ וואָס איז געזאָגט געוואָרען... גערעכט איז אַוה
דיער בראַטהער מר. האָטשינספּיש לאַבסטער, גערעכט איז אויך אונד
זער לייעבער ברודער מר. דזשאָסקע, גערעכט איז אונזער ברודער מר.
מאָזעס הערינג, גערעכט זיינען אויך אונזערע בעליעבטע שוועסטער.
וואו איז אָבער די רעליגיאָן ? סאָציאַלאָגיאַע און אַנטראָפּאָלאָגיאַע זיי-
נען וויסענשאַפטען — אָבער וואו איז די רעליגיאָן ? איהר זאָגט —
די מאָראַל ? אָבער וואָס איז זי דען ? זי איז דאָך בלויז די דיענסט
פון דער רעליגיאָן. וואו זשע איז די רעליגיאָן אליין ? אָ, ברידער
און שוועסטער, וואו איז די רעליגיאָן ? אויב מיר זאָלען זיך ניט גע-
בען די מיה די איסט סיידער צו מאכען רעליגיאַע, טאָ צו וואָס טויג
אונד די גאַנצע שווערע אַרבייט, די אַלע קרבנות ? פּערגעסט ניט, אז
זיי זיינען אונזערע ברידער דאָרטען, דאון טאון, און מיר דאַרפען
אַפּראַטעווען זייערע נשמות צוערשט דענקט פון הימעל, דאָן ערשט
פון דער ערד... אָ, אַלמעכטיגער גאָט, פאַטער אין הימעל ! ווען איך
קוק אויף זיי, ווען איך בעקען זיך מיט זייער שיקזאָל, ווען איך זעה
איייערע גוטע אַבזיכטען, אייער ברידערליכע האַנט פון הילף, ווער
איך געריהרט, ווער איך ביי זיך אזוי קליין. איך פיהל, אז מיין
האַרץ איז צובראָכען, מיין זעלע נאָגט און עס ווילט זיך מיר וויינען
(ער וויינט), פּערגיסען טרערען צוזאַמען מיט איך, מיט אונזערע גרויסע
וואָהלטהעטער, זינגען דאָס טרויעריגע ליעד „על נהרות בבל“ און רור
פען צום גאָט פון ישראל : „ביו וואַנען, אָ גאָטעניו, ביו וואַנען ?“
(אַלע דאַמען וויינען). איך קען ניט, די טרעהרען פּערשטיקען מיר
דעם אַטהעם, איך קען ניט רעדען. (ער זעצט זיך. אַפּלאַדיסמענטען).

מ.ר. ד ז ש א ס ק ע : ס'איז אינטערעסאַנט אויך צו הערען
די מיינונג פון אַ פאַרשטעהער פון דער איסט סייד.

ג א ל ד ב ע ר ג : ניין, אַ דאַנק, איך האָב ניט די אַבזיכט
צו רעדען.

די וואָהלטהעטער פון דער איסט סייד

ד ז ש א ק ע : ווהיי ? מיר זיינען אימער גרייט אויסצוהערען א מיינונג, וואָס ווערט אַרויסגעזאָגט אין אַ דיסענט וועי.

ק נ א ב ע ל : בראַטהער, בלוז אַ פּאָר בעמערקונגען, איהר זעהט דאָ בלוז וואָהלטהעטער פון דער איסט סייד.

ג א ל ד ב ע ר ג : וואָהלטהעטער פון דער איסט סייד ? מיר דאַכט, אז די איסט סייד וואָלט געמעגט זאָגען דאָס רוסישע שפּריכ- וואָרט : גאַטעניו, דאַטעווע מיך פון פריינד, פון שונאים איינהיטען זיך איז ניט שווער...

ד ז ש א ק ע : איך וואָלט בעטען מר. גאָלדבערג'ן, ער זאָל בלוז רעדען צו דער פּראַגע.

ג א ל ד ב ע ר ג : צו דער פּראַגע ? צו וועלכער פּראַגע ? איהר האָט דאָ אויסגעמישט רעליגיע, סאָציאַלע, עקאָנאָמישע און מאַר- ראַלישע פּראַגעס אין איין הויפּען. איך בעט אייך אום ענטשולדיג- גונג, אָבער איך מוז אייך זאָגען, איך פערשטעה ניט, ווי אזוי קענען מענשען, וואָס מישען אויס סאָציאַלאָגיע מיט באַק דענסעס, קינדער- שע ווינדעלעך מיט רעליגיאָן, „אַלזאָ שפּראַך זאַרטאָהוסטראַ“ מיט אַ פּאַנטשינג בעג, ווי אזוי קענען נאָר, אַזעלכע מענשען זיך נעהמען, ניט נאָר פאַר דער לעזונג, נאָר אפילו פאַר דער בעטראַכטונג פון סאַציאַלע פּראַגעס.

ה ע ר י נ ג : ניט אַזעלכע רעדעס זיינען מיר דאָ געקומען צו הערען.

א ל ע ד א מ ע : מיר ווילען עס ניט.

ג א ל ד ב ע ר ג : ווי באַלד איהר האָט מיך געצוואונגען צו רעדען, זועל איך אייך צווינגען צו הערען. איהר מאַכט דער איסט סייד, דער גהעטאָ פון די אַרימע, דעם פּאַרוואורף אז זי איז ניט מאַר- ראַליש. וואָס איז, די וועסט סייד, די גאָלדענע גהעטאָ, האָט עפעס אַ מאַנאָפּאָל אויף מאַראַל ? אמת, די אביונות און די אונטערענהייט בריוונגען אָפט די קינדער פון דער איסט סייד צו פערברעכענס, אָבער צו זיינען דען די קינדער פון רייכע וואָהלטהעטער בעסער ?

ק נ א ב ע ל : איך פּראַטעסטיר ! איך פּראַטעסטיר !

(אַלע זיינען אויפגערגט).

ג א ל ד ב ע ר ג : דער אונטערשיעד איז נאָר דער, וואָס אונד- זערע קינדער ראַנגלען זיך מיט זייער בייזען שיקזאַל, שמרעבען צו

יעקב גארדין

דער העכסטער בילדונג, פאקען און די האיסקולום מיט די קאלעדזשעס, געהען צו לעקטשורם, לעזען ביכער, און פריהער אדער שפעטער ווען לען זיי זיין דער שיינדעל און דער שטאלץ פון אמעריקא, בשעת זוען דער אידעאל פון אייערע קינדער איז טעמפע מיטעלמעסיגקייט און פלינקייט אין האנדלס-מאכניאציעס.

ד ז ש א ס ק ע : איך וועל מוזען פון אייך אוועקנעהמען דאס וואָרט.

(אלגעמיינע אויפרעגונג).

ג א ל ר ב ע ר ג : איהר זאָרנט אייך מכת דעם, וואָס אויף דער איסט סייד איז ניט קיין געזונטע זעלע און א קראַנקער גוף ? מיט וועלכע מיטלען ווילט איהר דיעזען איבעל פּערהיבמען ? די זעלע איהרע ווילט איהר איבערגעבען אין די הענט פון צבוע'קעס און קרומע רוקענס, און דעם גוף ווילט איהר אויסבעסערען דורך טענץ ! נאַאיווע מענשען, דער גוף פון דער איסט סייד איז קראַנק, דערפאַר וואָס ער פאלט אונטער זיין שווערע פּראַצע, דערפאַר וואָס ער וואוינט אין פינסטערע גריבער, דערפאַר וואָס ער נעהרט זיך אזוי אַרים, דערפאַר וואָס ער אטעהמט א פּערגיפטעטע לופט ! און איהר ווילט עס אַלץ העלפּען מיט א פּאַנטשינג בעג !

א ל ע : (מיט דער אויסנאָהמע פון לאַבסטער'ן, וועלכער קוקט אויף אלעמען און הערט מיט א שמויבעל) מיר ווילען מעהר ניט הערען !

ג א ל ר ב ע ר ג : די דאָמע וואָס מישט צונויף שטראַוס, דעם קאָמפּאָזיטאָר פון די וואַלסען מיט דעם גרויסען ריטשאַרד שטראַוס, נעהמט זיך אונטער ראַטעווען די איסט סייד מיט מיוזיק. א מאַראַ-ליסטקע, וואָס ווייס אפילו ניט פון וואָס מען מאַכט א פּלאַם-פּודינג לענגט פאַר, אז מען זאָל לערנען די דאָן טאַונ'ער „סעוועדזשעס" דורך א „קאָך-בוך" און דורך רעגעלען ווי צו האַלטען א סערוועטעל און אייני צוקערען זיך מיט גאַפעל-מעסער. אוראי איז עס זעהר לויבענסווירר דיג, ווען מענשען נעהמען זיך אונטער צו זיין די אויפקלעהרער פון די אונגעבילדעטע, די פריינד פון די אונגליקליכע, די פיהרער פון די אנוויסענדע. אָבער דערצו מוז מען דאָך האַבען וויסען, אויפריכטיגקייט און ניט קיין געמאַכטע ליעבע. מיט אייערע גרויסע געלד-סומען העלפט איהר בלוזי די צבוע'קעס און קרומע רוקענס, די היטער פון רעליגיאָן און מאַראַל. אויב איהר וועט וואַגען... אויב איהר...

די וואָהלטהעטער פון דער איסט סייד

(קולות: „לאָזט איהם ניט פאַרשווענען!“).

ד ז ש אָ ס ק ע: איהר האָט בעשוינפערליך בעוויזען, אויף
וואָס אייערע פּיפּל זיינען פּעהיג! איך ערקלעהר די זיצונג פאַר
געשלאָסען!

ה ע ר י נ ג: איך טאָר מען ניט איינלאָרען אין קיין אַנ-
שמענדיגער געזעלשאַפט.

ק נ אָ ב ע ל: איהר האָט געשענרעט דאָס אידישע פּאָלק פאַר
דער גאַנצער קריסטליכער וועלט.

א ל ע ד א מ ע נ: אינאָף! אינאָף!

(אַלע מיט דער אויסנאַהמע פון לאַבסטער'ן, שפּרינגען אויף פון

זייערע פּלעצער, שרייען, מאַכען מיט די הענט).

ל א ב ס ט ע ר: (פאַר זיך) אָט איז עס דאָס עכט אידישע,
אָט דאָס האָב איך לייעב.

ג אָ ל ד ב ע ר ג: איך האָב דאָ געהערט הויכע ווערטער: אין
נאָמען פון דער ווארהייט, אין נאָמען פון לייעבע, אין נאָמען פון מענש-
ליכקייט, אין נאָמען פון פּראָגרעס, די ברידערשאַפט פון די נאַציאָנ-
לען, אין נאָמען פון... פון וואָס ניט? ...

ש ט י מ ע נ: עס איז אַ סקאַנדאַל! אַ סקאַנדאַל!

ג אָ ל ד ב ע ר ג: אַזעלכע ווערטער ווייזען, אַז ביי דעם אַלע-
מען איז גאָר קיין ציעל ניטאָ. ווער עס וויל אַרבייטען פאַר לייעבע
און ווארהייט, אַזא אַיינער דאַרף ניט ליאַרעמען, ניט שרייען, ניט
אַרויפּוואַרפען זיך מיט קיין בעשולדיגונגען אויף אַנדערע, נאָר ער
דאַרף קודם כָּל זיך אַליין ערציהען אין אַן אמת'ן געפיהל פון לייעבע
און אמת.

ד ז ש אָ ס ק ע: קיין איין וואָרט מעהר! קיין איין וואָרט
מעהר!

ק נ אָ ב ע ל: אין נאָמען פון גאָט, געה פון דאַנען! (ער
שלעפט גאַלדבערג'ן).

א ל ע ד א מ ע נ: זאָל ער אַוועק פון אונז! מיין גאָט!

מ ר ס. ד ז ש אָ ס ק ע: אַן אונגליק! וואָס וועלען וועגען
אונז די דזשענטיילס זאָגען?

ג אָ ל ד ב ע ר ג: (זוכט צו בעפרייען זיך פון קנאַבלען) לאָזט
מיד, איך בעט אייך.

יעקב גארדין

(ער ריוסט אַרויס זיינע הענט מיט אַזא קראַפט, אַז קנאַבעל פּער־
לירט אַזש זיין גלויבגעוויכט און זעצט זיך אַנידער אַקוראַט אויף
לאבסטער'ס צילינדער).

ל א ב ס ט ע ר : (גיט אַ כאַפּ זיין דורך און דורך צוקוועטשטען,
צוגעפליעסקעמע צילינדער און שרױט אויסער זיך) וואָרט איז טהעט?
וואָרט איז טהעט?

(דער דיענער לויפט אַרױן אַ צוטומעלטער. אַלע זיינען שרעקליך
צומישט).

ג א ל ר ב ע ר ג : קנאַבעל'ס רעליניאַן האָט צוקוועטשט לאַבס־
טער'ס סאַציאַלאָגיע! כאַ! כאַ!

פ א ר ה א נ נ .

דער רוסישער אמעריקאנישער פּעראייז מיט ברייטע אידעאלען

איין־אַקטער

פון יעקב גאַרדין

דער איצמיגער איין־אַקטער פון יעקב גאַרדין איז פּערפאַסט געוואָרען אויף רוסיש און ווערט איצט צום ערשטען מאל איבערזעצט אויף אידיש. דער איין־אַקטער איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דער צייט, צו וועלכער ער געהערט (יאָהר 1896). עס איז דעמאָלט געווען אַ מאָדע אין אידישען קוואַרטאַל, ריכטיג טיגער, אויף איסט בראָדוויי, צו גרינדען רוסישע פּעראַיינען, וואו סאָי די שפּראַך און סאָי די אויפגאַבען זיינען, פּערשטעהט זיך, געווען רוסישע. דער איצמיגער איין־אַקטער איז אַ סאַטירע אויף דיזע פּעראַיינען, און פּערבייגע־הענדיג מאַכט דער אויטאָר אויך חוּזק פּונ'ם רוסיש וואָס פּלעגט אין זיי גע־ברויכט ווערען. אַ קלויגער טייל פון דיזען לעצטען מין הומאָר מוז ליידער אין דער איבערזעצונג פּערלאָרען געהן. דער איין־אַקטער איז דאַכט זיך גע־שריבען געוואָרען פאַר'ן דעמאָלסדיגען רוסישען סטודענטען פּעראַייז, און איז געשפּיעלט געוואָרען פון זיינע מיטגליעדער. — ז. ע.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינאקשער איז בעאבזיכטיגט בלויז פאר דעם לעזער־פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אדער אדאפטירען עס אהן די ערלויבניס פון
יעקב גאָרדין'ס יורשים, איז מערבאָטען.

פערזאנען:

מ.ר. סטופקין, א דראַגיסט, א פראַנט.
מ.ר. פּוּפּקין, א נאַטאַרי פּאַבליק.
מ.ר. גלופקין, א קאַסטאַם פעדלער. האַלט זיך
וואַזשנע, איידער ער זעצט זיך בלאַזט ער אַראָפּ דעם
שטויב פון שטוהל, צונעהמט די פּאַלעס פון זיין סור-
טיק, בלאַזט אַראָב דעם שטויב פון זיינע תּחתונים און
פּערשפּרייט איבער זיי זיין נאַז-טויכעל. אין רעדען
האַט ער ליעב אָפּט אַרײַנצואוואַרפען שווערע, פּרעמדע,
ווערטער.

מ.ר. לופקין, א דענטאַל סטודענט.
מ.ר. טופּקין, א „גרינער“ אימיגראַנט, א קורצזיכ-
טיגער, אין ברילען. אַז ער נעהמט דאָס וואָרט לויפּט
ער צום טשערמאַנ'ס טישעלע.

מאָדאַם גאַמעלעקע, א „געבילדעטע דאַמע“,
מיט פּרעטענזיעס.

מיס פּוּפּירקין, אַן ענערגישע אַסאַבע, טראַגט
פּענסע

דער בעל-הבית פון האַל, דאַמען און הערען — די מיט-
גליעדער פון פּעראַיין.

די האַנדלונג קומט פאַר אין ניו יאָרק.

(ס'איז אַ מיטלינג פון פּעראַיין. אַלע האַנדלענדע פּערזאָנען און
אַנדערע מיטגליעדער פון פּעראַיין זיינען אַנוועזענר. אויפ'ן פּלאַט-
פּאַרמעצקע איז דאָ אַ טישעלע, עמליכע שטוהלען און דעם פּרעזי-
דענט'ס העמעריל. דער האַל איז בעלויכטען מיט גאַז. אַלע רע-
דען מיט אַמאַל, אַ רעש, אַ געשרוי, אַ געפּילדער, מען מאַכט מיט
די הענד און מען רוקט אַרום די שטוהלען).

יעקב גארדין

מ.ר. ל ו פ ק ין : (נעהמט ארויס זיין טאשען-אוהר, און אזוי ווי געטראפען פון א פלוצלינגער אידעע, לויפט ער צום מישעלע, קלאפט אין איהם ווילד און שרייט הויך) גאָספּאָראַ! אזוי ווי... (דער ליאַרם און די קולות הערען ניט אויף) אזוי ווי... (דער זעלבער ליאַרם, לופקין קלאפט מיט'ן העמעריל) אזוי ווי אין די בריעה שטעהט, אז דער מיטינג דאַרף זיך אָנפאַנגען אום אַכט אוהר שאַרפּ, און אזוי ווי איצט איז שוין דריי פיערטעל אויף עלף; אזוי ווי מיר האָבען אַ מאַסע העכסט-שפאַענדע פראַגען צו ערלעדיגען, און אזוי ווי פונקט צוועלף דעם זייגער דרעהט דער בעל הבית פון האָל אויס די געז, און צום שלום, אזוי ווי איך האָב די עהרע צו זיין אייער סעקרעטער, און אזוי ווי קיין טשערמאַן האָט איהר נאָך ניט, איז דעריבער (ענטשלאָסען) עפען איך דעם מיטינג און איך בין היינט טשערמאַן. אַ סעקרעטער אויף מיין פּלאַץ בעשטימט איך. ע' מר. גלופקין, איהר זייט סעקרעטער! (גלופקין זעצט זיך אויפ'ן סעקרעטער'ס אַרט) אזוי ווי פיעלע, פיעלע און גאָר פיעלע קענען מיך אפּשר און אודאי ניט — שטעל איך מיך אלזיין פאַר: סטודענט פון ניו יאָרקער דענטאַל קאַלעדזש, מר. רושאַרדזש וואַשינגטאָן לופקין. (זעצט זיך וואַשנע אַנידער).

מ א ד א ס ג א מ ע ל ק ע : (הערט ניט אויף צו רעדען) די ציעלען, פערשטעהט זיך, די ציעלען זיינען אַל רייט, אָבער די אויפ־גאַבען? דאָס פערשטעהט איהר מיך מיסס פופירקין, איז שוין אַ פרינציפ־זאַך, דאָס איז אַ פרינציפ־.

מ י ס ס פ ו פ י ר ק ין : אונזין! פאַלנט מיך, מאַדאַם גאַמעלקע, איך ווייס בעסער, דאָס אלץ איז אַן אונזין, ניט געשטויגען ניט געפלויען.

מ.ר. ל ו פ ק ין : (מיט רציחה) אזוי ווי איך האָב אייך גע-רופען צו אָרדער און... (דער זעלבער געפילדער, ער קלאַפט).

מ י ס ס פ ו פ י ר ק ין : (שרייט); און איך בלייב דאָך ביי מיין מיינונג, אז דאָס איז, מאַדאַם גאַמעלקע, אַן אונזין, יעס אַן אונ-זין!

מ.ר. פ ו פ ק ין : מר. טשערמאַן, אַ פּאַינט אַוו אָרדער, וועל, ווער האָט אייך געמאַכט פאַר אַ טשערמאַן? וועל, מיר'ן זאָגען, איהר ווילט זיין טשערמאַן, נאָר אפּשר וויל אימיצער אַנדערש אויך? וועל, איך מיין ניט גראָד זיך, פערשטעהט זיך, אָבער ווער האָט אייך

דער רוסיש-אמעריקאנישער פּעראיין מיט ברויטע אידעאלען

אויסגעקליבען? איך ניט. דער מיטינג ניט. מיר ניט. זיי ניט. מיין גאָט, גאָספּאָראַ, טאָ ווער זשע? איז דעריבער מאַך איך אַ פּאַרשלאַג, אז מען זאָל אויסקלייבען אַנאַנדער טשערמאַן. (קוקט זיך טריאומפּירענד אַרום, זעצט זיך אַנידער).

א ל ע: מר. סטופקין! מר. סטופקין! (סטופקין זעצט זיך אויפ'ן טשערמאַן'ס אַרט).

ל ו פ ק י: (אין אַ בעליידוגמען מאַן) אזוי ווי איהר האָט אויסגעקליבען אַנאַנדער טשערמאַן, וואָס אפשר, פּערשטעהט זיך, לאָמיר צוגעבען, איז ער בעסער פון מיר, און אזוי ווי איך בין דער געזעצליכער סעקרעטער, — זייט איהר, מר. גלופקין, איצט ווידער גאַרנישט! (ער שלעפט פון אונטער איהם אַרויס דעם שטחל, זעצט זיך אַנידער און פּאַרקעט זיך דעם נאַז מיט'ן בלוי-פּעדער).

מ ר. ג ל ו פ ק י: דזשענטלעמען, אייער אויפפיהרונג איז אייגענטליך אַ בלאַמאַזשע, און אייער קאָמוניקאַציע ניט מיר ניט קיין שום סאַטיספּאַקציע! אָכער, געהאַרבענדיג די געזעצען פון פּאַר-לאַמענטאַריום, רעזיגניר איך. אַטאַנדעם! (פּערנינגט זיך און זעצט זיך אַוועק צווישען פּובליקום).

מ י ס ס פ ו פ י ר ק י: אונזין! אַ קאַסטאָם פּעדלער רעדט מיט דער שפּראַך פון ציצעראַ, ס'א חוזק אַביסעל!

מ א ד א ס ג אַ מ ע ל ק ע: אַך ניין, לאָזט צורוה, ער איז אַ ליעבינקער (זי פּערגלאַצט די אויגען) און רעדט ווי איינער פון די בעסטע און געבילרעטסטע רעדנערס פון דאָן טאָן.

מ י ס ס פ ו פ י ר ק י: אונזין!

ל ו פ ק י: מר. טשערמאַן, אזוי ווי די דאַמען ערלויבען זיך צו רעדען אַ סך נאַרישקייטען, איז דעריבער...

מ י ס ס פ ו פ י ר ק י: וואָס פאַר אַן אונזין! וואָס זשע, די דאַמען געניסען דאָ גאָר קיין גלייכע רעכט ניט? וואָס פאַר אַן אונזין איז דאָרט אָנגעשריבען ביי אייך אין דער קאָנסטיטוציע? ליענט מיר אַקאַרשט איבער דעם אונזין וואָס ס'שטעהט אין אייער קאָנסטיטוציע! איך פּאַדער, איהר זאָלט אונז בעקענען מיט'ן קוואַטש פון אייער בעריהמטער קאָנסטיטוציע!

מ ר. ס ו פ ק י: (ער איז דערשראָקען, ליענט אַרויס פון אַ העפט) די קאָנסטיטוציע זאָנט: „מיטגליעדער פון ביידע גע-

יעקב גארדין

שלעכטען, מעגען" ... ד. ה. פון מענליכען און ווייבליכען געשלעכט...
מ. ר. פ. ק. י. : (שפרינגט אויף) וועל, איך פערשטעה ניט,
צוויי געשלעכטען נאָר ? דאָכט מיך, אפילו די רוסישע גראַמאַטיקע
לאָזט צו דריי געשלעכטען : דאָס מענליכע געבורט, דאָס ווייבליכע
און דאָס זעכליכע, וועל, טאָ וואָס זשע זיינען דאָס ביי אונז פאַר
בעשרענקונגען ? (ער קומט אַרײַן אין אַ בעגייסטערונג) ניט שוין זשע
די קאָנסטיטוציע פון אַ פּרײַען אַמעריקאַנישען פּעראַיין זאָל זײַן זשע
ניגער ליבעראַל איידער די גראַמאַטיקע פון אַזאַ לאַנד, וואו דאָס פּאָלק
קרעכט אונטער'ן יאָך פון שקלאַפּעריי, וואו עס הערט זיך אַ געוויין
פון די שאַכטען און די גינאַזיעס, וואו עס בושעוועט דער דעספּאָ-
טישער טיראַנישער און זעלבסטגעקרוינטער צאַר, און וואו אידען
טאָרען אין קיעוו ניט וואוינען !

א ל ע : ברַאוּאָ ! ברַאוּאָ ! (אַפּלאַדיסמענטען).

מ. ר. ס. ט. פ. ק. י. : מיט איין וואָרט, איהר מאַכט אַן אַמענר
מענט, אַז דער פּעראַיין מיט די ברייטע אויפנאַבען, זאָל ניט מאַכען
קיין אויסנאַהמע פאַר מיטגליעדער פון זעכליכען געשלעכט ?

(אַלע רעדען מיט אַמאָל, מען לאַכט, פון אַלע זייטען הערען זיך
שטימען : „פּאַינט אַו אַרדער !“, „איך בעט אַ וואָרט !“, חאַחאַ-
חאַ !“, „אַ וואָרט צו דער געשעפּטס-פּייהרונג !“).

מ. י. ס. פ. ק. י. : דאָס איז שוין טאַקע אויף צו-
אַמת'ן אַן אונזין !
ס. ט. פ. ק. י. : (ער שרייט ווילד און קלאַפט) אַרדער ! שטי-
לער ! שטילער !

ל. ו. פ. ק. י. : אַזוי ווי איהר ווילט ניט אַנטשוויגען ווערען,
טאָ מעג איך אויף צואַמת'ען זאָגען, אַז עס איז מיר אַ שאַנדע פאַר
איך. (ער בערוהיגט זיך).

ס. ט. פ. ק. י. : געעהרטע דאַמען און געעהרטע קאַוואַליערען,
ד. ה. דזשענטעלמען...

מ. י. ס. פ. ק. י. : אונזין ! (שטימען : „שטילער !
שטילער !“).

ס. ט. פ. ק. י. : די רוסישע אינטעליגענץ דאַרף איינזעהן, דאָס
דער איצטיגער מאַמענט איז אַ פּיעל בעדייטענדרע מאַמענט אין דער
היסטאָריע פון'ם לעבען פון דער רוסישער אינטעליגענץ. די רוסישע

דער רוסיש-אמעריקאנישער פּעראיין מיט ברייטע אידעאלען

אינטעליגענץ וועט ווייזען די היגע טשורטאָבעקאָ קייער און ביער-
טרינקער דעם גאַנצען ערנסט פון דער רוסישער אינטעליגענץ. מיר,
די רוסישע אינטעליגענץ, זיינען שוין אַרויסגעוואַקסען פון דער פּע-
ריאָדע פון מוזיקאַלישע, נאַציאָנאַלע און טאַנץ-אונטערהאַלטונגען,
און ניט שטאַלצירען דערמיט טאָר די רוסישע אינטעליגענץ ניט!

מ.ר. ג ל ו פ ק י ן : א פּאַינט אָוו אָרדער : אויב די קאָמ-
פּלעקציע פון אונזער פּעראיין וועט זיין בלויז פון אפליקאַנטען פון
דער רוסישער אינטעליגענץ, וועט עס זיין גאָר ניט פּראָפּיאַבעל.
מיינע פּריינדע, אין אַ געוויסער קאָמפּאָזיע האָב איך געלעזען, דאָס
דער שריפטשטעלער בערנע פּראָקלאַמירט, דאָס יעטוועדער איינער
האָט אַ רעכט צו זיין אַ נאַר ; אָבער פון דער אַנדער זייט טאָר מען
דיעזעס רעכט ניט מיסברויכען. דעריבער, וועט ניט בלויז ניט זיין
עקסטראַוואַגאַנט, נאָר פּערקעהרט, עס וועט זיין גאַנץ טאַלעראַנט,
אַז יעדער אינדיווידואַם זאָל האָבען דאָס רעכט זיך צו קאַנגלאַמירען
מיט'ן רוסישען פּעראיין מיט די ברייטע אויפגאַבען, בלויז מיט דער
אַבסאָלוט-פּאַזיטיווער קאַנדיציאָן, דאָס ער זאָל דיזעס רעכט ניט
מיסברויכען.

מ י ס ס פ ו פ י ר ק י ן : אַ קוואַטש, אַז מען קען זיך די
צייהן אויסברעכען.

מ א ד א מ ג אַ מ ע ל ק ע : אַך, ניין! אַזאַ ליטעראַרישע
שפּראַך קען נור ער איינער ריידען. ביי גאָט, עס פּערדריסט מיר,
וואָס ער „מעשט“ צו מיר ניט.

מ י ס ס פ ו פ י ר ק י ן : אונזין!

מ.ר. ס ט ו פ ק י ן : מ.ר. גלופקין, איהר רעדט ניט צו דער
זאך. דעם פלאך האָט איצט מ.ר. טופקין. (טופקין האָט די גאַנצע צייט
געמאַכט נאָטיצען, איז עטליכע מאָל אויפגעשטאַנען, האָט געהוסט און גע-
מאַכט פּערזוכען צו רעדען).

מ.ר. ט ו פ ק י ן : געעהרטע דאַמען און העררן! איך בין
דאָ אין לאַנד בלויז צוויי וואָכען, אָבער איך ווייס אלץ וואָס דאָ טהוט
זיך, כ'פּערשטעה אַמעריקאַ אויסגעצייכענט. כ'האָב שוין בענומען
אַלע קונצינסטע פּעדערלעך פון איהר אינוועניגסטען מעכאַניזם, און
זעה קלאָר דעם מצב פון איהר פּאַליטיק, ליטעראַטור, עקאָנאָמיע,
אינדוסטריע, מוניציפאַליזאַציע, קוואַליפיקאַציע, קלאַסיפיקאַציע און

יעקב גארדין

עמאנציפאציע ע' ע' ע' ערלובט נאָר, וואָס האָב איך געוואָלט זאָגען?
(ער קוקט אריין אין זיינע נאָטיצען) יא, מיר רוסען זיינען אהערצו
בערופען אום דאָ גרויסעס צו שאַפען, אונז איז בעשערט דעם אלגע-
מיינעם היגען שטראָם איבער אַ נייעם געלעגער פליסען צו לאָזען,
לאָמיר בלוין נעהמען אויף זיך וואָס מעהר פערפליכטונגען, אוועק-
שטעלען זיך וואָס ברייטערע אויפגאבען. (ער זינגט):

חברים, לאָמיר איינס דעם צווייטען די הענט זיך געבען
און געהן פאַראויס מיט מוטה,
און אונטער דער פּאָחן פון וויסען און שטרעבען,
זאָל בליהען, זאָל וואַקסען אונזער בונד.

ריכטיג! יא! אונזער רוסישער פּעראיין קען דאָ ווערען דער וואָרט-
פיהרער פון די אינטערעסען פון רוסישען פּאָלק, דער טרעגער פון די
אידעאלען פון דער רוסישער אינטעליגענץ, דער פּאָקטאָר פון פּראָ-
דוקטיווע געשעהענישען, דער צענטער פון דער רוסישער רעוואָלוציע,
דער בעוועגער פון פּאָליטישע רעפּאָרמען, דער אימפּולס פון אינטער-
נאַציאָנאַלע בעוועלונגען, די מעכטיגע דאמבע געגען דעם רעאַקצאַ-
נערען אַבסאָרדאַנטיזם, דער טעזיס פון ווירקונגען און דער אַנטי-טעזיס
פון געגען-ווירקונגען, די שוהלע פון ראַדיקאַלע אַנשוואַונגען, דער
פּאַרבערייטונגס-אינסטיטוט פון פּאַרטגעשריטענע געדאַנקען, דער פּער-
אייניגונגס-פונקט פון סיביר מיט אַמעריקאַ, פון רוסלאַנד מיט איי-
ראָפּאַ! מיר זיינען דאָ דער צעמענט וואָס בעהעפט אלץ וואָס איז
צוטיילט, דאָס רינגעלע וואָס בינדט צונויף אלץ וואָס איז צושיידט,
מיר זיינען דאָ דער קליי וואָס קלעפט צונויף די רוסישע באַרבאַריי
מיט דאָס אייראָפּעאישע ציוויליזאַציע!

א ל ע : בראַוואָ! בראַוואָ! (רוישיגע אַפּלאַדימענטען).

מ.ר. פ.ו.ק.י. : וועל, איך בין מודה, איך בין געריהרט...
אַט איצט זעה איך די גאַנצע ברייט פון אונזערע ברייטע אויפגאבען.
איך טאָפּ אָן און, וועל, כל'זאָגען איינפאַך, כ'שמעק אפילו אָן די
עפּאָכע פון גרויסע געשעהענישען.

מ.ר. ג.ל.ו.פ.ק.י. : א פּאַינט אָו אָרדער! איך מאַך אַ
פּראָפּאָזיציע צו שליסען די דיסקוסיע. אזוי איז שוין אויך דאָ אַ

דער רוסיש-אמעריקאנישער פּעראיווין מיט ברויטע אידעאלען

מיינונג, דאָס מיר אַלע זיינען סאָציאַליסטען, אַנאַרכיסטען, ניהיליסט-
טען. מיר דאַרפֿען מיינדען אונזערע אייגענע ביזנעס. וואָס זשע
איז די קאָנסעקווענץ דערפֿון?

א ל ע : (שרייען) פּערשטעהט זיך! מען דאַרף ניט! יאָ!
ניט!

מ ר ס ט ו פ ק י ן : ערלויבט, לאָזט זשע ענדיגען! (ער
קלאַפט).

מ ר ס ט ו פ ק י ן : (קוקט אַרױן אין זײַנע נאָטיצען) יא, אײך
האָב נאָך ניט געענדיגט. אײך האָב זיך אָבגעשטעלט בײַ „קלאַפט
צונויף די רוסישע באַרבאַרײ מיט דער אײראָפּעאישער צױויליאַציע“,
אַרימע, אומגליקליכע, פּיעל געפרובטע רוסישע צױויליאַציע!
ע' ע'... אײך זעה גאָר ניט. ערלויבט מיר אױסצואױשען מײַנע
ברילען... מר. טשערמאַן, אפּשר האָט איהר אַ רײן נאָזטיכעל.
(נעהמט דאָס טיכעל און ווישט אָב די ברילען). יא, מיר קענען דאָ לײכט
האַבען אַ גרויסע טעגליכע רוסישע פּאַליטישע צײַטונג, מיר קענען
פּרײ אַרויסגעבען אַ גוט אילוסטרירטע רוסישע וואָכענשריפט, און לכל
הפּחות, אײן סאָלידען, אײנהאַלטס־רײכען, וויסענשאַפּטליך־ליטעראַ-
רישען רוסישען זשורנאַל. מיר קאָנען דאָ אונגעשטערט האָבען אַ
מוסטערהאַפּטע רוסישע שולע און אפילו אַ פּרײע רוסישע קלאַסישע
גימנאַזיע.

מ ר ג ל ו פ ק י ן : מײך אײמפּאַנירט אַ רעאַלע אַטעסטאַציע,
דעריבער שטעה אײך פאַר דער רעאַל שולע און איהר רעאַלע ערוקאַציע.

מ ר ס ט ו פ ק י ן : מהיבאַתיתא, מען קאָן אױך עפּענען אַ רעאַל
שולע; דערנאָך וועט קומען אַן אונױוערזײמעט — אין צוהערער וועט
קײן מניעה ניט זײן. דערנאָך אַ קונסט־שולע, אַ העכסט־רוסישע
קאָנסערוואַטאַרײע און אַ מוזעאום פון רוסישע אַלטער־טהימער. און
ניט נאָר דאָס, — בײ אונז איז אױך פאַראַן גענוג קרעפטען אױף צו
האַבען דאָ אַ שטענדיג רוסיש־העאַטער, אַ שטענדיגע רוסישע אָפּעראַ,
אַ שטענדיגע מאַלאָרוסישע אָפּערעטע. וואָס זשע, גאַספּאַראַ, צו זײַ-
נען דאָס ניט קײן ברויטע אױפּגאַבען? יא, אױפּגאַבען זײַנען פאַראַן,
און,

אין האַרץ ברויזט אױף די לוסט פון אַרבייט,
אין מח לויפט דורך דער אײבערשפּרײזטער וועג.

יעקב גארדין

יא, מארש! אין וועג! ווארום אונזער וועג איז דער וועג פון ברייטע אויפגאבען! גאספאדא, איך האָב געענדיגט, און אזוי ווי א געדויער רוימער, זאָג איך צום שלום: המ!... דיקסי! (ער זעצט זיך אַנידער).

מאָדעל קע: מיין גאָט, אזוי פיעל אויפגאבען!
א, א זשורנאַל, א, אן אוניווערזיטעט, א, א קאָנסערוואַטאָריע, א, די רעוואָלוציע, איז דעריבער מאַך איך א פאָרשלאַג, אן אנשטאַט פינף-און-צוואַנציג סענט א מאָנאַט זאָל מען דאַרפֿען צאָהלען דרייסיג סענט.
מ. ג. ל. פ. ק. י. : פאָזיטיוו! דאָס וועט זיין הומאַנע און פראַגרעסיוו!

מ. ר. פ. ו. פ. ק. י. : וועל, ברידער, פריינד, חברים, איך... איך... וועל, איך בין בעגייסטערט, געריהרט, און, וועל, זאָל זיין דרייסיג סענט. איך בין בערייט צו צאָהלען. אָט האָט איהר געלד פאַר אַן דערהאַלבען חדשים...

ס. ו. פ. ק. י. : שפעטער! איצט לאָמיר בעשפּרעכען די קאָנסטיטוציע. פּערגעט ניט, אַז אונזער קאָנסטיטוציע בעשטעהט פון 978 פאַראַגראַפֿען און צו זיי זיינען צוגעשטעלט 496 אנמערקונגען. לאָמיר אָנפאַנגען פון נאָמען: רוסיש-אַמעריקאַנישער פּעראַיין מיט ברייטע אויפגאבען. אין דריי צווייגען. מיר קענען פאַרטיג ווערען מיט די דעבאַטען וועגען נאָמען. דער ערשטער צווייג בעשטעהט פון צוויי ווערטער: רוסיש-אַמעריקאַנישער. די טייל איז זעהר וויכטיג צו בעטראַכטען פון פאַטריאַטישען און קאָסמאָפּאָליטישען שטאַנד-פונקט. דער צווייטער צווייג האָט בלוז איין וואָרט, „פּעראַיין“, ווער-לינג מען קען עס פּערשטעהן פון שטאַנדפונקט פון היסטאָריע, פּילאָזאָפּיע, פּאָליטיק און סאָציאַלאָגיע. דער דריטער צווייג, „מיט ברייטע אויפגאבען“. אַלזאָ, ווער וויל אַ וואָרט אין בעצוג אויף די ווערטער „רוסיש-אַמעריקאַנישער“?

ג. ל. ו. פ. ק. י. : ליידיס ען דזשענטעלמען, איך מיין, אַז ס'וועט זיין מעהר קאָנסעקווענט די סענטענץ אומצובייטען, און אנשטאַט „ר. רוסיש-אַמעריקאַנישער“ צו פּיקסען עס אויף „אַמעריקאַניש-רוסישער“!
מ. י. ס. פ. ו. פ. ק. י. : קאָנסעקווענטער פון אַלץ וועט זיין, ווען איך וועל אייך זאָגען, אַז דאָס אַלץ איז אונזין. ווערטער זיינען קוואַטש, — פּראַזען אונזין, בלוז ווען מען טהוט עפעס הייסט געטהאָן.

דער רוסיש-אַמעריקאַנישער פּעראַיין מיט ברויטע אידעאַלען

א ל ע : בראַוואָ! (מען פליעסקעט).

מ.ר. ס ט ו פ ק י ן : גאַספּאַדאַ, אַזוי ווי איך שטעה אויפ'ן פּלאַץ, טאָ זאָג איך אייך : בענוצט אייך מיט מיין ערפּאַהרונג, אַזוי ווי איך בין געווען אַ מיטגליעד פון אַלע רוסישע אָרגאַניזאַציעס, און אַזוי ווי יעדע רוסישע אָרגאַניזאַציע איז אַהן מיר אַזוי ווי קאַשע אַהן אַ לעפעל, טאָ לאַמיד אייך מיטטיילען אינטערעסאַנטע אויסקניפּטע. הערט זיך איין! די רוסיש-אַמעריקאַנישע פּעראַייניגונג פון בונד פון די בעוועגער פון קולטור און עמאַנציפּאַציע האָט עקזיסטירט זיעכען וואַכען וואַיננה, זי איז אוועק ווי אַ רויך און ס'איז פון איהר קיין שפור ניט געבליבען. דער ראַפּינירטער פּעראַיין פון אויפּגעקלעהרטע ליעב-האַבער פון אמת'ער עסטעטישער, סצענישער און טעאַטראַלער קונסט איז געשטאַרבען דורך דעם וואָס די מיטגליעדער זיינען איינער דעם צווייטען געקראַכען אין וועג; „די קאַאליציע פון רוסיש-אַמעריקאַ-נישע קאָנווענציעס פון קעמפּער פאַר פּרייהייט, גלייכהייט און בריי-דערליכקייט“ איז געשטאַרבען אויף דער פינפטער וואָך פון איהר יאַמערליכען לעבען. „די רוסישע רעוואָלוציאַנערע ליעג פון זיענרייכע קריענער האָט אפילו קיין צייט ניט געהאַט זיך צו פּערנאַנדערצובליהען און איז פּערוועלקט געוואָרען אין איהר פּריהסטער יוגענד. „די רר-סישע קאָנטראַ-פּונקט האַרמאָניע פון סימפּאָניען צוזאַמענקלאַנג“ איז נאָך אַ שווערער דריי-וואַכיגער היציקרענק געשטאַרבען פון צולעכער-טע געדערים. „די רוסיש-אַמעריקאַנישע עקזעקוטיווע פּיליאַלע אב-טיילונג פון הויפט גענעראַל קאָמיטעט פאַר דער בעזייטיגונג פון דער אַנשטויסונג איז פּערניכטעט געוואָרען גלייך נאָכ'ן ערשטען בר... ברידעליך בעגייסטערטען מיטינג, ווי נאָך מען האָט גענומען מאַכען דעם קאַלעקשאַן אויף צו בעצאַהלען פאַר'ן האָל, זיינען זיך אַלע מיט-גליעדער צולאַפּען און ענדליך „די העכסט רוסיש-אַמעריקאַנישע אַסאַ-ציאַציע פון ביאָלאָגישע, סאָציאַלאָגישע, פּאָליטיש-עקאָנאָמישע, נאַ-טור-היסטאָרישע און היסטאָריש-פּילאָזאָפּישע אַנזיכטען און היפּאָטע-זען... אַזוי ווי...“

מ א ד א ם ג א מ ע ל ק ע : (בייז) אַזוי ווי, אַזוי ווי! מעהר ווי דאָס ווייסט איהר ניט. ביי אייך איז אַדער מאַגעזיע אַדער „אַזוי ווי“, איהר זאָגט פשוט שקר. איך בין אַליין געווען אַ מיטגליעד אין די אַלע פּעראַיינען.

מ.ר. ס ט ו פ ק י ן : אזוי גאר ? נו, אזוי ווי איהר זייט
טאקע געווען א מיטגליעד אין די אלע פערזאנען און אזוי ווי איהר
ציהט מיך פאר'ן צונג, טאָ וועל איך איך זאָגען : איהר האָט בעלאַנגט
בלויז צו קענען אַרויסצייגען זיך ; איהר האָט דאָרט בעלאַנגט בלויז
אום אומעטום אַריינצושטעקען אייער נאָז ; איהר האָט דאָרט בע-
לאַנגט בלויז כדי איהר זאָלט קענען גלענצען אין אלע דעפוטאציעס.
יא ! און אזוי ווי איהר האָט קיין מאָל קיין דיום ניט געצאָהלט, און
אזוי ווי איהר...

מ א ד א ם ג א מ ע ל ק ע : איך ? איך האָב זיך אַרויסגע-
ציינט ? איך האָב געגלענצט ? איך האָב געשטעקט דעם נאָז ? נו,
ווי געפעהלט דאָס איך ? גאַנאָל האָט טאָקע ריכטיג געזאָגט, אז איהר
זייט א שוויין אין א יאַרמולקע.

(א מורא'דיגער געפילדער, קולות און קלאַפּעריי מיט'ן העמעריל).

מ י ס ס פ ו פ י ר ק י ן : וואָס פאַר אַן אונזין ! אלע שרייען
— עס איז דאָך באַלד ווי א ווייבערישער מאַרק. (א ליאַרעם און א
געשרוי, אָבער זי שרייט אַלעמען אַריבער). אין נאָמען פון הומאַניטעט
זון גערעכטיגקייט פאַדער איך, אז דאָס אַלץ זאָל אַנערקענט ווערען
אַלס אונזין און קוואַטש ! (זי קלאַפּט מיט די פּוּיסטען).

מ.ר. ס ט ו פ ק י ן : (קלאַפּט) אָרדער ! קומט צו אָרדער !
קומט צו אָרדער ! ווער נאָך פּערלאַנגט א וואָרט וועגען די ערשטע
צוויי ווערטער „רוסיש-אַמעריקאַנישער ?“
מ.ר. פ ו פ ק י ן : וועל, נאָך דעם וואָס איז שוין געזאָגט
געוואָרען, קען מען בלויז צולעגען...

מ.ר. ג ל ו פ ק י ן : א פּאַלשטענדיגע און אַבסאַלוטע סקאַנ-
דאַליזאַציע !

מ א ד א ם ג א מ ע ל ק ע : פּשוט א קאַלב און שוין !

מ י ס ס פ ו פ י ר ק י ן : דער אונזיניגסטער אונזין.

(ליאַרעם, עס הערען זיך קולות : „ערלויבט !“, „איך בעש דאָס

וואָרט !“, „איך מאַך אַן אַמענדמענט !“, „זאָל זיין שטיל !“)

מ.ר. ס ט ו פ ק י ן : (קלאַפּט און שרייט) זאָל זיין שטיל !
ערלויבט !

(אלע ליאַרעמען).

דער רוסיש-אמעריקאנישער פּעראיין מיט ברויטע אידעאלען

מ. ר. ט ו פ ק י ן : (לויפט צום פּרעזידענט'ס טישעלע) טייערע
לאַנדסלייטע מיינע! מיר איז נאָר וואָס איינגעפּאַלען א געדאַנק,
אפשר ניט קיין געניאַלער, אָבער לכל הפּחות א גוטער. ברידער און
חברים, אין נאָמען פון הומאַניטעט און גערעכטיגקייט. יע, דער קימ-
פעט ווערט בעגלייט פון געשרייען. א הוהן אפילו, אז זי דאַרף לעגען
אן איי, קוואַקעט זי. (עס הערען זיך קולות: „שטילער, שטילער!“)
יא, די הוהן קוואַקעט, וואָרום אַזאַ איז איהר גורל (עס לויפט אריין דער
בעל הבית פון האַל און דרעהט אויס די געזי) אַזאַ איז איהר גורל און...
ערלויבט, דאָ איז פינסטער! כ'האַב ניט געענדיגט מיין געדאַנק!...
דער געדאַנק איז זעהר אַ וויכטיגער..

(אַן אַלגעמיינע מהומה, די פּרויען שרייען: „מיון הוט!“ „מיינע
הענטשקעס!“ די מענער שרייען: „מיון שטעקען!“ „טייוועל,
אויפ'ן מאַזאַל!“... מען שטויסט זיך, מען לויפט, אומוואַרפענדיג
שטוחלען, מען פּאַלט. אַנדערע לאַכען, אַנדערע זידלען זיך).

מ א ר ה א נ נ .

א מענה צווישען מאן און פרוי

פון יעקב גארדין

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינזאקטער איז בעאבזיכטיגט בלויז פאר דעם לעזער־פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אָדער אַדאַפּטירען עס אָהן די ערלויבניס פון
יעקב גאָרדין'ס יורשים, איז פערבאָטען.

פערזאנען:

דער מאן.

די פרוי.

דאס פובליקום.

(די סצענע שטעלט פאר א גרויסען אוידיטאריאום פול בעזעצט מיט פובליקום, די פלאטפארמע איז אָפּען, אויף איחר א רעדנער, דער מאן).

דער מאן: הויכגעהערטעס פובליקום! איך וויל דאָ צו אייך האָבען אַ ביסעל אַ טענה מכה ווייבער... איך ווייס עס וואָלט געווען גלייכער, אז דאָ וואָלטען יעצט געווען נאָר מענער, איך וואָלט אוראי געבליבען גערעכט און די ווייבער וואָלטען פּעראורטיילט גע- וואָרען... נאָר... ע... וואָס קען מען זיך העלפען? עס קען זיין, עס וואָלט נאָר גלייכער געווען, אז קיין ווייבער וואָלט נאָר אויף דער וועלט ניט געווען. מיר וואָלטען דעמאָלט פריי געווען פון צרות, פון כּפרות, פון חתונות, פון גט'ן, פון אקושערקעס, פון ביביקערעדזשעס, פון דייפער פינס, פון דאגות־פּרנסה... אָבער אז אונזער אורפאָטער אדם הראשון האָט זיך פאָרט בענאָרישט און האָט זיך געלאָזט אויס- שניידען אַ ריפּ פאר אַ ווייב... און מיר אלע, אויף איהם קוקענדיג, האַלטען זיך אויך אין בענאָרישען... איז דאָך פּערפאלען... אז זיי זיינען יאָ דאָ, זאָלען זיי זיין... אָבער אויסטענה'ן זיך מיט זיי, מעג מען דאָך...

איך בין אַ פּראָסט מענשעל און מיין ניט קיין חכמות, עס איז דאָ אנדערע מאַכען זיך פאר גרויסע ליבעראַלען, פּרעדיגען פּרויען רעכט, פּרויען־פּרייהייט — און אז דער ראָסעל־פּלייש איז צוגעברענט וואָרפט ער זיין מאַדאם די פּעפּער־פּישקע אין קאָפּ אַרין... פּע, איך בין ניט קיין ליבעראַל... און אז דער ראָסעל־פּלייש איז צוגעסמאָליעט, הייס איך מיר מאַכען אַ סטייק... אַנדערע, פּערקעהרט, זאָגען, זיי זיינען פּרינציפּיעל פּרויען־פּיינד, רעדען פון ווייבער מיט פּעראַכטונג

יעקב גארדין

און שנאה... און אז עס מאכט זיך וואָס דאָרטען... ווייס איך... ע, אַ
שעהנע פּאָר אויגלעך... אַ היבשער ביוסט... אַ פּאָר אַפּעטימנע ליפּע-
לעך, פּערגעסען זיי אַלע זייערע טעאָריען און פּרינציפּען און דראַפּען
זיך אויף די ווענט... נאָך וואָס זאָל איך זאָגען אַ ליגען? איך בין
זיי קיינמאָל קיין שונאָ ניט געווען... פּערקעהרט, אדרבה... אָבער...
אָבער אויסמענה'ן זיך מעג מען דאָך.

מע זאָגט פּרויען זיינען אונגליקליכע בעשעפענישען, פּרויען זיי-
נען פּערשקלאַפּטע דיענסטען, פּרויען זיינען דאָס ערלעסטע, דאָס נאָך-
בעלסטע טייל פון דער מענשהייט... אַי, איך האָב מורא, עס איז אַ
ליגען... זיי זאָגען, זיי וואָלטען געקענט זיין אין יעדער הינזיכט אזעל-
כע בריות ווי מיר מענער... אַי! ווען איצט זאָל אַהער אַרויסלויפּען
אַ מייזעל, וואָלט איהר שוין געזעהן וויפּיעל לאַגיק, געלאַסענהייט און
גבורה די דאָזיגע העלדיגען בעזיצען... עס וואָלט דאָ געוואָרען אזא
קוויטשעריי, אז פון דעם גאַנצען ויכוח וואָלט ניט געבליבען קיין שריד
ופּליט... פּאַר אזאַ קליין חי'לע וועלען אַנטלויפּען טויזענד, און לאַז
אַרויסגעהן דער גרעסטער העלד, הערקולעס, אלכסנדר מוקדון, נאַפּאָ-
לעאָן באָנאַפּאַרט, וועט אַפּילו קיין איינע ניט אַנטלויפּען... און יעדע
וועט נאָך וועלען אַריינקריגען דיזע שרעקליכע גבורים אונטער איהר
פּאַנטאַפּעל... איהר פּערשטעהט אין וואָס זייער גבורה איז? מען
זאָגט זיי זיינען אונגליקליכע. פּאַר וועמען בוים מען די טייערסטע
קירכען? אַם מייסטען פּאַר פּרויען. פּאַר וועמען עקזעסטירען די
מייסטע דעפּאַרטמענט סטאָרס? פּאַר פּרויען. פּאַר וועמען פּאַר-
ריצירט מען די טייערסטע זאַכען פון לוקסוס? פּאַר פּרויען. פּאַר
וועמען ספּענדט מען מיליאָנען אויף דזשולערי? פּאַר פּרויען. אַ
האַלבע אַרבייטער-וועלט איז פּערשקלאַפּט ביי די פּרויען — און זיי
זיינען די אונגליקליכע. זיי וואַרפען הונדערטער, טויזענדער, מיליאָ-
נען אין דער בלאַטע, אויף היטעלעך, קליידער, מאָדעס, דזשימדזשי-
קעס, משוגע'ן, ווילדע אויפטועכצען... און זיי זיינען אונגליקליכע...

איך ווייס, עס איז דאָ פּרויען, וואָס קענען ניט ספּענדען אויף
לוקסוס, ווייל זייערע מענער ליגען אין דר'ערד און באַקען בייגעל...
אָבער אַפּילו אזעלכע זעהען אויך נאָכשטופּען די קאַרעטע. זיי ווילען
זיין אויסגעפּוצט, ניט ווערליג דעם מאַנ'ס מיטלען ערלייבען, קלאָגען
זיי זיך, זיינען מקנא, רעדען נאָך פון ציערונג און מאָדעס. דער מאַן

ארבייט ווי אן עזעל — און איהר לינט אין זינען א טורנור מיט א
בראָש! דערזעהט זי נאָר עפעס א פיינעם יונג — באַלד א חנ'דעלע,
א ווינקעלע, א שמייכעלע... זייער הילוך, זייערע קליידער, זייער בער
נעהמען זיך, זייער בעוועגען זיך — אלס איז נאָר בערעכענט דערויב
צו מאַכען אונז פאר שקלאַפען און נאַראָנים... און מיר זיינען דאָס
טאַקע, ווי איך בין א איד...

א מאַן אז ער אַרבייט, ווייס ער, אז ער וועט זיך בעפרייען נאָך
דאן, ווען ער וועט פטור ווערען פון זיינע רויבער און עקספּלאַטאַ-
טאָרס... א פרוי, ווען זי אַרבייט, זוכט זי זיך נאָר צו בעפרייען אויף
דעם אַרבייטער'ס חשבון... פערנאַרט איינעם, פערדרעהט איהם דעם
קאַפּ, זעצט זיך אלס געזעצליכע ווייב אויף זיין האַלז — אַך, איהם
קריכען די אויגען פון קאַפּ... ער אַרבייט ווי א פערד אין שאַפּ, און
זי האָט אפילו קיין צייט ניט, אויפצוראַמען אין שטוב. פאַרנאַכט
קאַכט זי אַב א זיערע פאַכליאַבקע, און פערשטאַפט איהם דאָס מויל
מיט א זיסער מינע... זי געפינט אפילו ניט פאר נויטיג, אַבצואוואַד
שען דאָס פנים און איבערבייטען דעם שמוציגען פאַרטוך... צוליעב
א פרעמדען וואָלט זי זיך אויסגעפּוצט, אָבער צוליעב איהר אייגענעם
שקלאַפּ — ווי לאַנג קרענקט ער, א מכה! ... זיי בעריהמען זיך מיט
זייער גוטסקייט... אַזא יאָהר מיינע שונאים! ... האָט איהר גע-
הערט, פרויען זאָלען אזוי פיעל שענקען געלד ווי מאנסביל-פילאַנז-
טראַפען? ... אפילו די רייכסטע פון זיי? פערקערט, מיר, אז מיר
שענקען געלט זויף א גוטער זאַך, דאַרפען מיר עס פון זיי אַבלייקענען...
וואַרום, זיי טאַמטשען אונז, עסען אונז, פערקלאַגען אונז דעם קאַפּ...
זי ציטערט איבער יעדען סענט, לאַזט דעם מאַן ניט געהערען צו א
גוטער געזעלשאַפט, טהאַן עטוואָס פאַר אַנדערע — אלעס נאָר פאַר
איהר, פאַר איהר היים, פאַר איהר לוקסוס... ער דאַרף זיין נאָר איהר
שקלאַפּ... נו, זאָגט אליין, זיינען מיר ניט קיין עזלען? ...

ד י פ ר ו י : (פון פובליקום) געוויס, און נאָך וואָסערע
עזלען!

דאָס פּוּבליקום: שאַ! אַרדער!

ד ע ר מ אן : איהר זעהט! באַלד קריגען זיי זיך... פער-
קערט, איך וויל זיך, חלילה, מיט די ווייבער ניט פערקריגענען... איך
וויל נאָר בעהויפטען, אז זיי זיינען, במחילה, נאָר ניט אזוי אַי-אַי!

יעקב גארדין

זיי זיינען ניט קיין אונגליקליכע קרבנות, און ניט קיין פערשקלאפטע בעשעפענישען... פערקעהרט, מיט זייער טייפעלשער מאכט פאראליי- זירען זיי אלע אונזערע גוטע שטרעבונגען, ענדערען אום אונזער גוטען כאראקטער, צווינגען אונז צו זיין עגאאיסטען... ניט געדאכט זאלען זיי ווערען! אז זיי נעמען זיך צו אונז, מאכען זיי דאך פון אונז א תל!

ד י פ ר ו י : (פון פובליקום) עם איז א ליגען!
ד אָס פּוּב לִי קוּם : שא! אָרדער!
ד ע ר מ א ן : וואָס איז א ליגען?
ד י פ ר ו י : אלעס וואָס איהר האָט געזאָגט, איז א ליגען,
כזב ושקר!...

ד ע ר מ א ן : איהר דארפט אייך ניט בייזערען... איהר ווילט זיך אויסטענה'ען מיט מיר? — אדרבה, קומט אהער... זאָגט וואָס איהר האָט צו זאָגען... (פאר זיך) אי, זי געהט, ווי איך בין א איד! איך האָב מורא, איך וועל פערשפיעלען... איז וועניגסטען בין איך דאך זיכער, אז די מענער וועלען מיט מיר מיטפיהלען... יעדער פון זיי ווייס דאך געבעך יא וועמען דער שוך קוועטשט.

(די פרוי ערשוינט אויף דער פלאטפארמע).

ד ע ר מ א ן : מאדאם, איך ערקלער אפריהער, קריעגען זיך וויל איך ניט!

ד י פ ר ו י : ווער וועט זיך שטעלען מיט אייך קריעגען? ... איך וויל נאָר זאָגען, אז אלעס וואָס איהר זאָגט איז א ליגען! ...
ד ע ר מ א ן : אלעס וואָס איך זאָג, צי אלעס וואָס איבער- הויפט מענער זאָגען?

ד י פ ר ו י : אלעס וואָס מענער זאָגען צו אונז און וועגען אונז איז א ליגען. ווי נאָר עם קומט צו אונז, זייט איהר אלע ליגנער! ... מיר ווייסען דאָס און גלויבען אייך דאך... אין דעם איז דאך אונזער אונגליק... איהר האָט ערשט געזאָגט, עם קען זיין, עם וואָלט גליי- כער געווען, אז עם וואָלט גאָר קיין ווייבער ניט געווען אויף דער וועלט... איהר מיינט עם ניט... עם איז א ליגען... אונז צוליעב האָט איהר דאנת פרנסה, דייפער־פינס און בייבי־קערערזשעס... אָהן אונז אָבער, וואָלט די וועלט פאר אייך געווען א וויסטע, א הונקעלעס גע- פענגעניש, אָהן גליק און אָהן לייעבע... מיר ברענגען אייך ניט נאָר

דאגה, מיר ברענגען אייך דאָס גרעסטע גליק אין דער וועלט — ליעבע. מיר פאָרערען פון אייך בייבי־קערידושעס, און דערפאר בעגליקען מיר אייך מיט שעהנע, ליכטיגע, ליעבע בייביס — דיעזע בלומען, וועלכע בעציערען אונזער וועלט און אונזער לבן! ...

ד ע ר מ א ן : (קראצט די פאטילניצע, פאר זיך) האָב איך זיך געדאַרפט מיט זיי אָנהויבען?

ד י פ ר ו י : איהר לאַכט פון אדמ'ן, וואָס ער האָט אָפגע־געבען איין ריפ פאַר אַ ווייב און יעדער פון אייך וועט אָפגעבען און גיט אָפ זיין קאַפ און לייב און לעבען פאַר אַ ווייב... און דוקא פאַר אזא פרוי, וועלכע פערדיענט עס אַם וועניגסטען... ווירדיגע, עהרליכע, געאַכטעטע פרויען זיינען ביי אייך ביליג — פאַר די... פאַר די אַנ־דערע נעהמט איהר איין די כפרה! און דערמיט צווינגט איהר אלליין די פרוי וואָס וועניגער ווירדיג און עהרליך צו זיין! ...

ד ע ר מ א ן : איהר זעהט? אַ אירענע זאָל געווען שרייבען דעם חומש, וואָלט זי געזאָגט, אַז דער מאן איז נאָר בעשאַפען גע־וואָרען פון אַ ווייבערשען ריפ!

ד י פ ר ו י : געוויס, די מענער שרייבען וואָס בעסער פאַר זיך, וואָלטען די ווייבער געשריבען וואָס בעסער פאַר זיי... איהר האָט אָבער ביי אונז אַלעס צוגענומען: דעם חומש, די הימלען, די וועלט, אַלעס... וואָס טהוען מיר? מיר זאָגען: מאן, דו האָסט פער־כאַפט די גאַנצע וועלט, און איך זועל פערכאַפּען דיך — זועל איך האָבען די וועלט!... די פרוי איז ביי אייך נאָר אַ לֶקסוס, אַ פער־געניגען — נעמען מיר אַלע אייערע רייכטימער און פערשווענדען דאָס אויף לֶקסוס, אום אייך בעסער צו געפעלען און אום אייך בעסער צו פערשקלאַפּען! איהר האָט די פרוי צו שקלאַפּען געמאַכט, און זי האָט אויסגעפונען אַלע מיטלען ווי אזוי אייך פאַר דער שקלאַפּינ'ס שקלאַפּ צו מאַכען! ...

ד ע ר מ א ן : איהר ווייסט וואָס, מאַדאַם? ע... עס איז שוין שפעט... זאָל זיין ווי עס איז... וואָס טויגען די טענות?

ד י פ ר ו י : אַז איהר טענה'ט, איז דאָ צייט; אַז מיר אָבער טענה'ן, איז אָדער צו שפעט אָדער צו פריה! ... ניין! איך וויל טענה'ן! ...

יעקב גארדין

ד ע ר מ א ז : (פאר זיך) איהר הויבט זיך נאָר אַן מיט אַ
אידענע, איהר וועט זיך שוין פון איהר היינט ניט אָבטשעפּען...

ד י פ ר ו י : איהר האָט זיך דערמאָנט אויף אַן אַלְטער חכמה,
אַז איין מייזעל וועט איבערשרעקען טויזענד ווייבער... אמת, מיר זיי-
נען שרעקליך נערווען, פּערקריפעלט, שוואַך... אָבער ווער האָט אונז
פּערקריפעלט, אויב ניט איהר? ... עס איז אמת, אַ קלייניגקייט קען
ביי אונז אַרויסרופּען אַ פּאַניק... נו, און איהר גבורים, זייט בעסער?
איהר שפּרינגט ניט ווי די ווילדע בעק, ווי פּערווירטע משוגעים, אַז
עס מאַכט זיך אַ פּאַניק? ... ווייסט איהר אָבער, וועמען געפינט מען
נאָך יעדער פּאַניק צוטראַטען, ערמאָרדעט, פּערטרונקען אין בלוט?
קינדער און פּרויען... וואָרום איהר בענוצט אייך מיט אייער פּיזישער
קראַפט, אום צו רעטען אייער טייערען לעבען... און איהר טרעט אונז,
שוואַכע פּרויען, ווי ווילדע, בלוט־דורשטיגע טיערע! ...

ד ע ר מ א ז : איך זעה, עס געהט דערצו, אַז ביי אונז וועט
מוזען זיין אַ געשלעג! ...

ד י פ ר ו י : שלאָגען זיך מיט קולאַקעס — דאָס איז אייער
פּרווילעניע... איהר האָט בעשולדיגט דעם אַרימען אַרבייטער'ס פּרוי,
וואָס זי פּוצט זיך ניט אויס, ווען זי ערוואַרטעט אַהיים איהר תּכשיט...
עס ליענט איהר מעהר ניט אין זינען... די קינדער האָבען איהר דעם
קאָפּ פּערדרעהט: דעם האָט זי עטוואָס אויפגענעהט, דעם פּערלאַ-
טעט, דעם פּערוויעגט... דער גראַסער האָט ניט געוואָלט געבען אָהן
געלט, מיט דעם בומשער געהאט אַ גאַנצען ויכוח... מיט אַ קראַנק
קינד אין דיספּענסערי געלאָפּען; אַליין האָט זי זיך מסתמא צייהן
וועהטאָג, אָדער נאָר אַן ערנסטע קראַנקהייט. אָבער דאָס אַלעס איז
שמאַטע... זי דאַרף זיך אויספּוצען און מקבל פנים זיין איהר הערר
געמאַהל — זיין אויג זאָל האָבען פּערגעניגען...

ד ע ר מ א ז : ענטשולדיגט, אויב זי איז אַ קראַנקע, איז דאָך
אַנאָנדער זאָך. איך וויל ניט טענה'ן מיט קראַנקע... איך טענה נו
צו געזונטע...

ד י פ ר ו י : יא, איך ווייס, אייך אינטערעסירען נאָר גע-
זונטע... נאָך איין וואָרט. איהר בעקלאָגט אייך, אַז די פּרויען פּער-
דאַרבען אייער גוטען כאַראַקטער און מאַכען אייך פּאַר שלעכטע...
דערויף זאָלען אייך ענטפּערען די טויזענדער יונגע פּרויען, וועלכע זיי-

נען דורך אייך געפאלען און ארויסגעשמיסען געוואָרען אויף דעם גאָס... דאַרויף זאָלען אייך ענטפערען די טויזענדע יונגע אונשולדיגע אָפּפּער, וועלכע איהר האָט פּערדאָרבען און אונגליקליך געמאַכט!... איהר זאָגט איהר זייט די שטאַרקע און מיר די שוואַכע... ווער קען וועמען פּער-דאָרבען: דער שוואַכער דעם שטאַרקען, צי דער שטאַרקער דעם שוואַכען?

ד ע ר מ א ז : הײסט עס, מײנט איהר, אז איהר זייט גע-רעכט?

ד י פ ר ו י : וואָס דען מײנט איהר, איהר זייט גערעכט? ... ד ע ר מ א ז : ווייסט איהר וואָס, לאָמיר זיך ניט קריעגען און מאַכען אַ פּשרה, דאָס הײסט, זאָל זײן, מיר זײנען בײדע גערעכט. ד י פ ר ו י : איהר זייט גערעכט? טיראַנען, דעספּאָטען,

עגאָאיסטען...

ד ע ר מ א ז : איהר ווילט נאָך געהן ווייטער? דאַנקע! גענוג! ... (פאר זיך) איך בין גוט אַרײנגעקראַכען... די גרעסטע סכנה איז מיט ווייבער אָנהויבען אויסמענה'ן זיך... מעהר טהו איך דאָס ניט... מיט זיי איז בעסער אָהן טענות (לאָזט זיך געהן) אַלאָ, מאַדאַם, לעבט מיר וואָהל, זאָל זײן איהר זייט גערעכט. (לאָזט זיך אַוועק).

ד י פ ר ו י : אָט אַזוי שטענדיג... פרייהער הויבען זיי אָן טענה'ן, נאָכדעם אז מיר טענה'ן געפעהלט זיי ניט. און אז זיי גע-פּעלט ניט, לויפען זיי אַוועק. נאָר, נישקשה ווייבער, האָט ניט מורא צו טענה'ן, זיי קומען צוריק!

ד ע ר מ א ז : (קעהרט זיך אום צוריק) ס'איך וויל ניט די פרויען זאָלען הערען... אָבער איהר מענער, זאָגט, זײנען מיר טאַקע ניט אַזעלכע באַלױאַנעס, קעהרען מיר זיך דען ניט אום צוריק. (ער רייכט דער פרוי זיין ארעם און ביידע פּערלאָזען די פּלאַפּאַרמע.)

פ א ר ה א ז נ .

צווייטער מחייב

ער און זי

הומאריסטישע סצענע אין איין אקט

פון יעקב גארדין

דיזער חומאריסטישער איין-אקטער איז געשריבען געווארען פון יעקב גארדין אין דעם יאָהר 1901, און איז צום ערשטען מאל אויפגעפיִהרט געוואָרען פון סר. און מרס. מהאַמאַשעווסקי, צו זייער עהרען-אבענד אין ווינדזשער מעאָטער.

דער אָריגינעלער מאָנסקרויפֿט פון דיזען איין-אקטער איז, צום בעדויערן, פערלאָרען געגאַנגען, און די איינציגע פערבליבענע קאָפּיע, וועלכע מיר האָבען געקאָנט געברויכען, איז אונז איבערגעגעבען געוואָרען פון דעם שוישפּיעלער זיגמונד וויינמרויב, וועלכער האָט די סצענע אויך איינגע מאָל געשפּיעלט. מיר האָבען אָנגענומען די פּערזיכערונג פון די שוישפּיעלער, אַז דאָס אָבער דרוקט איז אַ ריכטיגע קאָפּיע פון דעם אָריגינאַל. — א. ד. ש. ג.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער אייגנאָמער איז בעאַזויבטיגט בלויז פאַר דעם לעזע־פּובליקום.
צו אויפֿפֿיהרען, איבערזעצען אָדער אַדאַפּטירען עס אָהן די ערלויבניס פֿון
יעקב גאָרדין'ס יורשים, איז פֿערבאָטען.

פערזאנען:

ע, ר, א בוכהאלטער, 26 יאָהר.

ז י, זיין פרוי, 24 יאָהר.

(די ביזנע שטעלט פאַר איין צימער, געשמאַקפאַל מעבלירט).

ז י: ניין, און טויווענדר מאָל ניין! היינט נאָך מוז עס אָן
ענדע נעהמען. האָסטו געהערט אן אומגליק? שוין צוויי יאָהר נאָך
אונזער חתונה און איך האָב נאָך ניט קיין קינד. ער געהט אוועק אין
באַנק אריין און עס האַרט איהם נישט, און איך זיך דאָ פּערפּינסטערט
און... אָהן אַ קינד. עס איז אזוי גוט ווען מען האָט אַ קינד! עס איז
אזוי פּרעהליך! איך נעהם דאָס מלאַד'ל און טאַנץ דערמיט. עס
איז שוין דאָ אַרבייט: וויקלען די בייבי, באַדען די בייבי, ריידען
צו דער בייבי, אַלע מינוט קוצעניר-מוצעניו... אָבער פּאַרוואָס האָב
איך ניט קיין קינד? נאָר היינט, ווען ער וועט קומען פון דער באַנק,
מוז איך זיך מיט איהם צוקריעגען. איין מאָל פאַר אַלע מאָל: ער
מוז איינזעהן, אַז איך וויל האָבען אַ קינד, און ווען ניט, וועל איך
מאַכען סקאַנדאַלען. אַ קינד אָדער אַ סקאַנדאַל. אוי! עס איז דאָך
אזוי גוט, אַז מען קריעגט זיך! ער בייזערט זיך, שרייט, ליאַרעמט,
צוברעכט די בענקלעך, רייסט זיך די האָר פון קאָפּ, און זי וויינט, איז
אַנגעבלאָזען, און נאָכדעם קומט ערשטע דאָס גוטע, דאָס אמת'ע גוטע
— דאָס איבערבעטען. אוי! וואָס ווייסט איהר ווי גוט דאָס איז!
אזוי ווי ער קומט פון דער באַנק, טרר... ברוגז, צוקריעגט. נאָך מעהר
וואָס מיך קרענקט: ער איז דאָך נאָר ניט אייפּערזיכטיג, אָה! ווי
גליקליך וואָלט איך געווען, ווען ער זאָל זיין אייפּערזיכטיג. אַלע מע-
נער שליינגען מיר איין מיט די אויגען און איהם אַרט עס נישט. אָדער
אַז איך קום אַמאָל צו איהם אין באַנק אַרײַן — אַלע בוכהאַלטערס
שמיכלען צו מיר, אַפילו דער דירעקטאָר צוגעהט ווי וואָס; און ער
איז קאַלט ווי אייז. אוי! ווען ער זאָל מיך אָבער אין אמת'ען לייעב
האַבען, וואָלט ער דאָך געווען אייפּערזיכטיג, געוואָלד, ווי העלפט מיר
נאָט ער זאָל זיין אויף מיר אייפּערזיכטיג. אָבער וואָס זאָל איך

יעקב גארדין

טהאָן? ... אָה... איך וועל איהם שוין אייפערזיכטיג מאַכען. עס וועט זיין אזוי גוט! ... ער וועט שפּרינגען אין דער לופטען, שרייען, וויינען, שעלטען, און זי... (א גערויש פון טריט) אַהאַ, ער געהט... ער.. און איך בין ברוגז (ער קומט אריין).

ע ר : שיינדעלע, ביזט נאָר נישט געשטאַנען ביים פענסטער?
ז י : ניין, איך שמעה שוין מעהר נישט ביים פענסטער. (אַפּאַרט)
אוי, וויל איך איהם געבען א קוש! איך שטאַרב! נאָר מען מוז זיין ברוגז...

ע ר : נו, און א קוש? ער וויל א קוש און זי שמעהט פון דער ווייטען... נו, קום אַהער, קום אַהער...

ז י : (אַפּאַרט) אוי, איך האַלט ניט אויס... (לויט) אָבער לא, זי איז מעהר קיין נאָר נישט. ער קען וואַרטען. איך האָב צייט.

ע ר : וואַרטען? אָבער נאָרנישט. דו האַסט טאַקע צייט, איך אָבער נישט. (קושט זי) וואָס-זשע, ביזט ברוגז? וואָס איז?

ז י : נאָרנישט... איך בין ברוגז און שוין...

ע ר : פאַר וואָס? זאָג מיר פאַר וואָס?

ז י : נאָרנישט... גלאַט אזוי אין דער וועלט אַריין. לאָז מיר אָב.

ע ר : וואָס ביזטו אזוי קאַלט?

ז י : וויל איך האָב מיר פּערקיהלט.

ע ר : נו, נו, מאַך דיך נישט נאַריש... גיב מיר עסען. איך האָב קיין צייט, איך מוז געהן צוריק אין באַנק אַריין.

ז י : צוריק אין באַנק? דו ביזט דאָך ערשט געקומען? נאָר אין באַנק. אַ גרויסע גדולה אויף מיר.

ע ר : וואָס איז מיט דיר? קום נאָר אַהער, קעצעלע. נו, וואָס איז דאָרטען? (ער וויל זי אַרומנעהמען, זי לאָזט ניט).

ז י : געה אַוועק פון מיר!

ע ר : נו, גיב מיר עסען.

ז י : אוי, איך האָב עס שוין געהערט! עסען און עסען. גענוג איין מאָל אַ חכמה.

ע ר : איך פּערשמעה נישט, וואָס איז דאָס פאַר אַ קאַפּריז? גיב מיר עסען.

ז י : עס איז נאָרנישט קיין קאַפּריז. דאָס איז אַן אונגליק, אַ שרעקליכעם אונגליק (וויינט).

ע ר: אזוי נאָר! און וואָס איז?

ז י: קוק ווי ער רעדט אזוי קאלט. ביי דיר איז עס גאָרנישט.
עס איז שוין צוויי יאָהר נאָך אונזער חתונה און איך האָב נאָך אַפילו
ניט איין קינד... איך זאָג דיר, אז דו מוזט געהן צו אַ דאָקטאָר...

ע ר: נו, אויב דאָס איז דער אונגליק, דאַרף איך ניט קיין
דאָקטאָר. איך בין אַליין אַ גוטער דאָקטאָר. נו, הער אויף...

ז י: ניין! איך וועל נישט אויפהערען.

ע ר: דו ווילסט איך זאָל ביזו ווערען?

ז י: נו, איז שלעכט.

ע ר: גיך וועל שוין ניט עסען... דו קענסט עס שוין אַרויס-
וואַרפען... זעהר שעהן פון דיר. איך אַרבייט אַ גאַנצען טאָג מיט דעם
שווייס, און אז איך קום אַהיים האָדעוועסטו מיך מיט אַרגומענטען.
וואָס טויגען מיר דינע אַרגומענטען, אז איך וויל עסען!... נאָר האָסט
רעכט. וואַרף אַרויס פאַר די הינט מיין חלק. דיין חלק אויך! איך
וועל שוין מעהר ניט עסען. איך עס ניט היינט (אָב אין צווייטען
צימער).

ז י: אָה! עס איז אזוי גוט, ווען ער בייזערט זיך! ער קאָכט
זיך, ער ברעכט בענקלעך. אָבער איצט וועט ערשט קומען דאָס גוטע
— דאָס איבערבעטען זיך. אָט וועל איך איהם באַלד איבערבעטען.
די מענער זיינען טאַקע בייזע, שטאַרקע, גבורים און בלאָזען זיך, און
אז מען גיט זיי אַ גלעט, ליעגען זיי ביי די פיס, אזוי ווי די הינט,
אָבער איך מוז איהם נאָך היינט אייפערזיכטיג מאַכען. אוי! איך
האָב אַ פּלאַן. איך וועל זיך מאַכען, אז איך האָב אַ קאוואַליער. איך
וועל איהם שרייבען אַ בריעף און דעם בריעף וועל איך כלומר'שט
פערליערען. (שרייבט) מיין ליעבער... ווי אזוי זאָל איך איהם אָנרופען?
הערר לאַקש? ... ניין, לאַקש וועט איהם ניט מאַכען אייפערזיכטיג...
מיין ליעבער הערר פאַרפעל! נאָך מיטאָג, ווען מיין משוגענער וועט
אוועקגעהן אין זיין פינסטערען באַנק, זאָלט איהר באַלד... (ער קומט
צוריק. זי בעהאַלט דעם בריעף) אָה, דו ביזט עס? איך האָב נאָר פערר
געסען, אז דו ווילסט עסען... וואָס איילסטו זיך? ווילסט באַלד געהן
אין באַנק?

ע ר: אָה! ווילסט איך זאָל באַלד אוועקגעהן... איך פערשטעה.

יעקב גארדין

מיר דארפסטו נישט לייגען א פינגער אין מויל... היינט געה איך שוין נישט.

ז י : (אפארט) אָה! עם הויכט זיך אָן! אי, עם איז אזוי גוט...

ע ר : ניין! איך געה היינט ניט אין באַנק אַרײַן.
ז י : וואָס הייסט? געה, געה אין באַנק. איך וויל... איך דאַרף דו זאָלסט...

ע ר : דו ווילסט, דו דאַרפסט איך זאָל אוועקגעהן! אַהא, איך ווייס, אונגליקליכע! וואָס האָסטו דאַרט בעהאַלטען פאַר אַ בריעה? ז י : ניין... דאָס איז... דאָס... וואָס האָט זיך דיר אויסגעוויזען?
ע ר : אַהער דעם בריעה זאָג איך!

ז י : דו האָסט קיין רעכט דעם בריעה צו לעזען.
ע ר : איך האָב קיין רעכט ניט? איך? דעם בריעה אַהער! דעם בריעה! דו פאַלשע, אונטרייע פרוי. דעם בריעה גיב אַהער!... ז י : (אפארט) אי, ער ווערט באמת ביזן!... (לויט) ניין!
דעם בריעה קריגסטו ניט.

ע ר : ניין, זאָגסטו? אַהער דעם בריעה!... (ראַנגעלט זיך, דויסט אַרויס דעם בריעה פון איהרע הענט).
ז י : דו ביזט משוגע געוואָרען? האָסט מיר שיער אַ האַנט אויסגערישען. אַ גרויסע חכמה!

ע ר : אַהא! אַ בריעה פון דיר? וועמען שרייבסטו דאָס? ווער איז דער נידערטרעכטיגער געמיינער מענש? ווער איז ער? (לעזט) מיין ליעבער הערר פארפעל. אָה! פארפעל... היינט נאָכ-מיטאָג, ווען מיין משוגענער... משוגענער? איך בין דער משוגענער. איך, וועלכער אַרבייט אזוי שווער און ביטער, בין אַ משוגענער! (לעזט ווייטער) וועט אוועקגעהן אין זיין פינסטערען באַנק. אוי, פאַרפעל, פאַרפעל... און איך אונגליקליכער בין געווען רוהיג און האָב געטרויט. איך האָב זיך גערעכענט פאַר דעם גליקליכסטען מענשען אויף דער וועלט... ניע איז מיר אַ געדאַנק געקומען, אַז מיין פרוי, מיין געליעבטע פרוי, מיין אויסערעוועהלטע פרוינידן, די וועלכע איך האָב אַוועקגעשאַנקען מיין האַרץ, מיין נשמה, די וועלכע איך האָב געאַפּפּערט מיין לעבען, מיין גליק, די זאָל מיר זיין אזוי פאַלש, אזוי אונדאַנקבאַר, אזוי געמיין מיך צו פערבייטען; און אויף וועמען?

אויף פארפעל. אָבער איך וועל געהן צו דיין פאמיליע, צו מיין פאך מיליע. איך וועל געהן צו דער גאַנצער וועלט, און אזוי ווי אַ משוגע נער וועל איך מיט טרעהרען אין די אויגען בעמען: אידישע קינדער, האָט רחמנות! און זאָל ביי איך אין שטיב ניט געדאַכט ווערען דער נאָמען פארפעל. וועה, וועה! וואָס האָסטו געמאַהן מיט מיר? מיינע הייליגסטע געפיהלען האָסטו צוטראָטען מיט די פיס! מיין איבער געבענהייט, מיין ליבע, ערנידריגט, בעליידיגט, בעשמוצט, און מיט וועמען? מיט פארפעל. (וויינט) עס איז איבער מיינע קרעפטען. איך קען עס ניט איבערטראָגען. אַי, פארפעל, פארפעל...

ז י: אוי, וועה איז מיר! ער וויינט טאַקע. דאָס איז צו פיעל. הער מיך אויס. וויין ניט.

ע ר: איך זאָל ניט וויינען? ביזט גערעכט. דו פערדיעסט קיינע טרעהרען. ניט וויינען דאַרף איך. איך דאַרף ראַכע געהמען... ראַכע! מיט דיין לעבען וועסטו מיר בעצאָהלען. מיט דיין בלוט וועל איך מיין צאָרן לעשען. (זוכט אין די קעשענעס).

ז י: הער אויף! דו שרעקסט מיך!

ע ר: ניין, ניין, שרעק דיר נישט! דיר וועט קיין בייזעס ניט געשעהן. פערקעהרט: וואָס גיכער דו וועסט שטאַרבן, דעסטאָ בעסער פאַר דיר; דעסטאָ וועניגער שאַנדע און שפּאַט; דעסטאָ וועניגער טרעהרען און שמערצען. (נעהמט אַ רעוואָלווער) אָט דאָס איז דיין ריכטער, דיין ענגעל, דיין ערלעזער, דער ענגעל פון טויט... אונד גליקליכע, דיין לעצטע מינוט איז געקומען.

ז י: ערבאַרמע!...

ע ר: קיין וואָרט! דייןע רייד זיינען גיפט! דיין שטימע, דאָס צונג פון אַ בייזער שלאַנג! דייןע ווערטער זיינען ליגען און בעטרוג! שטאַרבן דאַרפסטו! פאַר דייןע זינד זאָלסטו בער שטראָפט ווערען, און דאָ אויף דער שטעלע זאָלסטו בעקומען דיין פּערדיענטע שטראָף! ... (די גאַנצע צייט שרעקט ער זי מיט אַ רעוואָל-ווער; צו ענדע כאַפט ער זי און קושט זי).

ז י: גאָט, ער איז פון זינען...

ע ר: ניין, נאַרעלע. איך בין נישט פון זינען, נאָר איך בין געשטאַנען הינטער דער טיר, האָב איך געהערט ווי דו האָסט מיר

יעקב גארדין

געוואָלט שפּיעלען אַ קאָמעדיע, האָב איך מיט דיר געשפּיעלט אַ טראַג-
געדיע...

זי: געה שוין, געה! ביי דיר איז דאָס אַ שפּיעלכעל. אַ שעהן
שפּיעלכעל!

ער: און דו האָסט געמיינט, אז ליעבע, פּריינדשאַפט, פּאַמיר-
ליען לעבען אין ניט מעהר ווי אַ שפּיעלכעל. אָבער איצט וועסטו
שוין וויסען, אז מיט אַזעלכע זאַכען, שפּיעלט מען זיך ניט. אַ פּרוי
דאַרף ניט און טאָר ניט זוכען איהר מאַן צו מאַכען אייפּערזיכטיג.
קום גיב מיר עסען, דען איך דאַרף געהן אַרבייטען (כיידע געאַרעמט אַב).

ס אַ ר ה אַ נ ג

איז ער שולדיג?

דראמאטישע סצענע

פון יעקב גארדין

לויט אלע דרויסענדיגע, ווי אויך אינוועניגסטע, סמנים, איז דאס איינער פון גארדין'ס עלטערע איין-אקטערס. דער אינהאלט דייטעטנ נאָר בעזאָנדערס אָן אויפ'ן שרעקליכען קריזיס-יאָהר 1905—1906, וואָס האָט זיך זעהר שטאַרק געלאָזט פיהלען אין אידישען קוואַרטאַל און אויך גענוג קענטיג זיך אָבגע' שפּיגעלט אין דער דאַמאָלסדיגער אידישער ליטעראַטור און פרעסע. אַ הויך דעם איצטיגען איין-אקטער, איז מיר פון גארדין'ס פעדער אויך בעקאַנט אַ רוסישער מאַנאָלאָג, וואָס האָט צו טהאָן מיט דעם דרמאַנטען שרעקליכען עקאַ- קאַנאַמישען קריזיס. — י. ע.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינאקטער איז בעאבזיכטיגט בלויז פאר דעם לעזער־פובליקום.
צו אויפֿהרען, אויבערזעצען אָדער אַדאַפּטירען עס אָהן די ערלויבניס פֿון
יעקב גאָרדין'ס יורשים, איז פֿערבאָטען.

פערזאנען:

א ריכטער.

סיימאן שטיינבערג, אן ארבייטער, 35
יאהר אלט.

(די סצענע שטעלט פאר א געריכט זאל. פון איין זייט דער ריכטער און דער דיסטריקט אטוירני, פון דער צווייטער די דזשורי. אויף בענק צוהערער).

ריכטער: זאל מען אריינפיהרען דעם אָנגעקלאָגטען סיימאָן שטיינבערג.

(א פאליסמאן פיהרט אריין סיימאן שטיינבערג. ער איז זעהר בלאס און שוואך; זיין קאפ איז גרוי).

ריכטער: ווי איז אייער נאָמען?
שטיינבערג: (שטיל) מײן נאָמען איז סיימאָן שטיינבערג.

ריכטער: מיט וואָס בעשעפטיגט איהר זיך?
שטיינבערג: בעשעפטיגט? הם! אויב שווערע ארבייט, נויט און הונגער איז אַ בעשעפטיגונג, בין איך געווען אַ געשעפטסמאן, און אויב ניט, שרייבט פשוט: איך בין פון מיין קינד-הייט אָן געווען אַן אַרבייטער... יא, שרייבט אָן איין וואָרט „אַרבייטער“. דאָס איז גענוג פאַר דעם וואָס פערשטעהט!...

ריכטער: ווי אַלט זייט איהר?
שטיינבערג: פינף-און-דרייסיג יאָהר... יא, איך זעה, איהר גלויבט מיר ניט, איהר מיינט, איך בין פיעל עלטער.. איהר מיינט, איך בין שוין אַן אַלטער מאַן! כע! כע! הער ריכטער, מיר ווערען פערעלטערט נאָך איידער מיר ווערען אַלט!... מיר לעבען אָב נאָך איידער מיר פאַנגען אָן צו לעבען, און מיר זיינען טויט נאָך איידער מיר שטאַרבען!...

יעקב גארדין

ר י כ ט ע ר : (צום דיסטריקט אטוירני) כע! כע! ער וויל מיט זיינע רעד בעאיינפלוסען די דזשוריי... ער האָט זיך פאַרבערײט טעט... סיימאָן שטיינבערג, איבער אייער קאָפּ הענגט אַ שרעקליכע, שוידערהאַפטע בעשולדיגונג, אייער פערברעכען איז איינע פון די פירכטערליכע טהאַטען, וועלכע בערעקען מיט שאַנדע אונזער גאַנצע געזעלשאַפט און ווידערשפרעכען דער ציוויליזאַציאָן און הומאַניטעט... עס איז צום שטוינען!...

ש ט י נ ב ע ר ג : יא, עס איז צום שטוינען! עס איז שרעקליך, פירכטערליך... אָבער איך האָב עס געטהאָן, ניט וויל איך האָב געהאַט אַ ציעל ווידערצושפרעכען אייער ציוויליזאַציאָן און הומאַניטעט... איך בין אַ שרעקליכער פערברעכער, אונזער גאַנצע געזעלשאַפט האָב איך בערעקט מיט שאַנדע און שמאַך... עס איז אָבער דערפאַר, וויל די ציוויליזאַציאָן און די הומאַניטעט ווידערשפרעכען זיך אליין!...

ר י כ ט ע ר : גענוג! סיימאָן שטיינבערג, איהר ווערט בעשולדיגט, דאָס דעם פינף-און-וואַנציגסטען דעצעמבער, אום צוועלף אוהר בינאַכט, האָט איהר מיט אַ רעוואָלווער דערשאָסען אייער פרוי, סעראַ שטיינבערג, און מיט אַ רייזער איבערגעשניטען די העלזער פון אייערע אייגענע דריי קינדער: אייבי, צעהן יאָהר אַלט; סעמי, פינף יאָהר אַלט; און ענני, צוויי יאָהר אַלט... און...

ש ט י י נ ב ע ר ג : (כאַפט זיך מיט די הענד פאַר'ן קאָפּ אין פערצווייפונג) וועה! וועה! דאָס שרעקליכע בילד! דאָס שרעקליכע בילד!...

ר י כ ט ע ר : און נאָכדעם האָט איהר פערזוכט זעלבסטמאָרד צו בעגעהן און האָט אין זיך צוויי קוילען אַרײַנגעשאָסען און מיט'ן ראַזיר-מעסער זיך די אָדערען צושניטען... בעשטעהט איהר, דאָס איהר האָט אייער פרוי און אייערע דריי קינדער ערמאָרדעט?

ש ט י י נ ב ע ר ג : (וויינט) יא, איך בעשטעה! ... איך... איך האָב זיי... דעם פינף-און-צוואַנציגסטען דעצעמבער... גראַדע אין דער נאַכט פון קריסטמאַס... זיי אַלע זיינען טויט... אין דער ערד... און איך בין דאָ... מען האָט מיין לעבען גערעטעט, אום מיך געזעצליך צו טויטען...

ר י כ ט ע ר : דערצעהלט אונז, ווי איז דאָס אַלעס פּאָרגע-
קומען.

ש ט י י נ ב ע ר ג : ניין! ניין! פּעראורטיילט מיך צום
טויט! ... פּיהרט מיך אויפ'ן עלעקטרישען טשער... הענגט מיך אויף...
בעפעהלט מיט העלישע מאַשינען אַלע מיינע גליעדער צו רייסען...
שניידט מיר אויס מיין האַרץ... פּלאַטערט מיך, מאַטערט מיך... איך
בין שולדיג, איך האָב עס פּערדיענט, אָבער איך בעט איך, ערבאַרמט
איך איבער מיר... צווינגט מיך ניט צו דערצעהלען די עזע טרויעריגע
שרעקליכע געשיכטע, צווינגט מיך ניט נאַכאַמאָל אבערצולעבען די
זע שווערע מאַמענטען, צווינגט מיך ניט אַרויסצורופען די טויטע פּון
גרוב און זעהן נאָך אַמאָל די בלוטיגע בילדער... איך בעט איך! ...

ר י כ ט ע ר : דערצעהלט זיי אונז; ווי איז דאָס אַלעס פּאָר-
געקומען ?

ש ט י י נ ב ע ר ג : דערצעהלען ? וואַרום ניט ? וואַרום זאָל
איך מיך יעצט שווינען ? איהר ריכטעט מיך דערפאַר וואָס איך האָב
מיין געליעבטע, מיין טרייע פּרוי ערמאָרדעט; דערפאַר, וואָס איך
האָב מיינע אייגענע, מיינע לייעבע און זיסע קינדער, די עזע אונשול-
דיגע עופּה'לעך... (טרעהרען שטיקען איהם) ווען איהר ריכטעט מיך
פאַר די וואָס זיינען אייך געווען פּרעמד, וועלכע האָבען אייך וועניג
געקימערט, וועלכע האָבען אייך ביי זייער לעבען ניט געריהרט מיט
זייערע ביטערע טרעהרען און שווערער נויט, וואַרום זאָל איך מיך
אליין ניט ריכטען, וואַרום זאָל איך מיך אליין ניט פּאָלטערען פאַר
די זעלבע זיינען מיר געווען אזוי טייער און אזוי לייעב ? ... יא, איך
וועל אייך דערצעהלען... זאָל מיין האַרץ צוריסען ווערען, זאָל מיין
בלוט פּערקיהלט ווערען אין מיינע אַדערען ! איך וויל נאָך אַמאָל
זעהן דאָס בילד פאַר מיינע אויגען... הערר ריכטער ! איך ווייס ניט,
אויב איהר וועט מיך פּערשטעהן... איך האָב זיי ערמאָרדעט, ווייל
איך האָב זיי לייעב געהאַט... איהר פּיהרט אַ רוהיגען לעבען, איהר
קענט ניט פּערשטעהן, וואָס איז פּערצווייפלונג... מיין גאַנץ לעבען
האָב איך געאַרבייט שווער, מיין איינציגע פּרייד איז געווען מיין
פאַמיליען-לעבען, מיין איינציגע טרייסט זיינען געווען מיינע קינדער-
לעך... אויב איז געווען צעהן יאָהר אַלט און האָט שוין געענדיגט
די פּאָבליק סקוהל, סעמי איז געווען אַ זינגער און אַ שטיפּער, ענני

האָט געברומט ווי אַ טייבעלע... שעהנע קינדער, געראַטענע קינדער, אָבער אַהן גליק... (פערדעקט זיין געזיכט, פויזע).

איך האָב דעם גאַנצען ווינטער ניט געהאַט קיין אַרבייט... גאַנצע טעג אומגעגאַנגען, געזוכט, געפרעגט, געבעטען! אומזיסט! עס איז אזא געווענהליכע זאַך זעהן אן אַרעמאן אַהן אַרבייט, אַז עס איז דער פון גאַר ניטאָ וואָס צו דערצעהלען, וואָס עס פיהלען דיזעז אונגליקליכע, ווען דער הויזקיפער פאַנגט אָן גראָב צו פאַדערען רענט... ווען דער גראָסערער שמיסט דאָס ביכעל אין די אויגען און גיט ניט מעהר קיין קויהלען און קיין ברויט, ווען מען דאַרף צוקוקען ווי די שוואַכע פרוי געהט אויס שטיל ווי אַ ליכט, ווי די געליעבטע קינדערלעך מוזען זיצען הונגעריגע אין אַ קאַלטען, פינסטערען צימער, מוזען אומלויפען אין דער פייכטער, קאַלטער ווינטער-צייט מיט צוריסענע שיכעלעך... איין קינד הוסט, דאָס אַנדערע האָט היץ... און... און די נויט ווערט גרעסער, די פערצווייפלונג וואַקסט און אַלע האָפנונגען ווערען שוואַכער און שוואַכער... עס איז געווען די נאַכט פון קריסטמאַס... די גאַסען זיינען געווען פול מיט פרעהליכע מענשען, אַלע מאַגאַזינען געפאַקט מיט איינקויפער, דער קויפט פרעזענטען פאַר זיין געליעבטע, דער טראָגט שפיעלצייג פאַר זיינע קינדערלעך... אַלע הייזער זיינען בעלויכטען, אַלע הערצער צופריעדען און ביי אונז אין שטוב — דונקעל, וועניג קעראַסין אין דער אַלטער לאַמפּ, אין אוווען ניטאָ קיין פייער, אין קאַפּ קיין איין פרעהליכער געדאַנק, אין האַרצען קיין האַפּ-נונג... דאָן... איז מיר... אונז ביידען, מיר און מיין אונגליקליכער, אַרי-מער סעראַ איינגעפאַלען דער שרעקליכער געדאַנק: ענדיגען!... מיט איין מאָל ענדיגען... מיר האָבען זיך אַרומגענומען און מיר האָבען ביידע לאַנג געוויינט... דיזעז טרעהרען... דיזעז ביטערע טרעהרען... זיינען... (צוואווינט זיך) אונזערע אַרעמע קינדער זיינען גע-שלאָפען מיט אַ שווערען אונרוהיגען שלאָף... די מוטער איז צוגע-גאַנגען צו איהרע קינדער, האָט זיך מיט שטילע טרעהרען געזעגענט מיט יעדען פון זיי... לעבען ענני'ס וויגעלע איז זי לאַנג געשטאַנען... האָט זיך צוגעבויגען, אַ קוש געטהאָן און איז מיר אַרויפגעפאַלען אויפ'ן האַלז מיט אַ ביטערען יאָמער... מיינע געדאַנקען האָבען זיך צומישט... איך געדענק נאָך, ווי איך האָב דעם רעוואָלווער אַרויסגעצויגען... צום ערשטען מאָל אויסגעשאָסען... איך האָב געזעהן די דערשראָקענע

פנים'לעך פון מיינע קינדער... סעמי האָט געוואָנט מיט אַ רחמנות-שטימעלע: „פאַפּא, דאָנט דו אים“... און דאָן איז אַלעס פּערשוואונ-דען געוואָרען פון מיינע אויגען... ווי איך האָב מיך אליין אַריינגע-שאָסען צוויי קוילען, ווי איך האָב איבערגעשניטען מיינע אָדערען... דאָס אַלעס האָב איך ערפּאָהרען, ווען איך בין אין האָספּיטאַל דריי וואָכען נאָך דער קאַטאַסטראָפּע געקומען צו זיך... (פּויוזע).

הערר ריכטער, די זאָך איז קלאָר. איהר דאַרפּט ניט פּרעגען די דושרי, אויב שטיינבערג איז שולדיג אין דעם, וואָס ער האָט זיין ווייב און קינדער ערמאָרדעט; איהר דאַרפּט ניט פּרעגען אייער גע-וויסען, צי האָט איהר דאָס רעכט אַזאָ שרעקליכען מערדער צו פּער-אורטיילען צום טויט. איהר דאַרפּט ניט פּרעגען די געזעלשאַפּט צי איז ניט רעכט אַזאָ שרעקליכען פּערברעכער אויסצוראַמען פון דער ציוויליזירטער וועלט; איהר דאַרפּט ניט פּרעגען ביים הויכגעערטען פּובליקום, ווער האָט אַ שטילען, אָרענטליכען אַרבייטער פאַר איין שרעקליכען מערדער געמאַכט. ניין! עס איז איבעריג!... ער איז שולדיג, ענטפּערען אייך אַלע גוטהאַרציגע מענשען; ער איז שולדיג, שרייט יעדער שטיין פון גאַס, יעדער פּאָטער פון קינדער, יעדער פּרע-דיגער פון מאָראַל, יעדער פּילאַנטראָפּ פון די זאַטע צופּריעדענע וואָהל-טהעטער!... ער איז שולדיג! שריי איך אליין... טויטעט מיך! וואָרום האָט איהר מיך גערעטעט! וואָרום האָט איהר מיך ניט גע-לאָזט שטאַרבּען צוזאַמען מיט די וועלכע זיינען געווען מיינע איינ-ציגע פּריינד דאָ אויף דער וועלט? ... שנעל! שרייבט אייער אור-טייל! בינדט מיך!... פיהרט מיך אויפ'ן עלעקטרישען טשער!... וואָס זיינען אייערע שטרענגע געזעצע, דער טויט, אייערע הענקער, אייערע געשרייען, אייער פּלוך? ... ניט דאָס שרעקט מיך... מיך שרעקט די שטילע, דערשראָקענע שטימע פון מיין קינד... סעמי שטרעקט צו מיר אויס זיין דאַרע הענטעלע און בעט זיך, און זאָגט: „דאָנט דו אים, פאַפּא!. אָ! דאָנט דו אים!...“ (פּאַלט אין אונמאַכט).

הצקאל דראכמעיס מאנאלאג

נאך הערשעניו'ס טויט

א דראכמישע סצענע אין איין אקט

פון יעקב גארדין

דיעזע דראכמישע סצענע איז געשריבען געווארען פון יעקב גארדין
אלס א צוגאב צו זיין דראמא „גאט, מענש און טייפּעל“. עס איז צום ערשטען
מאל געשפּיעלט געווארען פון הערר לעאן בלאנק צו זיין עהרען-אבענד, אין
טהאליא מעאטער, אין דעם יאָהר 1904.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינזאקסער איז בעאכזוכטיגט בלויז פאר דעם לעזער-פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אדער אדאפטירען עס אהן די ערלויבניס פון
יעקב גארדין'ס יורשים, איז פערבאטען.

שטיף און רוהיג איז געווען ביי אונז אין דובראָווע. מיר זיינען געווען הונגעריג און מיר האָבען זיך משמח געווען. מיר זיינען געלעבט דריי איילען אין דר'ערד, און מיר האָבען געדאַנקט און געלויבט גאָט ב"ה פאַר זיינע חסדים. גאָר ניט, קליין שטערטעלדיגע מענשען... אונזערע טאַטעס האָבען גאָר ניט געוואוסט, האָבען געלעבט, געאַרבייט מיט דער נשמה, געקינדעלט און מיר האָבען אויך געלעבט, געאַרבייט און... און... נו, יאָ.. ווי עס דאַרף צו זיין ביי אירען...

פּלוצלינג, ניט פאַר אייך געדאַכט, ניט פאַר קיין אירען געדאַכט, דאַרף הערשעלע סתם ווערען א נגיד... גאָטעניו, טאַטע פאָטער, דובֿ-ראָוונע האָט זיך איבערגעקעהרט קאַפּורעם מיט די פיס!... מענשען זיינען געוואָרען חיות!... חיות זיינען געוואָרען בהמות! פערד זיינען געוואָרען חכמים און חכמים זיינען געוואָרען פערד... פון דער שטילקייט איז געוואָרען א הוהא! פון דער רוהיגקייט א גיהנום. מען איז גענאַנגען אזוי פיעל יאָהר פאַוואָליע, האָט מען פּלוצלונג אָנגעהויבען לויפּען... מען האָט געשלעפּט ביים אנדערען פון קעשענע פאַוואָליע, פּלוצלונג האָט מען אָנגעהויבען רייסען, שניידען, כאַפּען... מען איז געווען שונאים איינער דעם צווייטען אזוי פאַוואָליע, פּלוצלונג, פון וואָנען האָט זיך גענומען אַזאַ קנאה, שנאה, רציחה, גולה, און וואָס? הם... ע, דאָס געלד!

מען זאָל לערנען צוריק דעם פּשט, וואָס מיינט איהר, א קבצן צו זיין איז זעהר א גרויסער מאכל? ... איך בין א פּראָסטער מענש און איך מוז אייך זאָגען: א קבצן איז א... הם... א... א קבצן איז ניט קיין טומטום און ניט קיין אנדרגנוס... עס איז א מת, וואָס בלאַנד דושעט אום איבער דער וועלט, עסט, שלאָפּט, מוטשעט זיך און מאַכט אַלע צוויי יאָהר א ברית, ביז ער קומט צו קבורת ישראל... דער קבצן שלעפּט הייסע קנישעס פון אויווען און דער נגיד שלינגט זיי... מען בע'ננב'עט דעם קבצן און מען הייסט איהם זיין אן אָרענטליכער מאַן! ... אין דער צייט ווען זיי שלעפּען ביי אונז פון קעשענע הייסען זיי אונז דאוונען. דאווען, זאָגט ער, זינג: העטרת והאמונה לחי עולמים... א קבצן איז טאַקי ניט כראי צו זיין. שלעכט איז נאָר, וואָס דו מוזט בלייבען א קבצן זאָ לאַנג דו קענסט ניט כאַפּען... אָרער

יעקב גארדין

כאפ, אָדער דו וועסט געכאַפט ווערען! פע! אז אלע זאָלען קענען
כאַפּען און ניט געכאַפט ווערען, וואָלט געווען גוט. מען זאָגט, עס
וועט אַמאָל קומען אַ צייט, ווען אויף דער וועלט וועט ניט זיין קיין
קבצנים, דאַמאָלסט וועט טאַקע זיין גוט... למשל, איך וועל דאַמאָלסט
האַבען די ממתקים און זאָלען אַנדערע דאָן ליגען אין דער ערד און
וויסען, וואָס עס הייסט אַ קבצן צו זיין...

מיר זיינען געווען ביז אויף ר' הערשעלע, אָבער האָבען מיר
איהם דען ניט מקנא געווען? ... מיר שעלטען דעם נגיד, ער זאָל
ליגען אין דר'ערד, אָבער ווילט איהר דען ניט זיין אויף זיין אָרט?
איך בין אַ פּראָסטער מענש, אָבער איך מוין, מען דאַרף ניט איבער-
זאָלצען, נעהם און גיב... כאַפּ און לָאָז זיך כאַפּען... און אפשר זאָג
איך איצט אזוי, ווייל וואָס לעג איך צו? אַ קבצן מעג זיין א בעל-
צדקה. איך זאָל ווערען אַ נגיד, וואָלט איך אפשר אויך געקראָגען
אַ גרויסען „לאַפעטיט“, איך וואָלט געוואָלט וואָס מעהר געלד, גע-
בראַטענעס, וויין און... און... איך ווייס וואָס. אַ קשיה אויף אַ מעשה!
וואָס דאַרף מען ר' הערשעלע דן זיין. איך געדענק, עס איז אַמאָל
וואָלוועל געוואָרען צוקער, האָב איך באַלד אָנגעהויבען צו טרינקען
זיסע טעה מעשה נגיד... פון אָנפאַנג פלעג איך וואַרפען איין שטיקעל
צוקער, איז געווען זיס... נאָכדעם האָב איך געוואַרפען צוויי שטיק-
לאַך... וואָס זאָל איך אייך זאָגען: איך האָב ענדליך געוואַרפען דריי
גרויסע שטיקער, און עס האָט זיך שוין ניט אויסגעוויזען זעהר זיס...
ביז גאָט האָט געהאַלפען און צוקער איז ווידער טייער געוואָרען. האָב
איך אָנגעהויבען צוריק בייסען... עשירת איז הפנים אויך אזוי. פריי-
הער איז זיס איין שטיקעל, נאָכדעם ווילט זיך וואָס מעהר און וואָס
מעהר שטיקלאַך און מען פיהלט ניט, אז עס איז זיס... און וואָס איז
דער סוף? מען לעבט, מען לעבט און הם... ווייס איך, עס איז גאָר
נישט...

אי, ווען איך דערמאָהן זיך יענע שרעקליכע מינוט, ווען ר' הער-
שעלע עליו השלום איז געלעגען אויף דר'ערד אַ טויטער צוגעדעקט
מיט'ן טלית, וואָס איז געווען אויסגעוויקט אין מיין מאַטעלע'ס
בלוטם... אי! ברודערלעך קבצנים'לעך, דער גרעסטער רודה שלום איז
דער מלאך המות, דער טויט מאַכט שלום, און דאָס לעבען מאַכט
שנאה... איך האָב פּערגעסען מיינע צרות און מיין שנאה, איך האָב

האצקעל דראכטע'ס מאַנאַלאָג.

געזעהן דעם מענש, דעם ר' הערשעניו, וואָס האָט געלעבט ווי אַלע מענשען, וואָס האָט געהאַט מעלות און חסרונות, ווי יעדער מענש האָט, און וואָס איז ענדליך געשטאַרבען אַן עלענדער, אַן אונגליקלייִ כער, ווי די מיינסטע טייל פון אונז שטאַרבט. איך בין אַ פראַסטער מענש, איך מיינ, מען דאַרף ניט זיין זעהר שטרענג צום אַנדערען און זיך צו פיעל דן זיין לכּף זכות... מיר זיינען אַלע גוטע... אזא יאַחח אויף אונז אַלע...

אויפ'ן טיש האָט מען געפונען אַן אַפּענעם מחזור. ער האָט פאַר'ן טויט געזאָגט: אנוש מה יזכה וצבא דוק לא זכו בעיניך (וואָס קען דער מענש ריין זיין ווען די שטערען אין הימעל זיינען ניט ריין אין דינע אויגען), ווען אַלעס פייכטעס קען אויסגעטריקענט ווערען, ווי אזוי ברענט שוין טרוקענע גראַז. ימי חייו תוהו, ולילותיו ביהו, לילה לא ישכב, יומם לא ינוח, עד ירדם בקבר... (ווישט אַ טרעהר) אי! וואָס פאַר אַ מוסר מען האָט זיך געקענט אַראַבנעהמען, ווען דער גרויִ סער ר' הערשעלע, דער עושר, דער חכם, דער לַמֶדֶן, דער גרויסער מענש איז געלעגען אויף דר'ערד צוגעדעקט מיט דעם טלית וואָס זיין פאַכ־ריקע האָט געמאַכט... אויסגעווייקט מיט דעם בלוט, וואָס ער אליין האָט פערגאַסען... אַי! יעדער פון אונז, ווען ער ליגט אויף דר'ערד איז אויס חכם... יעדער טלית איז אויסגעווייקט אין מענשליכע בלוט... און יעדער חכם דאַרף געדענקען, אַז סוף כל סוף וועט ער בלייבען אַ נאַר... נו, יאַ, יעדער מענש איז אַבער אַ נאַר. שטאַרבט ער, איז ער געשטאַרבען, און כל זמן ער לעבט, לעבט ער... און... הם... נו, יאַ, אַ מענש, אַ כּשר ודם... דאַכע, וואו איז מיין ליולקע? (אַכ).

די וואהנזיניגע אקטריסע

א דראמאטישע סצענע אין איין אקט

פון יעקב גארדין

דיעזער מאנאלאג איז צום ערשטען מאל דעקלאמירט געווארען פון פאראם
קאליש אויף איהר עהרען־אווענד, אין טהאליא טעאטער, אין 1902.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינאקטער איז בעאבזוכטיגט בלויז פאר דעם לעזע-פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערוועצען אדער אדאפטירען עס אהן די ערלויבניס פון
יעקב גארדין'ס יורשים, איז מערבאטען.

(עס שטעלט פאר א צימער אין א משוגעים-הויז; א פרוי ער-
שוינט אין א גרויע קלייד און ווייסען מיצעל).

די וואהנזיניגע אקטריסע: (געהט ארויס
איילענדיג און קוקט זיך ארום) ששו. די ביהנע איז לעער. דער רע-
זשיסער און די איבעריגע שוישפיעלער זיינען נאָך ניט געקומען און
איך בין דאָ אליין... איך האָב אזוי ליעב צו זיין אליין, ווייט פון
די מענשען וועלכע פערפאלגען מיר, פערגינען מיר ניט מיין רוהם,
פערגיפטען מיר דאָס לעבען מיט זייער גראַבסקייט און גרויזאמקייט,
רויבען מיין פרייהייט און האַלטען מיר דאָ ווי אין געפּענגניס. (טרערען
שטיקען זי) עס איז אזוי שווער צו לעבען, ווען מען איז אליין אויף
דער וועלט, אָהן פריינד, אָהן געליעבטע, אָהן בעשיצער. איך בין
אליין ווי אַ שוואַך בוימעלע אויף אַ הויכען פעלז. מיין גוטע מוטער
איז שוין לאַנגלאַנג געשטאַרבן און איך בין נאָך ביז יעצט אַ שוואַך
כעס, הילפלאָזעם קינד... און אלס קינד וועל איך שטאַרבן דאָ, אַ
פּרעמדע צווישען פּרעמדע... (צולאַכט זיך פּלוצלינג) כאַ! כאַ! כאַ!
איהר ווייסט? ... זיי זאָגען דאָך, אַז דאָס איז גאָר קיין טעאַטער
ניט? ... ששו... זיי ווילען מיר איינרעדן, אַז דאָס איז אַ משוגעים-
הויז, און אַז איהר אַלע אַרום מיר זייט משוגע'נע, משוגע'נע, משוגע-
נע! ... וואוהין איך וואַרף מיין אויג — משוגע'נע! וועמען איך
זעה אַרום זיך — משוגע'נע! ווער עס רעדט צו מיר — משוגע'נע!
ווער עס לאַכט צו מיר מיט אַ פאַלשען שמייכלע — משוגע'נע!
ווער עס פאַטשט מיר בראַוואַ — משוגע'נע! ווער עס זאָגט, איך בין
קיין שוישפיעלערין מעהר — משוגע'נע! ... (זאנפט) אַך, גאָט! פאַר-
וואָס איז דאָ אויף דער וועלט אזוי פיעל משוגענע און אזוי פיעל גוטע,
קלאַרע מענשען? (פערטראַכט זיך) אַי, וועה איז מיר! איך האָב זיך
פערטראַכט און געקענט פערשפּעטיגען מיין ערשוינונג אויף דער
ביהנע. (הערט זיך צו) אָהאָ! ער ענדיגט שוין זיין מאַנאָלאָג.
באַלד קומט מיין רעפּליק! ... זעהט ווי עס פיבערט מיר! אזוי
לאַנג שוין אויף דער ביהנע, און דאָך, בעפאַר איך געה אַרויס בין איך

יעקב גארדין

אזוי שרעקליך עררעגנט... די הענד ציטערען, עם פערשטיקט דעם אָטעם, דאָס האַרץ קלאַפט שטאַרק... און ווען איך געה אַרויס אויף דער אַוואַנסצענע ווערט מיר אויף אן אויגענבליק פינסטער אין די אויגען... דאָס געפאַקטע טעאָטער איז אזוי ווי אין אַ געדיכטען גע- בעל פּערזאָנלעך — אין דער ווייט ערגעץ שטורעמט און דונערט און רוישט... אָבער איך קום באַלד צו זיך... איך הער מיין אייגענע שטי- מע און ווער מונטער. אַהא! ... שנעל, מיין איינטריט... (לויפט אַרי- בער אויף דער אַנדער זייט) וואָס איז? ... דאָס פּובליקום בעגעגענט מיך ניט מעהר מיט שטורמישע אַפּלאַדיסמענטען? מען וואַרפט שוין מעהר ניט צו מיינע פּיס קיין בלומען? איז עס וואָהר? מען וויל שוין מיר קיינמאָל ניט דערלאַנגען קיינע לאַרבערקענצע, קיינע בר- קעמען פון טהויראַזען, קיינע לירען פון ווייסע ליליען? זיי ליבען מיך ניט מעהר? אָה! איך ווייס וועמען איך האָב עס צו פּערדאָנ- קען! זיי! מיינע קאָנקורענטען! זיי בעניידען מיך! זיי פּערגינגען מיר ניט! מיין רוהם און בעליעבטהייט לאָזט זיי ניט רוהען! זיי ווילען מיך ערנידריגען, קליין מאַכען, פּערניכטען! איך וועל אייך בעלאַהנען! איך וועל אייך בעצאָהלען! ... איך וועל אייך אַלעמען אויסראַטען פון דער וועלט! ... כאַ! כאַ! כאַ! וואָס הער איך זיי? וואָס קענען זיי מיר טהאָן, ווען איך בעזיץ דעם הימעלשען טאַלאַנט, מיט וועלכען די נאַטור האָט מיך בעשאַנקען און מיט וועלכען איך קען בעצויבערען און בעזיעגען די גאַנצע וועלט... מיין ערפּאָלג — דאָס איז מיין איינציגע ראַכע! (זי הערט זיך צו) אַהא! מיין רעפּליק... (זי דעקלאַמירט: „מיט ראַכע“!) „די ענדע פון צווייטען אַקט פון „מע- דעא“):

„מיט ראַכע! (קרימט איהם) מיט וואָס רען זאָל איך אייך דראָ- הען, ווען ניט מיט ראַכע? מיט וואָס אַנדערש זאָל איך אייך בע- צאָהלען ווען ניט מיט ראַכע? מיט וועלכע אַנדערע מיטלען זאָל איך שטילען מיין הערץ ווען ניט מיט ראַכע? געה אַרויס אין פּרייען פּעלד און גיב אַ געשרי „בלוט!“ וועט דיר דאָס עכאָ ענטפּערען דאָס זעלבע, וועט דיר אָבקלינגען מיט'ן וואָרט „בלוט!“ און איך, לעבעדיגער מענש, ערנידעריגטע מעדעא, בעליידיגטע מוטער און פּרוי, איך זאָל אייך ניט ענטפּערען מיט דאָסזעלבע? איך זאָל אייך ניט בעצאָהלען מיט דעם, מיט וואָס איהר האָט מיך בעלאַהנט? אָה! איך וועל

ענטפערען! איך וועל בעצאָהלען! איך וועל בעלאָהנען! פאָרט פון וועג! איך געה און קום צוריק מיט מיין ראַכע!..."

איהר הערט אַפלאַדיסמענטען? עהע! וואָס דען האָט איהר געמיינט, איך בין שוין אָבגעשטאַרבען? איך ווייס, איהר האָט פער-דרום, איהר זייט מיר מקנא, איהר ווילט מיך דערטרינקען אין אַ לעפעל וואַסער. איהר ווילט איינרעדען די גאַנצע וועלט, אז איך האָב מיין זינען פערלאָרען. איהר ווילט מיך פערשפאַרען צווישען לאַנגווייליגע מענשען, וועלכע טראָגען גרויע קליידער און ווייסע מיצ-לעך. איהר ווילט מיך פלאָגען מיט ביטערע מעדיצין, איהר ווילט מיך פערשפאַרען אין אַן ענגען פינסטערען צימער, ווען איך קעמפּה פאַר מיין פרייהייט. איהר ווילט מיר בינדען די הענד מיט שטריק, ווען איך וויל אוועקגעהן פון אייך. טהוט עס ניט, איך בעט אייך — ערבאַרעמט אייך איבער מיר... האָב איך דען וועמען עס איז פון אייך שלעכטעס געטהאָן? האָב איך דען געזוכט אייך צו שאַרען? טהוט מיר ניט קיין בייזעס... איך בין קראַנק און שוואַך... מיין קאָפּ ברענט ווי פייער... מינע געדאַנקען צומישען זיך. איך ווייס ניט און פער-שטעה ניט, וואָס עס קומט פאַר מיט מיר, און איך פיהל נאָר איין זאַך — איך בין אַן אונגליקליכע! (וויינט).

כא! כא! כא! איהר ווייסט פארוואס זיי מיינען אז איך בין פון זינען אראָב?... זיי ווילען מיר ניט גלויבען, אז מיין רעכטע האַנד איז אַ גלעזערנע. דער קאָמיקער וויל מיר שטאַרק דריקען מיין האַנד, שריי איך: פאַרזיכטיג! פאַרזיכטיג! מיין האַנד! איך געה פערביי אַ וואַנד אָרער פערביי אַ טהיר, היט איך מיין גלעזערנע האַנד זאָל זיך ניט צוברעכען... וואָס דען מיינט איהר, אָהן אַ האַנד איז בעסער? ששו! איהר זעהט, אָט די האַנד איז ביי מיר אַ גלעזערנע... זיי ווייסען עס ניט... זיי דאַרפען עס ניט וויסען... זיי טאָרען עס ניט וויסען — וואָרום דיזע שלעכטע מענשען וועלען מיר געוויס זוכען מיין האַנד צו צוברעכען... (פערווירט) פאַרזיכטיג! מיין האַנד!... מיין האַנד!...

(רוהיג און טרויעריג) די צייט געהט... איין אַקט ענדיגט זיך נאָכ'ן אַנדערען. די דראַמאַ אָבגעשפיעלט און דאַן וועט פאַלען דער פאַרהאַנג. דער אַרקעסטער שווייגט, עס איז שטיל געוואָרען, און דאָ אַרום וועט ווערען פינסטער, לעער און קאַלט... און איך וועל ניט לעבען מעהר, און אַלע וועלען פערגעסען אויף מיר... קיינער וועט ניט

יעקב גארדין

וויסען אז איך האָב געלעבט אַמאָל אויף דער וועלט. אָה! ווי טרויער־
ריג עס איז... (זי געהט) האַמלעט איז געשטארבען און די אָרימע
אַפעליאַ לעבט... זי לעבט און וויינט... זי איז וואַהנזיניג... יאָ! אַפע־
ליאַ בין איך... (זינגט):

אונד קאַמט ער ניכט מעהר צוריק?

אונד קאַמט ער ניכט מעהר צוריק?

ער איז טויט, אָה וועה!

אין דיין טויטעם בעט געה.

ער קאַמט יא ניממער צוריק.

זיין באַרד איז ווייס ווי שנעע,

זיין קאַפּ דעם פּלאַקס צוגלייך;

ער איזט הין, ער איזט הין,

און קיין לייד ברענג געוויין.

גאַט, העלף איהם אים הימעלסרייך... (אב).

דער אַבגעשטאַרבענער מינסטלער

אַ דראַמאַטישע סצענע אין איין אַקט

פון יעקב גאַרדין

דיעזער איין־אַקטער איז צום ערשטען מאל אויפגעפירט געוואָרען פון הערר עליאַס ראַטהשטיין, צו זיין עהרען־אַבענד אין טהאַליאַ טהעאַטער, אין דעם יאָהר 1893. אין יענע יאָהרען פלעגען די אַקטיאָרען נאָך זייערע בעינעפֿיטען נאַכשפּיעלען אַ לייכטען זינלאָזען פאַרס, דעריבער איז מר. ראַטהשטיין'ס ערנסטע אַבשפּיעגלונג פון דעם אַבגעשטאַרבענעם אַקטיאָר אויפגענוי מען געוואָרען פון די צושייער מיט אַנגענעהמער איבערראַשונג. דער טיפּ פון „טרעמפֿ־אַקטיאָר“ איז גענומען געוואָרען פון אמת'ן לעבען, און וועט וואַהר־שיינליך דערקענט ווערען פון פיעלע לעזער.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינאקטער איז בעאבזוכטיגט בלויז פאר דעם לעזע-פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אָדער אַדאַפּטירען עס אָהן די ערלויבניס פון
יעקב גאָרדין'ס יורשים, איז פערבאָטען.

פערזאנען:

דער אָבנעשטאַרבנער קינסטלער
און אלטער געוועזענער אַקטיאָר.
מיסטער דזיאַבליק, אַ דאָנאַטאָנ'ער
„דיוד“.
אַ גאַסט, אַ שמענדיגער בעזוכער פון דעם קאַפּע-
הויז.

(די סצענע שטעלט פאַר אַ געוועהנליכע קאַפּע-הויז, עטליכע געסט
זיצען ביי מישלעך און טרינקען קאַפּע, אָדער שפּיעלען אין קאָר-
טען און דאַמקעס. מר. דזיאַבליק קומט אַריין געקליידעט
„דיודיש“, אָבער אַהן געשמאַק, ער טראָגט אויפ'ן ברוסט אַ געלע
בלום, גרויס ווי אַ ראָד).

דזיאַבליק: העלאָו, דזשענטעלמען, (זעצט זיך, פּעררוי-
כערט אַ סיגאַר, לייגט די פיס אויפ'ן מיש).

גאַסט: העלאָו, מיסטער דזיאַבליק, פון וואַנען געהט איהר
אזוי שפּעט, פון „דזשואיש“ טהעאטער?

דזיאַבליק: פוי! וואָט דו יו טינק עבאָוט? ע וועל
ערושיקעטעט מען, יו נאָ, וועט נאָך ניט זיין אזוי פּויליש צו געהן
אין ע דזשואיש טהעאטער. אָ, נאָ, ע ענגליש טעאטער, איז טאַקע
אַ טעאטער... יו נאָ, עוורעינג קליען, אַ דאָר-קיפּער, אַ וואַהרער
טשעמפּיאָן, אַ אינגליש עקטאָר אין טאַקע אַ עקטאָר, גרויס, געזונד,
הויך, רויט געקליידעט, סטייליש, יו נאָ, און איז אַ דזשענטעלמאַן
פּראָם דהי מיט טו דהי פּיט, יו נאָ, געהט אַריין צום ביישפּיעל אין
לאַנדאָן טהעאטער, 14 גוירלס מאַרשירען, אַלס נאָמבער וואָן, קונסט,
נאַטירליך, עוורעינג ריעל, אַ פּולקע איז טאַקע אַ פּולקע, אַ האַלד
זעקט איהר אַ האַלד, יו נאָ (כאַפּט זיך אויף פון זיין אָרט) ווען זיי מאַר-
שירען (מאַרשירט און זינגט) טאַ-טאַ-טעראַ, אַ פּום רעכטס, טאַ-טאַ-
טעראַ, אַ פּום לינקס... בראַוואָ, הוריי (מאַרשירט אַרויף אויף דעם גע-

יעקב גארדין:

שטארבענעם קינסטלער, וועלכער קומט שכור'לעך) א, האַרד-ווידו, מיר וועלען שוין גענוג פאָן האַבען, יו נאָ.

ק י נ ס ט ל ע ר : (נעהמט אַראָב זיין צובראַכענעם צילינדער הוט, נייגט זיך נידעריג) גוט'ן אבער, מיינע גענעדיגע העררען! מיי רע- גאַרדאָס טו עווערי וואָן (נייגט זיך טעאטראליש, מאַכט מיט'ן האַנד) איך וואָהר אַ מאַהל אַ קינסטלער, אַ מאַכער, יעצט בין איך אַ קבצן, אַ שוואַכער, ווער עס האָט פון אייך געהירען, דער וועט מיך געוויס טראַקטירען. הע'הע (נייגט זיך).

ד ז י א ב ל י ק : ער איז אַ פּאָעט, יו נאָ, ער זאָל זיין אַ ביזנעס מאַן וואָלט ער געוויס געווען אַ פּראָמינענטער מען... ער וואָלט געקענט שרייבען גוטע סאַנגס, ווי מעק-פעטריק אָדער ווי דער דייטשער שרייבער, יו נאָ, ווי איז זיין נאָמען, ניט ביסמארק, יו נאָ, דער אַנדערער, וועל, גרויסער קינסטער, ווילסטו אַ קאָפּ קאָפע ?

ק י נ ס ט ל ע ר : הע'הע, קאָפע, טרינקט אַן אַפע, ברענדי איז זיס ווי קענדי, און וויסקי וואַרעמט די קישקע. (אַלע לאַכען, חאַחאַחאַ!)

ד ז י א ב ל י ק : וועל, העי, גיט אַהער אַ וויסקי! (ווינקט צו די אַנדערע) טייק אַ סיעט פליען, איט'ל בי אַל-רייט, יו נאָ (ער שמעלט איהם אַ ביינקעל, דער אַלטער וויל זיך זעצען, דויאַבליק כאַפט אַוועק דאָס בענקעל, דער אַלטער פּאַלט, אַלע לאַכען). אַלד מען, ווהאַט איז דהי מעטער, איהר פּאַלט גאָר, חאַחאַחאַ!

ק י נ ס ט ל ע ר : (מאָיעסטעטיש) יא, איך בין שוין לאַנג גע- פּאַלען, עס וואָהר איין צייט, ווען ניעמאַנד האָט זיך געקענט ערלויבען מיט מיר אַ שפּאַס צו מאַכען (קלאַפט מיט'ן שטעקען) ווען יעדער שופּט, יעדער לומפּ האָט גיט געוואַנט...

ד ז י א ב ל י ק : ווהאַט איז דהי מעטער ? וואָס זייט איהר בייז ? אי דיר נאַט מין טו הוירט יו, יו נאָ.

ק י נ ס ט ל ע ר : איהר זייט אַ... ע... ע... (מען דערלאַנגט איהם בראַנפען) מיינע העררען, מאַכט שפּאַס, איך זעה שוין מיט וויין אַ גלאָז, אַהער צו מיר, פלינק, איך שטאַרב, איך וויל אַ טרינק (טרינקט זשעדינע, זיינע הענד ציטערען).

ד ז י א ב ל י ק : הע'הע'הע, מיינע העררען (ווינקט) גלויבט איהר וואַרשיינליך, דאָס דיעזער אַלטער באַמער וואָהר איין מאַהל

דער אָבגעשטאַרבענער קינסטלער

איין אַרטיסט, און בעריהמטער אַקטיאָר, זאָל ער אונז עטוואָס פאַר-
טראַגען, זאָל ער צייגען זיין קונסט, יו נאָ.

ק י נ ס ט ל ע ר : אויב איהר וועט שווייגען, מיין קונסט וועל
איך אייך צייגען, איך וועל אייך אַמוזירען, און איהר זאָלט מיך
טראַקטירען, ווען איהר טרינקט אַ גלעזעל, ווערט רויט אייער נעזעל,
די געדאַנקען פליהען הויך, און גראד אזוי ווי רויך, פערשווינדען אלע
צרות, און איהר שלאָגט מיט די כפרות, וועלכע מאַכען דיך צום נאַר,
און צאָהלען ביי דער באַר. האַר-אַ-חא, נאָך איין גלעזעלע (נייגט
זיך צו דזיאַבליק'ן).

ד ז י א ב ל י ק : אַל רייט! עי, גיט אַהער נאָך אַ וויסקי.
העי, טרעמפ, דו קריגסט נאָך אַ סיגאַר אויך, ווען דו וועסט אונז איינע
שעהנע קאָמעדיע שפּיעלען, יו נאָ, אַ דראַמאַ מיט סאַנגס, דזשואים
סאַנגס מיט אַ טענצעל פון אַ אירישע טראַגעדיע, עטוואָס בורלעסקאַ,
יו נאָ, און אויך צום וויינען, אַ, סעי, זינג אונז... האַ דו יו קאָל איט
ע... ע... יעס באַבקעלעך, יו נאָ, הייסע באַבקעלעך, הייסע (ער זינגט
איהם פאַר אַביסעל דעם מאַטיוו, דורך דער צייט ברענגט מען בראַנפּען).

ק י נ ס ט ל ע ר : (טרינקט) עטוואָס בורלעסקאַ, פון אַ איי-
דישע טראַגעדיע, באַבקעלעך, יו נאָ, אַלרייט, באַבקעלעך יו נאָ, האַכ-
געשעצטעס פּובליקום אונד גרויסע שעצער דער קונסט באַבקעלעך!
קריטיקער און מבינים, אַלרייט סער, באַבקעלעך, האַר-אַ, אַ דראַמאַ
מיט סאַנגס, ווי איהר ווינשט מיין הערר באַבקעלעך, יעס אַלרייט
(זינגט) ניין... נישט דאָס, איך לייעב עס נישט (בעגייסטערט) שטעלט
אויך פאַר יהודית אין שוין פּערגיפּטעט, זי שטאַרבט, אוריאל אַקאָס-
טאַ שטעהט נעבען איהר אין פּערצווייפּלונג, דאָ קומט זיין נעבען
בוהלען, זיין פריינד, זיין פּערהאַסטער בן יוחאי (ער שפּיעלט) נאָ
ווארום שטעהסטו, קאָם הער און טרעטע מיך נאָכאַמאַהל מיט דייען
פיעסע נעבען דיעזען אַלטאַר דאָ! אַ, דו האסט יעצט איין שלעכט-
טעם געשעפט געמאַכט, דו האָסט געדענקט פיר געלד, פיר באַנק-נאָטען
איין מענשענס הערץ קויפען, ניין, ניין, דאָס הערץ ווערט ניט פּער-
קויפט (פאַלש צו דער ערד) זי איז טויט! טויט! שלאָף רהיג, מיין
זיס קינד... מענשען, איך בעט ביי אייך חסד של אמת, זאָלען מיינע
ביינער נעבען איהר קבר רוהען, עס קען זיין אַמאָל וועט מען געפינען
מיין אַלטע צובראָכענע מצבה, און יעמאַנד ווירד פּילייכט זאָגען דאָ

ליגט איין אונגליקליכער, (טרעהרען שטיקען איהם) וועלכער האָט זיך זיין גאנצעם לעבען געפלאַגט, געזוכט די ווארהייט און איז ווי אַ נאַר געשטאַרבען (וויינט שטאַרק, אַלע בלויבען ערשטוינט. פּוּיזע. ער בלויבט ליגען אויף דער ערד, פּערדעקט זיין געזיכט).

ד ז י א ב ל י ק : בראַוואָ! פּיין, ווערי גוט (אַפּלאַדירט) איז דאָס פּראָם שעקספּיער'ס פּלעי, אי רעמעמבער ערווין בוטה האָט דאָס זעלבע אין האַמלעט געשפּיעלט, יו נאָ! ער קומט פּאַר ווי אַן אַלטער דזשו און וויל ביי זיין געליעבטער אויסשניידען אַ פּונט האַרץ; אי נאָ, איט'ס פּיין, שש... שא... (ווינקט) מיר וועלען באַלד האָבען פּאַן! קיפּ קווייעט (נעהמט אַ צייטונג, שפּילעט צו צום אַלטענ'ס רוקען) שטעהט אויף אַלד מען (העלפט איהם אויפשמעהן) חאַ-חאַ-חאַ! (לאַכט שטאַרק; אַלע לאַכען מיט).

ק י נ ס ט ל ע ר : (זעצט פּאַר זיין געדאַנק) יא, זיין גאנצעם לע- בען זיך געפלאַגט און געשטאַרבען ווי אַ נאַר, חאַ-חאַ-חאַ! איהר לאַכט, אוריאַל אַקאַסטאַ שפּיעלט ביי אייך אין שעקספּיער'ס פּלעי האַמלעט, און שניידט אויס ביי שיילאַק'ען איין פּונט סטיק, איהר זייט די מבינים, די קריטיקער, די פּערעהרער דער קונסט, און איך! וואָס בין איך, אַ געשטאַרבענער קינסטלער, אַן אָבגעניצטער גאָט, וועלכען מען האָט אַרונטערגעשמיסען פּון זיין אַלטאַר, יא אַלטאַר, די ביהנע איז געווען מיין אַלטאַר, מיין מובה, מיין קדשי קדשים, איין מעכ- טיגע קראַפט האָט מיר געצויגען צום טהעאַטער, מיין גאנצעם לעבען איז געווען אויף דער ביהנע. די נאַטור, גאָט אליין האָט מיך בעד שענקט מיט אַנדערע געפּיהלען, מיין ליעבע צו דער קונסט איז אָבער געוועזען שטאַרקער פּון אַלע געפּיהלען, געגען מיין ווילען האָט עס מיך געצויגען, גליקליך געמאַכט, (אויפּגערעגט, פּערוואונדערט) עי, וואָס מיינט איהר, איך האָב קיין שכל ניט געהאַט צו זיין אַ סאַלן-קיפּער? אָדער אַזאַ שווינדלער, ווי איינער פּון אייך? איך האָב אָבער ניט גע- קענט, ווייל... ווייל... נו ווייל איך ווייס אליין ניט ווער עס האָט מיך אַזוי אונגליקליך געמאַכט, און זאָ פּיעל ליעבע צו דער ריינער, געט- ליכער קונסט מיר געגעבען! אָ, עס וואהר איין צייט ווען מיט דעם פּיער וואָס עס ברענט אין מיר, האָב איך געקענט אָנצינדען טויענע- דער הערצער, ווען מיט מיין בעגייסטערונג האָב איך געקענט די גרעסטע אוידיטאָריאָומס, און היינט בין איך אַ געשטאַרבענער קינסט-

דער אָבערשטאַרבענער קינסטלער

לער, אַן אַרויסגעוואָרפענער שווישפּיעלער, איך שפּיעל יעצט דאָ אין סאַלון פאַר אייך פאַר אַ נרבה, אַ גלעזעל שנאַפּס. דאָ איז איצט מיין ביהנע, דאָ! ניט דאָרט! מען דאַרף מיך ניט איצט, ווייל לעמפלעך מיט מאַשינעריי קענען פּערבייטען אַ לעבעדיגען שווישפּיעלער מיט טאַלאַנט, מען דאַרף מיך ניט, ווייל אַן אַקטיאָר מיט טאַלאַנט איז יעצט איין איבעריגע לאַסט פאַר יעדען. מיינע בעסטע יאָהרען האָב איך אָבעגעגעבן דער אידישער ביהנע, אלע מיינע קרעפטע געאַפּפּערט, איך האָב טריי געדיענט דער קונסט, ערפּילט מיינע פּליכטען, און יעצט (טרעהרען שטיקען איהם) אַן אַלטער, אַן אַרעמער, אַן עלענדער, אַ פּערגעסענער לעבעדיגערהייד, אַ געשטאַרבענער וואַנדער איך אום פון שטוב צו שטוב, און זוך ווער וועט מיך טראַקטירען מיט אַ גלעזעלע בראַנפּען. ווער וועט דעם אַלטען טרעמפּ געבען אַ ווינקעלע וואו אנדערצולייגען זיינע אַלטע, קראַנקע ביינער. און געוויס, ווען עס איז אין אַ קאַלטער ווינטער נאַכט וועט מען מיך געפינען נעבען אַ סטופּ, אָדער אַ לערען יאַרד, אַ פּערפּראָרענעם (וויינט. וויעדער מיט'ן פּריהעריגען טאָן) האַ-האַ-חאָ! וואָס איז, איהר ווילט איך זאָל אייך אַמוזירען? אייך געפּעהלט באַבקעלעך? אַלרייט, הייסע באַב-קעלעך, הייסע... (זינגט מיט אַן איראַנישען שמייכל און שטעקט יעדען אונטער'ן נאַז זיין הוט, וואו מען וואַרפט איהם סענטען. ער געהט מיט'ן הוט אויסגעצויגען ביז צו דער טהיר און זינגט) הייסע באַבקעלעך, יודעלעך, היים!

(דוּיאַבליק מאַכט אַ גנב'ישע מינע און רופט מיט'ן ווינק די גאַנצע קאָמפּאַניע. זיי גנב'ענען זיך אַלע שטיל און לאַנגזאַם נאָך איהם, אַלע אָב.)

(פ א ר ה א נ ג .)

דריטער טהייל

זי וויל ניש דעם שידוך

א דראמאטישע סצענע אין איין אקט

פון יעקב גאָרדין

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינאקטער איז בעאבזיכטיגט בלויז פאר דעם לעזער-פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אדער אדאפטירען עס אהן די ערלויבניס פון
יעקב גארדין'ס יורשים, איז מערבאטען.

פער זאנען:

ז ר ח מ א ז א ל י ע ס, א געזונטער, רויטער בעסער
ראכער איד, 50 יאָהר אלט.
ח מ א ל י ע, זיין טאָכטער.
ד אָ ק ט אָ ר ש ט י ו ו ע, ניט לאַנג געענדיגט קורס,
א ליטוואַק, טראַגט דונקעלע ברילען און איז זעהר
קורצזיכטיג.
(די האַנדלונג קומט פֿאַר אין אַ קליין בעסאַראַכיש שטעדטעל).

(זר'ס הויז בעל-הבית'יש מעבלורט)

ז ר ח: (אליין) נו, דאַנקען און לויבען דעם השם יתברך, עס
געהט ווי געשמירט... כע, כע! מען קען זאָגען, עס געהט אזוי ווי
א מאַמאַליגע געטונקט אין פוטער גליטשט זיך אליין אין האַלו אַרין...
דאָס הייסט יא: מיט איין פאַטש דער'הרג'ענען צוויי פליגען. ראשית,
וועל איך האָבען אן איירעם אַ דאָקטאָר, אַ יאָ, דאָס איז שעהן? שנית,
וועלען מיר אַלע מקנא זיין, די אויגען וועלען זיי אַרויס... אַ יאָ, דאָס
איז גוט? און שלישיית — ווי איך פטר נאָר אַראָפּ מיין טאָכטער פון
קאָפּ, האָב איך אליין חתונה... אַ יאָ, דאָס איז אויך ניט שלעכט?
ביי אונז אין בעסאַראַביע, אזא יונגער, געזונטער אַלמן ווי איך, ווערט
אויפגעכאַפט ווי אַ געשמאַקע גאַרשיצע... אזוי הייסט עס: מיין
טאָכטער, מיין מאַליע, וועט זיין אַ מאַדאַם דאָקטאָרשע. פאַר וואָס
ניט? אַמאָל איז אויף די דאָקטוירים געווען אַ יקות... ביליגער ווי
פאַר צוואַנציג טויזענד האָט מען גאָר ניט געקענט קויגען אַ חתן, איצט
איז אויף זיי דער פרייז געפאַלען, און איך, זרע מאַזאָליעס, קען זיך
פערגינען אַ שידוך מיט אַ דאָקטאָר „מיט די צייהן“... כע, כע! ער
נעהמט גאָר ניט איבער. וויפיעל מע גיט, נעהמט ער... די כלה
האָט ער נעכטען געזעהן און זי געפעלט איהם... היינט קומט ער נאָך
אַמאָל און שוין תנאים. ער זעהט אַפילו אויס צו תם'עוואטע און איז,
לאַ עליכס, אַ גרויסער קביצן, אָבער דאָך אַ דאָקטאָר. ניש קשה, ער
איז נאָך אַן אינגעל, ניט לאַנג געענדיגט קורס און איז ביי אונז אין

בעסאראביע א נייער מענש — ער וועט חתונה האָבען, וועט ער ווע-
 רען א מענש, און וועט זיך אויסלערנען, ווי אלע דאָקטוירים, צו שינד-
 רען פון טויטע און פון לעבעדיגע... איין חסרון — ער איז א ליט-
 וואַס. מיר זאָגען: בילקע — און ער זאָגט: בולקע... און וואָס מיר
 האָבען ליעב, האָט ער — האָלט... אָבער וואָס איז דער חילוק... דאָך
 א דאָקטאָר!... ער וועט באלד קומען. מען דאַרף געהן אין קעלער
 אָנצשאַפּען א פּאַר קריגלעך וויין. עי! חמאליע! האָסט פּאַרטיג די
 קאַרנאַציע? דער דאָקטאָר קומט באלד! (נעהמט פון טיש צוויי קרו-
 גען, אב.)

ח מ א ל י ע: (בייז) קאַרנאַציע? א מכה! מיר געפעלט
 ניט דער שידוך... ער זאָל אפילו זיין א דאָקטאָר ווי עס געהער צו
 זיין, וואָלט איך זיך נאָך אויך געדאַרפט פריהער גוט איבערלייגען...
 ווייס איך, ווערען א דאָקטאָרשע אין מיטען דרינען... שטענדיג האָל-
 טען זיך ווי זאָל דערשלינגען אן אַרשין, שטייף, ציערליך-מאַניערליך...
 קיס, קיס, קיס! ווער רעדט נאָך אזא דאָקטאָר — ניט קיין דער-
 בראַטענער פריגעראַי... וואָס דאַרף איך אזא שלימוז? מיר געפעלט
 בעסער יענקעל האַטאַרולעסקאָ... מיט איהם קען מען א שטיף טהאַן
 די ביינער זאָלען טרעשצען, און ביים דאָקטאָר וועט אלץ זיין מיט א
 רעצעפט... ניין, איך וויל ניט דעם שידוך... מיט'ן טאַטען קריגען זיך
 וויל איך ניט, אָבער איך וועל שוין זעהן מאַכען אזוי, אז דער דאָקטאָר
 זאָל זיך אליין אָבטראַגען. (א גערויש) אהא! מע געהט... האָסטו
 געהערט אביסעל! איך וויל א חתן — גיבען זיי מיר א מעדיצין...
 איך וויל ניט אזא שידוך! (אב.)

(זרח קומט אריין מיט צוויי קרוגען וויין, נאך איהם דער דאָקטאָר.)

ז ר ח: יא, יא, הערר דאָקטאָר, קומט אריין! איהר זעהט דאָך,
 מיר ריכמען זיך אויף אייך... פון אייערט וועגען ערשט אָנגעצאַפט
 צוויי אָקעס וויין... זיצט...

ד א ק ט א ר: וואָס? פאַר מיר צוויי אָקעס וויין? דאָס איז
 גוט! אן אָקע איז דריי קוואַרט... צוויי אָקעס איז זעקס קוואַרט...

ז ר ח: מיר טרינקען דאָ אין בעסאראביע וויין ווי וואַסער...
 מע וועט אונז באלד געבען קאַרנאַציע... מען קייט און מע זופט...

ד א ק ט א ר: (צו זיך) איך האָב מורא, זיי זיינען דאָ אלע
 אַלקאָהאָליקער און אפּאַפּלעקטיקער... דאָס געהט איבער פון איין דור

זי וויל ניט דעם שידוך

צום אנדערען, פון עלטערען צו קינדער... (הויך) האָט אייער טאָכטער אויך אַ חשק צום טרינקען?

ז ר ח : איך ווייס ניט, אויב זי האָט אַ חשק, אָבער זי זופט צו ביסלעך... ווער רעדט, אַז זי עסט אַ פעטע מאַמעליגוצע... נאָך אַ פשוט'ע מאַמעליגע דורשט ניט אַזוי ווי נאָך אַ מאַמעליגוצע, וואָס איז אין פוטער מיט ברינזע.. איהר ווילט אַ טרונק? זופט גלייך פון קריגעל, אָט אַזוי ווי איך. (ער זופט פון איין קרוג).

ד אָ ק ט אָ ר : (צו זיך) מיינע קינדער וועלען מווען זיין אַזעלכע זולל-וסובא'ס ווי די אַלע רומענער און בעסאַראַביער אידען... אָבער מע דאַרף זעהן, צי האָבען זיי ניט אין דער משפּחה נאָך אַנ-דערע האַת'ען... קינדער ירש'ענען דאָס פון זייערע עלטערען און עס נעהט איבער פון איין דור צום צווייטען... הערר מאַזאָליעס, אייער פערשטאַרבענע ווייב איז געווען אייער טאָכטער'ס מוטער?

(המאָליע עפענט שטיל די טהיר און הערט זיך צו).

ז ר ח : אַ שאַלח, ווי איך בין אַ איד.

ד אָ ק ט אָ ר : האָט זי געשטאַמט פון אַ געזונטער משפּחה? ווארום פון עלטערען געהט איבער צו קינדער און פון איין דור צום אנדערען... איך וויל מיינע קינדער זאָלען געבוירען ווערען ווי די מע-ריצין פאָדערט.

ח מ א ל י ע : (שטיל) ער שרייבט שוין אַ מעדיצין פאר זיי-גע קינדער...

ז ר ח : איך ווייס ניט, ווי אַזוי קינדער ווערען געבוירען נאָך דער מעדיצין, אָבער אין מיין משפּחה און אין מיין ווייב'ס משפּחה זיינען קינדער שטענדיג געבוירען געוואָרען, ווי זיי דאַרפען געבוירען ווערען... אַזוי ווי ביי אַלע מענשען, אַזוי ביי אונז... איך פערשטעה ניט, נאָך וואָס פרעגט איהר דאָס?

ד אָ ק ט אָ ר : קינדער ירש'ענען די אַלע זאַכען פון זייערע על-טערען און עס נעהט איבער פון איין דור צום אנדערען... איז אייער פערשטאַרבענע ווייב געווען אַ קרענקליכע?

ז ר ח : געווען געזונט ווי אַן אויווען.

ח מ א ל י ע : (שטיל) איך וועל איהם שוין דערצעהלען, וואָס זיינע קינדער וועלען ירש'ענען (אב).

דאָ קט אָ ר : טאָ פון וואָס איז אייער ווייב געשטאָרבען ?
ז ר ח : פון'ם טויט.

דאָ קט אָ ר : יאָ, אָבער פון וואָס איז דער טויט געקומען ?
ז ר ח : איהר זאָלט עס ניט וויסען ? ! ... דער מלאך המות
קומט און זאָגט, מע דארף שטארבען — שטארבט מען... טויט קומט
פון מלאך המות. אָבער, ווייס איך, איך בין ניט קיין געלערנטער
אין אזעלכע זאָכען, רעדט בעסער מיט מיין המאליע'ן... זי האָט געד
האָט לעהרערס און לעהרערקעס... איהר האָט זי פעהרערט אין פראַנץ
צווישן ? זי איז אין פראַנצוויש ווי ביי זיך אין דער היים... קען
אינגאנצען אויסוועניג ווי אשרי יושבי ביתך... איהר וועט אפשר עסען
א שטיקעל קאָטשקאוואָל ? דאָס מאַכט דורשט צום וויין... המאליע,
וואו ביזטו, המאליע ? (אב, אין דערוועלבער טהיר ווי המאליע איז פער-
שוואונדען).

דאָ קט אָ ר : (אליין) איך דארף טאָקע נויטיג די פאָר גראַד
שען און מוז טאָקע חתונה האָבען, אָבער מע דארף זיך גוט אַרומ-
קוקען... אפשר לעבט זייער משפחה אונטער'ן איינפלוס פון דעגעד
נעראַציאָנען... קינדער ירש'ענען אלע זאָכען פון זייערע עלטערען און
עס געהט איבער פון דור צו דור... (א גערויש) און אָט קומט מיין
כלה... זעהט זיך אָן צו זיין אַ געזונט מיידעל — און אפשר האָט זי
עפעס אַ זאָך וואָס זי האָט גע'ירש'ענט פון איהר מאַמע אָדער פון
איהר טאָטען. (המאליע קומט) פרייליין המאליע, מיר טהוט הנאה
אייד ווידער צו זעהן...

ח מ א ל י ע : מיך פעהט עס אויך, הער דאָקטאָר שטיוועל...
אי, זאָגט, פאר וואָס איז אייער פאָמיליען נאָמען שטיוועל ? ... אייער
פריי וועט מען רופען מאַדאָם שטיוועל...

דאָ קט אָ ר : פאר וואָס איז מיין פאָמיליען נאָמען שטיוועל ?
נו, פאר וואָס איז אייער נאָמען מאַזאָליעס ? (לאַכט) מאַזאָליעס
— דאָס איז היהנער-אויגען, כע, כע ! מאַזאָליעס קענען קומען פון
שטיוועל אָבער שטיוועל פון מאַזאָליעס קענען ניט קומען... (ערנסט)
איך וועל אייך זאָגען דעם אמת... איך שעם זיך ניט : מיין טאָטע
איז טאָקע געווען באַן אונז אין דרויע אַ שוסטער...
ח מ א ל י ע : (קרימט איהם נאָד) באַן אונז ! ...

דאָ קט אָ ר (לאַכט) באַן אונז זאָגט מען : באַן אונז — און

ביי אייך זאגט מען „באן אינז“... נארישקייטען, דאָס איז זשאַרגאָן
און דאָס איז זשאַרגאָן... באן אונז אין שטוב וועלען מיר רעדען רוד
סיש... איך וועל אייך ניט רופען חמאליע... איך וועל אייך רופען אמא-
ליע, דאָס איז בעסער ?

ח מ א ל י ע : (מאכט זיך נאָהוּ) וואָס איז בעסער ?

ד אָ ק ט אָ ר : אַמאַליע איז בעסער פון חמאַליע.

ח מ א ל י ע : פון וואָנען זאָל איך וויסען ?

ד אָ ק ט אָ ר : זאָגט מיר, פּרייליין אַמאַליע... (זי מאַכט זיך
זו זי הערט ניט) פּרייליין אַמאַליע ! (זי הויבט ניט אויף דעם קאָפּ)
איך רעד דאָך צו אייך...

ח מ א ל י ע : צו מיר ? און איך האָב געמיינט, אַמאַליע איז

אָן אַנדערע.

ד אָ ק ט אָ ר : זאָגט מיר, פּרייליין, קורירט איהר אייך אָפּט ?

ח מ א ל י ע : ניין, איך קוריר זיך נאָר ווען איך בין קראַנק...

ד אָ ק ט אָ ר : זייט איהר אָפּט קראַנק ?

ח מ א ל י ע : ניין, איך בין קראַנק נאָר ווען איך בין ניט

געזונט...

ד אָ ק ט אָ ר : (צו זיך) וואָס איז די מעשה ? נעכטען איז
זי דוכט מיר געווען קליגער... (הויד) פּרייליין, ענטשולדיגט, איך
האָב אייך געוואָלט פרעגען : דאָ, אין בעסאַראַביע און רומעניע טרינקט
מען וויין אַ סך... איהר טרינקט אויך אַ סך ?

ח מ א ל י ע : ניין, ניט קיין סך... צוויי־דריי אָקעס אַ טאָג...
איך האָב לייעב עסען קאטשקאוואַל און פּערטרינקען מיט וויין, פּעטשאַ
סעראַטא און פּערטרינקען מיט וויין; קנאַקען ניט און פּערטרינקען
מיט וויין, מאַנדלען — פּערטרינקען מיט וויין.

ד אָ ק ט אָ ר : (צו זיך) אַלע סימפּטאָמען פון אַלְקאָהאָליקער.
אַמאָל איז דער מוח פּריי און אַמאָל איז דער מוח פּערשטאַפּט (הויד)
זאָגט מיר, איז ביי אייך אין דער משפּחה דאָ שווינדריכטיגע, ראַחיר-
טיקער, זאַלמושנע ?

ח מ א ל י ע : נאָך וואָס פּרעגט איהר דאָס ?

ד אָ ק ט אָ ר : מע דאַרף אַלעס וויסען, וואָס אין דער משפּחה...
קינדער ירש'ענען אַלע זאַכען פון עלטערען... עס געהט איבער פון איין
דור צום צווייטען...

ח מ א ל י ע : יא! ביי אונז אין דער משפחה איז דאָ אלעס, וואָס עס איז דאָ אין אנדערע משפחות.... איך האָב א קוזינע אין קע- שינעוו, שטודירט זי אויף אפטייקער; און מיינס א פריינטעל אין יאָססע איז א סעקרעטער פון דער חברה בני ציון און איז שוין צוויי מאָל געווען אין ארץ ישראל... איהר זייט געווען אַמאָל אין ירושלים? מע זאָגט, דאָרטען איז אויך דאָ גוטער וויין און מע רעדט לשון קודש... הערר דאָקטאָר, איהר קענט מיר פערשרייבען א רעצעפט פון קלייען? ... מיין גליעד־שוועסטערקינד האָסיע מאַזאַליעס האָט עס... אלע זר מער שלאָגען זיך איהר אויס אויפ'ן פנים געלע קלייען.... זאָגט מיר, איך בעט אייך, קלייען געהען אויך איבער פון איין דור צום אַנ- דערען?

ד אָ ק ט אָ ר : (צו זיך) זי איז נעכטען ניט געווען אזא פראַ אָרם.

ח מ א ל י ע : הערר דאָקטאָר, עס איז אן אמת, מע זאָגט אז מאָגען־קראַנקהייטען קומען דערפון, וואָס מע שלאָפט מיט אן אָפּע- נע מויל? דערפאר ווען איך שלאָף, פערבייס איך די ליפּען מיט די צייהן און דעם נאָז בענגראָב איך טיעף אין קישען אַרײַן... ד אָ ק ט אָ ר : אזוי שלאָפען איז אומגעזונט... אויב מיר ווע- לען חתונה האָבען, וועל איך אייך אָכגעוועהענען פון אלע אונגעזונטע געוועהנהייטען...

ח מ א ל י ע : איהר וועט מיך לערנען, ווי מע דאַרף שלאָפען? ... דאָס קען זיך נאָר א דאָקטאָר פערגינען.... זאָגט, עס איז אן אמת? מע זאָגט ביי יעדען ליטוואַק איז דאָ א צלם אין קאָפּ? דערפאר רופט מען זיי צלם־קעפּ? ...

ד אָ ק ט אָ ר : און באַן אונז זאָגט מען, אז דאָ איז באַן אייך אלע אנשטאט מאַרד — ווייכע מאַמעליגע אין קאָפּ... ע! פרייליין, גלויבט ניט אין נאַרישקייטען, מענש איז אומעטום מענש און מאַמע- ליגע איז מאַמעליגע...

ח מ א ל י ע : אז מיר וועלען זיך קריגען, ווי אזוי וועל איך אייך דאַרפען שעלטען, אזוי ווי באַן אייך צי ווי ביי אונז? ... באַן אייך שעלט מען: א קלאָג צו דייעע ביינער! א צרה אויף דיין קאָפּ! א מיתה מהומה אויף דיר! און ביי אונז זאָגט מען: פער'שרפ'עט זאָלסטו ווערען! א מכה דיר אין פּיסק! א מיתה משונה זאָל אויף דיר קומען! ...!

דאָ קט אָר : (צו זיד) אַ שעהנע פּערספּעקטיווע! (הויד)
פּרייליין, איך האָב ביי מיר אין שטוב וועל איך ניט הערען קיין קללות.
איך האָב דאָס ניט ליעב...

חמאליע : איהר האָט עס ניט ליעב? אָבער קארנעלעך
וועט איהר עסען? וואו איז עס דער טאַטע? ... איין מינוט... (געהט.
רעדט צו זיד) דער טאַטע איז מסתמא ווידער אין קעלער, און איך וועל
איהם דאָ דערווייל א ביסעל משוגע מאַכען. דער בלינדער, ער זעהט
דאָך ניט, וואָס ביי איהם אונטער'ן נאָז טהוט זיך... אי, אזא מאַן
קען פּערנודיען צום טויט... ניין! איך וויל ניט דעם שידוך... נישט
קשה, ער'ט שוין ביי מיר איבערגעהן פון איין דור צום אנדערען. (אָב).

דאָ קט אָר : (אליין) איך האָב נעכטען נאָר ניט בעמערקט,
אַז זי איז אזא פּרא ארם, אָבער א ברירה האָב איך? שוין ניין חדשים
געענדיגט קורס און האָב ניט קיין פּראַטיקע, כאָטש לעג די צייהן אויף
דער פּאַליצע... און די גאַנצע מעדיצין פּערגעסט זיך. (נעמט אַרום אַ
ביכעל, טראַכט) נאטרום בראַמע... קאפּפּעין ציטריק... הם... למשל, אַ
קראַנקער קלאַנט זיך, ער קען ניט שלאָפּען? נו, פּערשרייב איך איהם
כינין און פּשוואַס דאָווערס... אי, ניין! דאָס איז נאָר פון שווי-
צען... אן אנדער פּאַל... א קינד... הם... פּערשרייב איך קאָלאַמעל
(שרייבט אויף אַ שטוקעל פּאַפּיער. אַ גערויש) אי, מע געהט... (כע-
האַלט דאָס פּאַפּירעל אין בוזעס-קעשענע) זי וועט ביי מיר ווערען אַ
שטיקעל מענש... דאָך 15 הונדערט נדן... א משפּחה... שוין דאָ איי-
גענע פּאַציענטען... אי וועה, מיר דוכט, איך האָב דעם קינד פּערשרי-
בען א צו גרויסע דאָזע קאָלאַמעל. (זוכט דאָס פּאַפּירעל) ביי אזא
טעות קען מען אונגליקליך ווערען. (זוכט, חמאליע קומט פון דער אוי-
כערער טהיר פּערקליידעט פאר אַן אַלטער פּרוי).

חמאליע : גאָט העלף אייך! וואו זיינען זיי? גאָר ניטאָ?
וואו איז עפּעס ר' זרח?

דאָ קט אָר : פאר א קינד פון זעקס חדשים איז גענוג אַ דאָזע
קאָלאַמעל פון... זיי וועלען באַלד קומען... אפשר וואָלט איך בעסער
גאָר אין גאַנצען קאָלאַמעל ניט פּערשריבען?

חמאליע : איהר זיינט דאָס דער דאָקטאָר וואָס שדכנ'ט
זיך צו זיי? אי, זאָל נאָט געבען מיט מזל... איך בין א שכנה... קען
זיי אַלע נאָך פון די ווינדעלעך... חמאליען, האָט קיין פּעראיבעל ניט,
האָב איך נאָך געקענט, ווען מיט איהר פּלעגט זיך אַלע נאכט טרעפּען

יעקב גארדין

א סיבה... אי, אלטע, גוטע פריינד... איך ווייס, אייער כלה וועט דאך פאר מיר ניט נעהמען קיין זיבען זעק בארשץ...

דאָ קט אָר : אזוי? איהר קענט זי פון לאַנג? איז ביי זיי ניטאָ קיין קראַנקהייטען אין דער משפּחה?

חמאליע : אוי, אלע געזונט — אייזען... זיי קרענקען גאָר ניט... אלע אזוי — טראַך און געשטאַרבען... חמאליע'ס זיידע, עליו השלום, איהר עלטער-זיידע, אלע אזוי — טראַך און שוין אויסגעצויגן די פיס... אזא טויט רופט מען פּאַפּלעקסיע... אי! א גרינגער טויט!... טאטע זיסער, אזוי ווי צדיקים שטאַרבען זיי דאָך... טראַך און שוין!...

דאָ קט אָר : אפּפּלעקטיקער! איך האָב פריהער געזעהן אלע סימפּטאָמען... נו, און דאָס מיידעל? ...

חמאליע : אוי, אזא יאָהר זאָלען מיר שוין ביידע האָבען... איידער איהר האָט זיך גע'שרכנ'ט, האָבען אלע גערעדט אין שטערטעל, זי האָט יאקבי חתונה פאר יענקעלע האטארולעסקא... דעם אָקסענר הענדלערס זוהן... מע האָט געזאָגט, עס האָלט שוין ביי זיי גאַנץ ווייט... העט! העט! צום סוף לאָזט זיך אויס, א דאָקטאָר גאָר... אַי, זאָל גאָט געבען מיט מויל... א גוט קינד, א כשר קינד... און דערצו נאָך אן אייגענעם מאַן א דאָקטאָר, וועט איהר אפשר השם יתברך העלפען, און וועט פאר איהר נעבעך געפינען א רפואה שלמה... אי, הלואי, רבוננו של עולם!... א פיין קינד, אן עהרליך קינד, און ווער, חלילה, עס וויל זיך צוין איהר צוטשעפען, זאָל עס ביי איהם איבערגעהן צו דור דורות... אי, אין אונזערע צייטען האָט מען אזא חלאת גאָר ניט געמאַרט היילען... גאָר היינטיגע צייטען...

דאָ קט אָר : זי האָט א חלאת? וואס איז דאָס?

חמאליע : ניין, חלילה, אזוי איז זי געזונט... גאָר אז עס קומט די צייט... אַרומע חמאליע נעבאָך... איך בין דאָך איהר אן אמת'ער גוטער פריינד, און זינט איהר מאמע עליו השלום איז גע'שטאַרבען, ווער איז איהר נעבאָך אזא גוטער פריינד ווי איך? אַי, טאטע זיסער, איהר וועט מיר גלויבען? איך האָב זי ליעב ווי זיך אליין!

דאָ קט אָר : אָבער וואָס איז דאָס פאר א חלאת?

חמאליע : זי איז ניט פאר אייך געדאכט...

דאָ קט אָר : זי איז ניט פאר מיר געדאכט — וואָס?

זי וויל ניט דעם שידוך

ח מ א ל י ע : זי האָט, אוי, זי האָט די שוואַרצע קראַנקהייט, דאָס פאַלינגע, וועה איז מיר... דאָס פאַלינגע... זי פאַלט (צו זיך) ווען יאַנקעלע ניט זי אַ גוטען שלידער (תּוּיך) פּיענע פּון מויל... ניט פאַר מיר געדאַכט... דרינגעט מיט די פּיס... נאָר היינטיגע צייטען, אַ מאַן אַ דאָקטאָר... זאָל נאָט העלפּען... טאַטע זיסער! אַי, וואו זיינען זיי אַלע? האָט אייך אַ גוטען טאָג און זאָל אייך אויך נאָט העלפּען. (אַב.) ד אָ ק ט אָ ר : (אַליין) אַזוי? דאָס פאַלינגע? עפּילעפּסיע? האָבען קינדער עפּילעפּטיקער? ! ניין, דאָס הייסט שוין יאָ די מעדער צין זאָל געהן גענען דער מעדיצין... דאָס וועט שוין זיין מעהר וויפּיעל אפּילו אַ דאָקטאָר אָהן פּראַקטיקע קען זיך ערלויבען... קינדער עפּיר לעפּטיקער! ... נאָך דאָס פּעהלט מיר! (אַ גערויז) אַהאַ דאָ קומט זרע מאַזאַליעס... זי האָט עפּילעפּסיע? האָט! מע זעהט ביי איהר ניט די סימפּטאָמען... אַ דיאַגנאָזיס צו שטעלען איז זעהר שווער (זרע קומט שכור'לעך).

ז ר ח : ע! איהר זייט דאָ נאָר אַליין? און וואו איז די מחותנ'לעסטע? ... עי, חמאַליע! דו פּערשטעהסט, איך זיך אונמיסטען אין קעלער און זי איז נאָר אַנטלאָפּען... חמאַליע!
ד אָ ק ט אָ ר : איהר דארפט אייך ניט בעמיהען! ... איך ווייס אַלעס... די גוטע, נאַאיווע אַלטע פּרוי האָט מיר אונשולדיגער וויזע ענטדעקט די שרעקליכע געהיימניסען...

ז ר ח : וועלכע גוטע פּרוי? וואָסער קאַץ? וואָסער בער?
וואָס מיינט איהר?

ד אָ ק ט אָ ר : אַלס עהרליכער מאַן האָט איהר מיר געדארפט זאָגען די וואַרהייט... איך האָב אייך געפּרעגט... פאַר וואָס האָט איהר מיר ניט געזאָגט, דאָס אייער טאָכטער האָט דאָס פאַלינגע?
ז ר ח : מיינ טאָכטער האָט ניט קיין פאַלינגע, הערר דאָקטאָר... אַז מע וואַרפט זי ניט אום, פאַלט זי ניט... וואס האָט זיך דאָ אייך גע'חלום'ט? האָט איהר ניט אַ זלאָיק געטהאָן פּון קריגעל? (קוקט אין קריגעל אַרײַן).

ד אָ ק ט אָ ר : אייער גוטע, עהרליכע שכנה האָט מיר אַלעס, אַלעס דערצעהלט. עפּילעפּסיע! דאָס איז עפּילעפּסיע! (חמאַליע קומט, נאַאיוו, פּערוואַנדערט).

ז ר ח : חמאַליע, ווער איז דאָ געווען? וואו האָבען מיר אַ שכנה עפּילעפּסיע?

יעקב גארדין

ח מ א ל י ע : טאטע, דאָ איז קיינער ניט געווען... הערר דאָקט
מאָר, איך בעט אייך, בערוהיגט אייך... שפעטער, ווען אלעס וועט
זיין געענדיגט, וועלען מיר ביידע אזוי גליקליך זיין... און דעם פאפא
וועט עס אויך פרעהען... עס איז דאָך אזא עהרע פאר איהם, אזא כבוד...
און איהר, הערר דאָקטאָר שטיוועל... אָבער, מײן גאָט...

ד אָ ק ט אָ ר : (נעהמט זיין הוט) דאָנס אייך פאר'ן כבוד, פאר
דער עהרע... איך וויל ניט האָבען קיין קינדער מיט דאָס פאַליגע...
אייך וויל ניט...

ז ר ח : מיינט ניט, אז איך שטארב... זאָל נאָר זיין געלט, כבוד
וועל איך קריגען אָהן אייך... איך האָב געמיינט, ער איז נאָר תם'עוואַ-
טע — ער איז טאָקע גוט משוגע!

ח מ א ל י ע : (פערדעקט איהר געזיכט און מאַכט זיך אז זי וויינט)
טאטע, דער דאָקטאָר וויל ניט דעם שידוך! טאטעניו, ער וויל ניט...
ער געהט אוועק...

ז ר ח : נאָר נעהם זיך ניט אזוי צום האַרצען... היינט אַ דאָקט
מאָר איז ניט קיין גרויסע מציאה...

ד אָ ק ט אָ ר : קינדער ירש'ענען עס פון זייערע עלטערען און
עס געהט איבער פון איין דור צום צווייטען...

ח מ א ל י ע : (וויינט כלומר'שט פערצווייפּעלט) : טאטעניו, דו
הערסט? קינדער ירש'ענען דאָס פון זייערע עלטערען און עס געהט
איבער פון איין דור צום צווייטען... וואָס וועל איך איצט טהאָן? וואָס
וועל איך איצט טהאָן?...

ד אָ ק ט אָ ר : איך האָב מיטלייד, אָבער איך קען ניט... (געהט).

ח מ א ל י ע : דו הערסט, טאטעניו, מײן אונגליק? ער קען
ניט! ער קען ניט! וואָס וועל איך, אָרימע ממאליע, איצט טהאָן?

ז ר ח : שאַ, וועסט חתונה האָבען מיט יענקעלע האטארולעסקא!

ח מ א ל י ע : (ווינקט פרעהליך מיט איין אויג און מאַכט זיך
וויינענדיג) אַי, קינדער, זאָגט ער, ירש'ענען דאָס פון זייערע עלטערען
און עס געהט איבער פון איין דור צום צווייטען דור (צו זיך) אַיאָ, איך
האָט געזאָגט איך וויל ניט דעם שידוך? איך דאַרף ניט קיין מעריציז
— איך וויל אַ חתן...

(ס א ר ה א נ ג)

א טראגעדיע דורך שפאם

איינ-אַקטער

פון יעקב גאַרדין

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינאקטער איז בעאבזוכטיגט בלויז פאר דעם לעזער-פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אדער אדאפטירען עס אהן די ערלויבניס פון
יעקב גארדין'ס יורשים, איז פערבאטען.

פערזאנען:

מיסעס האָרינשטיין, אַן אלמנת, אַרום 50 יאָהר.
מיסס לינא האָרינשטיין, איהר טאָכטער, 18 יאָהר.
מאָקס דובינאָ(וויץ), 30 יאָהר.
אייזיק סאָלמאָן, מרס. האָרינשטיין'ס באַרדער, 40 יאָהר.
בעריל קנאַכען, אַ שמש ביי דער חברה אנשי טשאַבאָטא, וועלכער איז אויך
א שדכן און אן אגענט פון ציטרעס, 50 יאָהר.

(א צימער אין אן אַרימען טענעמענט הויז, אויפ'ן טיש ברענט א לאַמפּ).

מיסעס האָרינשטיין: (קערט מיט אַ בעזים) לינא,
לינא, וויפיעל איז די קלאַק? זי הערט ניט. מסתמא האָט זי אַרויס-
געשטעקט דעם קאָפּ טרו די ווינדע. עס איז שוין געוויס זיבען אקלאַק,
און מיין באַרדער איז נאָך ניטאָ. אַ שענהע ביונעס... לינא איז גע-
קומען פון שאַפּ נעבעך האָנגרי — גיב איהר סאַפּער; נאָכדעם קומט
דער באַרדער — גיב איהם סעפרעט. מען קען קיינמאָל ניט ווערען
רעדי מיט דער אַרבייט... אי! ווען וועט שוין מיר נאָט העלפען, איך
זאָל זיך ניט דאַרפען באַדערען מיט באַרדערס... איך ווייס, אַנדערע
מיסעסען מאַכען זיך אַ גאַנצען צימעס פון באַרדערס; וואָט איי קער?
אמת, מיין באַרדער איז טאַקע אַ גוטער באַרדער, אַ שטילער באַרדער,
צאָהלט אין טיים, טהוט אַ פייווער, ווען מען דאַרף אַ גמלת חסד,
דאָך עני האו, עס איז אַ טראַבעל. (מען קלאַפט אין טיהר) הו איז
דאָרט? קאָס אין. (בעריל קנאַכען מיט אַ גרויסער באַקס אונטער'ן
אַרעם).

קנאַכען: גוט איוונינג, מאַדאַם! מיין נאָמען איז מיסטער
בעריל קנאַכען. איך בין אַ שמש און אַ קאָלעקטאָר פון דער קאָנגרע-
גיישאַן חברה אנשי טשאַבאָטא, דאָס הייסט, איך בין כמעט אַ רעו-
רענדר.

מיסעס האָרינשטיין: קאָנגרעגיישאַן טשאַבאָטא? —
אָלרייט. אַ רעוורענדר? — וואָט יו וואָנט?

ק נ אָ כ ע ן : וואו איז אייער מיסטער ? איך מוין אייער האָר באַנד ?

מ י ס ע ס ה אָ ר י נ ש ט י י ן : איך בין אַ ווירדאָ. פיער יאָהר לינגט שוין מיין מאַן פון יענער זייט גרענד סטריט פעררי. אויב איהר דארפט איהם, קען איהר אייך געבען דעם דירעקשען פון דער סעמעטערי.

ק נ אָ כ ע ן : אָל רייט ! אַן אלמנה דארף זיך מיט מיר געוויס ניט פייטען ; איך בין א שרדן, מיסים. אזא לידי ווי אייך חתונה מאַכען איז ביי מיר אַ שפיי טאָן, כע, כע ! מיסעס, איהר זייט נאָך אַלרייט ; בעט מיך, וועט איהר נאָך חתונה האַבען, און איהר וועט נאָך איהר האַבען קינדער, ווהאי נאט ?

מ י ס ע ס ה אָ ר י נ ש ט י י ן : (לאַכט) קינדער ? איהר זייט קרייז ? איך בין שוין אלט 52 יאהר... נאָר, איך ווייס, א קשיה אויף אַמעריקא. זיצט, נעהמט אַ סיט. מיסטער, וועגען מיר דארף מען זיך ניט איילען, מיר וועלען נאָך צייט האַבען ; אַט פאַר מיין טעכטערלי, מיין לינא... א ביוטי, אַ גוירל מיט אַלע רעפערען.

ק נ אָ כ ע ן : אַלרייט, ווהאי נאט ? ע, הערט, קויפט ביי מיר אַ ציטרע, אַ מוזיקאַלישען אינסטרומענט. אין יעדער שטוב דארף זיין אן אינסטרומענט — אַ פערגעניגען ! עס נעהמט זיך און עס שפיעלט זיך אַליין — אַ קוואַדער אַ וואָך ! (נעהמט אַרויס די ציטרע) אַ וואָך נאָר אַ קוואַדער ? „האום סוויט האום“, „מיי קאַנטרי“... (זינגט) „בריינג די ניוס טו מאַטהער“... איהר הערט ? אַ קוואַדער אַ וואָך. דאָס הייסט, אויב איהר ווילט, מענט איהר ניט צאָהלען אויך, איהר מופט אַריבער און אויס. אַדער אפילו דאָ — דער קאַלעקט-טאָר קומט, ניט איהם אַ מכה... זאָגט אַליין, איז דאָס ניט אַ מציאה ? (זינגט) „בריינג די ניוס טו מאַטהער“...

מ י ס ע ס ה אָ ר י נ ש ט י י ן : וואַט איז די מעטער מיט יו, געהט, געהט, אַלטער גנב ! ניט צאָהלען ? פאַר וואָס ניט ? לינא, לינא, קום נאָר אהער !... זי האַלט מסתמא דעם קאַפּ טרו די ווינדע און הערט ניט. אַט פאַלגט מיך, קריעגט פאַר איהר אַ שידוך, די בעס-טע ביזנעס איז אַ שידוך.

ק נ אָ כ ע ן : ווהאי נאט ? אַבער זאָגט מיר נאָר, זי האַט ניט קיין פעלער ? אין אַמעריקא האַט יעדע גוירל אַ מכה בצדה, דאָס הייסט אַ בחור אויפ'ן קאַרנער.

מיסעס האָר י נ ש ט י י ן : איי וויל טעל יו... צו איהר
האָט זיך איינגענאָדעט איינער, ער איז א פייער־הענגער, א ניס פעלער
מיט מאָסטעש... אָבער ער, פערשטעהט איהר מיך, איז נאָ גוד, ביי
קאָז א וואָך האָט ער ארבייט, זיבעצעהן וואָכען שלאָנגט ער הינט;
אויף א באָל דזשאָמפען אָדער אויף א מאַסקערייד אַנטאָן לאַנגע זאָר
קען ווי אן עקטער — דערויף איז ער אַ בריה, אָבער קוקען אין תוך
אריין — אַ נאַטינג לייק עני טינג... אַך, ווען איהר פיהרט אויס מיט
מיין באָרדער! אַ מאַן אַ געזעצטער פון אַ יאהר פערציג, האָט סטעדי
ארבייט און אַ שטילען באַראַקטער: ער קען ניט העצקען דאָרטען „אַל־
בערט טוויסט מיט“, „מיט טו קיקס“ און געהט אום טאַקע ווי אַ בער
אויף לאַפעס, באַט ער האָט אַ ביינק בוך מיט אַ שענהע פויטעקע, און
איז אַ ווערי ניס מען... זיין נאָמען איז מיסטער אייזיק סאַלאַמאָן,
— איהר קענט איהם ניט? ער ארבייט ביי פאָר... דאָס איז אַ מאַן,
איך ווייס לבל הפחות, ער האָט סאַמטינג ביי היס. סעי מיסטער,
איהר קענט כאַפען פון אזאַ ביונעס אַ שענהע קאַמישאָן, וואָריס, איך
זעה, ער געהמט איין נאָך מיין לינאַ'ן די כפרה, און אליין שרבי'ענען
זיך האָט ער מורא, ער איז ניט פון די דאָזיגע, וואס שרבי'ענען זיך
אליין...

ק נ אַ כ ע ן : וויבאַלד ער האָט מאַני, איז אַלרייט. איך וועל
דאָס פיקסען אין אַ מינוט... אין חתונה ביונעס געהט עס ביי מיר
האַריאָפּ, איך וועל טרייען. (א גערויש).

מיסעס האָר י נ ש ט י י ן : שש! מיין לינא געהט,
פליעז, דו אים. (לינא קומט ארוין).

ק נ אַ כ ע ן : עס איז אַלרייט (שפיעלט און זינגט) ברינג די ניוס
טו מאַטהער, צאָהלען אַ וואָך נאָר אַ קוואַדער...

לינא : מאַמא, וואס איז דאָס פאַר אַ מיזוישען? העללאַ,
פראַפעסאר, האו דו יו דו? כאַ, כאַ, כאַ! (קרימט איהם נאָך) ברינג די
ניוס טו מאַטהער (זו זינגט און ער זינגט נאָך), כאַ, כאַ, יור איי ניס
פעלאַאו, שייק הענרס! (דריקט זיין האַנט) פון וואַנען האָט איהר זיך
גענומען?

ק נ אַ כ ע ן : פון דער העלער הויט! יו אַר אַ פענסו גוירל, איי
לייך יו... קויפט אַ ציטרע... אַ קוואַדער אַ וואָך, אַ מיזויקאלישער אינר
סטרומענט, עס שפיעלט זיך אליין: איהר פערטשעפעט נאָר מיט'ן

פינגער, — געהט עס שוין אזוי ווי אויף נאָמען... ברינג די ניוס טו מאַטהער...

ל י נ א : איך לייק אייך אויך, יו אַלד טשעפּ! כא, כא, כא! דזשענטעלמען, נעהמט אייער אינסטרומענט און קליר אומ...

ק נ א כ ע ן : ששא! דאָנט בי סאָטש אין אַ האָרי, מיר ווע- לען נאָך מאַכען ביונעס. דער אינסטרומענט געפעלט אייך ניט — וועלען מיר רעדען מכה אן אנדער זאך. איך בין, פערשטעהט איהר מיך, א שרכן אויך...

מ י ס ע ס ה א ר י נ ש ט י י ן : איך האָב אייך געזאָגט, אויב איהר האָט סאָמטינג רעכטס, וועלען מיר געוויס מאַכען ביונעס, נו יא, ווהאי נאט?

ל י נ א : (קרימט נאָך קנאָכען) אָה! סאָטש אַ ביונעס, סוירטענר לי, ווהיי נאט? אויב סאָמטינג רעכטס, האָט די מאַמע אויך ניט דאָ געגען... ביונעס איז ביונעס, כא, כא, כא! (מען קלאַפט אין טהיר) מיין באַי געהט, קאָם אין! (מאָקס אריין).

ל י נ א : מאַקס, קום אַהער; דער איד איז אַ מיוזיקאל איי- דזשענט, און ער לעגט מיר פאָר עטוואַס זעהר מוזיקאַלישעס (זי גיט אַ קלאַפּ איבער אַלע סטרונעס פון דער ציטרע) דו זעהסט, עס שפּיעלט זיך אַליין! (קרימט נאָך קנאָכען) „בריינג די ניוס טו מאַטהער, און גיב אַ וואָך אַ קוואַרער“, כא, כא, כא! ער רעדט מיר אַ שידוך!

ק נ א כ ע ן : יאָ, יאָ, און ניט אזא פּעלער ווי מאַקס לויפּער! האו דו יו דו, מיסטער? (גיט מאַקס'ען די האַנט).

מ א ק ס : העלף, מיסטער בעריל קנאָכען, האו איז ביונעס? אַלרייט? (געהט צו לינא'ן).

מ י ס ע ס ה א ר י נ ש ט י י ן : איהר זייט בעקאנט מיט פּיפּטער דובינאָ?

ק נ א כ ע ן : אַ ניס קוועשצען? מיינער אַ לאַנדסמאַן, איי נאָו הים אפילו וויטהאָוט אַ סקין.

ל י ו א : אפילו וויטהאָוט אַ סקין! כא, כא, כא! אוי, איי דען, איך וועל שטאַרבען! (לאַכט שטאַרק).

מ א ק ס : דאָס וויל ער זאָגען: אפילו אן אָפּגעשוּנדענעס וועט ער מיך דערקאָנען. מיסטער בעריל קנאָכען, דייענע ווהיסקעס שפּיע- לען אויפ'ן ווינט, פונקט אזוי ווי אַ ציטרע... דזשו... דזשו... (צופּט איהם ביים באַרד).

ק נ א כ ע ן : פליעז דאָנט מייק טו מי די ביזנעס אָף איי פּיג.
(ער רעדט שטיל מיט דער מיסעס).

מ א ק ס : א קרעמענטשוקער ענגלישמאן! לינא, דו ווייסט
וואָס איך בין געקומען? פּראָפעסאָר טשאַרלי הראַמאָי, פּון אונזער
דענסינג אַקעדעמיי, גיט דעם 17טען א באַל מיט אַ באַנקעט מיט א רע-
סעפּשאַן; מיר ביידע זיינען אין דער קאָמיטע און היינט איז אַ ביר-
נעס מיטינג, מיר מוזען אַטענדען.

מ י ס ע ס ה אָ ר י נ ש ט י י ן : שעהנע ביזנעס... פּראָפע-
סאָר הראַמאָי מיט אַ האַפּקע, אז אָך און וועה!
ק נ א כ ע ן : פּראָפעסאָר הראַמאָי — מסתמא ווי א
חזיר, ווי א פּרייע קאונטרי, ווהיי נאט?...

ל י נ א : מיינד יוד און ביזנעס, מיסטער! מאַקס, איך טהו
זיך באַלד אָן, און מיר וועלען באַלד געהן. אַ מאַי! אַ באַנקעט, אַ
באַל, א רעסעפּשאַן! (זי זינגט און טאַנצט, מאַקס פּיפט און שאַקעלט זיך
אין טאַקט). ברינג דהי ניוס טו מאַטהער, און צאָהל אַ וואָך אַ קוואַרער.
(מען קלינגט).

מ י ס ע ס ה אָ ר י נ ש ט י י ן : אהא, מיסטער סאַלאַמאָן
קלינגט. מען דארף געהן מאַכען רעדי דעם סאַפּער. קוק זי אָן!
די טריפּה'נע הויט ברענט אויף איהר! האַרעוועט אַ גאַנצען טאַג אין
שאַפּ ווי אַן עזעל, און שפּרינגט ביי נאַכט ווי אַ ציעג. איי וויל טעל
יו, ביי די אַמעריקאַנער גוירלס זיינען די פּיס אויף ספּראַנזשינעס.

ל י נ א : יא, מיסטער, וואָס איז יוד ניים?
ק נ א כ ע ן : מיי ניים איז מיסטער בעריל קנאַכען און ווהיי
נאט?

ל י נ א : יעס, מיסטער בעריל קנאַכען... איאָ, זאָלאַנג עס
טאַנצט זיך, דאַרף מען טאַנצען? זאָלאַנג עס לאַכט זיך, דאַרף מען
לאַכען? נאָכדעם וועט קומען אַ מיסטער מאַקס דובינאָ אָדער אַן
אַטהער דעוויל, און וועט אָנהויבען די ביזנעס, ווי זאָנט איהר — די
ביזנעס אָף איי פּיג, כאַ, כאַ, כאַ!

ק נ א כ ע ן : דערפאַר זאָג איך דאָך אייך, האָט חתונה פאַר
אַזאַ האַזבאַנד, וואָס האָט פּיינט די חזיר'שע ביזנעס. ביי אַזעלכע
חברה (צייגט אויף מאַקס'ען) ליענט אַ ווייב אין דר'ערד און באַקט ביי-
נעל!

יעקב גארדין

מ א ק ס : יעם סיר, מיט א ליידי בין איך אלוועזן רעדי צו זיין א דושענטעלמען, ביקאז איי נאָו ווערי וועל, א ליידי איז ניט אז הויר און א חויר איז ניט א ליידי —

ק נ א ב ע ן : אז א ליידי קען ניט זיין א חויר, טאָ ווי אזוי קען א חויר זיין א דושענטעלמען... בלאָף ניט, מיסס לינא דארף א חתן, ער זאָל האָבען סאָמטינג אין קעשעני, מאָני, יו נאָו, און ער זאָל זיין טאָקע א מאן און א מענש אויך דערצו, ווהיי נאט? (מען קלאפט אין טהיר) למשל צום ביישפיעל... (סאָלאָמאָן קומט אריין : ער טראַגט אַן אַלטען שוואַרצען ראָק, געהט מיט שווערע טריט ווי א בער, טראַגט אין האַנט א בלום און עטליכע אידישע ציוטונגען).

ל י נ א : למשל, צום ביישפיעל, מיסטער אייזיק סאָלאָמאָן, ווהיי נאט?

ס אָ ל אַ מ אָ ן : גומען אבער! עי, עי, עס איז אזוי ווארים דרויסען, מע שוויצט!

ל י נ א : דאָנט סעי, מע שוויצט, כא, כא, כא! און מיר האָבען דאָ ערשט געשפראַכען פון אייך. איך האָב געזאָגט, אז חתונה האָבען דארף מען נאָר פאר אזא מענשען ווי מיסטער סאָלאָמאָן אייזיק...

ס אָ ל אַ מ אָ ן : (פערשעמט) אָ! מיסס לינא ליעבט אימער פאָן, און איך האָב א בלום ג... גע... ק... געפונען אויף גרענד סטריט און האָב אייך געבראכט (גיט איהר).

מ א ק ס : איהר זעהט, אַן אַמעריקא, איז סאָלאָמאָן אייזיק אויך א דושענטעלמען.

ס אָ ל אַ מ אָ ן : איך בין אין דערהיים ניט געווען ערגער ווי דאָ און בין אין אמעריקא ניט בעסער ווי איך בין דאָרט געווען...

ל י נ א : א בלום מיר? דאָס איז זעהר שעהן פון אייך, טהענק יו, אָבער איהר האָט זי געפונען אויפ'ן סטריט — ווייס איך ווער עס האָט זי אוועקגעשמיסען... (גיט איהם צוריק די בלום).

ס אָ ל אַ מ אָ ן : ניין, דאָס הייסט, ניט די בלום האָב איך געפון נען, איך האָב געפונען א ניקעל, איהר פערשטעהט, איך בין פון שאפ געגאנגען צופוס, הייסט עס איך האָב דאָך געפונען א ניקעל.

ל י נ א : צופוס דרייסיג בלאָק? — איי, זייט איהר א קאָר גער, מיסטער סאָלאָמאָן!

מ א ק ס : איהר ווייסט, מיסטער סאָלאָמאָן טראַגט זיין ראָק שוין זיעבצעהן יאָהר!

ס א ל א מ אן : מיסס לינא לאכט שטענדיג פון מיר... ווען אנדערע לאכען פון מיר, טהוט מיר וועה דאס הארץ, און ווען איהר לאכט, פערדריסט מיך ניט... לאכט איך, געזונטערהייד און זייט לוסטיג און פרעהליך...

ק נ א כ ען : וואס איז א גרעסערע בריה'שקייט ? — טראגען איין ראק זיעכצעהן יאהר, אדער טראגען איין יאהר זיעכצעהן רעק ?
 ס א ל א מ אן : מיסס לינא מיינט, איך שפאר געלד, ווייל איך בין א קארגער. געוויס, איך האב גענוג געליטען, גענוג אריבער געטראגען. אט ווי איהר קוקט מיך אן, בין איך שוין פיעל אויסגע- שטאנען אין די וועסט, בין געווען אין די סאוס. איך האב שוין א סך געזעהן און א סך איבערגעלעבט : געוויס, איך ווייס, ווי שווער יעדער סענט קומט און געדענק, אז עס וועט קומען א צייט, ווען איך וועל קיין כח ניט האבען מעהר צו ארכייטען — אויף וועמען קען איך זיך פערלאזען ? איך בין אליין, האב קיין פריינד, קיין אייגענע.
 ק נ א כ ען : פאר וואס האט איהר ניט חתונה ? טאקע באמת, ווהיי נאט ?

ס א ל א מ אן : חתונה ? איך ? כע, כע ! ווייס איך, ווי קום איך, ע... אז איך דענק פון חתונה, — לאכט מען פון מיר ; און אז איך וועל אנהויבען דערפון צו דענקען — וועט מען איבער מיר וויי- נען.... מע דארף געהן עסען סאפער. (ווייל געהן).

ק נ א כ ען : מיסטער, איך וועל עס פיקסען, פערלאזט איך אויף מיר ! איך האב די עהרע צו הינטעררוסען זיך — מיסטער בע- ריל קנאכען, א עסקסטאן פון דער קאנגרעגניישאן חברה אנשי משאבא- טא, כמעט א רעוורענד, און א שדכן אויך דערצו — ווהיי נאט ? קויפט ביי מיר, איך בעט איך, א ציטרע, א קוואדער א וואך ; איהר קענט שפיעלען „האום סוויט האום“ און אנדערע זאכען.

ס א ל א מ אן : (לאכט) מיין פריינד, „האום סוויט האום“ וועל איך קיינמאל ניט שפיעלען און פון אנדערע זאכען האלט איך ניט.

ק נ א כ ען : פערלאזט איך אויף מיר, איהר וועט נאך האבען א האום און איהר וועט נאך האבען א סוויט, ווהיי נאט ?

ל י נ א : און איהר וועט נאך אי"ה האבען קינדערלעך, און איי- ערע קינדערלעך וועלען האבען אן אייגענעם בוגי מען, בוגי מען, בוגי מען ! כא, כא, כא !

מ א ק ס : איך עדוויין אייך, איהר זאָלט פאר דער התונה טשענר
דזשען אייער נאָמען... אייזיק סאלאמאן איז כמעט ווי סאָלאָמאָן אייר
זיק. — וועלכע גוירל וועט עס וועלען זיין מיסעס סאָלאָמאָן אייזיק ?

ס אָ ל אַ מ אָן : מע ווערט ניט בעסער און ניט שעהנער, ווען
מע בייט דעם נאָמען... וואס זאָל איך טהאָן ? פאר מיר, הפנים, איז
ניט געווען קיין בעסערער נאָמען ווי אייזיק סאָלאָמאָן ! איך שעהם
זיך ניט מיט מיר, מיר פאסען ביידע איינער פאר'ן אנדערען...

ק נ אָ כ ען : מאַקסעל, טעל מי, אז דו האָסט געטשענדזשעט
דיין נאָמען, ביזטו בעסער געוואָרען ? אַמאָל איז ער געווען דובינאָך
וויץ, האָט ער דעם וויץ אוועקגעוואָרפען און דובינאָך איז געבליבען.
פרעג איך א קשיא (מיט א גמרא-ניגון) וואָלט ניט בעסער געווען אוועק
וואָרפען די דובינע און וויץ זאָל בלייבען ? ווי מיינט איהר, מיסס
לינא ?

ל י נ א : כא, כא, כא ! דאָט איז ניס ! אָבער מיסטער קנאָך
כען, איידער א פוילער וויץ, זאָל בעסער זיין א געזונטע דובינע, כא,
כא, כא ! מאַקס, איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אז דו ביסט אַמאָל
געווען דובינאָוויץ.

ק נ אָ כ ען : איהר פרעגט מיך, וועל איך אייך דערצעהן
לען, וואָס ער איז געווען. (זעצט זיך צו לינא'ן און רעדט שטיל) איהר
ווערט גאָר פון איהם פטור, וועל איך אייך דערצעהלען. (זיי רעדען
שטיל).

מ א ק ס : (צו סאלאָמאָן) אָ, איריש דזשואיש פייפערס ? שעהמט
איהר אייך ניט צו לעזען אזא טרעש ?

ס אָ ל אַ מ אָן : איך קען זעהר וועניג ענגליש, און עס פרעהט
מיד, וואָס מיר קומט איצט צוניץ, וואָס מע האָט מיד אַמאָל געפלאַגט
מיט די קמז'ען און פתח'ען, אזוי ווייס איך אויך, וואָס עס טהוט זיך
אויף דער וועלט. יעדען טאָג לעז איך דאָ, ווי מענשען הענגען זיך,
שיסען זיך און פערניפטען זיך, און איך טראַכט מיר אָפט : דאָכט זיך,
וואָס קען שוין זיין אַן ערגער לעבען פון מיין לעבען ? נאָך וואָס לעב
איך ? צוליעב וועמען לעב איך ? וואָס האָב איך פונ'ם לעבען ? און
דאָך ווילט זיך לעבען. וועניג — עס ווילט זיך נאָך עסען אויך... מע
דארף טאקע געהן עסען סאפער. (אב).

ל י נ א : אזוי, לאָמיד הערען. (צו מאַקס'ען) מיסטער דובינע

אָהן וויץ, ווילסט, אז איך זאָל אַטענדען דעם מיטינג, פליעז, געה קויף מיר פאר א פעני האָר-נאָדלען.

מ א ק ס : אַלרייט. (שטיל צו קנאָען) מיסטער בעריל האַלט די צונג, אויב דו ווילסט ניט קריגען געבראַכענע ביינער.
ק נ אַ כ ע ן : איך האָב דיך אין דער ערד, ווהיי נאט ? (מאקס דראַהט מיט דער פויסט, אָב).

ס י נ א : איהר זייט א דזשענטעלמען.

ק נ אַ כ ע ן : אָה קאָרו !

ס י נ א : יעס... זאָג איך, דזשענטעלמען, זעהט איהר זאָלט ניט אַריינפאלען אין גרוב ווי א בלינד פערד — איך מיינ מכח א שידוך...
ק נ אַ כ ע ן : פערלאָזט אייך אויף מיר... איהר מיינט, מאַקס איז נאָך אַ באַי ? איך זאָג אייך, ער האָט שוין געהאַט אַ ווייב מיט קינדער ; זיי זיינען אין פּראָוויצענס, און איך קען אייך באַלד ווייזען שוואַרץ אויף ווייס.

ס י נ א : אזוי ? (זינגט) „בריינג דהי ניוס טו מאַטהער“.

ק נ אַ כ ע ן : אייער באַרדער זעהט זיך אָן א מענש, וואָס איז כ'לעבען טאַקע א מענש, ער האָט געלד, סטעדי ארבייט, ביי איהם קען שוין זיך אַ ווייב קאָכען און פּרעגלען ווי א ווארעניטשקע אין פוטער...

ס י נ א : מיסטער קנאָכען, איהר רעדט מיר אַ שידוך ? אי, לעבען און געזונט זאָלט איהר מיר זיין, 120 יאָהר זאָלט איהר לעבען אָהן אַ קאָפּ, חכם מיינער, ליעבער פּריינד מיינער, טאַקע אויף דער אמת, א שידוך ?

ק נ אַ כ ע ן : ווהיי נאט ? ששא ! איהר וועט נאָכדעם אַליין הנאה האָבען. איך הער, די דובינע קריכט אויף די טרעפּ. איך וועל אַריינגעהן צו מיסטער סאַלאַמאַן, — ערשטענס א שידוך, צווייטענס אַ ציטרע, דריטענס דער אפּעטיט קאַלופּעט מיך אונטער'ן הארצען. און איהר לעגט אייך איבער, ווהיי נאט ? (אָב אין צימער).

ס י נ א : מיר דאכט זיך, איך וועל היינט האָבען זעהר פיעל פּאָן, כאַ, כאַ, כאַ ! „בריינג דהי ניוס טו מאַטהער“ (מאקס אריין) מאַקס, דו ווילסט האָבען פּאָן ?

מ א ק ס : וואָס האָט דיר דאָ געזאָגט בעריל לינגער ? אי האָב איך פיינט דעם רעוורענד פון אנשי טשאַבאַטא !

ל י נ א : הער, ווי איך זעה יעצט, האָט די מאַמע דעם מיסטער בעריל אימפּאַרטיט מיט דער אבזיכט צו פּערשלייערען מיך.

מ א ק ס : געוויס, עס איז אן אָנגעשטעלטע זאָך.

ל י נ א : זיי ווילען מיך ארייננארען אין זאק אריין, כא, כא, כא! זיי רעדען מיר מיסטער סאלאמאן פאר א חתן... אוי, איך וועל זיי א ביסעל פיהרען ביי דער נאָז... הער, איך וועל איהם ערלויבען מיין חתן ווערען און וועל זעהן, וואָס וועט דערפון ארויס! כא, כא, כא! קאָמיש — מיסטער סאלאמאן א פּערליעבטער, און איך זיין כללה. די מאמע קלייבט נחת, בעריל קנאָכען טאַנצט פאר שמחה, דער חתן איז אויפ'ן זיעבעטען הימעל. פּלוצלונג זאָג איך: ר' איד, קריכט אראָפּ פון זיעבעטען הימעל אויף דר'ערד! אויס שידוך! עס איז געווען נאָר א שפּאַס! אָ מאי, וויפּיעל פּאָן! ווי געפּעלט דיר?

מ א ק ס : ווי זאָנט בעריל — ווהיי נאט? דער יאָלד האָט געלד, ער איז אזוי פּערליעבט אין דיר, דאָס מיר וועלען קענען גאנץ לייכט אויספּאַמפען ביי איהם ביז איין סענט. דאָס וואָלט געווען זעהר א גוטע ביונעס.

ל י נ א : מיי דיער מעקס, דו רעדסט ווי א ראַסקאַל! וואָס דאַרף איך זיין געלד? פּאָן — דאָס איז אן אַנדער זאָך.

מ א ק ס : איך מיינ, מיר וואָלטען איהם שפּעטער אָפּגעגעבען, דערווייל וואָלטען מיר געקענט מאַכען א שעהנע חתונה מיט אַ גרויסען האָל מיט קערידזשעס...

ל י נ א : ששא! איך הער, מען געהט, איך וועל זיך מאַכען, דאָס איך בין מיט דיר צוקריגט. (סאָלאָמאן אריין, בלייבט שטעהן ביי דער טהיר) יעס, סער, יו קען נאָ! (שטיל) דו וועסט קומען שפּעטער.

מ א ק ס : גוט, מיסס, איהר גלויבט מיר ניט!...
ל י נ א : נאָ סער! איך גלויב אייך ניט, איך ווייס, איהר זייט אַ לאַיער...

מ א ק ס : ע, גאָט די דיקענס... א קראַנקע גוירל. (אָב. ביוז).
ס אָ ל אָ מ אָן : דער מיסטער... ווי אזוי רופט מען איהם?... דער איידזשענט, ער זאָנט, איהר ווילט מיך זעהן...

ל י נ א : איך? דאָס הייסט, איך האָב געמיינט, איהר ווילט מיך זעהן און מיר עטוואַס זאָגען...

ס אָ ל אָ מ אָן : איך? מיסס לינא? וואס קען איך אייך זאָגען?

5 י נ א : איך ווייס, איהר זייט א שעהמעוודיגער, וועל איך אייך זאגען : איך האָב געמיינט, אז אייך שטעהט גאָר ניט אָן צו דענן קען פון אזא אַרים מיידעל ווי איך בין, פון אזא שטיפערקע און לייכט-זיניגע, כא, כא, כא ! איאָ, איך בין א לייכטזיניגע ?

ס אָ ל אָ מ אָן : א שטיפערין זייט איהר, אָבער איך האָב אייך קיינמאָל ניט גערעכענט פאר א לייכטזיניגע, גאָט בעוואָהר !

5 י נ א : היינט אָבער, האָב איך ערפאהרען דאָס... כא, כא, כא ! נאָך וואָס האָט איהר בעדארפט דורך א שדכן ? וואָלט דען ניט בע-סער געווען, מיר זאָלען עס סעטלען אליין ?

ס אָ ל אָ מ אָן : (פערווירט) פרייליין לינא, איך פערשטעה ניט, וואָס מיינט איהר, כי, איך ווייס... איהר מאַכט פון מיר פאָן...

5 י נ א : פאָן גאָר ? וואָס מיינט איהר, איך פערשטעה ניט. מיט אזא מענשען ווי מאַקס קען מען טאנצען א וואַלצער — אָבער טאנצען א גאַנץ לעבען איז מעגליך גאָר מיט א מענשען, וואס מען קען זיך פערלאָזען אויף איהם. אויב איך געפעל אייך נאָר, דאָן... כא, כא, כא ! רעדט איהר בעסער !

ס אָ ל אָ מ אָן (זעצט זיך, די ברוסט וויגט זיך ביי איהם פון אויפדעגונג, ווישט דאָס געזיכט מיט א טיכעל) איך קוק אויף אייך און קען ניט פערשטעהן מאַכט איהר שפאס פון מיר, אָדער איהר מיינט עס ערענסט. איך קען ניט רעדען, איך וואָג ניט צו רעדען, אָבער ווען, ווען — איך מיין, אַנ'אנדערסמאָל איז זעהר א גרויסע עבירה צו לאַכען פון א מענשען...

5 י נ א : וואָס איז דאָרטען ? — איהר זייט נאָך ניט גאַנץ אַלט, איהר האָט געלך — אין אַמעריקא שפיעלט עס א ראָלע — איהר זייט גאָר ניט, כא, כא, כא ! זעהר שעהן, איך שלאָג זיך אליין אָן...

ס אָ ל אָ מ אָן : מיסס לינא, איהר מאַכט ניט קיין שפאס ? איהר מיינט עס ערענסט. עס איז ניט בלוין א שטיפעריי ? איהר מיינט... איהר זאָגט... א... איך זאָל גלויבען ? געהט, געהט !

5 י נ א : איך זעה, אז איהר מאַכט פון מיר פאָן, איך געפעל אייך גאָר ניט.

ס אָ ל אָ מ אָן : איהר געפעחלט מיר ניט ? איהר ? ווען איהר שטיפט און לאַכט געפעחלט איהר מיר ; ווען אפילו יעצט מאַכט איהר

חוזק פון מיר, געפעלט איהר מיר; ווען אפילו יעצט מאכט איהר מיר צום נארען, געפעלט איהר מיר אויך. איהר זייט מיר געווען געפעל לען נאך מיט א יאהר און מיט צוויי יאהר צוריק; איהר זייט מיר געפעלען יעצט, און איהר וועט מיר אימער געפעלען...

ל י נ א : אויב איך געפעל אייך, פערשטעה איך ניט, פארוואס מיין מוטער וויל שוין ניט אייער שוויגער זיין, און איך — ווי זאגט דער שדכן — ווהיי נאט?

סאָלאָמאָן : איהר מאכט שפאס! איך גלויב ניט, איך קען ניט גלויבען! (פערווירט) הערט אויף! הערט אויף בעסער! יעדע זאך דארף זיין מיט א מאַס.

ל י נ א : איך זאג אייך די וואַרהייט : פערליעבט בין איך אין אייך ניט; איהר זייט אַליין שולדיג, איהר האָט זיך געהאַלטען פון דער ווייטען; אָבער איהר געפעלט מיר זעהר, און איך פערשטעה פשוט : עס איז זעהר פראַקטיש צו האָבען אַזאַ מאַן. איך ווייס — ביי אייך וועל איך ניט האָבען קיין צרות.

ס אָ ל אַ מ אָן : צרות? ביי מיר? וואָס רעדט איהר? אויף די הענט וועל איך אייך טראַגען ווי אַ קינד, ווי די אויגען אין קאָפּ וועל איך אייך היטען, ווי מיין לעבען וועט איהר מיר טהייער זיין. (מיט טרעהרען) אוי, לינא, האָט רהמנות אויף מיר, מאַכט איצט ניט פון מיר קיין שפאס. וואַרום, חלילה, טאַמער — איך האָב דאָך אייך קיינמאָל קיין שלעכטעס ניט געטהאָן!

ל י נ א : וואָס מיינט איהר, איך בין אַ קינד? איך מיין, אַז חתונה האָבען איז אַ שפאס? כא, כא, כא! אשעהנע מיינונג האָט איהר פון מיר!

ס אָ ל אַ מ אָן : איך האָב ניט געוואַנט צו רעדען, איך האָב זאָגאר מורא געהאַט צו האָפען... גוטע לינא! איך האָב געוואוסט, איהר האָט אַן ערדעלעם הערץ! איך לויף באַלד זאָגען מיסעס האָרינ-שטיין (לאַזט זיך אין צימער) ניין! (לויפט צוריק) איך וועל פריהער לויפען אין סטריט אויף איין אויגענבליק... וואו איז מיין העט? איך קום באַלד! איך וועל פליהען, ווי אַ משוגע'נער! איך וועל זיך אַראַפּקאַטשען פון די טרעפּ! איך וועל שרייען אין מיטען גאַס: פריינד, ליע! פריינד מיינע! סאָלאָמאָן אייזיק איז משוגע! סאָ-לאָמאָן אייזיק איז משוגע! (לויפט שנעל אָב).

ל י נ א : מיר דאכט זיך, עס איז ניט געווען זעהר קיין גרויסע
הכמה פון מיר. מיך פערדריסט שוין. אט האסטו דיר. (זינגט טרוי-
עריג) „טעל די ניוס טו מאַטהער“.

(מוסעס האַרינגשטיין און קנאַכען)

ק נ אָ כ ע ן : לינא, איהר זייט אַ ניים גוירל, אזא יאָהר אויף
מיר... מיר האָבען אלעס געהערט הינטער דער טהיר. ווהיי נאָט?
מ י ס ע ס ה אָ ר י נ : אויב עס וועט דערפון אַרויס סאָמטינג,
וועסטו מיר האָבען צו פערדאַנקען.

ק נ אָ כ ע ן : געוויס וועט דערפון עטוואָס אַרויס, ווהיי נאָט?
עס איז ניט מאַקס שאַרלאַטאַן, פערשטעהט איהר מיך. דו, לינא,
מאָך זיך ניט נאַריש, בעסער הער וואָס איך זאָג דיר: דער מאַקס
האָט אין פראָוידענס אַ ווייב מיט צוויי קינדער, דאָס הייסט, ער האָט
געגעבען אַ דיוואַרס און ער וועט דיר אויך געבען די זעלבע זאָך.

ל י נ א (וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען פערטראַכט): עס איז
אַ ליגען מיסטער בעריל! אַ! פּליז, דאָנט באַרער מי!

ק נ אָ כ ע ן : איך האָב פיינט צו זאָגען אַ ליגען! פּערנעסט
ניט, איך בין כמעט אַ רעוורענד! פּרעגט ביי די מעמבערס פון די
אַנשי טשאַבאָטיין, ווער איז מיסטער קנאַכען? אָבער וואָס דאַרפט
איהר מעהר? איך ברענג אייך מאָרגען אַ פּאַטאַגראַפישע סטודיע
פון זיין גאַנצע פאַמיליע?

מ י ס ע ס ה אָ ר י נ : וואָט אַי קער? מאַקס מעג זיך איצט
שלאָגען קאָפּ אין וואַנט! דו האָסט געגעבען סאַלאַמאָן דיין פּראָמיס.
אין אַמעריקאַ איז דאָס קיין קלייניגקייט ניט. לינא, איך וועל איהם
אַליין הייסען געהן אין קאָרט און מאַכען דיר אַ טרייעל פאַר די פּראָ-
מיס אָף די ברידזש!

ק נ אָ כ ע ן : איהר מיינט: די ברידזש אָף פּראָמיס. סויר-
טענלי, ווהיי נאָט?... זי רעדט בעסער ניט, זי איז אַ גנב און פּער-
שטעהט איהרע ביזנעס. איצט, לינא, וועט איהר שוין געוויס ביי מיר
קויפען די ציטרע! פּערלאָזט זיך אויף מיר! ער וועט קויפען. ער
וועט זיצען און הערען, און איהר וועט איהם זינגען: „בריינג די
ניוס טו מאַטהער“...

מ י ס ע ס ה אָ ר י נ : ער איז ניט קיין בעלן געלד ספענדען,
הי איז אַי האַרד מען... אָבער לינא, וואָהין האָט דאָס געקענט מיס-

יעקב גארדין

טער סאָלאָמאָן, אזוי האָרדאָפּ אוועקלויפּען? איי בעמש יו, ער איז געלאָפּען קויפּען פּאָי, מיט קייק, מיט קענדי! ער האָט זיך נעבעך מַחיה געווען! ער איז לעבעדיג געוואָרען! אי, די מאַנזביל, די מאַנזביל! דאַכט זיך גאָר אַ דערשלאָגענער און ווי אַ נאַר!... די וויי בערשע ביונעס איז שוין אַל רייט! סעי, מיסטער, מיר וועלען באַלד האָבען דאָ איי לאַט אַפּ נאַשעריי! ער וועט זיך פּון גרויס שמחה פּערנעסען, אז ער איז אַ קאַרנער!

ל י נ א : איך זאָג דיר : מעגסט שאַרפּען די צייהן... געטראָפּען דעם אָרט! מיסטער סאָלאָמאָן וועט זיך אויפהענגען פאַר אַ סענט, אוי, מיר הויבט אָן רייסען אַ צאָהן! (כאַפט זיך פאַר'ן באַק).

ק נ אַ כ ע ן : און איך זאָג אייך, אז ער וועט אַפּילו די ציטרע פאַר אייך קויפּען! איך האָב אַן אויג פּון אַ תּלמיד חכם, פּערשטעהט איהר מיד, איך האָב געזעהן, ווי אזוי ער צאַפּעלט זיך לעבען איהר, נו יאָ, ווהיי נאַט? (אַ גערויש. שטימען) אַט וועלען מיר איהם באַלד פּרעגען. (מאַקס קומט מיט פאַפּירען פּול מיט קאַנדיטאַרען, סאָלאָמאָן טראָגט אין אַ באַנדעל זיין אַלטען ראָק, טראָגט אַ נייעם פּידזשאַק, וואָס ליגט אויף איהם ווי אַ זאַק) סעי מיסטער, איאָ, איהר וועט קויפּען פאַר מיס לינא די ציטרע?

ס אַ ל אַ מ אָ ן : (לעבעדיג און אויפגעלעגט) געוויס, אָבער ניט אויף אינסטאַלמענט; איך האָב לייעב באַלד בעצאָהלען מזומן! ווי פּיעל קאַסט עס?

ק נ אַ כ ע ן : ווייס איך... מזומן — זעקס דאָלאַר. (סאָלאָמאָן צאָהלט).

ס אַ ל אַ מ אָ ן : איך לויף אזוי, אזוי ווי אַ בער, זעה איך אויפ'ן קאַרנער מאַקס'ען. מיסטער זאָג איך געשווינד, געהט קויפט פּאָי, קייקס, טשאַקאַלאַד... מיסעס האָרינשטיין, איך גראַטוליר אייך פּון טיפּען הערצען! גאָט זאָל אונז אַלע געבען גליק!... יא, לויף איך אריין אין קלאָטהינג סטאָר, באַלד אַ סוט אהער! זאָל מען ניט זאָגען, איך טראָג זעבעצעהן יאָהר אַ ראָק, כא, כא, כא! איך האָב נאָר צייט געהאַט אַרויפציהען דעם דזשעקעט. ווי געפּעהלט אייך — איאָ ניש קשה?

מ אַ ק ס : פיין, אַ וואַהרער דיוד, כא, כא, כא!
ס אַ ל אַ מ אָ ן : מיט'ן קאַסטיום באַלד אין דזשולערי סטאָר.

זעהסט... עם קאסט 23 דאלער מיט'ן קייטעל (נעהמט ארויס א זייגעריל מיט א קייטעל) איך, ס'איז ביליג?

מ י ס ע ס ה א ר י נ : וואט אר יו טאקינג עכאום? מיר האבען דאך איך געהאלטען פאר א קארנען...

ס א ל א מ אן : א קארנער? וואס פאר א פרייד וואלט מיר פריהער געווען צו ספענדען געלד? אבער איצט... מים לינא, גע-פעלט עם איך? (גיט איהר דאס זייגעריל).

מ א ק ס : (שטיל) ער איז קרייזי פון שמחה, נעהם צו, נאר... ל י נ א : (צו מאקס'ען) ליעוו מי עלאן, פליעוו. (צו סאלאמאן) ענטשולדיגט, איך ווייס ניט, איך דארף ניט נעהמען. (סאלאמאן קוקט אויף איהר און אויף די אנדערע).

מ א ק ס : נאָעהער, לינא, עם איז זעהר פאָני, כא, כא, כא!

ל י נ א : (צו מאקס'ען) איך בעט איך, לאָזט מיך צורוח, געהט קיין פראוידענס לאַכען. גוטער מיסטער סאָלאָמאָן! איך בעט איך, איהר זאָלט מיר ענטשולדיגען! פון טיעפען הערצען בעריייע איך מיין אונפאָרויכטיגע שריט...

ס א ל א מ אן : (מיט א ציטערענדע שטימע) וואָס איז? ... וואָס מיינט איהר דערמיט, מיסס לינא?

ל י נ א : עם איז געווען זעהר א גרויסע דומהייט... איך האָב געמיינט, מאַכען בלויו א ביסעל שפאָס — און איצט פערדריסט עם מיך — איך שווער איך, איך האָב חרטה פון גאַנצען האַרצען...

ס א ל א מ אן : שפאָס? דאָס איז געווען א שפאָס? ... איהר האָט חרטה? ... וועה איז מיר! פרייליין לינא, איך האָב איך גע-בעטען, האָט רחמנות אויף מיר! ... איך בין וואָהנזיניג געוואָרען פאר פרייד! וועמען איך האָב בעגעגענט אין גאָס, האָב איך דערצעהלט מיין גליק! ... איהר פערשטעהט — סאָלאָמאָן אייזיק האָט עם צו ערנסט גע-נומען! ... אבי עם איז געווען נאָר פאָן? ... וועה איז מיר, דאָס איז גע-ווען צופיעל... איך האָב געגלויבט, ווייל איך האָב געמיינט, איהר פערשטעהט, איהר זעהט, איהר פיהלט. איך וואָלט קיינמאָל ניט גע-וואָנט... איך וואָלט אין דער שטיל געטראָגען מיינע פערבאָרגענע גע-פיהלען, איהר אָבער האָט מיר אליין געגעבען האָפנונג. אָ, עם איז געווען בלויו א שפאָס! לאַכען פון מיר איז וועניג — איהר האָט מיט די פיס מיין האַרץ צוגעטראָטען! וואָס איז דען מיין שולד? האָב

יעקב גארדין

איך זיך דען ערלויבט צו זאָגען אייך, ווי טריי און ווי שטאַרק איך ליעב
אייך? אָ, אונגליקליכער סאַלאַמאָן אייזיק (ער קלאַפּט זיך מיט די קו-
לאַקעס אין קאַפּ און וויינט).

ל י נ א : גוטער, מיסטער סאַלאַמאָן! גאָט איז מיט אייך!
וואָס טהוט איהר? איך בעט אייך, פּערצייהט מיר און בערוהיגט
אייך... איצט, ווען איך הויב אָן בערעכענען...

ס אַ ל אַ מ אָן : וואָס? איהר ווילט נאָך שפּאַס מאַכען?
ניין! גענוג! (כאַפּט פּון פּיסטעל־פּאַקעט אַרויס אַ רעוואָלווער) מיט
מיר וועט שוין יעצט קיינער קיין שפּאַס מעהר ניט מאַכען... קיינער
קען ניט פּערשטעהן, וואָס פאַר אַ שרעקליך אומגליק מיט מיר איז יעצט
געשעהן!... גענוג! אלעס האָט זיך איבערגעריסען און געענדיגט.
(שיסט זיך אַרוין אַ קויל און פּאַלט) גוטע מענשען... האָט כאַטש איצט
אויף מיר רחמנות און לאַכט מעהר ניט פּון מיר...

ל י נ א : (פּאַלט צו צום קערפּער מיט אַ ביטערען געוויין).

פּ אַ ר ח ע נ ג .

פארוואס מענער ליעבען

קאמעדיע אין 1 אקט

פון יעקב גארדין

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינאקטער איז בעאבזיכטיגט בלויז פאר דעם לעזער-פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אדער אדאפטירען עס אָהן די ערלויבניס פון
יעקב גאָרדין'ס יורשים, איז פערבאָטען.

פערזאנען:

זשעני ליליענבלום, א רויכע פרוילין, 20 יאהר אלט.
איהר באַבע, 70 יאהר אלט.
לעאָפּאָלד שוויינהאַפּער, אן אדוואקאַט, זשעני'ס חתן, 30 יאהר אלט.
א פאַריקמאַכער.
א קאַמער-מעדיקען.

(א רויכער זאַל ביי די ליליענבלום'ס; די באַבע, אן אלטע אידענע,
רייך געקליידט, קומט אַרײַן).

ב א ב ע: זשעני? ניטאָ! איך האָב געמיינט, זי איז דאָ,
די שטיפּערין (זעצט זיך). איי, איז זי פּערצויגען, צובאַלעוועט, די
שטיפּערין... די וועלט וואַרפט אַרויף דעם גאַנצען בלבול אויף דער
באַבע, אלעס אויף דער באַבע... זשעני איז אַ שטיפּערין — אויף
דער באַבע! זשעני'ן פּאַלט איין ווייס איך וואָס — אויף דער באַבע!
זשעני וואַרפט אַרויס אַ שטיקעל — אויף דער באַבע! ... זאָל זיין
אויף דער באַבע, אַ ברירה האָב איך... און דער אמת איז פונקט
פּערקערט, זי האָט פון מיר געמאַכט אַ שטיפּערין, און איך מוז אויף
דער עלטער שטיפּען מיט איהר. איך קען מיר ניט העלפּען. אז זי
איז פּאַרט אזא ליעבע און אזא טייערע. מען קען איהר דען אַבזאָגען?..
ווען זי איז געווען אלט צעהן יאהר, איז געשטאַרבען מיין זון, איהר
פּאַטער, דער באַנקיר ליליענבלום, ע"ה. נאָכדעם איז אויך געשטאַר
בען עליה השלום, איהר מוטער... און די באַבע איז געבליבען לעבען...
אַ גרויסע ירושה מיט אַ באַבע, דאָס איז אלעס וואָס איהר איז גע-
בליבען... נו, ווי אזוי האָב איך געקענט אזא טייערע שטיפּערין ניט
נאָכגעבען? איז זי אויסגעוואַקסען פּריי ווי אַ פּויגעל אין וואַלד, ווי
אַ ווילדער לאַשיקעל אין פּעלד, אזוי ווי אַ שעהנע בלום אין גאַרטען...
נישקשה, זי מעג זיך פּערגינען: יונג, שעהן, קלוג, רייך, געבילדעט...
איי! איך זאָל זיין זי, וואָלט איך זיך אויך פּערגינט... איצט איז
איהר איינגעפּאַלען אַ פּלאַן צו שפּיעלען אַ קאָמעדיע מיט איהר חתן,

מיט דעם ארוואקסאט לעאָפּאַלד שוויינהאַפּער... איהר האָט געהערט פון איהם? פּס! א גרויסער ארוואקסאט! ער קען מיט זיין צונג פון שווארץ מאַכען ווייס, בעווייזען אז דער גרעסטער גנב איז אן עהרענמאן און די גרעסטע לומפערין איז א גערעכטע זאך... נו, שפיעלט זי מיט איהם איצט א קאָמעדיע, און ווער דאַרף עס אויסשמעהן? — די באַכע. עס איז שוין עטליכע וואָכען, אז איך שרייב פון איהרט וועגען בריעה צום חתן... היינט, איהר זאָלט וויסען, וואָס איך שרייב? איהר פערשטעהט, זי הייסט מיר שרייבען אזעלכע זאַכען, אז — (א גערויש).

ז ש ע נ י : (חינטער די קוליסען) עי, שטיפערין, שטיפערין, וואו ביזטו?

ב א ב ע : זי רופט מיך שטיפערין. (הויך) באכע זשעני, דאָ בין איך.

ז ש ע נ י : (לויפט אַריין) דו ביזט דאָ? קום אַהער, מיין קינד, איך דאַרף דיר נויטיג. דו קענסט דאָך נאָך ניט און ווייסט נאָך ניט דיין ראָליע, וואָס דו וועסט היינט דאַרפען שפיעלען, און די קאָמעדיע וועט זיך שוין באַלד אָנפאַנגען. הער, שטיפערין, אויב דו וועסט שלעכט שפיעלען, וועל איך דיך שטעלען אין ווינקעל מיט א בעזים, דו וועסט זעהן. (זעצט זיך צו דער פּיאַנאָ, זינגט און שפיעלט: „שטיל איז די נאַכט“) וואָס איז דאָס, באַכעניו, דער פאַריקמאַכער איז נאָך ניט געקומען? ...

ב א ב ע : ער קומט באַלד... וואָס וועט דאָ זיין? וואָס דאַרפ־סטו א פאַריקמאַכער?

ז ש ע נ י : באַכעניו, מען קען ניט שפיעלען קיין קאָמעדיע אָהן א פאַריקמאַכער. דו פערשטעהסט, מיין חתן דאַרף באַלד קומען, און אז מען האָט א חתן, הייסט עס, מען געהט חתונה האַבען; אז מען געהט חתונה האַבען, הייסט עס, מען געהט אָנפאַנגען דאָס ריכ־טיגע לעבען — און דאָס ריכטיגע לעבען קען ניט זיין אָהן פאַרב, אָהן שמינסק, אָהן פּריזור און אָהן א מאַסקע... צום ריכטיגען לעבען, באַכעניו, דאַרף מען זיך גרימירען, וואָרום ריכטיג לעבען, הייסט א שלעכטע קאָמעדיע, אין וועלכע מען דאַרף שפיעלען גוט א ראָליע... און עס איז א שווערע ראָליע. דו דאַרפסט עס וויסען, דו שפיעלסט

פארוואָס מענער ליבען

דאָך שוין זיבעציג יאָהר. (קוקט אויפ'ן זייגער) אָבער גוואַלד, לעאָ-
פאָלד וועט באלד קומען און דער פאָריקמאָכער איז נאָך ניטאָ.

ב אָ ב ע : דאָס ריכטיגע לעבען, שמינק, א חתן, א קאָמעדיע,
א ראָליע, אַ פאָריקמאָכער. איך פערשטעה ניט, וואָס ווילסטו אויפ'ן
טהאָן?

ז ש ע נ י : ווילסט אַלעס וויסען? אז דו וועסט אַלעס וויסען,
וועסטו ווערען אַן אַלטעטשקע. ווי זאָגט דער סאַטיריקער? (דעקלאַר-
מירט) :

ווילסטו פון לעבען געניסען,
דאַרפסטו קיין זאך ניט וויסען.
פערשטעה און ווייס גאַנץ ניט פיעל,
קיי שטרוי און לעב אין דער שטייל.
פרעג ניט קיין שאַלד, קיין פראַגען,
וועסטו זיך פערשפאָרען צו פלאַגען.
אַ ביישפיעל נעהם זיך פון פיה,
פון עולען, פון פערד און פון קיה —
אַהן פראַגען האָבען זיי גליק;
ווי זיי גיב אַ הירושע, אַ ברוק!
שונאים קריגט מען פון טראַכטען,
קיי שטרוי, וועלען אַלע דיך אַכטען...

ב אָ ב ע : איך קען ניט קייען קיין שטרוי מיט מיינע צייהן.
פאר דיר איז דאָס אַ געשעפט. איך פרעג דיך: וואָס ווילסטו אָב-
טהאָן?

ז ש ע נ י : (זעצט זיך לעבען איהר) ערנסט גערעדט? באַד-
בעניו, מיר איז איינגעפאלען אויסצוגעפינען, פאר וואָס וויל לעאָפאָלד
מיט מיר חתונה האָבען?

ב אָ ב ע : וואָס הייסט פאר וואָס? נאר דו, פאר וואָס ווילען
אַלע מענער חתונה האָבען? ער האָט דיך לייעב, וויל ער מיט דיר
חתונה האָבען.

ז ש ע נ י : פאר וואָס האָט ער מיך לייעב?
ב אָ ב ע : וויל דו געפעלסט איהם.

זשעני: פאר וואָס געפעל איך איהם?

באָבע: פאר אלע זיבען זאכען. ביזט א שעהנע, אַ רייכע, א קלוגע, א גוטעטשקע...

זשעני: אזוי? פאר אלע זיבען זאכען? א דאנק דער באָבע דינער! ווען אָבער איך זאָל ניט האָבען די אלע זיבען זאכען? באָבע: וואָס הייסט, די זאָלסט ניט האָבען, אז די האָסט זיי יאָ?

זשעני: איך פרעג דאָך דיך, ווען אָבער איך זאָל ניט האָבען, ווען איך זאָל זיין ניט קיין שעהנע און ניט קיין רייכע? ווען איך זאָל זיין קלוג ווי די וועלט, גוט ווי אַן ענגעל, גייסטרייך ווי אַ נאָט, נאָר אַ געשטופעלטע און אַ קורנאָסע, וואָלט ער מיך ליעב געהאט? באָבע: דאָס ווייס איך ניט. דאָס דאַרפסטו שוין איהם פרעגען.

זשעני: אַט דאָס וויל איך וויסען. איך וויל וויסען, פאר וואס ליעבען אונז די מענער, אויף וויפיעל די ליעבע איז גרינטליך און עהרליך. באָבעניו, צוליעב דעם וועלען מיר שפיעלען די קאָמעדיע. פערשטעהסט, איך האָב אויסגעאַרבייט אזא פלאַן: איין בריעה האָסטו איהם געשריבען, אז איך בין שטאַרק קראַנק און געפעהרליך... באָבע: מיינסט עס איז ניט געפעהרליך מיט דיר האָבען אַ משא ומתן?

זשעני: שאַ! ערנסט! ווען ער האָט געענטפערט, אז ער וועט באַלד קומען צופאַהרען, אויב מען דאַרף, האָב איך דיר ווידער געהייסען שרייבען, אז מיין קרענק איז אַן אַנשטעקיע און אז דער דאָקטאָר הייסט קיינעם צו מיר ניט צולאָזען — האָסט איהם געשריבען?

באָבע: געוויס, אַ ברירה האָב איך געהאט...

זשעני: זעהסט, ער האָט ניט געפאַלגט זיין הייסע ליעבע, ער האָט בעסער געפאַלגט דעם דאָקטאָר און איז ניט געקומען... זיי האָבען ליעב, אָבער אַנשטעקען זיך האָבען זיי מורא...

באָבע: איך האָב איהם געשריבען, די ערלויבסט איהם ניט צו קומען, האָט ער דיך געפאַלגט.

זשעני: יאָ, אזעלכע זאכען פאַלגען זיי, איך ווייס! אינ'ם לעצטען בריעה האָב איך דיר געהייסען שרייבען, אז מיר איז בעסער

פארוואס מענער ליעבען

און ער מעג קומען, וועט ער קומען היינט... געוויס וועט ער קומען. אז מיר זיינען געזונד, האבען זיי אונז ווידער ליעב. ער ווייס אָבער ניט, וואָס פאַר אַ קרענק איך האָב געקרענקט? אַיאָ, דו ווייסט אויך ניט? מיט פּאָקען!... דו ווייסט דאָך, פּאָקען פּערקריפלען דעם שעהנסטען פנים, די האָר פון קאָפּ קריבען אויס, די שעהנסטע נאָז ווערט אַ פּלאַטשיגע פייפּעל... דו פּערשטעהסט, דער פּאַריקמאַכער מיט פאַרב און שמינק און אַ פּאַלשען פּאַריק וועט דאָס אַלעס מאַך בען, ווי געהער צו זיין, און מיר וועלען זעהן, פאַר וואָס מען האָט אונז ליעב. פּערשטאַנען? איך האָב געפּאָקט, ברודער, ווילסטו האָבען אַ געשטופּעלטע מאַדאַם?

ב אָ ב ע : אַיי, פּאָקען נאָר? געשטופּעלט? פּע! האָסט ניט געקענט אויסקלייבען אַ סימפּאַטישערע קרענק?
ז ש ע נ י : נאָר פּאָקען, און שאַ, נישט גערערט! דו זעה נאָר, זאָלסט גוט שפּיעלען דיין ראָליע. (ערנסט) באַבעניו, איך בעט דיך, מיינ ניט, עס איז אַ קינדער־שפּיעל. די קאָמעדיע, וואָס איך דאַרף שפּיעלען, דאַרף ענטשיידען די וויכטיגסטע פּראָגע פון מיינ לעבען.

(קאָמעדיע־מעדען עפענט די טיר).

ק א מ ע ר מ ע ד כ ע : דער פּאַריקמאַכער איז געקומען.
ז ש ע נ י : (שפּרינגט פּרעהליך) געקומען? שיק איהם אַריין אַהער! אַהער!

(פּאַריקמאַכער קומט אַריין מיט אַ סאַקוואַיאַזש).

ז ש ע נ י : איהר אַרבייט אין אַ טעאַטער, איהר קענט גרימיר רען, מאַסקירען? איהר ווייסט ווי מען מאַכט פון מיאום שעהן, פון שעהן מיאום, פון יונג אַלט, פון אַלט יונג? קומט מיט מיר אין מיינ צימער אַריין! איהר האָט פאַרב, שמינק פּאַלשע פּאַריקען? ביי אייך אין האַנט זיינען די מיטלען מיט דער הילפּע פון וועלכער מען־שען געהען אַרויס אויף דער לעבענס־ביהנע... אויסווייזען, אזוי ווי מען זעהט אַויס, איז ניט גוט? ווי? מען דאַרף אויסזעהן אזוי ווי מען ווייזט ניט אַויס. קומט! (פּאַריקמאַכער אָב). באַבעניו, גע־דענק. איך גיב דיר אַ פּעראַנטוואָרטליכע ראָליע, און אויב דו וועכט שפּיעלען אזוי גוט ווי אַ בעהעלפּערין, פּערלירסטו דיין שטעלע אין

יעקב גארדין

מיון טרופע. אלטער ננב, פערשטאנען? אָ רעוואואַר (אָב נאָכ'ן פאָ ריקמאָכער).

ב אָ ב ע : געה, פערשמעה, צי זי מאכט שפאס, צי זי מיינט ערנסט... שטענדיג אזוי, דאכט זיך, זי שפיעלט א קאָמעדיע, לאָזט זיך אויס א וויכטיגע היסטאָריע. אָדער פערקערט, דאכט זיך א סע־ריאָזנע געשיכטע, לאָזט זיך אויס ביי איהר, א קאָמעדיע. אזא משוגעת, אויסגעפינען פאר וואָס מענער האָבען אונז ליִעב... כע, כע! ערשמענס, עם איז שוין אן אלטע זאך... מ'האָט שוין לאַנג אויסגעפונען פאר וואָס, און צוויימענס, וואָס איז דער חילוק, פאר וואָס זיי האָבען אונז ליִעב, אבי זיי האָבען ליִעב. די היינטיגע יונגע לייט ווילען וויסען יעדע זאך „פאר וואָס?“. למשל, זאָל מען זאָגען, וואָס אַרט מיר, פאר וואָס געהט א רעגען? אבי איך ווייס, אַז עם געהט א רעגען, וואָסמיר יעדע זאך, און עם ווערט א בלאָטע. אזוי איז די ליִעבע אויך... (א גערויש). שא, מיר דאכט זיך, א דראָזשקע איז צוגעפאָהר רען... זאָל דאָס שוין זיין לעאָפּאָלד? וויפעל איז דער זייגער? אָ, שוין דריי... עם קען זיין, ער איז אַרויסגעפאָהרען מיט'ן ערשטען צוג, פינף אין דער פרייה. זיי פאָהרען אַרויס פרייה, אַז זיי זיינען פער ליִעבט. (קאָמער־מעדען לויפט אַרײַן).

ק א מ ע ר מ ע ד כ ע ז : הער לעאָפּאָלד איז געקומען, מאַדאָם! ב אָ ב ע : אהא, מען דאַרף שוין אָנפאַנגען צו שפיעלען די קאָמעדיע... עם איז נאָך גוט, וואָס זי האָט מיר נישט געמאַכט פאר א געשטופעלטע מיט א פלאַטשיגער נאָז. (מאַכט זיך טרויעריג).

(לעאָפּאָלד קומט אַרײַן אין רײזע־קליידער, נאָר איהם אַ מאָן מיט משעמאָדאָנעס, וועלכע ער שטעלט בוים טיר, און אָב. קאָמער־מעדען נאָך איהם).

ל ע אָ פ אָ ל ד : אָ, ליִעבע גראַנד מאַמא, ווי געהט עם? (קושט זי). וואָס טהוט זשעני? איז זי שוין געזונט? ווי פיהלט זי היינט? וואָס איז געווען איהר קראַנקהייט? אָ, ווי פּרעהט עם מיר, וואָס איך בין דאָ וויעדער מיט אייך?

ב אָ ב ע : איך האָב מורא, דו וועסט זיך נישט פּרעהען, ווען דו וועסט וויסען...

ל ע אָ פ אָ ל ד : וואָס איז? וואָס איז געשעהן?

ב אָ ב ע : שטענדיג, ווען עם געהט שוין א זאך, זאָגט מען

פארוואס מענער ליעבען

בעסער וואָלט ניט געשעהען, דאָס וואָס איז געשעהען... אָבער אז עס איז שוין געשעהען, איז געשעהען.

ל ע א פ א ל ד : שרעקט מיך ניט, איך בעט אייך... וואָס איז געשעהען? וואָס מיינט איהר דערמיט צו זאָגען?

ב א ב ע : איי, פרעגט מיך בעסער ניט.

ל ע א פ א ל ד : וואָס מיינט איהר? איך בעט אייך, פלאגט מיך ניט!

ב א ב ע : קיין מענש ווייסט ניט, וואָס פאר אן אונגליק קען איהם טרעפען.

ל ע א פ א ל ד : וואָס האָט זיך דען געטראָפען? איך בעט אייך.

ב א ב ע : איי, קיין מענש איז ניט זיכער.

ל ע א פ א ל ד : אָבער דאָך!

ב א ב ע : זי איז געווען זעהר שטארק קראַנק, אַרימע זשעני... איי, וואָס זי איז נעבאָך אויסגעשטאַנען (ווישט זיך די אויגען. פאר זיך) : דערווילע, דאכט זיך, שפיעל איך ניט שלעכט.

ל ע א פ א ל ד : אָבער זי פיהלט זיך יעצט בעסער?

ב א ב ע : אַי, מיר האָבען געמיינט, זי וועט עס ניט איבערלעבן... בען...

ל ע א פ א ל ד : אָבער יעצט איז זי דאָך געזונט?

ב א ב ע : יעדען טאָג אַ קאָנסיליום פון דריי דאָקטוירים מיט אַ פראָפעסאָר.

ל ע א פ א ל ד : אָבער, מיין גאָט, ווי פיהלט זי יעצט?

ב א ב ע : מיר האָבען שוין געמיינט, אלע האָפנונגען זיינען פערשוואונדען.

ל ע א פ א ל ד : אָבער זי איז דאָך היינט געזונט, איך האָב געפרעגט ביי דער קאמער-מערבען, האָט זי געזאָגט : פרייליין זשעני איז געזונט און מונטער...

ב א ב ע : די קאמער-מערבען? אָט האָסטו... אַה, נאָרישער מענש, מיר האָבען איהר אונמיסטען בעפולען, זי זאָל אייך ניט איר בערשרעקען מיט שלעכטע נאכריכטען.

ל ע א פ א ל ד : וואו איז זי? איך געה זי שוין זעהן. (וויל געהן).

ב א ב ע : גאָט בעוואָהר, מען דאַרף זי פריהער פאַרברייטען...

יעקב גארדין

זי איז אזוי שוואך... זי ערווארטעט אייך זעהר צו שטארק און די פרייד קען זי חלילה טויטען... און ווער דארף אלעס אויסשטעהן? די אלטע באַבע... אוי!... איך געה און וועל זי ברענגען. איי לעאָפּפּאַלד, וואָס פון איהר איז געוואָרען, איהר וועט זי ניט דערקענען... ניין! איהר וועט זי ניט דערקענען... איך בין געווען מיט איהר די גאַנצע צייט, קען איך זי דערקענען. איהר אָבער וועט זי ניט דערקענען... נעכטען ערשט האָט איהר דער דאָקטאָר ערלויבט צום ערשטען מאל אַ קוק טהאָן אין שפיגעל און פון נעכטען אָן האָט זי ניט אויפגעהערט צו וויינען... איך וועל איהם ניט געפעלען מעהר, זאָגט זי, און פערברעכט די הענט, איך וועל איהם ניט געפעלען מעהר. זאָל מיך גאָט ניט שטראָפּען, אויב איך לייג. אַי, אָט געה איך זי ברענגען. (געהט, פאר זיך) אָט אזוי שלעפט זי מיך אריין אין אַלע איהרע קאָמעדיעס. אָבער איך ניט שלעכט? (אָב).

ל ע א פ א ד : נו, וואָס קען דאָרטען זיין? די וואַרהייט געזאָגט, איך האָב זעהר אַנגסט געהאַט צו פערלירען אזא פאַרטיע... שעהן, רייך... צום טייוועל! שעהנע כלות מיט פופציג טייווענד וואַל-גערען זיך ניט אין די גאַסען. נעוויס, נאָך יעדער שווערער קראַנקהייט ווערט מען פערענדערט... אָבער מיט דער צייט, ווערט מען ווידער שטאַרק און רויט און פול און אַפעטיטליך. די בלאַסע בעקעלעך פאַנ-גען ווידער אָן בליהען און די שעהנקייט קומט צוריק און עס ווילט זיך נאָך מעהר לעבען און געניסען. איך קען שווערען, דאָס נאָך דער קראַנקהייט וועט זשעני נאָך פיקאַנטער זיין, איך וועל נאָר נעווינען דערפון. אוי, די פרויען! זייער ערשטע זאָרג איז פילייכט וועלען זיי מעהר ניט געפעלען. זייער אייניגער געדאַנק איז נאָר צו געפע-לען... זיי שעצען ניט זייער געזונט אזוי טייער, ווי שעהנקייט. זיי ווייסען ניט, דאָס מיר ווילען האָבען ניט נאָר שעהנע, נאָר אויך געזונטע ווייבער (געהט צום שפיגעל און גלעט זיינע וואַנצעס). דאָס וואָס דער שפיגעל זאָגט זיי, איז פאַר זיי וויכטיגער פון אלעס אין דער וועלט. פאַרוואָס מיר מענער? ... (פאַזירט געגען שפיגעל און קאָ-קעטירט). אַה, די פרויען! (אַ גערוויש).

(די באַבע פיהרט אריין זשעני'ן, וועלכע איז זעהר שוואַך און מער-וויקעלט אין וואַרימע קלוידער; זי טראָגט אַ פאַריק, וועלכער האָט זעהר וועניג האַר. איהר נאָז איז פערקריפעלט און איהרע באַקען

פארוואס מענער ליעבען

בערעקט מיט רוימע פלעקען. איהר קאפ און געזיכט זיינען פערבונד
דען מיט א געדיכטען וואואל, ביז זי נעהמט איהם ניט אראפ זעהט
לעאפאלד ניט איהר קאפ און איהר געזיכט.)

זשעני: (מיט א שוואכער שטימע) אָה, מיין לעאפאלד!
לעאפאלד: מיין אַרימע זשעני, ווי פּרעהט עס מיך, דיך
ווידער צו זעהן. (וויל זי קושען).

זשעני: ניין, ניין! מיין קראַנקהייט איז געווען צו גע-
פּהרליך, צו אַנשטעקיג. דאַרפסט מיך ניט קושען, טייערער, די גע-
פּאהר איז נאָך ניט פּאַראַיבער. איך בין גליקליך, איך בין העכסט
צופרידען, אַז איך קען דיך זעהן... אָה, ווארום ביסטו פּריהער ניט
געקומען? (די באַבע העלפט איהר זעצען זיך).

לעאפאלד: האָסטו דען אַליין מיר ניט פּערבאַטען צו
קומען פּריהער? אָבער איצט, ליעבע זשעני, בין איך דאָ. איך
האָב פּערלאָזען צוליבע דיר אַלע קליענטען און בין געקומען.

זשעני: פּערלאָזען אַלע קליענטען און געקומען צו מיר!
אָ, דו ביסט זעהר ליעבענסווירדיג.

לעאפאלד: אָבער איצט, ליעבע זשעני, בין איך דאָ.
דיין קראַנקהייט איז פּאַראַיבער... דו וועסט גיך נאַנץ געזונט ווערען
און מיר וועלען זיין גליקליך...

זשעני: גליקליך? אַיי, לעאפאלד, איך האָב מורא, מיר
וועלען שוין קיינמאַל גליקליך ניט זיין... דאָס הייסט, דו וועסט געוויס
גליקליך זיין... ביסט אַ שענהער מאַן, אַ פּעהיגער מענש, אָבער איך?..
אָה, דו ווייסט ניט, דו ווייסט ניט. (וויינט).

באָבע: זי וויינט שוין ווידער. אַט אזוי ווי איהר זעהט.
(ווישט כלומרשט איהרע טרעהרען).

לעאפאלד: אָה, דומהייטען, וואָס הייסט, דו וועסט ניט
זיין גליקליך?

זשעני: דו ווייסט ניט, וואָס מיין קראַנקהייט איז געווען...

לעאפאלד: וואָס איז דער אונטערשיעד? די קראַנקהייט
איז פּאַראַיבער.

זשעני: יא, די קראַנקהייט איז פּאַראַיבער, אָבער איהרע
טרויעריגע רעזולטאַטען וועלען ניט פּאַראַיבער געהן ביז'ן טויט...

יעקב גארדין

(פערצווייפלט) יא, ביז'ן טויט וועט שוין אזוי בלייבען. ביז'ן טויט!
ביז'ן טויט!

ב א ב ע : יא, אפנים אזא וועט זי בלייבען ביז'ן טויט...
ל ע א פ א ל ד : וועלכע רעזולטאטען? א, בערוהיג זיך,
דיינע קרעפטען וועלען זיך גיך צוריקקעהרען, און דו וועסט זיין די
ועלכע זשעני ווי פריהער.

ז ש ע נ י : קיינמאל וועל איך זיך ניט קענען בערוהיגען...
מיין קראנקהייט האָט מיין גליק רואינירט. מיינע קרעפטען וועלען
זיך פילייכט צוריקקעהרען, אָבער דיזעלכע זשעני וועל איך שוין
קיינמאל ניט זיין. איך ווייס, דיר וועט זיין זעהר שווער די ווארהייט
צו ערפאָהרען, אָבער וואצו זאל איך דיר נאָרען? וואו אָבלעגען אויף
שפעטער וואָס מוז נעשעהן? וואצו פערבאָרענען דאָס, וואָס מוז
ענטדעקט ווערען? לעאָפּאָלד, ווייסטו וואָס מיין קראנקהייט איז גע-
ווען? (ער הערט געשפּאַנט) איך... אוי, באָבעניו, איך האָב ניט קיין
מוטה, איהם די ווארהייט צו זאָגען (וויינט) איך האָב ניט קיין מוטה...
ב א ב ע : נו, וואָס קען מען העלפען? עס איז געווען פּאָקען.
ל ע א פ א ל ד : פּאָקען? פּאָקען נאָר? מיין נאָט! אָבער
איך האָף...

ז ש ע נ י : אָה, אָרימער לעאָפּאָלד, האָף ניט... זעה, וואָס די
שרעקליכע קראנקהייט האָט פון מיר געמאַכט. (בינדט אויף דעם וואואל)
א, נאָט אין הימעל! נאָט אין הימעל! (וויינט).

ל ע א פ א ל ד : (אויסער זיך) אַי, וועה איז מיר! וואָס
זעה איך? זשעני, דו? ניין, ניין! עס איז אונגעגליך! די נאָ-
טור קען ניט אזוי גרויזאם זיין. איך הער דיין זיסע שטימע, און
איך גלויב ניט מיינע אויערען! איך זעה דיינע פריהערדיגע שעהנע
אויגען און איך גלויב דאָך ניט, אז דו ביסט עס... אוי, אונגליק!
אונגליק! ניין, ניין! איך גלויב ניט, עס קען ניט זיין! עס קען
ניט זיין!

ז ש ע נ י : יא, עס איז אונגלויבליך, אָבער עס איז דאָך אַ
טרויעריגער פּאָקט... איך האָב שטאָלצירט מיט מיין שעהנקייט, האָט
מיד די נאטור בעשטראַפּט... אַי, לעאָפּאָלד, וואָס וועט איצט זיין
מיט מיר? לעאָפּאָלד, לאָז מיר ניט פערצווייפלען, קום אהער... (ער
געהט אונווילענדיג) דו ווייס ניט, ווי זעהר איך האָב דיר לייעב, און ווי

פארוואס מענער ליעבען

שטארק איך ליידי, איך וויל דיך צודריקען צו מיין קראנק הארץ, און...
(ער מאכט זיך, אזוי ווי ער בעמערקט ניט, אז זי וויל איהם אומארמען
און קערט זיך אָב) איך מוז דיך פרעגען, וואָס וועט איצט זיין, לעאַ-
פּאַלד ? וואָס וועט זיין ? (ער ווישט זיין געזיכט).

ב אָ ב ע : (פאר זיך) יא, מען מוז פרעגען, וואָס וועט איצט
זיין ? איך אליין ווייס אויך ניט...

ל ע אָ פ אָ ל ד : (זעצט זיך אָן א זייט) א, שיקזאל, דאָס
האַסטו מיר פערשפּראַכען. (שטיל) דאָך... אזא רייכטום... וואָס קען
מען העלפען ? דאָס גרעסטע טייל פון גליק איז דאָך געבליבען... און
דאָן וויפּיעל מען וועט רעדען פון מיין נאָבעלער טהאַט : ער האָט זי
ניט פּערלֶאַזען... ער איז געבליבען טריי זיין וואָרט... ער האָט געהאַט
דעלט ווי אַן עדעלמאַן, ווי אַ ריטער... לעאַפּאַלד שוויינהאַפּער ווערט
פּלוצלונג אַ העלד...

ז ש ע נ י : אָה, לעאַפּאַלד, דו שווייגסט... איך ווייס, דיר איז
שווער... אָבער דאַרפסט זיך ניט צווינגען צו רעדען, איך פּערשטעה
שוין דיין ענטפּער... יענע זשעני, וועלכע דו האָסט דיין וואָרט גע-
געבען, לעבט ניט מעהר... ביסט פריי און בלייבסט אַן עהרליכער און
בראווער מאַן... איך האָב איצט קיין רעכט צו פּרעטענדירען.

ל ע אָ פ אָ ל ד : ניין ! דו האָסט מיד ניט פּערשטאַנען. גע-
וויס, דיין אונגליק האָט מיד איבערראַשט, אָבער איך וועל זיך אליין
קיין מאָל פאַר קיין עהרליכען מאַן ניט רעכענען, אויב איך וועל דיר
איצט פּערלֶאַזען. יא, זשעני, אַן עהרליכער מאַן בין איך און נעהם
ניט מיין וואָרט צוריק...

ז ש ע נ י : אָ, געליעבטער, ווי גליקליך איך בין !... לעאַפּאַלד,
שעהנקייט איז ניט אַלעס. אַ גוטעס, ליעבענדעס האַרץ, אַן ערלעך
כאַראַקטער, אמת'ע פריינדשאַפט און איבערגעבענהייט זיינען אויך
וואָס ווערט, ניט וואַהר ?

ל ע אָ פ אָ ל ד : יא, זשעני, איך ווייס, דו וועסט מיין טרייער
פריינד זיין.

ז ש ע נ י : און אַ פליסיגע מיטאַרבייטערין און מיטהעלפּערין.
ל ע אָ פ אָ ל ד : דו ביסט געשיקט, קלוג, אינטעליגענט. וועסט
זיין אַ זעלטענע פרוי, אַ מערקווירדיגע מוטער, אַ גוטע ווירטהיין. איז

יעקב גארדין

דען דאָס ניט דער פונדאמענט, אויף וועלכען דאָס פאמיליען-לעבען
איז געבויט?

זשעני: אָ, ווי נאָבעל, ווי גרויסמוטיג!

באָבע: (שמיל) נו, האָסטו געדארפט פאָקען? ...

זשעני: (שמיל) האָב נאָך צייט. (הויך) גוטער, נאָבעלער
לעאָפּאָלד, נאָך קיינמאָל איז אַ מאַן אזוי געליעבט געווען, ווי דו.
גלויבסטו דאָס?

לעאָפּאָלד: יא, איך גלויב פון גאַנצען האַרצען.

זשעני: קען דען אזא לייעבע ניט גליקליך מאַכען?

לעאָפּאָלד: אָ, פאָלקאָמען, מען דאַרף גאָר ניט... קיין
זאָך מעהר!

זשעני: אָ, גאָט, ווי גליקליך איך בין! יא, לעאָפּאָלד,
איצט בין איך רוהיג. איצט האָב איך קיין מורא ניט דיר נאָך אַ
ניט זעהר וויכטיגע נייעס צו ענטדעקען... זעהסטו, ווען איך בין אונז
ערוואַרטעט אזוי העסליך געוואָרען, האָט עס מיך זעהר וועניג געקו-
מערט, דאָס די פופציג טויזענד אויף וועלכע דו האָסט גערעכענעט...

לעאָפּאָלד: (דערשראָקען) וואָס איז דען מיט'ן געלט?

זשעני: מיינ אַנקעל, באַנקיער לייענבלום, האָט דאָס געלט
נאָך לאַנג פאַר מיינ קראַנקהייט אויף דער בערזע פערלירען.

לעאָפּאָלד: און די באָבע: פערלירען דאָס
געלט?

זשעני: ווען איך בין געווען שעהן, האָט עס מיך זעהר
וועניג געקומערט, איך ווייס, דאָס מענער בעצאָהלען אַפט מעהר פון
פופציג טויזענד פאַר אַ שעהנער פרוי...

לעאָפּאָלד: דאָס געלט פערלירען!

זשעני: יא! אָבער איצט שפיעלט דאָס ביי מיר קיין ראָ-
ליע... דיינע נאָבעלע ווערטער האָבען מיך גאַנץ בערוהיגט... יא! יא!
דו האָסט רעכט... די לייעבע ניט אונז דאָס פאָלקאָמענע גליק און מעהר
דאַרפען מיר גאָרנישט, קיין זאָך מעהר... דאָס געלט קימערט מיך איצט
ניט אויף אזוי פיעל! אָ, באַבעניו, ווי גליקליך איך בין!

באָבע (ערנסט): גליקליך! וועה איז מיר, פון געלט האָב
איך גאָר ניט געוואוסט...

לעאָפּאָלד: פערלירען דאָס געלט! הם! אָבער ווי האָט

פארוואס מענער ליעבען

ער געוואגט מיט דיין געלט שפיעלען אויף דער בערזע? אזא נעמייד
נער מענש!
זשעני: איך האָב איהם ערלויבט, איך האָב געוואָלט פֿרובען
מיין גליק...
באָבע: (אויסער זיך) פאר וואָס האָסטו מיר ניט געזאָגט?
אפשר וואָלט איך דיר ניט געראַטען...
זשעני: (צו דער באַכע) איך דאַרף ניט קיין ראַטגעבער.
(צו איהם) איך האָב געמיינט מיר וועט גליקען צו פֿערדאָפלען מיין
קאָפיטאַל און דאָס וועט פאר אייך ביידע זיין אַ סורפֿרייז.
לעפּאַלד: דו האָסט קיין רעכט ניט געהאַט צו ריזיקירען
מיט דיין גאַנצען פֿערמעגען. בין איך דען ניט פֿעראַינטערעסירט אינ'ם
געלט גראַדע ווי דו?
זשעני: יא, איך האָב געמיינט, מיין געלט שפּיעלט ביי
דיר סאָי ווי סאָי קיין גרויסע ראָליע... דו ביסט אַ בעריהמטער אַד-
וואָקאַט מיט אַ גרויסער פֿראַקטיקע, פֿערדיענסט יעדען יאָהר צעהן,
פופּצען טויזענד דאָלאַר. נו, וועל איך געווינען — וועסטו געוויס
זיין צופֿרידען, ווען אָבער איך וועל פֿערשפּילען, וועט עס דיר זעהר
וועניג קימערען, ניט וואָהר?
לעפּאַלד: דו רעדסט דומהייטען! דו ביסט אַן אונער-
פֿאהרענעם מעדען און דיין אָנקעל האָט קיין רעכט ניט געהאַט צו
ריזיקירען מיט מיין געלט... עס איז אַ קרימינעלעס פֿערברעכען... עס
איז אַ שווינדעל! ער וועט מיר בעצאָהלען דאָס געלט, אדער ער וועט
איינגעשפּאַרט ווערען אין געפֿענגניס! (פאר זיך) געלט אויך ניט?
טיוועל, דאָנער וועטער!
זשעני: פֿערפּאָלגען מיין אָנקעל? ניין, דאָס ערלויב איך
ניט... פאר מינע פֿאַנטאַזיען דאַרף דער אָנקעל ניט פֿעראַנטוואָרטליך
זיין!
לעפּאַלד: אזוי מיינסטו... די געזעצען אָבער זאגען אַנ-
דערש!
זשעני: ניין! איך ערלויב ניט!
לעפּאַלד: דו ערלויבסט ניט, אַה, איהר ערלויבט ניט?
איהר זייט אַ זעלבסטמענדיגער מענש? מיט אייגענאַרטיגע פֿאַנטאַז-
יען? איהר דאַרפט קיין געלט ניט? איהר דאַרפט קיין ראַט ניט?

יעקב גארדין

זעהר גוט, האנדעלט ווי איהר פערשטעהט, און טהוט וואָס איהר ווילט. (טהוט אָן זיין הוט און געהט זיינע זאַען).

זשעני: (פערצווייפעלט) וואָס ווילסטו טהאָן, לעאָפּאָלד? אָ, פערלאָז מיך ניט, איך בין נאָך אזוי שוואַך, אזוי קראַנק.
לעאָפּאָלד: (מאַכט זיך פערטיג צו געהן) איך בין ניט קיין דאָקטאָר...

זשעני: בין איך דיר דען ניט געווען טיער? האָסטו דען מיר ניט געליעבט?

לעאָפּאָלד: יא, געוויס, אָבער איך זעה, מיר האָבען אייר-נער דעם צווייטען ניט פערשטאַנען. און גאָט זיי דאַנק, עס איז נאָך ניט שפעט. (וויל געהן).

זשעני: (רעדט ווי אַ געזונטע) יא, גאָט זיי דאַנק, עס איז נאָך ניט שפעט! ... איין מינוט, הערר לעאָפּאָלד שוויינהאַפּער, איך דאַרף אייך נאָך עפעס מיטטיילען... באַבעניו, קום אַהער (זאָגט עפעס דער באַבע אויפ'ן אויער).

באָבע: אזוי? אַי, דו... און איך האָב געמיינט... (שטיל) מען קען אָנהויבען פאַקען פון דיר...

זשעני: טס! הערר שוויינהאַפּער, איין מינוט... (וויינט) אַי, די פאַקען, די פאַקען! וואָס האָבען זיי פון אונזער ליעבע געמאַכט! (א.ב.)

באָבע: הייסט עס, איהר פּאָהרט אַוועק?

לעאָפּאָלד: יא, מאַדאַם.

באָבע: אָבער איך האָף, ניט אויף לאַנג.

לעאָפּאָלד: איך פּאָהר, אום קיינמאַל זיך ניט אומצוקעהר

רען...

באָבע: וועט עס אייך דען ניט פערדריסען? איהר האָט

דאָך זי טאַקע אזוי לייעב געהאַט?

לעאָפּאָלד: איהר זייט אַ קלונגע אידענע, איך מעג מיט אייך

רעדען גאַנץ אַפּען. זאָגט אַליון, עס איז אַ פּערגעניגען צו האָבען אַזאַ

פרוי? ... געוויס, איך האָב מיט איהר מיטלייד, אָבער... אָבער פאַר

וואָס זאָל איך מיין לעבען אָפּפּערען? ... נאַטירליך, ווען זי זאָל

האַבען די פּופציג טויווענד, נו, קען מען זיך טרייסטען אמוועניגסטען

מיט'ן געלט... אָבער ווען קיין געלט איז אויך ניטאָ? ווארום זאָל

איך אזוי אונפראקטיש, אזוי דום זיין? איך בין ניט קיין שוואַך־
 כער, כאַראַקטערלאָזער מענש, וועלכער אָפּערט זיך ווייל ער האָט
 קיין מוט ניט צו האַנדלען אזוי ווי ער פיהלמ... געוויס, עס טהוט
 מיר לייד, אָבער איך בין אן אויפריכטיגער מענש און איך זאָג די וואַר־
 הייט.

ב אָ ב ע : יא, די ווארהייט... איי, עס איז אַ ביטערע זאַך
 מיט דער ווארהייט.

ל ע א פ אָ ל ד : יא, די ווארהייט איז מאַנכעסמאָל זעהר ביי־
 טער. אָבער דאָס איז ניט אונזער שולד, דאָס איז די שולד פון דער
 ווארהייט.

ב אָ ב ע : יא, די ווארהייט איז נעבעך שולדיג... אָבער זעהט
 נאָר, אייך זאָל היינט אויך ניט ביטער ווערען פון דער ווארהייט...

ל ע א פ אָ ל ד : וואָס מיינט איהר?

ב אָ ב ע : און וואָס מיינט איהר?

ל ע אָ פ אָ ל ד : ניין, זאָגט אליין, נעהמען אזא פרוי! צוויי־
 שען אונז גערערט, זי איז דאָך איצט אן אבשייליכע, שרעקליכע
 מיאום־קייט.

ב אָ ב ע : מיין זשעני אן אבשייליכע? יונגערמאן, איהר
 האָט זיך ניט גוט צוגעקוקט.

ל ע אָ פ אָ ל ד : געוויס, זי איז אייער קינד, אָבער איז דען דאָס
 ניט וואהר? (זשעני קומט אַרײַן, אָבגעווישט די פלעקען פון פנים, דעם
 פאריק אין האַנט, געקליידעט ווי ביי דער ערשטער ערשיינונג, ער בעמערקט
 זי ניט).

ל ע אָ פ אָ ל ד : ווי? נעהמען א ווייב אָהן געלט, נאָר מיט
 נאַרישע פאַנטאַזיען און מיט אזא העסליכען געזיכט.

ז ש ע נ י : נו, איך מײַן, זעהר העסליך איז דאָס נאָך ניט...
 (בלויבט שטעהן ביי דער טהיר).

ל ע אָ פ אָ ל ד : (ערשטוינט) ווי? איך פערשמעה ניט! וואס
 זאָל דאָס בעדיימען?

ב אָ ב ע : (פאר זיך) זי האָט שוין איבערגעפאַקט; איצט וועט
 ער פאַקען...

ל ע אָ פ אָ ל ד : איך קען ניט פערשמעהן... וואָס הייסט עס?
 מיין גאָט, איך קען ניט בעגרייפען...

יעקב גארדין

זשעני: עס איז ניט אזוי שווער צו בעגרייפען... זעהט, דער פאריק קען אייך אלעס ערקלעהרען (מעסט אָן דעם פאָריק און שמויטס איהם פאָרט).

באָבע: זי האָט ניט געפאָקט... און איהר אָנקעל, דער באַנ־קיר, האָט ניט געמאָזעלט...

לעאָפּאָלד: א קאָמעדיע? א מאַסקאָראַד? פי!
זשעני: וואָרום פי? טהוט איהר דען דאָס ניט יעדען טאָג? איהר אַלס אַדוואָקאַט, מאַכט יעדען טאָג, מיט פאַלשער פאַרב, פון העסליך שעהן, — איך האָב געטהאָן פערקערט...

לעאָפּאָלד: א פאַרשטעלונג... (פריינדליך) זשעני, איהר האָט מיך געוואָלט מיסטיפיצירען, אָבנארען... און אויב דערפון זיינען פאַר אייך אַרויסגעקומען אונאַנגענעהמליכקייטען, איז דאָס אייער איי־גענע שולד.

זשעני: נו, געוויס, איך מאַך קיינעם ניט שולדיג...
לעאָפּאָלד: (ווערט פרעהליך) אָבער ווי פרעהט עס מיך, וואָס דאָס אַלעס איז געווען ניט מעהר ווי אַ שפּאַס... אָה, באַבעניו, ווי געפעלען אייך איהרע איינפאַלען? כאַ, כאַ, כאַ!

באָבע: איהר זאָגט בעסער, ווי געפעלען אייך איהרע איינ־פאַלען?

לעאָפּאָלד: אָבער עס איז געווען אַ שעהנער שפּאַס... כאַ, כאַ!

זשעני: האָט איהר אויך ניט מעהר ווי שפּאַס געמאַכט? האַ?

לעאָפּאָלד: איך? ע... די וואַרהייט געזאָגט, איך האָב עס גענומען ערנסט... ענטשולדיג מיר, טייערע, איך בין ניט קיין ענ־געל...

זשעני: ענגעל? מען דארף ניט זיין קיין ענגעל. עס וועט זיין גאנץ גענוג יעדער מענש זאָל אַ מענש זיין...

לעאָפּאָלד: יא, מענש איז ניט מעהר ווי מענש... כאַ, כאַ, אָבער דאָס איז געווען אַ שעהנער שפּאַס.

זשעני: ליעבער פריינד, איהר מיינט, עס איז געווען בלוז אַ שפּאַס? זאָג איך אייך, אז איך האָב געוואָלט אויפלעזען איינע פון די וויכטיגסטע פראגען פון מיין לעבען. איהר מיינט, מען האָט אייך

פארוואס מענער ליעבען

גענארט און מיסטיפיצירט, זאג איך אייך, אז איך האב אליין ניט גע-
וואלט גענארט און מיסטיפיצירט זיין פון דעם וועמען איך האב געהאט
די אבזיכט צו אפפערען מיין הארץ און מיין גאנץ לעבען! ... ווען מען
האט אונז פרויען ליעב, דארף פאר אונז וויכטיג זיין, ניט די ליעבע
פון די מענער, נאָר די אורזאכע פאר וואס זיי האָבען אונז ליעב...
די ליעבע, וועלכע איז געגרינדעט אויף מאַטעריעלע אינטערעסען אָדער
אויף אונריינע, כעסטיאלע געפיהלען, איז קיין ליעבע ניט... אויף אזא
ליעבע בויען דאָס גליק פונ'ם גאַנצען לעבען איז גראַדע ווי צו בויען
א גרויסען מויער אָהן א פונדאַמענט...

ב אָ ב ע : דאָס איז יאָ ווי דער עבר־טייטש זאָגט אין פרק:
די ליעבע וואָס הענגט אויף א זאָך, איז איהר סוף ניט מקוים צו ווע-
רען.

ל ע אָ פ אָ ל ד : איך מוז געשמעהן, אז איך האָב ניט געוואוסט,
דאָס איהר זייט אימשטאַנד אזוי טיעפזיניג צו דענקען.

ז ש ע נ י : דאָס איז דאָך דאָס אונגליק. מיר געפעלען אייך
איידער איהר קענט אונז. איהר שעצט אונז אָב איידער איהר פער-
שטעהט אונז... איהר ניט אייך ניט די מיה אונז לערנען צו קענען.
אייך אינטערעסירען וועניג אונזערע געדאַנקען און געפיהלען... האָט
איהר נאָר בערעכענט, אז די און די מעג זיין אייער ווייב, טהוט
איהר אונז א טובה און איהר נעהמט אונז...

ב אָ ב ע : נאר, און וויפיעל מאָל קריכען זיי דערפאר אליין
אריין ווי בלינדע פערד אין גרוב אריין.

ל ע אָ פ אָ ל ד : איך גיב צו, איך האָב פערדיענט, איהר זאָלט
מיך אויסשטראַפען... איצט אָבער, גענוג, גיט מיר אייער האַנט און
מיר וועלען ווידער גוטע פריינד ווערען.

ז ש ע נ י : איצט ווילט איהר פון אלעם מאַכען א שפּאַס ? דאָס
וועט אייך ניט געלינגען... הערר אדוואָקאַט, ניט דאָס האָב איך ער-
ווארטעט פון דעם מאן וועלכער האָט געדאַרפט זיין ניט נאָר מיין הערר
געמאַחל, נאָר אויך מיין אויסערוועהלטער, מיין געליעבטער.

ל ע אָ פ אָ ל ד : איך פערשמעה ניט, וואָס אייגענטליך האָט
איהר ערוואַרטעט פון מיר. מען דארף אונז מענער ניט אידעאליז-
זירען... פון מיר ווי פון יעדען מאן האָט איהר געקענט ערוואַרטען
נאָר דאָס, וואָס מען דארף פון א מאן ערוואַרטען.

יעקב גארדין

זשעני: ווען מען האָט אייך געשריעבען, אז איך בין גע-
פעהרליך קראַנק, האָב איך ערוואַרטעט, איהר וועט קומען מיט'ן ערש-
טען צוג, דערשראָקען, בעזאָרגט, פערצווייפעלט... איהר אָבער האָט
געשיקט אנשטאט זיך, אן אָפיציעלען בריעף מיט דער פראַגע: דאַרף
מען אייך דאָ האָבען צי ניין? ... ווען מען האָט אייך געשריבען דאָס
מיין קראַנקהייט איז געפעהרליך אנשטעקיג, האָב איך ערוואַרטעט,
איהר וועט געוויס קומען...

לעפאָלד: איך האָף, איהר ווילט ניט בעהויפטען, ווי
אלע אונוויסענדע מענשען, דאָס מ'דאַרף ניט זיין פאָרויכטיג מיט
אָנשטעקיגע קראַנקהייטען?

זשעני: ניין! דאָס וויל איך ניט בעהויפטען, אָבער איך
וויל בעהויפטען דאָס וואהרע ליעבע פּרעגט ניט, וואס מען טאָר און
וואָס מען טאָר ניט. וואהרע ליעבע שרעקט זיך ניט פאר געפאהר
און ווארט ניט אויף דער ערלויבניש פון א דאָקטאָר. אָבער אויסער
דעם, ווער דאַרף בעדיענען און אָבהיטען אנשטעקיגע קראַנקע? פּרעמד
דע, געדונגענע מענשען, וועלכע האָבען קיין ליעבע און קיין מיטגע-
פיהל צום קראַנקען, וועלכע האָבען מורא זיך אָנצושטעקען, וועלכע
זיינען געגען זייער ווילען און דורך זייער נויט, געצוואונגען צו בע-
האַנדלען אזעלכע קראַנקע? זיי, אדער אייגענע, ליעבענדע מענשען
זיינען פּערפליכטעט צו אָפּפּרען זייער לעבען פאר די, וועמעס לע-
בען זיי איז טהייער? איך מיין, ווען איהר זאָלט זיין קראַנק, וואָלט
אייך געוויס געקומען צו אייך... ווען אייער קראַנקהייט וואָלט גע-
ווען אָנשטעקיג, וואָלט איך גאָר אָהן צווייפעל, באלד געווען ביי אייך.
ווארום אין אזא פאל קען גוט ווארטען און בעדיענען, גאָר אַ מענש,
וואָס ליעבט און איז איבערגעבען... פּערשטעהט איהר דאָס?

לעפאָלד: אָ, סענטימענטאַליזם!

זשעני: אָ, איהר עגאָאיסטען! איך ווייס, איהר האָט
פיינט צו זיין סענטימענטאַל, ווען עס האַנדעלט זיך פון אן אנדערען...
ווען עס האַנדעלט זיך פון אייך אָבער, געפעלט אייך זעהר, מיר זאָלען
זיין סענטימענטאַל... גאָר דאָס מאַכט ניט... געגען אייך רעדט מעהר
פון אלעס, ווי איהר האָט געהאַנדעלט מיט'ן געלט... פּע! אזא מאַ-
טעריאַליזם מאַכט דעם מענשען אבשייליכער ווי די קראַנקהייט פאָקען.

פארוואס מענער ליעבען

ל ע א פ א ל ד : אזוי? נו, אמת, איך בין קיין אידעאליסט

ניט...

זשעני: לידער — ניט... איך וואלט איך פערגעבען, וואס איהר זייט אן ענאאיסט. אלע מענער זיינען ענאאיסטען... אן „ער“ מוז זיין אן ענאאיסט. וואס מעהר „ער“ אלץ מעהר ענאאיסט... אבער איך האב ערווארטעט, דאס איהר, אלס אנשטענדיגער ענאאיסט, וועט אפען זאגען: איך וויל ניט האבען קיין העסליכע פרוי... איהר אבער האט עס ניט געזאגט, זאלאנג איהר האט געמיינט, איך האב געלט... איך האב בעמערקט, מיט וואס פאר א געפיהל פון עקעל, איהר האט זיך אבגעקערט פון מיר, ווען איך האב אייך געוואלט אומארמען, און דאך צוליעב די פופציג טויזענד האט איהר געוואלט נעהר מען א פרוי, וועלכע איז אייך העסליך, אבשטויסענדיג, אונערטרעגליך... הערר אדוואקאט, איהר האט אייך געוואלט פערקויפען פאר געלט. א, הויכווירדיגער הערר, איהר זייט ערגער פון אונגליקליכע גאסען-פרויען, וועלכע פערקויפען זיך צו די אויסגעלאסענע מענער. זיי צווינגט די נויט און אייך — א פראקטישע רעכנונג! ווען איהר האט געמיינט, אז איך האב געלט, האט איהר געזאגט, אז מען דארף קיין זאך אויסער ליעבע, איהר האט הויך געשעצט די גייסטיגע טור גענרען פון דער פרוי, איהר איבערגעבענהייט און טרייהייט, איהר האט דאכט זיך גערעכענט אז טייערער פון אלעס איז אן אינטעללי גענטע מיטער, א געבילדעטע פרוי, א געשיקטע ווירטהין אין הויז, אבער קוים האב איך נאר אויסגערעדט, אז איך האב די פופציג טויזע זענד פערלוירען, האבען שוין די אלע טוגענרען, דאס גאנצע גייסטיגע רייכטום פערלוירען זייער ווערטה... איהר האט שוין געכאפט אייער הוט און איהר האט געאיילט צו פאָהרען... איהר האט קיין צייט ניט געהאט, הא?

ל ע א פ א ל ד : אבער...

זשעני: קיין „אבער“, הערר לעאפאלד... איך ווייס, איהר זייט א בעשעפטיגטער מענש, די קליענטען ערווארטען אייך... די צייט איז ביי אייך ווירקליך זעהר טייער און איך האב קוים רעכט, אייך לענגער דאָ צו פעהראלטען. און בעצאהלען אייך דערפאר מיט מיין געלט, האב איך קיין אבוזסט.

ל ע א פ א ל ד : (סארקאסטיש) א, דאנקע, איך בין שוין בעי-

יעקב גארדין

לוינט... איך האָב אייך געהענטער דערקענט און בין איבערצייגט, דאָס
אַ פרוי, מיט אזעלכע גרויסע פאָדערונגען וואָלט מיך קיינמאָל נישט
גליקליך געמאַכט.

זשעני: אויפריכטיגע, עהרליכע געפיהלען — דאָס הייסט
ביי אייך צו גרויסע פאָדערונגען? איהר ווילט אַ פרוי זאָל אייך אָב-
געבען איהר פערמעגען, אָפּפערען איהר לעבען, איהר זעעלע, איהר
האַרץ, איהר קערפער און זאָל קיינע פאָדערונגען האָבען? ווי גרויס-
מוטיג! פאר פופציג טויזענד וואָלט ער מיר ערלויבט זיין אייביגע
שקלאַפּין צו זיין... ענטשולדיגט, איהר האָט נישט געטראָפּען די ריכ-
טיגע אדרעסע... האָבע די עהרע צו ווינשען אייך (צייגט אויף דער
טהיר) א גליקליכע רייזע, אַדע-וואואַר! (ער נעהמט זיינע זאַכען און
געהט). באָבעניו, היינט האָבען (זי אומאַרמט די באָבע) מיר ביידע גוט
געשפּיעלט, מיר ביידע פערדיענען אַפּלאַדיסמענטען.

לעפּאַלד: (בוי דער טהיר) קאָמעדיע!
זשעני: זיי מיינען, עס איז אַ קאָמעדיע! אוי, זיי וויי-
סען נישט, ווי טראַגיש אונזערע ראַליען זיינען!... (ווינט).

(פ א ר ה א נ ג)

קאפיטאן דרייפוס

אַ דראַמאַטישע סצענע אין איין אַקט

פון יעקב גאַרדון

דיזער איין־אַקטער, וואָס איז געשפּיעלט געוואָרען פון יעקב אַדלער, איז געשריבען געוואָרען מיט אַ יאָהר 19-20 יאָהר צוריק. צו יענער צייט, ווי עס איז נאָך צום טייל דער פּאַל איצט, פּלעגן אין אידישען טהעאַטער אָפּט געשפּיעלט ווערען צייט־פּיעסען. על כל צרה שלא תבוא: אַ סענסאַציאָנעלער מאָרד, אַ גרויסער סטרויק, אַ גרויסע עקספּלאָזיאָן, אַ פּערפּלויצונג, אַ גזרה אויף אידען, פּלעגט וועגען דעם באַלד אַרויפשווימען אַ פּיעסע. דער גרעסטער מאָרדס אויף אַזעלכע טהעאַטער־שטיק איז געווען פּראָפּעסאָר מ. הורוויץ, וועל־כער פּלעגט זיי פּאַבריצירען מיט אונגלויבליכער שנעלקייט. פּערשטעהט זיך, אַז ער האָט אויך די מעשה־דרייפּוס ניט אויסגעלאָזען.

דאָס פּאַלגענדע ווערק איז, ווי ווייט ס'איז מיר בעקאַנט, גאַרדון'ס איינ־ציגער צינז צום דערמאָנטען אידישען טהעאַטער־מנהג און צו דער בעריהמטער „אַפּער“. עס איז צום בעוואונדערען, וואָס כאַטש גאַרדון איז נאָך דעמאָלט געווען אין זיינע לעהר־יאָהרען אַלס אידישער דראַמאַטורג און אידישער שרייבער בכלל, איז דאָך דיזער איין־אַקטער געשריבען עכט דראַמאַטיש, קרעפֿטיג און אין אַ סטיל וואָס האָט פּאַרב און שוואַנג. — י. ע.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינשקטער איז בעאבזיכטיגט בלויז פאר דעם לעזער-פובליקום.
צו אויפמיהרען, איבערזעצען אדער אדאפטירען עס אהן די ערלויבנים פון
יעקב גארדין'ס יורשים, איז פערבאטען.

פערזאנען:

אלפרעד דרייפוס.
לוסיא, זיין פרוי.
זיער קינד.
קאלאנעל הענרי.
מיליטערישער אויבער-ריכטער.
אפיציער נומער 1.
געפענגניס-וועכטער.
גענעראלען, אפיציערען, סאלדאטען, סאלק.

(ערשטעס בילד.)

אָווערטירע — דאָס רוישען פון ים.

(אן ענגעס, דונקעלעס צימער אין געפענגניש אויפ'ן טיוועל'ס אינד-זעל. האלב אין די קוליסען א בעטעל, לעבען בעטעל א טישעל. דרוי-פוס, וועלכער איז אויף א לאנגער קויט צוגעשמידט צום וואנט, געהט עט-ליכע מאל איבער'ן צימער און זעצט זיך אויפ'ן בעטעל. ער שוויגט. עס הערט זיך ווי דער ווינט יאמערט און דער ים רוישט. פויזע. פלוצלונג שאלט ווייט א הארן און עס שלאגט א פויק. דרייפוס כאפט זיך אויף אויפגערעגט און גיט א געשריו: „די צווייטע וואך“, און הערט זיך איין ביז עס ווערט שטיל.)

ד ר י פ ו ס : שוין, געענדיגט! מיט אונגעדולד ערווארט איך יעדע נאכט דעם אויגענבליק, ווען די צווייטע וואך קומט. דאָס אייביגע און מאַנאָטאָנע רוישען פון ים זעגט מיר די נערווען ווי מיט א טעמפער זעג... יעדעס מאל ווען דאָס וואסער שלאגט זיך אָב אַן ברעג, גיט עס א קלאפ ווי מיט א האַמער איבער מיין קראַנק האַרץ... פלוצלונג, אין דער שטילער פינסטערניס פון דער שרעקליכער נאכט שאַלען אויף טענער, וועלכע גיבען מיר צו וויסען, אז דאָ, ארום מיר רוישט ניט נאָר די שטומע נאַטור — טענער קאַלטע און ניט פיה-לענדע, — וועלכע דערמאָנען מיר, אז דאָ, אויפ'ן טיוועל'ס אינוועל

געפינען זיך אויך לעבעדיגע בעשעפעניסען... איך הער טריט פון פיער
 לע מענשען, וועלכע מארשירען צוזאמען, און איך פערנעם אויף אן
 אויגענבליק מיין איינזאמקייט און שרעקליכען עלענדר... ווידער שטיל
 אויפ'ן שווארצען אינוועל און איך בין ווידער אליין. ווען איך בין גע-
 ווען ארומגערינגעלט פון טויזענדער לעבעדיגע פריינדליכע און זאך-
 גאר פיינדליכע מענשען, האָב איך גאָר ניט געדענקט, וואָס פאַר אַ
 גליק עס איז צו זיין אין זייער מיטע. ווען איך האָב גערעדט צו
 אלעמען און אלע האָבען גערעדט צו מיר, האָב איך גאָר ניט פער-
 שטאנען, וואָס פאַר אַ גרויס גליק, וואס פאַר אַ גרויסע פרייד עס
 איז צו הערען דעם מענשענ'ס שפראך, צו הערען זיין שטימע. דאָ,
 אין מיין פינסטערען קבר בין איך ארומגערינגעלט פון שטומע און
 שפראַכלאָזע חיות. מע רעדט צו מיר ניט און מע ענטפערט מיר ניט! ...
 אלע אונרעכטען וואָלט איך זיי פערגעבען, אלע גרויזאמקייטען וואָלט
 איך פערגעסען, ווען זיי זאָלען מיר נאָר געבען אַ געמיינעם, ווילדען
 און אבשייליכען פערברעכער, ער זאָל דאָ זיצען מיט מיר און איך זאָל
 קענען רעדען צו איהם און הערען זיין שטימע... (ער לויפט צום וואַנט
 און קלאַפט) ניין! איך וויל ניט בלייבען אליין! מיין איינזאמ-
 קייט שרעקט מיר! איך וויל זעהן דאָס געזיכט פון מיין פייניגער...
 איך וויל אים וועניגסטען הערען דעם אָטעם פון מיין טיראן! ... קום
 אהער! קום צו מיר! (דער וועכטער ערשיינט מיט אַ לאַמטערנע.)
 ו ו ע כ ט ע ר (מאַכט אַ מינע, ווי ער פרעגט איהם וואָס ער וויל.)
 ד ר י י פ ו ס : דו פרענסט מיר, וואס איך וויל? גאָר ניט. איך
 זויל דיך זעהן. איך וויל הערען דייע טריט, איך וויל הערען דעם
 קלאַנג פון דייע שליסלען, איך וויל זעהן דייעזע, בלאַסע שטראַהלען
 פון דיין לאַמטערנע... איך האָב מורא זיין דאָ אליין מיט מייע גע-
 דאַנקען פון פערצווייפלונג. (דער וועכטער ווייזט מיט'ן האַנט אויפ'ן
 בעטעל.)

ד ר י י פ ו ס : שלאָפען? איך קען ניט. דער שלאָף לויפט
 פון מייע אויגען אזוי ווי דאָס מיטלייד איז ווייט פון אייערע הער-
 צער... מייע קרעפטען פערלאָזען מיר... קערקער-מייסטער! הענקער!
 מענש! ברודער! איך בין קראַנק! איך בין קראַנק! (וויינט און
 פערדעקט זיין געזיכט.)

ו ו ע כ ט ע ר : (שרייסעלט איהם שטאַרק פאר'ן קאלנער פון כאַ-
 לאַט, ווייזט ביז אויפ'ן בעטעל און סטראַשעט מיט'ן פויסט. אב.)

ד ר י פ ו ס : ווידער פינסטער און שטיל, און דאָרט ווייט, אין דעם שענהעם פאָריו קאָכט איצט און שטורעמט, אלע גאָסען זיינען פּערגאָסען מיט עלעקטרישען פייער, מענשליכע שטימען קליינ-גען און שאַלען, אין די אָפּערען-זאָלען רוישט מוזיק, די פּערשידענע קאָפּערהייזער זיינען פול מיט פּרעהליכע בעזוכער... וואָס פאַר אַ שרעקליכער קאָנטראַסט! מיינ טייערע, ליעבע פרוי שלאָפּט דאָרט איצט געוויס מיט אַ שווערען, אומרוהיגען שלאָפּ. דער שענהער, לויט טיגער פאָריו איז פאַר איהר דער פינסטערער אינזעל פונ'ם טייוועל. מיינע זיפצען און קרעכצען ווערען ניט צושלאָנגען דאָ אָן דיזע שוואַר-צע ווענט — ניין! איבער'ן אָקעאָן טראָגען זיי זיך צו איהר... זי הערט און זי פיהלט און זי ליירט. לויט, איין בליק אויף דיר און דאָן שטאַרבען. (פּלוצלונג פּערווירט) איך געה פון זינען אראָפּ. איך וועל מיינ קאָפּ אָן וואַנט צושמעטערען, איך וועל זיך אליין מיט מיינ אייזערנער קייט דערווערגען! איך ווייס, מיינע טיראַנען ערוואַרטען עס, זיי פּערלאַנגען עס... דער טויט קען מיך בעפרייען פון אלע שמער-צען אין לעבען... און איך דאַרף, מוז נאָך לעבען. איך דאַרף לעבען אום צו רעמען מיינ נאָמען און די עהרע פון מיינע קינדער. איך מוז לעבען, אום אָבצורייניגען דעם שענדליכען פּלעק פון מיינע אומ-שולדיג-ליידערנדע ברייער, די אידען... ניט נאָך די אידען! אַ שענד-ליכער פּלעק ליעגט אויף דער גאַנצער ציוויליזאַציע, אויף דער גאַנ-צער מענשהייט, און איך מוז לעבען ביז דער פּלעק וועט ריינגעוואָ-שען ווערען... ניט איך אליין, ניט אַלפּרעד דרייפּוס אליין שמאַכ-טעט דאָ אין געפּענגנים, אויפ'ן טייוועל'ס אינזעל. מיט מיר צו-זאַמען שמאַכטעט דאָ אלעס וואָס קען גערופּען ווערען מיט'ן נאָמען מענש און מיט'ן נאָמען הומאַניטעט!... (דער ים רוישט.) אַנדערע גליקליכע שלאָפּען איצט און צו מיר קומט ניט דער שלאָפּ... פריעהר פּלעגט דאָס רוישען פון ים מיך איינוועגען, פּערהיפּנאָטזירען, און איצט, פּערקעהרט, רייצט דאָס מיך אויף און מאַכט מיך אונגעדולדיג, אונרוהיג... איך דעק זיך איבער איבער'ן קאָפּ, איך פּערשטאַפּ מיר נע אויערען, און איך וויל ניט הערען דאָס גערויש, איך וויל אַנטלוי-פען פון דעם, און עס רוישט, עס רוישט אונגענדליך... דער אָקעאָן רוישט לעבען מיר, אַרום מיר, אין מיר, אייביג איינס און דאָס זעל-בע... ניט דער אָקעאָן רוישט דאָס, דאָס שרייען צום הימעל די טרעהרען פון אונגליקליכע! ניט דער ווינט יאָמערט עס, דאָס טראָג-

יעקב גארדין

נען זיך איבער דער וועלט די זיפצען און קרעכצען פון מענשען!
(דער ים רוישט) מיט וואס קען מען פערטויבען דיזען אייביגען גע-
רויש און יאָמער ? (שרויט) הערט אויף! הערט אויף! הערט אויף!
וועכט ער : (קומט אריין און ווייזט ביין, ער זאל זיך גלייך
לויגען שלאָפען.)

דריי פוס : ביזט געקומען ? רעד צו מיר! זאָג מיר איין
וואָרט. שימף מיך, דערצעהל פון מיין ערנידערונג און שאַנדע! בע-
ליידיג מיך און מיינע ברידער, די אידען! שריי... זוווא לע ארמע דע
פראַנס! נאָר רעד! זאָג מיר איין וואָרט!
וועכט ער : (נעהמט אַרויס אַ רעוואָלווער און סטראַשעט מיט
איהם.)

דריי פוס : איך ווייס, איהר זוכט די קלענסטע געלעגענ-
הייט מיך צו ערמאָרדען. ניט דו, בלינדער שקלאַף, די וואָס שטעהען
איבער דיר, ווילען פון מיר בעפרייט ווערען. דער געפאַנגענער האַלט
זיי אין געפענגניס... כאַ, כאַ! איך בין אויפ'ן טייוועל'ס אינזעל אין
קייטען געשמיערט און האַלט דאָרט, אין פאַרזי מיינע גרויסע, מעכ-
טיגע פיינד אין געפענגניס. ניין! איך וועל זיי ניט בעפרייען!...
מיין גוטער פריינד, איך וויל לעבען, איך וועל רוהיג זיין און רוהיג דול-
דען. דו האָסט דאָ צו בעפעהלען, און איך דאַרף געהאַרכזאַם זיין.
(לעגט זיך אויפ'ן בעשעל. וועכטער אָב.)

דריי פוס : (זעצט זיך אויפ'ן בעשעל) דער שלאָף ברענגט
מיר קיין בערוהיגונג ניט. ביזע חלומות שרעקען מיך... יעדען אבענד
זעה איך די בילדער פון מיין פערנאנגענעם לעבען... קוים שליסען
זיך מיינע אויגען צו, זעה איך זיך אַלס גליקליכער פאמיליען-מאַן און
פאָטער. דאָן מיין אונערוואַרטעטע פּערהאַפּטונג, די טרערען פון מיין
ליעבענדער פרוי... מיינע גרויזאמע, אונגערעכטע ריכטער... מיין דע-
גראַדאַציען אויפ'ן גרויסען, אָפענעם פלאַץ... סאָלדאַטען אַרום מיר...
פאָלק, ניינעריגע צושויער... מע רייסט פון מיר מיינע עפאָלעטען,
מע ברעכט איבער מיין שווערד... אומגליק! שאַנדע! שמאָך! (ער
פּערדעקט זיין געזיכט, דער ים רוישט). איין מאָל נאָר איז צו מיר גע-
קומען אַ זיסער, גוטער טרוים... איך האָב געפיהלט, ווי אין מיין ברוסט
וואַקסט אַ גרויסע, אונגעווערע קראַפט און מיין שטימע ווערט מר-
טיג און שטאַרק. אַך, ווי נאָר איך האָב מיט אַ וואונדערליכער שטי-

מע אויסגערופען: „וועלט, פערנעהם: איך בין אונשולדיג!“ זיינען אומגעפאלען די ווענט פון מיין געפענגניס, די קייטען האָבען זיך צור שפּאַמען אין שטויב און אַש... איבער'ן ים און אָקעאן האָט מיין שטיי-מע געקלונגען, די גאַנצע מענשען-וועלט האָט אָנגעהויבען ציטערען... און פון דער ערד ביז צו די הימלען האָט געדונערט דער אויסגעשריי: „מענשען, ערוואַכט פון אייער שענדליכען שלאָף! ערוואַכט און בע-פרייט די אונשולדיגע!“ און אַלע אונגליקליכע ביי וועמען די פריי-הייט איז גערויבט, אַלע וואָס שמאַכטען אין די פינסטערע געפענג-ניסע, אַלע וואָס ליידען אין די שאַכטען פון סיביר, אַלע וואָס קרעכ-צען אין די קייטען פון אונרעכט, אַלע זיינען אויפגעמונטערט גע-וואָרען פון האָפּנונג און פרייד... „מענשען ערוואַכט פון אייער שענד-ליכען שלאָף!“ אָ, עס איז געווען אַ זיסער, טרויסטפולער חלום. (עס דערהערען זיך טרויט. דער וועכטער שליסט אָפּ די טהיר) ער געהט ווידער אַהער מיט'ן רעוואָלווער... איך ווייס, ער האָט געפרעגט און מען האָט איהם ערלויבט מיך צו טויטען אין דער שטיל... זיי געהען מיך ערמאָר-דען... איך ערוואַרט עס יעדע נאַכט... (וועכטער אַרײַן) איך וויל קעמפ-פען פאַר מיין אונגליקליך לעבען! (שפּרינגט אויף אַ פּערווירטער) מאָרד! מאָרד! (דער וועכטער שמעלט די לאַמטערנע אויפ'ן טיש און דערלאַנגט איהם אַ טעלעגראַמע). וואָס? אַ טעלעגראַמע? מיר? (ער נעהמט זי מיט ציטערענדע הענט). אונטערגעשריבען לוסיאַ? דאָס איז ניט קיין חלום? איז דאָס אין דער וויקליכקייט? ... וועה איז מיר! אַ קאַלטער שווייס בעדעקט מיין געזיכט... די פיס האַקען זיך מיר אונ-טער... (ער שפאַרט זיך אָן און לעזט:) מיין טייערער אַלפרעד, קאָר-לאַניאל הענרי האָט געמוזט זיין געשטענדנים אַבלעגען, דאָס ער האָט געפעלשט פאַפירען אין דיין נאַמען. ער איז געווען פּערהאַפטעט און אין געפענגניס האָט ער מיט אַ ראַזיר-מעסער זיך דאָס לעבען גע-נומען... ליעבער, שטאַרק זיך, ס'איז דאָ אַ האָפּנונג אויף אַ רעוויזיאָן... אייביג דיינע — לוסיאַ. (ער בלויבט איבערראַשט. דער וועכטער ווייזט איהם, ער זאָל זיך לעגען שלאָפען). יאָ, יאָ, דו מעגסט איצט אוועקגעהן פּוּט דיין אַרײַמער לאַמטערנע, און מיין פינסטערער קעמעריל בלויבט איצט פּוּל מיט ליכט. שטראַלען פון גוטע האָפּנונגען בעלויכטען מיין געפענגניס. די שטונדע פון רעוואַנוש קומט, עס קלינגט דער גלאַק פון בעפרייאַונג. (דער וועכטער שטויסט איהם צום בעטעל, ער לעגט זיך) אַי, מיין לוסיאַ! מיין לוסיאַ! (ער וויינט. וועכטער אָב).

יעקב גארדין

וואָס טהוט זיך איצט אין פאָרין? וואָס פיהלט איצט מיין טרייע, געליעבטע פרוי? ניין, ניין, איך וויל ניט דענקען, איך וויל ניט פיהלען. איך וועל בלייבען שטיל און וואַרטען מיט געדולד... עס וועט קומען! רויש, רויש, גרויסער אָקעאַן! פּערוויג מיינע געדאַנ- קען, פּערטויב מיינע געפיהלען... איך וועל וואַרטען און האַפען... איך וועל האַפען און וואַרטען!... לוסיא!... מיין לוסיא!... (ער ווערט שטיל. דער ים רוישט אַלץ שטילער און שטילער).

(עס לאָזט זיך אַראָפּ אַ „דראַפּ“, וועלכע שטעלט פאַר אַ גאַס אין באַרין. דער אַרקעסטער שפּיעלט עטליכע טאַקטען פון דער מאַר- סעליעזע, נאַכדעם הערט זיך גלעקלעך קלינגען. פּערשיעדענע פּרעהליכע געשרייען און אַ באַהר פון „קאַרמען“. אין דער צייט נעהמט דער געפאַנגענער הינמער'ן צודעק פון זיך אַראָפּ זיין אַרעסטאַנטען מאַנטעל. ווי דער באַר ווערט אַנשוויגען דערהערט זיך לוסיא'ס פּרעהליכע שטימע)

לוסיא: (הינטער די קוליסען) אַלפּרעד! אַלפּרעד! קום נאָר אַהער! וואָס טהוּסטו דאָרט? (ער שמעט אויף פון בעטעל און פולער אונזפאַרם פון אַ קאַפּיטאַן און געהט. דער „דראַפּ“ געהט אויף און די ביהנע שטעלט פאַר אַ רייכען זאַל, פּערגאַסען מיט ליכט. לוסיא, זעהר רייך געקליידעט, פיהרט אַנקעגען אַ מיידעלע פון אַ 4-5 יאָהר) זעה נאָר, אַלפּרעד, אונזער לאַ פּאַלפּע! אונזער ענגעל!
קינד: פאַפּאַ, זעה מיין ניי קלייד! (אַלפּרעד בעטראַכט דאָס קינד, איז ענטיקט).

לוסיא: ערשט געקומען פון דער מאַדיסין. דו זאַלסט זעהן, וואָס פאַר אַ קלייד איך האָב מיר בעשטעלט — קאָם איל פאַ! אָבער זעה נאָר, ווי עס פאַסט איהר? שעהן? יא? דריי פּוּס: דאַרפסט נאָך פּרעגען? אַ, דו מיין שעהנעם פּופּען! (קושט דאָס קינד) מיר וועלען היינט פאַהרען שפּאַציערען, יא. טראַלאַ לאַ לאַ (נעהמט דאָס קינד, זינגט און וואַלסירט).

לוסיא: פאַרוזיכטיג... איהר הענטעל... דריי פּוּס: פאַרוזיכטיג מיט איהר הענטעל, אָבער מיט דיין הענטעל דאַרף מען דאָך ניט פאַרוזיכטיג זיין. (דריקט איהר די האַנט, זי גיט אַ געשריי, ער נעהמט זי אַרום, זינגט און וואַלסירט מיט איהר).

קאפיטאן דרייפוס

ל ו ס י א : קום נאָר אהער, דו מיין בראַווער אָפיציער, זען
דיך. (ביידע זעצען זיך, דאָס קינד אויף זיינע קניע). דערזעהל מיר
נאָר, וואָס איז מיט דיר היינט? ביזט אויפגעלעגט און לוסטיג נאָר
ניט ווי געוועהנליך. עס מוז עפעס זיין, מיך וועסטו ניט נארען.
ד ר י פ ו ס : מיין קלוגע לוסיא זעהט און פערשטעהט אַלץ.
דו האָסט רעכט, איך בין היינט גוט אויפגעלייגט. דו וויסט דאָך,
איך האָב אין שטאב פיעל קריינקונג, איך פיהל דאָס איך האָב דאָרט
צווישען די אַלע שטאַב־אָפיציערען קיינע פריינד און קיינע קאַמעראַדען
איך לאָז אויף זיך אַרויף אַ בראַוואַדאָ, האַלט זיך מיט יעדען צו פריי,
מאָך זיך לוסטיג, אָבער אין דער ווירקליכקייט פיהל איך מיך דאָרט
ווי אַ שאָף צווישען וועלף. זיי פערניגען מיר ניט מיינע גוטע פע-
היגקייטען, זיי זיינען מיר מקנא דאָס, וואָס איך בין רייך, מיין קאַ-
ריערע שטעהט יעדען פון זיי ווי אַ ביין אין האַלז, אָפט הער איך
הינטער מיין רוקען גיפטיגע בעמערקונגען: „דער פרעכער איד! דער
אונפערשעהמטער סעמיט!“ שטעל זיך פאָר, היינט זיינען צו מיר
אַלע געווען פריינדליך און גוט. זאָגאר מיין ערגסטער פיינד, קאַפּי-
טאַן הענרי, האָט מיך געבעטען העלפען איהם אַ שווערע מאַטעמאַ-
טישע אויפגאַבע צו לעזען... זיי זיינען דאָך אַלע גראַבע יונגען און
האַבען פערשטאַפּטע קעפּ. כע, כע! אַז מען דאַרף מאַרד, קומט מען
צום אידען... מיט איין וואָרט, לוסיא, איך בין אויפגעלעגט, און געה
באַלד און נעהם מיר אַ גוטע האַוואַנע סיגאַרע... אַן עכטע רעגאַליע...
(מען קלינגט) אַהא! געוויס געסט! צו דיר דאַמען מיט אַ ווייט...
כע, כע! לוסיא, איך וועל דיינע געסט עמפּפאַנגען מיט אַ מאַרש
(זעצט זיך שטיפּענדיג ביי דער פּיאַנאָ און נעהמט עשליכע אַקאָרדען. עס
עפענט זיך די טהיר און עס קומען אַרײַן אָפיציער נומער 1 און עשליכע
זשאַנדאַרען).

אָ פ י צ י ע ר : קאפיטאן אַלפרעד דרייפוס! אין נאָמען פון
אונזערע געזעצען און מיט'ן בעפעהל פונ'ם הערר קריענס-מיניסטער
זייט איהר אַרעמירט. (לעגט אויף איהם אַרויף זיין האַנט).

ד ר י פ ו ס : איך? ווי קען עס זיין? פאַר וואָס?
ל ו ס י א : אַלפרעד! וואָס בעדייט עס? ... וואָס איז געשעהן?
אָ פ י צ י ע ר : דרייפוס, איהר ווערט בעשולדיגט, דאָס איהר
האַט אייער פאַטערלאַנד פערראַטעהן, איהר האָט וויכטיגע שטאַבס-
געהיימניסע צו פרעמדע רעגירונגען פערקויפּט...

יעקב גארדין

לוסיא: מיין גאָט!

דרייפּוס: עס איז אַ געמיינער ליגען!

אַפיציער: אייך דראָהט אַ שרעקליכע שטראַף... און איהר געווינט אייער קאַפּ צוריק, אויב איהר וועט איבערצייגען, אז עס איז ווירקליך אַ ליגען. קומט!

לוסיא: אַן אונערוואַרטעט, אַ שרעקליך אומגליק. וועה! וועה איז צו מיר!

קינד: פאַפּא, וואָס ווילען זיי טהאָן? (די מוטער נעמט אַרום דאָס קינד און וויינט).

דרייפּוס: זיי רוהיג, לוסיא, עס איז געוויס אַ מיספּער-שטענדניס. איך וועל באַלד בעפרייט ווערען. דו וועסט זעהן... לעב וואָהל, מאַשער אַמיי. (קושט דאָס קינד) לעב וואָהל, לוסיא! (אומאַרמט זי) וויין ניט, טהייערע, איך בעט דיך, וויין ניט, עס איז אַ קלייניג-קייט... אַלעס וועט זיך באַלד אויפּקלערען...

לוסיא: ניין, ניין. איך פיהל, אַ גרויס אומגליק דראָהט אונז אַלעמען, אַלפרעד! אַלפרעד! (וויינט).

קינד: פאַפּא! פאַפּא! (זיי פיהרען איהם אַוועק).

(דער „דראָפּ“ פאַלט צוריק, עס איז וויעדער אַ געפענגניס. דרוי-פּוס אין זיין אונזפאַרם זיצט אויף אַ בעמעל).

דרייפּוס: פאַלשע ריכטער, פאַלשע עדות, פאַלשע פאַפירען, אַלע געמיינהייטען אַבגעטהאָן, יעדעס אונזריין מיטעל אַנגעווענדעט אום צו בעשולדיגען אַן אונבעוואוסטע אידישען קאַפיטאַן... וואו איז דער זין דערפון? וועלכע ציעלען זיינען אין דיעזען פערברעכען פערבאָר-גען, ווי קען איך עס בעגרייפען? ווי זאָל איך דאָס פערשטעהן? איינס ווייס איך נאָר און פערשטעה: איך בין פּעראורטיילט! פּעראורטיילט!

(אַפיציער נומער 1)

אַפיציער: דרייפּוס, איך בין צו אייך געקומען פון איינעם פון אונזערע הויכע בעאַמטע מיט אַ פאַרשלאַג, וואָס וועט אייך געוויס דערפּרעהען. הערט, איהר פערשטעהט דאָך, דאָס פאַר אייך איז אַלעס אין דער וועלט פּערלאָרען. פריהער האָט איהר אייך געקענט נאַרען מיט פאַלשע האָפּנונגען, אָבער יעצט, אז איהר זייט שוין פּעראורטיילט אייער לעבען-לאַנג צו שמאַכטען אויפ'ן טייוועלס אינזעל, איז ניט בער

סער פאר אייך, איהר זאָלט שטארבען דאָ, איידער מען זאָל אייך דע-
גראַדירען, מען זאָל אייך שענדען אלס אָפיציער און מענש? שטארבט
באַלד — און איהר שטארבט נאָך אלס קאפיטאן דרייפוס. אונזערע
הויכע בעאַמטע האָבען מיטלייד מיט אייך און ערלויבען אייך דאָ צו
שטארבען... היער איז דאָס מיטעל. (ער גיט איהם אַ ראַזיר-מעסער).

ד ר י פ ו ס : איך דאַנק פאַר דער פריינדשאַפט און ענטזאג
זיך פון דיעזען נאָבעלען פאַרשלאַג.

אָ פ י צ י ע ר : אלס איד בלייבט איהר דאָך אַ פייגלינג און אַ
שוואַכלינג. איז דען דער טויט ניט בעסער איידער פאַר די אויגען פון
טויזענדע מענשען דעגראַדירט צו ווערען? איז דען דער טויט ניט
לייכטער איידער אייביגע געפענגשאַפט אויפ'ן טייוועל'ס אינזעל?
גענוג איז די עהרע פון דער אַרמעע בעפלעקט געוואָרען דורך אייער
פראַצעס, וועט אייער דעגראַדאָציאָן די שאַנדע נאָך גרעסער מאַכען.

ד ר י פ ו ס : אַ איד בין איך, אָבער אַ פייגלינג און אַ נאַר איז
דער, וואָס מאַכט מיר דיעזען פאַרשלאַג! ערגער פון צעהן טויטען איז
מיר געווען איבערצולעבען דיעזען שענדליכען פראַצעס, און איך לעב
דאָך! ערגער פון צעהן טויטען איז מיר דער געדאַנק, דאָס אַ הענ-
קער וועט מיך באַלד שענדען אויף אַ אָפענעם פלאַץ, ערגער פון הונד-
דערט טויטען איז מיר צו שיידען זיך פון מיין געלייכטער פרוי און
קינד. איך ווייס אויפ'ן טייוועל'ס אינזעל, וועל איך יעדען אויגענ-
בליק געמאַטערט ווערען, איך וועל ליידען מאַננעל און הונגער, ערני-
דערונג און בעללידיגונגען. אַ פייגלינג אויף מיין אָרט וואָלט געוויס
בעסער געוואָלט שטארבען — איך בין אַן אָפיציער פון דער פראַנץ
צוויזשער אַרמעע און בעשליס מיך צו ליידען און לעבען. איך וויל
לעבען, ווייל איך בין אונשולדיג און האָף, אַז מיין אונשולד וועט בע-
ווזען ווערען... ניט איך, די וועלכע האָבען מיך שולדיג געפונען, די
האַבען די עהרע פון דער אַרמעע געשענדעט! און ריין וועט ווערען
די עהרע פון דער אַרמעע נאָך דאָן, ווען מיין אונשולד וועט וויעדער
אַנערקענט ווערען. צוליב מיין עהרע און די עהרע פון דער אַרמעע,
דאַרף איך לעבען און ליידען! נעהמט דאָס, — נעהמט, עס וועט נאָך
צוניץ קומען פאַר איינעם פון אייך. (גיט איהם צוריק דאָס ראַזיר-מעסער).

אָ פ י צ י ע ר : ווי נידריג דער איד זאָל ניט פאַלען — ער
בלייבט אימער פּרעך און אונפערשעהמט. פוי, צום טייוועל! (א.ב.)

ד ר י י פ ו ס : די שווערסטע לאסט אין דער וועלט איז יעצט פאר מיר דאָס לעבען. און דאָך וועל איך דיעזע שווערע לאסט טראָגן גען זאָ לאנג איך וועל האָבען קרעפטען צו האָפען און צו וואַרטען. שטארבען דארפֿען די שולדיגע ; ווער אָבער עס איז אונשולדיג, ווי שווער עס זאָל איהם ניט זיין, דארף ער לעבען און קעמפֿען! ... (אָר קעסטער שפּיעלט אַ וואַיענעם מאַרש) אי ! די רעגומענטען מאַרשירען שוין אויפ'ן פּלאַץ, באלד וועט מען קומען מיך רופֿען... וועט מיין לוסיאַ ניט קומען פון מיר אַבשיעד נעהמען און זעהן מיך צום לעצטען מאָל ? צום לעצטען מאָל ! וואָס פאַר אַ שרעקליך וואָרט דאָס איז !

(אַ גערוישיש. אַ סאָלדאַט פּיהרט אַרײַן לוסיאַן. זי איז אין

שוואַרצען געקליידעט).

ס אָ ל ד אַ ט : אַהער, מאַדאַם, דאָ איז עס. (אַב).

(ביידע קוקען זיך לאַנג אָן. דאָן פּאַלט זי אין זײַנע אַרעמס.

ביידע וויינען).

ד ר י י פ ו ס : לאָמיר שווייגען, לוסיאַ, וואָרום עס איז ניטאָ קיין ווערטער אויסצודריקען אונזער אונגליק.

ל ו ס י א : אַ, אַלפֿרעד, ווער האָט עס געקענט ערוואַרטען אזאַ ביטערע, אזאַ שענדליכע ענדע ?

אַ ל פ ר ע ד : לוסיאַ, אויב דאָס, וואָס מענשען רופֿען אָן מיט'ן נאָמען גערעכטיגקייט עקזיסטירט ווירקליך אויף דער וועלט, איז דאָס נאָך ניט די ענדע... אין אַ יאָהר אַרום, אין צעהן יאָהר אַרום, נאָך מיין טויט, אַלעס איינס — די וואַרהייט וועט מוזען ערקלערט ווערען.

ל ו ס י א : אָבער אונזער גליק האָט זיך שוין אין יעדענפאַל גע־ענדיגט... אַלפֿרעד, קען עס זיין, אז מיר זעהען זיך צום לעצטען מאָל... מע וועט דיך אוועקנעהמען ווייט אויף אַ וויסטען אינזעל, און מיר וועל לען איינער פאַר'ן אַנדערען זיין ווי אָפּגעשטאַרבֿענע... קיינמאָל וועל איך ניט קענען קומען צו דיר, קיינמאָל דיך ניט זעהן, קיינמאָל מיט דיר ניט רעדען. דער גרויסער אָקעאַן וועט דיך פון מיר אָפּטיילען.

אַ ל פ ר ע ד : מיך שרעקט ניט די גרויסע ווייטקייט, וואָס וועט זיין צווישען מיר און דיר, מיך שרעקט ניט מיין ערנידערונג און מאַר טער, מיך שרעקט ניט דאָס געפֿענגניס מיט די קייטען — מיך שרעקט נאָר איין זאַך, לוסיאַ, מיך שרעקט נאָר, פּיליכט גלויבסטו אויך ניט, דאָס איך בין אונשולדיג... ווען דו, מיין איינציגער פּריינד, מיין איינ־

ציגער פערטיידיגער און בעשיצער, ווען דו גלויבסט אויך ניט אין מיין אונשולד, און אויף דער גאנצער וועלט איז ניטאָ זאָגאַר קיין איין זעלע, קיין איין הארץ, קיין איין קאָפּ, וואָס זאָל מיט מיר מיטפיהלען און פערשטעהן מיניע שמערצען, דאָן איז ווירקליך אלעס געענדיגט, און מיר זיינען איינער פאר'ן אנדערען אָבגעשטאָרבען. ווי אָבער...

ל ו ס י א : אלפרעד, מיין הארץ פיהלט מיט דיר, מיין קאָפּ דענקט מיט דיר, מיין זעלע געהערט דיר...

א ל פ ר ע ד : דאָן זיינען מיר נאָך ניט אָבגעשטאָרבען איינער פיר'ן אנדערען. דו לעבסט דאָ, אום צו קעמפפּען פיר מיין בעפריי-אונג! דו לעבסט דאָ, אום צו בעווייזען מיין אונשולד! און איך וועל לעבען און ליידען דאָרט, ווייל איך וועל האָפּען ווען עס איז צו קומען צו דיר און צו אונזער קינד... אָ, לויסא, גיב מיר מוטא צו לע-בען! לאָז מיר ניט פּערצווייפלען!

ל ו ס י א : אלפרעד, איך האָב ניט געוואוסט, ווי שטאַרק און ענערגיש דו ביזט, ביז דאָס אומגליק איז ניט געקומען. אָבער איך... אָהן דיר וועט די גאנצע וועלט פאר מיר זיין אַ טייוועל'ס אינזעל... און דער טייוועל'ס אינזעל וועט איצט זיין מיין גאנצע וועלט. (סאָלדאַט קומט אריין) מען געהט שוין נאָך דיר? מען וועט אונז באַלד צושיידען...

ס אָ ל ד א ט : קאפיטאן, אַ פּאַטרול ערווארטעט איך...

ל ו ס י א : שוין!... איז דאָס שוין די לעצטע מינוט? אלפרעד, אויב עס איז דאָ אַ גאָט, ווי קען ער עס ערלויבען?...

ד ר י פ ו ס : לעב וואָהל, מיין טרייע, מיין געליעבטע! (פּאַלש איהר אויפ'ן האלז. ביידע וויינען).

ל ו ס י א : אָי, ווי שווער, ווי שרעקליך!... ווארום זאָנסטו מיר ניט: אויפס ווידערזעהן? אָי, אלפרעד, דו אליין גלויבסט אויך ניט דאָס מיר וועלען זיך אַמאָל נאָך ווידערזעהן?

ד ר י פ ו ס : ניין. איך גלויב און איך האָף. מיין טהייערע לויסא, אויפס ווידערזעהן! (זיי קושען זיך).

ד ר י פ ו ס : לויסא, איך בעט דיך דו זאָלסט ניט זיין דאָרט, וואו מען וועט מיר באַלד שענדען... דייע אַויגען זאָלען מיין שאַנדע ניט זעהן און דיין עדעלעס הארץ זאָל ניט בלוטיגען אומזיסט. זאָנסט עס מיר צו?

ל ו ס י א : איך ווייס ניט... איך וועל געהן... אלפרעד, לעב

יעקב גארדין

וואָהל! לעב וואָהל! אויפס ווידערזעהן! ניין! נעהם מיך מיט!
איך קען ניט בלייבען! איך וועל עס ניט איבערטראָגען... (לאָזט איהם
ניט געהן, דער סאָלדאַט רייסט איהם אָב מיט גוואַלט און פיהרט איהם).
ד ר י פ ו ס : מיין לוסיא, מיין קינד! לעבט וואָהל! אָ,
לעבט וואָהל! (מען פיהרט איהם אָב).

ל ו ס י א : (לויפט נאָך איהם, פאלט און לויפט ווידער) מיין אַל-
פרעד! מיין אונגליקליכער אַלפרעד! (לאָזט זיך לויפען נאָך איהם).

(א „דראַפּ“ געהט אויף אַ גרויסען, אָפענעם פּלאַץ. פיעל סאָלדאַ-
טען פון פערשיעדענע רעגיומענטען, מיט האַרניסמען און באַראַ-
באַנשיקעס, אָפיציערען, גענעראַלען, בעאַמטע. פון ווייטען דאָס
פּאַלק. מיליטערישער אויבער-ריכטער, אָפיציער נומער 1. סאָל-
דאַטען מיט בלאַנקע שווערדען ברענגען דרייפוס'ען. שפעטער
קומט לוסיא מיט אַן אונבעקאַנטען און בלייבט שטעהן פון דער
ווייט. די האַרניסמען גיבען אַ סיגנאַל, עס שלאָגע די פויקען
און די סאָלדאַטען נעהמען אַלע „נאַ קאַראַול!“)

ר י כ ט ע ר : זאָל פאַרגעלעזען ווערען די רעזאָלוציאָן פון מי-
ליטערישען אויבער-געריכט.

אָ פ י צ י ע ר : (לעזט פון אַ פאַפיער) מיט אונצווייפּעלע האַפּטע
און ריכטיגע פאַקטען און בעווייזע איז איבערצייגט געוואָרען דאָס דער
געוועזענער קאַפיטאַן אַלפרעד דרייפוס האָט געהאַנדעלט אַלס פער-
רעטהער געגען זיין פאַטערלאַנד און געגען דער גאַנצער אַרמעע פון
פראַנקרייך אַלס פערברעכער...

ד ר י פ ו ס : (שרייט) זאָל די גאַנצע וועלט הערען מיין לעצ-
טעס וואָרט: גאָט איז מיין עדות, דאָס איך בין אונשולדיג!

(אַ טומעל, פיעלע שטימען: „איד!“, „פערפלוכטער איד!“,
„שמוציגער איד!“ „נידער מיט די אידען!“).

אָ פ י צ י ע ר : דאָס מיליטערישע אויבער-געריכט האָט אַלפרעד
דרייפוס'ען ווירקליך שולדיג געפונען אין דיעזען פערברעכען, און אַז-
שטאַט צו פּעראורטיילען איהם צום טויט, ווערט איהם די גאַנצע גע-
שענקט, און ער איז פּעראורטיילט פערשיקט צו ווערען אויפ'ן אַזוי-
גערופענעם טייזעל'ס אינזעל, וואו ער דאַרף פערבלייבען ביז זיין טויט.
און בעפאָר דיעזער אורטייל וועט אויסגעפיהרט ווערען, זאָל ער אין

דער געגענווארט פון פערשיעדענע טיילען פון אונזער ארמעע דעגרא-
דירט ווערען נאָך די רעגלען און די געזעצע.

ר י כ ט ע ר : זאָל עס געשעהן.

(די האַרניסטען און באַראַכאָנעס ווי פריהער. אַ סאַלדאַט רויסט

פון איהם אַראָפּ די עפּאַלעטען, ציהט אַרויס זיין שווערד, צווינגט

איהם צו קניען און צוברעכט דאָס שווערד איבער'ן קאַפּ).

ד ר י פ ו ס : אויב עס איז דאָ אַ גאָט אין הימעל, הערט ער

יעצט מיין אויסגעשריי : „איך בין ניט שולדיג!“ אויב עס זיינען דאָ

מענשען אויף דער וועלט, זאָלען זיי וויסען, איך בין ניט שולדיג!

א ל ע : פעררעטהער! פערפלוכטער איד! געמיינער איד!

ניעדער מיט אַלע אידען!

ד ר י פ ו ס : עס וועט קומען דער טאָג...

(די טרובעס און באַראַכאָנעס פּערהילכען זיין שטימע).

א פ י צ י ע ר : ווייו לאַ פראַנס! הוררא! (אַלע שרייען תוררא).

ר י כ ט ע ר : פיהרט איהם אַוועק!

ד ר י פ ו ס : (דערועהט לוסיא'ן) לעב וואָהל! ברודער, זיי

געזונט! געדענקט, איך בין ניט שולדיג... איך...

(פיעלע סאַלדאַטען פּערשטאַפען איהם דאָס מויל און שלעפען איהם,

מוזיק שפיעלט אַ טרויער-מאַרש).

ל ו ס י א : אַלפרעד, אַ, מיין אונגליקליכער אַלפרעד...

(דער „דראַפּ“ פאַלט צוריק, אַלעס בלויבט שמעהן ביז דער „דראַפּ“

געהט ווידער אויף. דריופוס זיצט אויפ'ן בעטעל אין זיין

אַרעסטאַנטען-מאַנטעל. דער ים רוישט ווי פריהער).

ד ר י פ ו ס : (הערט זיך לאַנגזאַם צו) דער ים רוישט היינט

פונקט ווי ער האָט גערוישט נעכטען, ווי ער האָט גערוישט מיט יאָהד

רען צוריק, ווי ער האָט גערוישט אין דעם נעבעלדיגען, טרויערדיגען

טאָג, ווען מיינע פּערשמיערטע פיס האָבען צום ערשטען מאָל בעטראָ-

טען ריעזען מיינוועלשען אינזעל. און אָט אזוי וועט ער רוישען מאָרגען,

וועט רוישען אין פיעלע יאָהרען אַרום... די טעג געהען, די יאָהרען שווינד

דען, און מיינ לעבען וועט זיך ענדיגען דאָ, אין דעם פינסטערען גראָב,

מיין נאָמען וועט פּערגעסען ווערען, דאָס שרעקליכע אונרעכט, וואָס איז

געגען מיר בעגאַנגען געוואָרען, וועט קיינעם מעהר ניט אינטרעסירען,

און דאָס קאַלטע מעער וועט רוישען און שטורמען ווי פּריתער... וואָס בעדייטען געגען דער טיעפנים פון אָקעאַן דיעזע טראַפענס וואסער, וועלכע דער מענש רופט עס טרעהרען? וואָס בעדייטען געגען די גרוי סע וואַלען דעם מענשענ'ס אויפּרעגונג און דאָס רוישען פון זיין כלום? וואָס בעדייטען געגען דעם אָקעאַנ'ס שטורמס, וועלכע רוישען אין האַרץ פון קליינעם מענשעלע? אונזער גרויסער אידישער דיכטער איז געווען גערעכט: „הבל הבלים, הכל הבל“... (א גערויש) אַהא! ווער געהט עס צו מיר אזוי שפעט אין דער נאַכט? געוויס ניט קיין גוטע פריינד... איך ווייס, זיי געהען מיך טויטען. זיי האָבען ניט ערוואַרטעט, דאָס דער אונגליקליכער, עלענדער איר זאָל אזוי לאַנג לעבען און אזוי פיעל אַרביבערטראַגען... זיי האָבען פּערגעסען, דאָס איך שטאַם פון אַ פּאַלק, וואָס האָט די פּעהיגקייט, ווי „דער אייביגער איד“ אייביג צו ליידען און אייביג צו לעבען בלייבען. קומט, דאָס לעבען שרעקט מיך ניט מעהר און דער טויט וועט מיך ניט דערפּרעהען.

(צוויי גענעראַלען און דער וועכטער קומען אַרױן).

ג ע נ ע ר א ל - ר י כ ט ע ר : קאַפּיטאַן דרייפּוס! די פּראַנץ צווישע אַרמעע האָט אונז געשיקט בעטען בױ אײך אום פּערציהונג פּראַנקרייך וויל גוטמאַכען איהר פּעהלער. אייער אונשולד איז פּעסט געשטעלט געוואָרען, און אונזער גרויסע רעפּובליק וויל צוריק פּעסט שטעלען אייער גוטען נאָמען און אייער עהרע. די ריכטיגע פּערברע כער זיינען פּערהאַפּטעט און דער אונשולדיגער איז פּריי!... קומט, אין אייער פּאָטערלאַנד ערוואַרטעט אייך פּריי, גליק און עהרע! קומט, יעדע מינוט, וואָס איהר זיצט דאָ לענגער, מאַכט גרעסער אונזער שולד געגען אייך.

ד ר י י פּו ס : זאָגט די וואַרהייט, איהר מאַכט שפּאַס פון דעם אונגליקליכען אַרימען אידען? ... וואו האָט דער איד אַ פּאָטערלאַנד? **ג ע נ ע ר א ל :** פּראַנקרייך איז אייער פּאָטערלאַנד! די אַמאָל ליגע פּראַנקרייך האָט ערוואַכט! פּראַנקרייך, וואו עס האָבען אַמאָל געהערשט גרויסע אידעאַלען, וואו עס איז צום ערשטען מאָל אויסגע-רופּען געוואָרען: „פּרייהייט, גלייכהייט און ברידעליכקייט!“ (דער אַרקעסטער שפּיעלט מאַרסעליווע. קרעשענדהא).

ד ר י י פּו ס : לוסיא, איך געה צוריק!... פּראַנקרייך, איך קעהר

קאפיטאן דרייפוס

זיך צוריק אין דינע ארעמס!... איך האָב ניט געצווייפֿעלט, דאָס פֿריהער
אַדער שפּעטער וועט די וואַרהייט דאָך מוזען זיעגען! די וואַרהייט
איז שטאַרקער פֿון יעדער פּאָליטיק, שטאַרקער פֿון יעדע אַרמעע!...

(דער „דראַפּ“ געהט אויף צוריק, סאַלדאַמען און פּאַלק ווי
פֿריהער, מוזיק שפּיעלט די מאַרסעליעזע).

אַ ל ע : עס לעבע דער אונשולדיגער איד! עס לעבע קאפיטאן
דרייפוס!

(פון איין זייט קומט לוסיא מיט'ן קינד און דרייפוס'עס ברודער,
פון דער אַנדער זייט פֿיהרען גענעראַלען דרייפוס'ען. ער איז אוי
אַ פּראַק).

ד ר י פ ו ס : לוסיא, מיין רעטערין! מיין בעשיצערין!
מיין ענגעל! (פאַלען איינער דעם צווייטען אין די אַרעמס און וויינען)
מיין קינד! קינד מיינס! מיין פֿרייד! (קושט שטאַרק דאָס קינד.
פיעלע אין פּובליקום וויינען) מיין ברודער! (אומאַרעמט איהם).

ל ו ס י א : געדענקסט, איך האָב דיר געזאָגט ביי אונזער טרויער
ריגער אַבשיעד, „אויפּס וויעדערזעהן!“ און מיר זעהען זיך ענדליך
וויערער, מיין אַרימער אַלפרעד...

ד ר י פ ו ס : מיר זעהען זיך וויערער, ווייל דו האָסט ניט געד
רוהט, ניט געשפּאַרט קיין מיה, ניט געשווינט דיין געזונדהייט, ניט געד
קוקט אויף קיינע הינדערניסע. — דו, דו אַליין ביזט מיין רעטערין!
ל ו ס י א : זיי ניט אונגערעכט... ניט איך. עס גיבען פיעלע
גוטע מענשען אויף דער וועלט, וועלכע האָבען מיר געשטיצט און מיר
מיטגעהאָלפּען נאָר אינ'ם נאָמען פֿון גערעכטיגקייט! פּערגעס ניט,
וויפיעל דיר צוליעב האָט געליטען אונזער גרויסער דיכטער און נאָבעל
לער דענקער עמיל זאָלאַ!

ג ע נ ע ר א ל - ר י כ ט ע ר : זאָל פּאַרגעלעזען ווערען די
רעזאָלוציאָנען פֿון פּאַרלאַמענט און סענאַט.

אַ פ י צ י ע ר : (לעזט) צווייפּעלהאַפּט און ניט ריכטיגע בעווייזע
האָבען געבראַכט דערצו, דאָס פיעלע יאָהרען צוריק איז פּעראַורטיילט
געוואָרען דער אונשולדיגער קאפיטאן אַלפרעד דר יפּוס...

אַ ל ע : ער איז אונשולדיג! עס לעבע דער איד דרייפוס!
אַ פ י צ י ע ר : פּראַנקרייך וויל יעצט איהר אונגליקליכען

פעהלער גוט מאכען און קעהרט דעם אונשולדיגען צוריק אום אלע זיינע רעכטע און פאר די אויגען פון דער גאנצער ציוויליזירטער וועלט בעט זי פערצייהונג דעם, וועלכער האָט אָהן שולד אזוי שווער געליטען.

(מען טהוט איהם אָן זיין יוניפארם, און מען גיט איהם אַב די שווערד).

א ל ע : הוררא! עם לעבע קאפיטאן דרייפוס! הוררא!

א פ י צ י ע ר : וויוו לע ארמעע!

א ל ע : וויוו לע ארמעע!

ד ר י י פ ו ס : יעצט ווען מיינע עפאלעטען און מיין שווערד געהערען מיר, יעצט וועל איך איך עטוואָס ערקלערען. (נעהמט דאָס שווערד און צוברעכט. אלע ערשטוינט). איך צוברעך מיין שווערד, ווייל אין די פערגאנגענע אונגליקליכע יאָהרען האָב איך געהאָט גענוג צייט נאָכצודענקען, און בין געקומען צו דער איבערצייגונג, דאָס אַ שווערד קען יעדען אַ וואונד מאַכען, קען אָבער קיינעם קיין עהרע ניט מאַכען. יעדער מענש דאַרף אליין נעהמען זיין שווערד אין האַנט נאָר דאָן, ווען ער געהט קעמפּפּען פאַר גערעכטיגקייט, געהט בעשיצען און בעפרייַען אַן אונטערדירקטע און אונגליקליכע! אויך דיעזע יוניפארם איז נאָר אַ שעהנעם קינדער־שפּיעל! (טהוט צוריק אָן דעם פּראַק) איך בין ביר־ גער און איך שריי ניט מעהר: „וויוו לע ארמעע!“ איך קען נאָר הויך אויסרופען: „עם לעבע דאָס פּאַלק פון פּראַנקרייך! עם לעבע די רעפּובליק!“

א ל ע : עם לעבע די רעפּובליק!

ד ר י י פ ו ס : אונזער ארמעע איז גראַדע ווי די אמאָליגע פרעטאָראַנער אין רוים. די אימפעראַטאָרען האָבען דעם שוין און דיענסט פון דיעזע סאָלדאטען. די פרעטאָריאַנער האָבען אָבער באַלד דערפיהלט זייערע מאַכט און האָבען געצוואונגען די אימפעראַטאָרען אליין צו זיין זייערע דיענער און זייערע קנעכט. און ווען דער אימפע־ ראַטאָר איז זיי ניט געווען געפעלען, האָבען זיי איהם ערמאָרדעט. מיר האָבען איינגעריכטעט אַן ארמעע, זי זאָל דאָס פּאַלק דיענען און בע־ שיצען, זיי אָבער האָבען דאָס גאַנצע פּאַלק פּערשקלאַפט און דראָהען מיט מאָרד דער רעפּובליק אליין! ... מיין פינסטערער קערקער, מיינע שווערע קייטען האָבען מיך אויסגעלערענט צו פּערשטעהן, דאָס קיין

קאפיטאן דרייפוס

אונשולדיגער בירגער קען זיך ניט ערלויבען צו שרייען! „ווייו לע ארמעע!“ ניין! ווייו לא פראנס! עם לעבע דאס פאלק! עם לעבע די רעפובליק!

א ל ע : הוררא! הוררא! (מוזיק שפיעלט פארטא די מארסע־ליעזע, אלע מאכען מיט די היט און שרייען).

(דער „דראפ“ פאלט. דרייפוס שלאפט אין געפענגניס ווי אין ערשטען בילד. עם הערען זיך נאך לאנג די מענער פון דער מארסעליעזע).

ד ר י פ ו ס : (זעצט זיך און הערט זיך צו) איך הער נאך די זיסע טענער. מע שפיעלט אונזער פאלק־הימן, אונזער מארסעליעזע. (מוזיק הערט אויף) וואס איז דאס? האב איך ווירקליך אזוי גערעדט צום פאלק און צו דער ארמעע? איך האב געוואגט? איז עם געווען א הלום? א פאנטאזיע? נאכט־געשפענסטער, וועלכע ווערען פער־שוואונדען, ווען עם קומען אן די שטראלען פון דער זון? (דער ים רוישט ווידער שטארק). יא, עם איז א הלום! דער ים רוישט ווידער! דא בין איך אויפ'ן טייוועל'ס אינזעל! די אלטע בעקאנטע קייטען אויף מיינע פיס... אבער די טעלעגראמע וועגען הענרי'ס טויט און וועגען דער רעוויזיאן? האב איך עם אויך נאך אין הלום געזעהען? (לויפט צום טיש). ניין! ניין! דא איז די טעלעגראמע! די שמונ־דען פון רעוואנזש קומט! עם קלינגט דער גלאק פון בעפרייאונג...! (מארסעליעזע).

(פ א ר ה א נ ג)

יאקמל דער אפערין מאנער

איין־אקטער

פון יעקב גארדין

דיזער איין־אקטער, וואָס איז אַ שניידענדיגע סאָמירע אויפֿן אידישען מעאַטער, איז, לויט אַלע אינוועניגסטע סמנים, פּערפֿאַסט געוואָרען אין אַנפֿאַנג פֿון די ניינציגער יאָהרען, ניט לאַנג נאָכדעם ווי גאָרדין האָט אָנגעהויבען שרייבען פֿאַר דער אידישער ביהנע. די גאַנגבאַרסטע סתורה אין אידישען מעאַטער זענען דאָמאַלסט געווען די „היסטאָרישע אָפּעראַס“, אין וועלכע פּראָ־פּעסאָר הורוויץ און יאָזעף לעטיונער פּלעגען זוכען איבער דעם צווייטען אָריבערצושטויגען. דיזע „היסטאָרישע אָפּעראַס“, וועלכע זיינען זעהר אָפּט גאָר ניט געווען, ניט היסטאָריש און ניט אידיש, פּלעגען אויפגעפיהרט ווערען מיט די שרייענדיסטע עפּעקטען און געוואַלטיגסטע סענסאַציעס, און פּלעגען דעקלאַמירט ווערען אויף אַ משונה־דיגען ווילדען אופן. עס פּלעגט, למשל, פּאַסירען, אַז צו „יוסף מיט זיינע ברידער“ פּלעגען די אַנטרעפּאַניאַרען רע־קלאַמירען, אַז אויף דער ביהנע וועלען זיין ניט וועניגער פֿון הונדערט לע־בעדיגע שאַף, און אַלס ראיה לדבר פּלעגט איבער די אידישע גאַסען אַרומ־פּאַהרען אַ גרויסער וואַגען, כּעהאַנגען מיט אָפּישען און פיהרענדיג אין אַ שטייג עפעס אַ שעפּס. אין „בלעס־עזעל“ פּלעגט אויף דער ביהנע זיין אַן עזעל. אין אַן אַנדער „היסטאָרישע אָפּעראַ“ — אַן אַדלער, און אַז. וו. אין איצטיגען איין־אקטער ווערט אויך אויסגעלאַכט די מוזיק פֿון דער אידישער ביהנע, וועלכע האָט נאָך איצט אויך ניט קיין זעהר גוטען נאָמען. די מאַדע פֿון קופּלעמען אַרײַנשלעפען איז נאָך הײַנט אויך בתּקפּה אין די ביליגערע פּיעסען. דער עפּיזאָדעל מיט'ן דראַמאַטורג, וואָס מען האָט איהם פּערשפּאַרט אין אַ גרוב אונטער דער ביהנע, געהערט צו די פּיעלע אַלמע אידישע מעאַטער־אַנעקדאָטען, וואו עס דערצעהלט זיך וועגען פּסקים וואָס אַקטיאָרען פּלעגען אַבטאַהן „נאַוואָמע“ פּיעסען־שרייבער.

דער איצטיגער איין־אקטער איז בלויז אַ טייל פֿון אַ גאַנצער ענערגישער קאַמפּאַניע, וואָס גאָרדין האָט אין יענע יאָהרען אָנגעפיהרט געגען די „היסטאָ־רישע אָפּעראַס“ און זייער גלויבען, אין זיינע פּיעסען, אין דער פּרעסע און פֿון דער רעדנער־פּלאַטפֿאָרמע. — י. ע.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינאקשער איז בעאבזיכטיגט בלויז פאר דעם לעזער־פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אָדער אַדאַפּטירען עס אָהן די ערלויבניס פון
יעקב גאָרדין'ס יורשים, איז פּערבאָטען.

פערזאנען:

מיסטער שלומיאל אקס, דירעקטאר
פון א אידישען טהעאטער.
הערר יאקעל שאוועל, א קאמפא-
זיטאר פון „אידישע אפערען“.
פראפעסאר טרייטעל הינע-
פיסעל, מערפאסער פון אידישע פיעסען.
פייגע פייטשיא, א פרימאדאנא.
שרגא פענטיוף, א נייער אקטיאר.
אקטיארען, כאר מוזיקאנטען.

(די סצענע שטעלט פאר די ביהנע פון טהעאטער. פון איין זייט
א פיאנא, פון דער אנדערער — א גרויסער מיש. עטליכע שטי-
מען. פון הינטער די סצענע הערט מען, ווי יאקעל געהט און
זינגט: „און ער געהט, און ער געהט, די דעראם טעדראם“,
און אזוי.)

יאקעל: (קומט אריין מיט'ן זעלבען געזאנג און מיט זעהר פיעל
פארטיטורען אונטער'ן ארם) הא? וואס איז דאס? אפילו קיין זכר
ניטא! ... אפילו קיין שטיקעל אקטיאר אויף חרוסת... די רעפעטי-
ציאן איז בעשטימט אויף פונקט עלף, און יעצט איז שוין האלב נאך
איינס... אידישע פינקטליכקייט! ... (זוכט אין די טאשען). וואס איז
דאס פאר א שווארץ יאהר? דאכט זיך, איך האב ערגעץ געהאט א
האלבען סיגארעט! ע! עס איז געווען א צייט, ווען איך האב גערוי-
כערט פיינע ציגארען, ווען איך האב ליעב געהאט גוטע מוזיק, און ווען
איך האב פערשטאנען די וואהרע ציעלען פון דער הייליגער קונסט...
אבער (זינגט: „און ער געהט, און ער געהט, און ער געהט... דרי טראג
דאס באט“...) מיין שלים מוז האט מיר די אלע נארושקייטען מיט א
דרוטשאק ארויסגעשלאגען פון קאפ! ... ווער בין איך איצט? ר' יאקעל
שאוועל, דער אידישער אפערען-מאכער! ... מיט מינע מוזיקאט-

יעקב גארדין

לישע קענטניסע דאָרף איך דיענען דעם גייסט פון דער בויערי... כע, כע, כע! ... (זינגט: „און ער געהט, און ער געהט, און ער געהט“, און אז. וו. זעצט זיך צום פּאַרטאַפּיאַנאַ, געהמט עטליכע אַקאָרדען, פּערטראַכט זיך, הויבט אָן זינגען נומער 1).

ש ל ו מ י א ל א ק ס : (הינטער דער סצענע) העי, איהר דראָגן-גאַטשעס! יאָלדען! וואו זייט איהר דאָרטען? (ער קומט אַרײַן מיט פיעל העפטען, איינזיגע שווערדען און אַ בייטש).

י א ק ע ל : (זינגט שטיל, ווי פריהער).

ש ל ו מ י א ל : דאָס ביזטו, אַלטער זולל וסובאַ'ניק? ...

י א ק ע ל : גוט מאָרגען, הערר דירעקטאָר! ...!

ש ל ו מ י א ל : וואו זיינע זיי אַלע? וואָס איז דאָס פאַר אַן

אונגליק? מע דאָרף היינט פּאַרלעזען אַ נייע פּיעסע, היינט מאַכען פון דער פּיעסע אַ היסטאָרישע אָפּעראַ, היינט צופאַסען צו דער אָפּע-ראַ אַ קנאַקענדיגען נאָמען, היינט מאַכען אַ רעפּעטיציאָן און היינטיגען שבת שוין אויפפיהרען זי אויף דער ביהנע מיט גלענצענע סצענעריס, איבערראַשענדע עפּעקטען, אַריענטאַליש געזאַנג, אַפּריקאַנישע טענז, אַראַבישע פּערד, היספּאַנישע שאַף, אידישע, עכט היסטאָרישע ציגען, טערקישע קאָסטיומען, הינעזישע שיק, רוסישע ניהיליסטען, איטאַליע-נישע מעלָאָדיען, אינדיאַנישע מאַרשען, דייטשע שווערדען...

י א ק ע ל : (שטיל) און ער געהט, און ער געהט, און ער געהט...

טיראַם, און אז. וו.

ש ל ו מ י א ל : יאָ, עס זאָל קנאַקען און קלאַפּען... אין ער-שטען אַקט, אַ גרויסער, דרייצעהן-גאַרענדיגער טורעם און אויפ'ן דאָך זאָלען אונשוֹלדיגע ענגלען טאַנצען אַ קאַנקאַן... אין צווייטען אַקט זאָל לען פּאַרקומען פליענען, וועלכע ברענגען דעם פּרינץ אַ געריס און אַ פּוּד באַקסער פון דער פּרינצעסין. אין דריטען אַקט זאָל פּאַרקומען אַ געשטודירטער הונט, וועלכער שפּיעלט שאַך מיט'ן קיסר. אין פּערטען אַקט זאָל פּאַרקומען אַ אידישער צדיק, וועלכער מאַכט מופּתים...

י א ק ע ל : און ער געהט, און ער געהט, און ער געהט, און אז. וו.

ש ל ו מ י א ל : וואָס ברומסטו דאָרטען, דו יאָלד?

י א ק ע ל : ניין! גאָר ניט, אזוי... עס הייסט נאָר... נאָר איך ווייס, איהר וועט מיר אַריינפּאַהרען אין טאַטען אַרײַן...

יאָקעל דער אָפּער'ן מאַכער

ש 1 0 מ י א 5 : רעד ווייטער, דראָגנ! ... נו, מירקע, גיב לשון...
וואָס ווילסטו זאָגען? ...
י אָ ק ע 5 : ווי לאַנג נאָך וועט איהר גלויבען אין די קנאַקענ-
דיגע אָפּערען מיט די שרייענדיגע מאַנאַלאָגען, קוויטשענדיגע מעלאָד-
יען, רוישענרע אַריען און דונערדיגע טעניז? ... איהר זייט דאָך יאָ
אַן אַלטער אַרטיסט מיט טאַלאַנט און פּערשטאַנד... און זעהט וואָס
אַנדערע בעהעלפּערס, טהעאַטער פּאָדריאַטשיקעס, קונסט-ליוועראַנטען
טהוען און שטופּט אויך נאָך די קאַרעטע? ... פע! מיאוס...
ש 1 0 מ י א 5 : אַלטער יאָלד וואָס דו ביזט! ... מיון טאַלענט
און פּערשטאַנד האָבען מיר נאָך ניט פּערדאָרבען דעם מאָגען אַזוי, אַז
איך זאָל קענען לעבען מיט לופּט... איך וויל קייען... פּאַפע, ברודער!
פּאַפע איז אַ גרויסע זאַך... און אַז איך זעה, אַז ערנסטע דראַמען, וועל-
כע פּאָדערען קונסט און טאַלענט, צווינגען מיך לעגען די צייען אויף
דער פּאַלעצע און אַז, פּערקעהרט, אַ קנאַקענדיגע היסטאָרישע אָפּעראַ,
מיט הומבאָג, בלאַפּס, געפילדער, גלענצענרע שמאַטעס, נאַרישע קינד
דערשע מעשיות ניט מיר בולקע, מוז איך דאָך... דו, יאָלד איינער! ...
מוז איך... אַט זעה, איך בין געקומען מיט עטליכע שערליך, וועל איך
אין איין שעה צושניידען אַ שפּאַגעל נייע היסטאָרישע אָפּעראַ... אַ
סצענע פון דאָרט, אַן אַקט צושטוקעווען פון דאַנען, אַ צוויי אַקטען
גנב'ענען פון אַן אַלטער אָפּערעטע, אַן עפּילאָג אַרויסלאַטכענען פון אַ
פּראַנצויזישער מעלאָדראַמע, אַ פּראָלאָג מיט חכמות פאַר די קאָמיקער,
פון באַרנום און בייל'ס צירק... האָסט, ברודער, אַ נייע, קנאַקענדיגע,
סוקסעספּאַלע, ערפּאָלגרייכע היסטאָרישע אָפּעראַ! ... און די דראָגנ-
נאַטשעס גיבען געלד און שרייען „בראַוואָ“! ... יאָקעל, זיי ניט קיין
יאָלד, שרייב אָפּעראַס... דאָס הייסט, גנב'ע מוזיק און שוויגי...
י אָ ק ע 5 : (זינגט ווי פּריהער) אַזוי? נו, און נאָך וואָס איז די
בייטש? ... ווילט איהר דען די אַרטיסטען אייערע אונטערפּיוצקען, האָ?
ש 1 0 מ י א 5 : ניין! בעוואָהרע גאָט! ... איך וויל גאָר ניט
בעלידיגען די פּערד... יאָלד! דו וועסט זעהן וואָס פאַר אַ נייעם
עפעקט איך האָב אויסגעטראַכט. עס איז אַן איינפאַל... אַ גוטער איינפאַל
מאַכט געלד... כּדומה למשך, טראַכט אויס, אַז די פּרימאַדאָנאַ זאָל
אויף דער ביהנע פּלוצלונג ווערען אַ קאַטשקע און אַוועקלעגען אייער...
וואָס פאַר אַן אַפּלאָז, וואָס פאַר אַ שמחה! ... וואָס פאַר אַ גדולה...

מע וועט לויפען פון ארבע פנות דאן טאן ווי אויפ'ן בייז וואונדער...
 אָט איך וועל יעצט אין אונזער נייער אָפּעראַ אַרײַנפֿיהרען צוויי נייע
 פּערזאָנען... וויי פּערד... און איך וועל קנאַקען מיט'ן בייטש און שרייען:
 האָפּ! האָפּ! לאַ! לאַ! דאָס וועט ציהען... און שעקספּיער, וואָס
 וועט דיר געבען? אַ פּײַכטע מכה מיט צוויי געשזירען!...

(אַקטיאָרען און אַקטריסעס אַרײַן).

י אָ ק ע ל : געוואַלד, וואָס איז נעבעך שעקספּיער שולדיג, אַז
 איהר מאַכט פון איהם אַ תּל? ... שעקספּיער און פּראָפּעסאָר טרײַ-
 טעל הינערפּיסעל איז ביי אײַך גלײַך. איהר וואַרפט אַרױם פון שעק-
 ספּיער'ס קלאַסישע ווערק סצענעס, שטעלט אַרײַן נאַרײַשע קופּלעמען,
 שטוקעוועט צו אײַגענע וויצען און שפּיעלט אַזוי, אַז דאָס פּובליקום
 פּערשטעהט ניט וואָס איהר זאָגט, און די אַקטיאָרען פּערשטעהען ניט
 וואָס וויל פון זיי שעקספּיער... אָ! איך האָב געזעהן אויף דער אײ-
 דישער כּיהנע שעקספּיער'ס טראַגעדיע „אַנטאָניוס און קלעאָפּאַטראַ“...
 אַנטאָניוס שטעלט זיך אין דער פּאָזע פון אַ פּעלר-גזלן, קריצט מיט די
 צײַהן, גלאַנצט מיט די אויגען, פּאַרשקעט מיט די ליפּען און שרייט:
 „גוואַלד, קלעאָפּאַטראַ, איך ליעב ריך!“ און קלעאָפּאַטראַ צושטעלט
 די פּיס ווי אַ בהמה, פּערקרימט דעם מויל ווי אַ אינגעל, וואָס מען
 האָט איהם ערשט אָבגעשמיסען, מאַכט אַ זױערע מינע, גלײַך ווי זי
 האָט ערשט פּערביסען מיט אַ לימענע, און קוויטשעט: „עס איז צום
 שוויצען, ווען מאַן זאָ נאַה צום האַרצען אײַן הייסע ליעבע טראַגט...
 אָ, אַנטאָניוס, געה ניט פּאַרט פון מיר!...“ דאָ שטעלען זיי זיך בײַדע
 לעבען סופּלער'ס בײַדעל און זינגען אַ רועט:

„געה ניט פון מיר!

איי וועה איז מיר!

אין האַרצען אַ געשוויר!

עס איז הייס און איך פּריהר!“

דער כאָר ענטפּערט פּאַרטיסימאָ: אַנטאָניוס מײנער, שוואַרצער צײ-
 גײנער! ... שור, בור, כּי לעולם חסדו... חי וקים! הוררע! הוררע!
 אַ ל ע : כּראַוואָ, ר' יאַקעל, כּראַוואָ! (אַפּלאַדירען און לאַכען).

יאקעל דער אָפּער'ן מאַכער

(אין דער ציוט הערט מען אימעצען שרױען פון הינטער דער פּאָדלאָגע פון דער ביהנע).

ש ל ו מ י א ל : עי, דראָנגען, ווער איז דאָס ? ווער שרױט דאָס ?

א ק ט י אָ ר : מע האָט געקענט פּערשפּאַרען ערנעץ אַ הונט אָדער אַ חזיר ? (די אַקטיאָרען שושקען זיך און לאַכען).

ש ל ו מ י א ל : און איך האָב געמיינט, עס איז אונזער אויטאָר... אזוי ווי זיין קול... נו, דראָנגאַטשעס, מע דאַרף עפעס טהאָן... וואו איז אונזער פּראָפּעסאָר מיט זיין היסטאָרישער דראַמאַ ? טרייטעל ! מיסטער הינערפּיסעל ! עי !

(אַ פּרימאָדאַנאַ און אַ נױער אַקטיאָר אַרױן).

פ ר י מ א ד אָ נ א : קען איך זעהן מיסטער בהמה ?

א ל ע : וועמען ?

פ ר י מ א ד אָ נ א : מיסטער בהמה... ניין, איך מױן מיסטער

ביק...

ש ל ו מ י א ל : ביזט אַליין אַ בהמה, דו שלומפּערקע... מױן

נאָמען איז הערר אָקס... שלומיאַל אָקס !

פ ר י מ א ד אָ נ א : איך געדענק אָבער עפעס אַ ראָהאַטע

סקאַטינע, נאָר צו אָקס, צו ביק, האָב איך פּערגעסען... סעי, מיסטער,

איך האָב אַ געוואַלדיגע שטימע און וויל זיין אַ פּרימאָדאַנע...

ש ל ו מ י א ל : אַ פּרימאָדאַנאַ ? בראַוואָ !... פּונקט צו דער

נױער אָפּעראַ !

י אָ ק ע ל : קומט נאָר אַהער, מאַמזעלכען, לעזט איהר נאָמען ?

פ ר י מ א ד אָ נ א : קיין נאָמען קען איך ניט, אָבער מױן חתן

איז אַן אַפּרייטאָר און האָט אַ גרויסען טאַלענט צום שפּילען... ער וויל

זיין אַ קאָמיקער אין אײער קאָמפּאַניע...

נ י י ע ר אַ ק ט י אָ ר : (פּאַנפּעט) יאָ, איך בין אַ קאָמיקער...

איך ווײס אַלע לײדער, אַלע קופּלעמען פון אירישען טהעאַטער... קען

טאַנצען און האָב שוין געשפּיעלט אין אַ סטייבעל די ראָלע פון אוריאַל

אַקאָסטע... איך בין אַ מעמבער אין דריי־און־צוואַנציג דראַמאַטישע

פּעראַיינען, און אַז מע דאַרף, מאַך איך אַליין אַ פּיעסע אויך. „די

האַרבאַטע בעטלערין אָדער פּעטע קניידלעך און מאָגערע כלות“, דאָס

איז מױן דראַמאַ...

יעקב גארדין

ש ל ו מ י א ל : הוש! דו דראַנג! הוש!
פ ר י מ א ד א נ א : מיין שטימע האָט ניט קיין אַנפאַנג און
קיין ענדע... אז איך וויל, הויב איך זיך אויף ביז'ן רוף, און אז איך
וויל, לאָז איך זיך אַראָפּ ביז'ן סעלער... אז איך וויל, זינג איך מיט
א קוויטש... אז איך עפען דאָס פענסטער און גיב אַ געשריי : מאַקס!
הערט מען פון האַרלעם ביז קעסל גארדען...
י א ק ע ל : נו, זאָגט : דאָ... רע... (פרימאדאָנא זינגט „לאַ“
אַלע לאַכען).

ש ל ו מ י א ל : דו, שלומפערקע, בלייב! ... יאַקעל, זי וועט זיין
אונזער נייע פרימאדאָנא. מיר וועלען אַנאַנסירען : „אונזער נייע טאַ-
לאַנטפאַלע פרימאדאָנא מיט איהר צוקער זיסער שטימע, די אידישע
פאַטטי, די נאַכטיגאַל פון לבנון, די קעניגען דער קונסט, די צויבער
פלייטע פון ירושלים... דער סטאַר פון דער אידישער ביהנע...“
י א ק ע ל : און ער געהט, און ער געהט, און ער געהט... וואָס
הייסט? נו, און זינגען? ...
ש ל ו מ י א ל : ניש-קשה, זי האָט אַ געזונטע געמבע... און דאָס
איז דער עיקר...

(זי שרייט, פון הינטער דער פּאָדלאַגע שרייט מען אויך).

ש ל ו מ י א ל : וואָס איז דאָס? וואָס איז דאָס פאַר אַ שוואַרץ
יאָהר? געהט און הייסט עפענען אַ ברעט. עי, דראַנג, ווער איז דאָרט?
ט ר י י ט ע ל ה י נ ע ר פ י ס ע ל : (פון אונטען) דאָס בין
איך, הערר דירעקטאָר, געוואַלד!
ש ל ו מ י א ל : דאָס זייט איהר, טרייטעל הינערפיסעל? איך
זאָג אַבער, אז דאָס אַז אונזער אויטאָר און זיי זאָגען מיר, אז עס איז
אַ הונט אָדער אַ חזיר! שלעפט איהם אַרויס! (מע שלעפט איהם אַרויס
מיט אַ שטריק).

ה י נ ע ר פ י ס ע ל : אַי, אַ חלירע זאָל אויף זיי קומען... פון
עלף אַ זייגער ליעג איך דאָרט... איך בין געקומען פּאַרלעזען די פיעסע,
האַבען זיי מיך אַריינגענאַרט אַהין און פערשפאַרט... אַי! אַי!
א ל ע : כאַ! כאַ!

פ ר י מ א ד א נ א : סעי, מיסטער, בלייב איך די פרימאדאָנא?
איך וויל וויסען בעצייטענס, וויל איך בין אַ פינישערין אין אַ שאַפּ...

יאָקעל דער אָפּער'ן מאַכער

ש ל ו מ י א ל : יאָ, יאָ, שלומפּערקע, דו בלייבסט... ווי איז דיין נאָמען?

פ ר י מ א ד אָ נ א : פייגע פיטשא... נו, און מיין חתן דער קאָ-מיקער?

ש ל ו מ י א ל : ער ניט... זעהסט, ביי איהם איז אויף די פליי-צעם ניט קיין קאָפּ... דאָס איז אַ קעבעדזש... און דאָס איז ביי איהם קיין נאָז ניט, דאָס איז אַ קאטשען. נו, מיסטער הינערפיסעל... אַרויס מיט אייער דראַמע.

נ י י ע ר א ק ט י אָ ר : אַ קעבעדזש גאָר! אַ געמיינער ליגען. מיט אַ קעבעדזש קען מען ניט אויסלערנען אויף אויסענווייניג, „בריינע ניט, טענה ניט!“ „אי, קונגעל!“ „דער קאטער איז דאָ“ און „אַט טאַבי האַנזא קניש, געלטאניו!“...

ה י נ ע ר פ י ס ע ל : (פּאָזירט) אַט איז מיין מייסטערווערק: ערשטער אַקט, צווייטער אַקט, דריטער אַקט, פיערטער אַקט, פינפטער אַקט (ער גיט פינף שטיקלעך פּאפּיער). דאָ דערצעהלט זיך, וואָס דער העלד טהוט, וואוהין די פּרימאדאָנאַ געהט, ווען דער מערדער שיסט, וואָס דער כאָר זינגט, איהר פּערשטעהט? און וואָס די אַקטיאָרען זאָלן לען רעדען, ווייסען זיי שוין אַליין: זיי זיינען דאָך ניט קיין גרינג האַרנס... און דעם טיפּ... וועט זיי דער פּאַריקמאכער מאַכען... די אָפּעראַ רופט זיך: „צפּון ודרום אָדער די הרי חושך“.

ש ל ו מ י א ל : אי, אַ האַליערע זאָל אויף אייך קומען מיט אייער שרייבעריי! דראַנגאטשעס! יאָלדען! פּאַרטאטשעס!... גיט אַהער... ווי רופט זיך די אָפּעראַ? „צפּון ודרום אָדער די הרי חושך“—ניט גוט... זי וועט זיך רופען: „מזרח ומערב, אָדער די ביזע שווי-גער, אָדער די צוויי מוזיקאלישע פּערד“... מיט צוויי אָדערען וועט זיין גרעסער דער מוקסעס...

י אָ ק ע ל : צוויי פּערד גאָר? פּערד איז שוין קיין נייעס ניט אין אידישען טעהאַטער... פיהרט אַרויף חורים!...

ש ל ו מ י א ל : חזרים וועט זיך באַלד אָנהויבען אַ קריגעריי, ווער איז אַ גרעסערער קינסטלער... עי, יאָקעל, מאַך באַלד אַ דועט פאַר צוויי פּערד... פּראָזא וועל איך אַריינהאַקען פון דער אָפּעראַ „חא' דושי מוראט“... מיסטער טרייטעל הינערפיסעל, אַ קאָמיקער איז דאָ? אַ קאָמישע ראַליע?

יעקב גארדין

ה י נ ע ר פ י ס ע 5 : מע קען אריינשמעלען — עם לאָזט זיך!...
ש 5 ו מ י א 5 : אבי עם לאָזט זיך. אריינשמעלען די קאָמישע
ראָליע פון לאַ פארעלאַ... קופליעטען גנב'ענען פון דער „שעהנע אונר-
נארין“! עי! חברה, געשווינד, נעהמט אייך צו דער ארבייט... מאַכט
אייך ראָליען מיט קלאַסישע פראָזא, מיט קנאַקענדיגע מאָנאָלאָגען!
איהר זייט דאָך ניט קיין גרינהאַרנס (ער גיט זיי פאַפיר). נו, יאַקעל,
באַלד אהער מוזיק!... מאַך מיר דאָ אויפ'ן שטעל אַן אָפּעראַ. עם
זאָל הייסען: מוזיק פון מייערבעער, בעאַרבייטעט פאַר דער אידישער
ביהנע פון אונער גרויסען קאַמפּאָזיטאָר יאַקעל שצאַוועל!...

י א ק ע 5 : געוואַלד, וואָס ווילט איהר פון מיין לעבען האָבען?
שוין געבען מוזיק!... איך בין ניט קיין מלאַך..

ש 5 ו מ י א 5 : גנב'ענען פערטיגע מוזיק דאַרף מען זיין אַ
מלאַך? יאַלד! נעהם מייערבעער'ס אָפּעראַ און שנייד אַ קוראַ...
י א ק ע 5 : נו, נו! אַז אייך איז ליַעב, איז מיר ניהא (נעהמט
אַן אַקאָרד פון די „הוגאַנאַמען“, זינגט).

אַ ק ט י אָ ר ע ן : די מוזיק איז דאָ אין דער אָפּעראַ „שמענדיקעם“.
י א ק ע 5 : נו, און דאָס? (ער מישט איבער עטליכע בלעטער
און זינגט).

אַ ק ט י אָ ר ע ן : דאָס איז פון „די צוויי שמואַל שמעלקעס“.
י א ק ע 5 : אַ פגירה זאָל אויף אייך קומען... נו, און דאָס?
(זינגט).

אַ ק ט י אָ ר ע ן : דאָס איז פון אונער אָפּעראַ „די פּו ינצעפּיין
פון הר גרוזים“.

י א ק ע 5 : מייערבעער האָט אַרויסגע'גנב'עט זיין מוזיק פון
אונזערע אידישע אָפּערען, און מיר דאַרפען יעצט גנב'ענען ביי איהם
צוריק!... עם איז יאַהרען... האַ? !...

ש 5 ו מ י א 5 : ער וועט בורטשען און וועט גאַרניט טהאַן, ביז
מע וועט איהם ניט צוגעבען אַ ביסעל היץ (זוכט ביי זיך אין טאַש).
נעהט ברענגט איהם אַ פיינט ביער! ווער האָט צעהן סענט... לייחט
מיר... (מע לויפט נאָך ביער).

י א ק ע 5 : גיט מיר אַ פאַפיראַס!... דער רוח זאָל אייך נעהמען,
דער טיוועל זאָל אייך כאַפען... פער'שרפ'עט זאָלט איהר ווערען!...
(מען ברענגט ביער).

יאָקעל דער אָפּער'ן מאַכער

ש ל ו מ י א ל : טרינק, יאָקעל, און מאַך ניט קיין פוילע שטיק!
(יאָקעל טרינקט). די אָפּעראַ הויבט זיך אָן מיט אַ דעט פון צוויי
מוזיקאַלישע פּערד... ניין! האַר אויס... עס איז פינסטער... עס
דונערט און בליצט... און עס איז אַ בעשווערונג... יאָקעל, דו הערסט?
אַ געמיינע בעשווערונג... מיסטער הינערפיסעל, גיט איהם עברי!
ה י נ ע ר פ י ס ע ל : הם! הם! עס דונערט די דונערען, עס
בליצען די בליצען, עס פייפען די ווינטען, זיי לויפען פון הינטען...
י אָ ק ע ל : (ער ווערט לעבעדיג) אַ בעשווערונג מוז זיין אַ בע-
שווערונג... חברה אָבער!... (זינגט) עס דונערען... עס דונערען!...
געוואַלד גיט מיר ווערטער, איך זאָל קענען צופאַסען! עברי! עברי!
ש ל ו מ י א ל : דראַנג, וואָס פאַר עברי!... נעהם אשמנו, בגדנו,
יום זה מכובד, מן המצר! מין ליעבער אויגוסטין... וואָס הייסט?
אי אַ היסטאָרישע אָפּעראַ שפיעלט עפעס עברי אַ ראָליע.
י אָ ק ע ל : אזוי, טאָ הערט'ושע! (נעהמט עטליכע אַקאָרדען און
זינגט אַליין):

יום זה מכובד
מכל הימים,
שרה'קע, מין ווייב,
דערלאַנג דעם צימעס!

כ אָ ר : הללויה! אנקת מסלדך.

י אָ ק ע ל : (זינגט) אַדוני קעניג, שענק מיר מין לעבען!
פ ר י מ א ד אַ נ א א ו ן כ אָ ר : אי! אי! אי!
י אָ ק ע ל : דער גלות איז גרויס און דער גלות איז לאַנג דאָרום
איז פטום הקטורת הצרי והצפורן אַי קוגעל! געוואַלד פאָטער קוגעל!
כ אָ ר : קוגעל געוואַלד קוגעל!... יאָקעל, כאַפּ דעם אינגעל
האַסטיג!...
י אָ ק ע ל : (טרינקט) אַ בעשווערונג האָט איהר, וואָס נאָך?
אַ דעט פאַר פיער פּערד, אַ כאַראַל פאַר פּערציג שאַף, אַ קוואַרטעט פאַר
היסטאָרישע ציענען... פאָדערט איצט וואָס איהר ווילט... דער מוי-
קאָלישער פאָנטאַן האָט זיך ביי מיר געעפענט...

ש ו מ י א 5 : יאָקעל! די בעשווערונג איז גרויסארטיג!
פראַכטפאָל! געטליך! טאַטע מיינער, קום איך וועל דיך אַ קוש
טהאָן... חברה יאָלדען, צוואוואַרעמט איהם, ברענגט נאָך ביער...
וויסקי! (זוכט אין קעשענע) ווער האָט קליין געלד? (אלע לעגען זיך
צונויף נאָך וויסקי) איך זעה שוין אז די אָפּעראַ וועט האָבען אַ גרעסער
רען סוקסעס פון דער „פרינצעסין פון הר גרזים“... צוויי פערד און אַ
נייע פרימאָדאָנאַ דערצו! (מע ברענגט וויסקי) טאַטע מיינער! נעהם
אַביסעלע!

פ ר י מ א ד א נ א : מיסטער יאָקעל, גיט מיר פריהער אַ מעד-
לאָדע, און נאָך דעם די פערד... אז ניט, וועט מען דאָך ניט וויסען,
ווער איז די פרימאָדאָנאַ.

ש ו מ י א 5 : שאַ לאָזט איהם! איהר וועט זעהן, ער וועט
באלד אָנהויבען מאַכען מופתים... אַ קלייניגקייט יאָקעל!... (טרינקט)
לאָז ער זיך נאָך צושאַקלען!...

י א ק ע 5 : (טרינקט) איהר וועט זיין צופריעדען עכברוישים...
אי די פערד, אי אלע פּערזאָנען... אַמאָל וואָלט איך אייך געשיקט
לעזאזל... היינט אָבער איז די בויערי מיט די אַמעריקאַנער באַמס...
שטאַרקער פון מיר... געדענקסט, שלומיאַל, אַמאָל... אין דער יוגענד...
מיר האָבען ביידע געטרוימט פון וואַהרע קונסט... פון עסטעטישע
אויפנאַבען?...

ש ו מ י א 5 : יאָ, דראָנגאַטש מיינער טהייערער, עס איז געד-
ווען אַ צייט... דאַמאָלס האָט אונז דער הונגער און נויט אזוי ניט געד-
שראַקען... ברידער, אַמעריקאַ ווייס ניט פון קיין חכמות! דאָ נעהמט
דיך אַ לויפער ביים קאַרק און זאָגט: „טודרוס, דו יו“ און דו מוזט
דויען... עס העלפט ניט, ברידער! (פּערטראַכט זיך).

י א ק ע 5 : יאָ, עס איז געווען אַ צייט!... וואו האָסטו די גאָלד-
דענע יוגענד? שלומיאַל, געדענקסט דעם ראַמאַנס:

אַ, יוגענד, ווי שעהן דו ביזט!
די זאָננע לייכטעט,
דער פריהלינג בליהט
אינס געבירגע,

יאַקעל דער אָבער'ן מאַכער

צאָג דער ווינטער הינהין,
דאָס אַלטע ווינקט,
דאָך אין די הערצער בליהט די יוגענד,
זאָ וואַרם, זאָ ריין!

(נעהמט אַן אַקארד און זינגט : אַ יוגענד, א. ז. וו.)

ש ל ו מ י א פ : ריינע ווערטער, זיסע מוזיק! אָ! ווי גליק-
ליך וואָלט איך געווען, ווען אונזער פובליקום זאָל פון אונז פאָדערען
ערנסטע ווערטער, ריינע, וואהרע קונסט, שעהנע מוזיק! ... עם איז דאָ
ביי אונז טאלאַנטען, עם איז דאָ פעהיגקייטען... אָבער וואָס זיינען
מיר שולדיג, אז מע פאָדערט עם פון אונז ניט! ... איהר פאָדערט פון
אונז אַמעריקאַנער מאַשין אַרבייט, טאַנדעט, מוזען מיר איך געבען! ...
אונטערשטיצט אונז אין אַזעלכע גוטע שטרעבונגען, וועלען מיר איך
צייגען, אז אַ אידישער טהעאַטער קען שטעהן גלייך מיט אַלע טהעאַ-
טערע אויף דער וועלט! און אז מיט אונזער אַרימען זשאַרגאָן קען מען
דיענען דער וואַרהייט און פּראָפּאַגאַנדירען ערהאַבענע אידעען גראַדע
ווי מיט די רייכסטע שפּראַכען פון אַלע ציוויליזירטע פעלקער! ...

(פ א ר א נ ג)

נאך דער שחיטה

א דראמאטישע סצענע אין איין אקט

פון יעקב גארדין

דיזער איינאַקטער פון יעקב גארדין איז געשריבען געוואָרען אלס אַן עפילאָג צו זיין דראַמאַ „די שחיטה“, און איז געווידמעט געוואָרען פון דעם פערפאַסער צו דעם אונפערגעסליכען זיגמונד מאַגולעסקאַ, אלס אַ דאַנקבאַרע אנערקענונג פאַר זיין אויסגעצויבענער שאַפונג אין זיין שפיעלען די ראַלע פון ר' זיסעל קרוינעס. עס איז צום ערשמען מאָל אויסגעפיהרט געוואָרען אין טהאַליאַ טעאַטער, אין דעם יאָהר 1903, צו מאַגולעסקאַ'ס אַן עהרען-אַבענד. — א. רזש. ג.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינזאקטער איז בעאבזיכטיגט בלויז פאר דעם לעזער-פובליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אדער אדאפטירען עס אָהן די ערלויבניס פון
יעקב גאָרדין'ס יורשים, איז פערבאָטען.

פערנאנען:

ר' זיסעל קרוינעס, א מורה הוראה, נאָענט זיעכציג יאָהר.
קרוינע, זיין ווייב, דיזעלבע יאָהרען.
ר' אלכנה, געוועזענער פּריקאזשטיק פון צלאל ראפּאפּאָרט.

(צימער ביי ר' זיסלען אין הויז, ווי אין דער „שחיטה“. עס איז
טונקעל, א הוהן איז צוגעבונדען צום פיסעל פון בעט. קרוינע
קומט מוט אַ לאַמפּ.)

קרוינע: (שטעלט דעם לאַמפּ אויפ'ן טיש) איהר וועט מיר אַט
הפנים גלויבען? איך גיס אין לאַמפּ היינט ביינאַכט שוין צום צוויי-
טען מאַל פעטראַמאַליום, אָי! לאָזען אַ אידענע אַליין ביינאַכט, איז
א גרויסע רציחה. גאָר ניט! מיין ר' זיסעל איז אוועקגעגאַנגען פּראָ-
ווען תקון חצות אין בית המדרש אַרײַן... איך האָב איהם געזאָגט:
וויילסט פּראַווען תקון חצות, פּראַווע אין דער היים... ניין! און איך
דאַרף דאָ זיצען אַליין... און היינט איז נאָך פונקט מיטוואָך ביינאַכט...
אַ שווערע נאַכט, ניט פאר קיין אידענע געדאַכט, אָי, אונזער אַרימע,
אונגליקליכע אסתר'קע איז געבאָר אין באַלניצע, ניט פאר קיין מענשען
געדאַכט, איהרע געדאַנקען, וועה איז מיר, איהרע געדאַנקען... (צייגט
אויפ'ן קאַפּ) שמואל יאַסעל איז אויך ניטאָ, ער איז אוועק צוריק קיין
באָבער... ער איז דאָרטען שוחט און מוהל און שליח צבור... איך גע-
דענק, אין יענע פינסטערע נאַכט, ווען זיסעל האָט איהר געזאָגט, אז די
ראשי תיבות פון שליח צבור איז ש"ץ, האָט זי געזאָגט, אז עס איז
מסתמא, ניט אזא שאַץ, ווי א דייטשקע האָט... נו, יאָ, א דייטשקע האָט.
אַט א פנים גאָר אן אַנדער שליח צבור... און ער... אָי! איהר זאָלט מיר
אַפילו געבען אַ רענדיג, וואָלט איך ניט ארויסגעקוקט איצט אין הויז
אַרײַן... דאָרט איז פינסטער און מיר ווייזט זיך אויס, אז אויפ'ן בוי-
דעם לעבען קוימען כראַפּעט אימעצער... פונקט ווי ער מיט'ן איבער-
געשניטענעם האַלז... אָי! אָי! (פּערדעקט איהר געזיכט. מען קלאַפּט
אין פענסטער. דערשראָקען) ווער איז דאָרטען?

יעקב גארדין

ר' זיסעל: (הינטער די קוליסען) שרעק דיר ניט, קרוינע לעבען, דאָס בין איך, די חכמים זאָגען... (זי שפארט אָב די טהיר, ר' זיסעל געהט אַרײַן, ער טהוט אָן דעם כאַלאַט).

קרױנע: נו, זאָג אַלײַן, אדרבה, ביזט דו ניט אַ פּערד גולן? וואָס הייסט, אין אזא צײַט לאָזט דו מיך אַלײַן? מיר איז דאָ עטלעכע מאָל געווארען מלאָשנע.

ר' זיסעל: די חכמים זאָגען: אויף דריי אשמורות ווערט געטיילט די נאכט. די ערשטע אשמורה — דער אייזעל שלאָפט ניט; די צווייטע אשמורה — הינט האַווקענען; די דריטע אשמורה — די ווייב שמועסט מיט'ן מאַן... נאַרעלע דו, איך וואָלט געוואָלט ווייטען, פאַר וואס שלאָפסט דו איצט ניט? היכא תימצא (מיט א ניגון) די אשמורה ווען א ווייב שמועסט מיט'ן מאַן איז דאָך נאָך ניט געקורמען, די אשמורה ווען אן אייזעל שלאָפט ניט איז שוין פּערביי... וואָס זשע, דו שלאָפסט ניט, ווייל עס איז פונקט די אשמורה ווען כלבים נובחים... כע-ע! געה שלאָפען געוונטערהײד...

קרױנע: וואס גלייכווערטעלסטו זיך... און וואָס מאַכסט דו זיך האַרץ, מײנסט איך זעה ניט, אז דו ביזט אויך ניט אזוי יום-טובֿ־דיג?

ר' זיסעל: שוטה, פון וואָס קען מען דאָרטען ווערען יום-טובֿ־דיג? רחמנא לעלן... געה שלאָפען, איך וועל נאָך אַרײַנקוקען אין אַ ספר. רוח זיך אויס... די חכמים זאָגען: דיה לצרה בשעתה... עס איז גענוג ווען מען לײדעט פון א צרה אין איהר צײַט. (קרוינע זעצט זיך אויפ'ן בעט) אַי! גאָטעניו פאַטער, וויפיעל מאָל איך האָב שוין צו דיר גע'טענה'ט, ביזט געווען אזוי לײטזעליג און האָסט מיר געגעבען א קינד, וואס וואָלט דיר געאַרט, אז עס וואָלט געווען אַ אינגעל? עס איז דען פאַר דיר זעהר פיעל מעהר טרחה דערביי? ... דו ווייסט דאָך, יא, אז די חכמים זאָגען: אוי לָמִי שבניו נקבות, אז אָך און אז וועה איז צו דעם, וואָס זײַנע קינדער זײַנען נקבות... (זעצט זיך צום טיש).

קרױנע: וואָס האָסט דו זיך גענומען אזוי צו נקבות? אַט הפנים און אז מען האָט אַ זוהן און ער לײפט אַוועק אין דער אוראַלניע אוצילישצע און אנשטאַט קדיש זאָגט ער נאָכ'ן טאַטען האָספּאָרדי פּאָ-מילוי... און פון מאָטעל ווערט ער פּלוצים מיקאַלאַי, איז דאָס אַ בע-

נאך דער שחיטה

סערער נחת? (לויגט זיך אריין אין בעט) אז נאָט וויל האָט מען נחת
אי פון נקבות, אי פון זכרים, און אז נאָט הלילה וויל שטראַפען, איז
מיט זכרים ניט גוט און מיט נקבות שלעכט... אָי! לישועתך קויתי ד',
קויתי ד' לישועתך, ד' לישועתך קויתי.... (זאָגט עס דריי מאל און שלאָפט
אין).

ר' זיסעל: (געהט צום בעט אויף די שפיץ פינגער) מיט אַ
ווייב איז יאָ ווי די חכמים זאָגען: או חברותא או מיתותא... אָדער מע
דארף לעבען מיט איהר בחברותא, אדער עס דארף קומען די מיתותא...
(זעצט זיך צוריק צום טיש און שמעקט טאָבאק). איך וואָלט גענומען אַ
ספר געלערענט ביז טאָג, אָבער... איהר וועט גלויבען... שש! קרוינע
הערט ניט, מעג איך זאָגען, איך בין אליין די לעצטע צייט צו פּוּדזשעט
ווי אַ אידינע... (קוקט צושראָקען אויף דער שאַפע ספרים) מיר ווייזט
זיך אויס, פון דער שאַפע מיט ספרים קוקט אַרויס דער גראָבער ר' -
קען פון דער גמרא חולין און איך זעה, רחמנא לְצַלן, מיט בלוט גע-
שריבען אויף אלע דפים: הכל שוחטין... אלע מעגען קוילען... גע-
וואַלד, רבונא דעלמא כולה, וואס טשעפעסט דו זיך צו מיר? היכא
תמצא... דאכט זיך, ר' זיסעל האָט געהאט אזא גוטען חשבון, ביזט
דו גאָטעניו פאָטער געקומען און האָסט מיר אלע חשבונות צוקאלאָמיר
טשעט. פאר וואס? איך טענה צו דיר, טאָטע פאָטער, און דו
דאַרפסט אויף מיר ניט ברוגו ווערען דערפאר... די חכמים זאָגען, אין
אדם נתפש על צערו... ווען אַ איד האָט צער, דארף מען איהם ניט
כאַפען ביים ווארט... גערעכטער גאָט, כאַפּ מיך ניט... דו מיינסט אין
דער אמת'ן, אז עס איז אַ גרויסער קונץ כאַפען אזא גרויסען העלד ווי
איך, זיסעל קרוינעס, און מיך פאָבאָרענען? ... נו, יא, איך ווייס,
מסתמא דארף זיין אזוי... די חכמים זאָגען, כל מה דעביד רחמנא לטב
הוא דעכיד, וואס נאָט דער רחמן טהוט, איז צו גוטען... מע זעהט
דאָך... רבונא דעלמא כולה, אפשר איז דאָס אַן אומכבוד פאר'ן מת,
רחמנא לְצַלן, וואס איך טענה? אַ שטייגער, וואס טהו איך... אז... אז...
(קוקט אויפ'ן טהיר דערשראָקען) אַ שטייגער די טהיר עפענט זיך... און
ער... איהר זעהט פון מיר אַ בריה'קייט? עס האָט מיך שוין אַ ווארף
געטהאָן אין שווייס... ניין! ניין! נאָט איז מיט אייך, וועל איך
זאָגען, יא, איך וועל זאָגען, וואס דען מיינט איהר, איך וועל מורא
האָבען? צלאַל, איך האָב געבעטען ביי אייך מחילה, וואס ווילט

יעקב גארדין

איהר נאך? מיר זיינען קליינע מענשעלעך... איך בעט אייך, פאלנט
מיד, זאלט איהר געזונד און שטארק זיין, און געהט צו אייער רוה....
געהט צו אייער מקים מנוחה!... (א גערויש ביים פענסטער) אַי! ווער
איז דאָס? קרוינע! זאלסט דו געזונד זיין... קרוינע לעבען!...

ק ר ו י נ ע : (כאפט זיך אויף) ר' זיסעל, נאָט איז מיט דיר,
האָסט זיך דערשראָקען... איך האָב דיר לאַנג געזאָגט אז מען דאַרף
מגיה זיין די מזווה, אפשר איז אָבגעשפרונגען אן אות.
א ל ק נ ה : (ביים פענסטער) רבי, איהר שלאָפט ניט? עפענט
מיר, האָט קיין פאראיבעל ניט, די זארוויזשקע. (ר' זיסעל געהט עפענען
די טהור).

ק ר ו י נ ע : שפיי אָב, נאר, עס איז ר' אלקנה (לעגט זיך צו-
ריק) לישועתך קויתי ד', קויתי ד' לישועתך, ד' לישועתך קויתי (שלאַפט
אין. זיסעל און אלקנה קומען).

א ל ק נ ה : איך זעה ביי אייך לייכט זיך א פייער, בין איך
געקומען... איך קען ניט שלאָפען, איך האָב, האָט קיין פאראיבעל ניט,
א בעזשאַניצע... עס האָט מיך אזוי ווי פון דער פאנטעליגע אראָבע-
שלאָגען און... און האָדיע.

ר' ז י ס ע ל : זאלט איהר געזונד און שטארק זיין... עס
הייסט, איך האָב ניט מורא, אָבער איהר האָט מיך אביסעל איבער-
געשראקען.

א ל ק נ ה : נישקשה, רבי, מיר וועלען אייך אָבגיטען א פע-
רעפאלאָס...

ק ר ו י נ ע : ר' אלקנה, האָט קיין פאראיבעל ניט, איך האָב
זיך צוגעלעגט... איך האָב קיין כח ניט, איך בין זעהר מיער... עה! ניטאָ
דער כח וואס מיידעלווייז... קויתי ד' לישועתך...

א ל ק נ ה : נישקשה, רביצין, איהר קענט אייך שלאָפען דאָרט
הינטערן פרוכת... איהר ווייסט דאָך, איך בין א פראָסטער שלש
סעודות, און האָדיע (ער פעררויבערט אַ מרובקע, ר' זיסעל שמעקט טאַבאָקע.
זיי שוויגען לאַנג).

ר' ז י ס ע ל : די חכמים זאָגען: אחים בהספרא, די וואָס
קלאָגען זיינען מיינע ברידער... איהר זייט מיר איצט ווי א ברודער.

א ל ק נ ה : אין תוך גענומען, געה איך איצט אליין אום ווי
א משורבאן... זינט עס האָט זיך געטראָפען די קאפאסטראָקע.

ר' זיסעל : רחמנא לצלן, וואס איז דאָס ?
 א ל ק נ ה : קאפאסטראָקע, איז אן אונגליק, זינט יעמאָלט געה
 איך ווי מיט אַ כוואָראָבע אין הארצען... עם ברעכט מיר, האָט קיין פאר-
 איבעל ניט, די פּאַיאָסניצע, און איבער די ליאושקעס, אַקוראַט ווי גע-
 געבען מיט אַ בעריאזעווען פּלאָקען.

ר' זיסעל : די חכמים זאָגען : „גברא דנשי קטלוהו לית
 דינא ולית דינא“, — א מענש וואס איז גע'הרג'עט געווארען פון וויי-
 בער, האָט ניט קיין דין און קיין דיין.

א ל ק נ ה : אָ, אז מען האָט צו שטאַרק ליעב, האָט קיין פאראי-
 בעל ניט, האַלושקעס, מוז מען זיך סוף כל סוף דערווערנען מיט אַ
 האַלושקע און האָדיע... אָבער דאָך, אין תוך גענומען, איך בין שוין
 אזוי צוגעוועהנט, אז אָהן אַ האַספּאָרין איז עפעס קאַלעמוטנע אויפ'ן
 האַרצען, און האָדיע. עם איז קיין קלייניגקייט, אזוי פיעל יאָהרען צו-
 זאַמען, אפילו אַ קאָטשערע מיט אַ ראהאַטיש ביים זאַפּאַטשעק ווערען
 אויך זא פּאַני בראַטא, און איך האָב, האָט קיין פאראיבעל ניט, שוין
 ביי איהם געדיענט די ווטאָריטעלנע סלוזשבע...

ר' זיסעל : די חכמים זאָגען : א מענש וואס האָט גסות
 רוח... זאָל ער מיר מוחל זיין טויווענד מחילות... ער איז געווען... (קוקט
 זיך אַרום דערשראַקען) מען דאַרף נישט רעדען...

א ל ק נ ה : אין תוך גענומען, אזוי איז דער זאַקאָן פון דער
 וועלט... איינער איז שטיל, האָט קיין פאריבעל ניט, ווי אַ שצעניא, איז
 ער אָבער אַ כאַליאַסטרא, אַ קאזיאַווקע, האָט אַ מאָזניצע ניט אַ
 קאַפּ. דער אָבער וואָס האָט שכל אין דעם של ראש, האָט ער אָבער
 צו אַ ברייטען של יד, ער כאַפט מיט דער גאַנצער זשמעניע, קריכט
 דעם אנדרערען אויף די מאַזאָליעס און זאָגט אַלעמען זאַס ! ע, ע !
 עם איז געווען, האָט קיין פאריבעל ניט, גוטע צייטען אויך, און איצט
 איז אַ כוואָראָבע, און האָדיע... (שפּאַרט אונטער דעם קאַפּ און פּערטראַכט
 זיך.)

ר' זיסעל : איהר געדענקט, ר' אלקנה, צום ערשטען מאָל...
 איך האָב זיך געזעצט שרייבען איהם, עליו השלום, אַ בריעה... יאָ ! יאָ !
 עם איז געווען גוטע צייטען אויך. איך געדענק ווי היינט, איך האָב
 געמאַכט ביים „5“ אַ געלונגענעם אויסגעצייכענטען צוק אַרויף, אַרויף
 העט, און האָב אינדערגעלעגט אַ שעהנעם, אַ פיינעם „לכבוד“.

יעקב גאָרדין

ק ר ו י נ ע : (פון שלאָף) און די דייטשקע זיינע, די גובער-
נאנטקע, וועט זיצען שבעה און זאָגען רבנן קדיש.
ר' ז י ס ע ל : פון שלאָף נעבעך... יאָ, א יומא דפגרא איז עס
געווען, א גאנצע מליצה האָב איך איהם מחבר געווען... לכבוד ידירי
הרב המופלג, המושלם, המפורסם, המהולל, הארו הגדול, תפארת ישראל,
נזר היצחק, כתר יהודה, הפטיש המפוצץ סלעים של תורה, השר הממונה
על שבע חכמות העולם, צנא מלא ספרא, אספקלריא המאירה... ניין!
מיר דאכט זיך, איך האָב ניט געשריבען אספקלריא... איהר געדענקט
ניט, ר' אלקנה? (ר' אלקנה איז איינגעשלאָפען געווארען זיצענדיג מיט
דער טרובקע אין מויל) ער איז אויך איינגעשלאָפען געווארען... זאָל ער
זיך כאַפען א דרעמעל... די חכמים זאָגען אין כתובות: אמר רב הונא,
רב הונא האָט געזאָגט, דער לשון פון חכמים איז א ברכה, דער לשון
פון חכמים איז עשירות, דער לשון פון חכמים איז א רפואה... אזוי
ווי פון א רפואה איז ער אנטשלאָפען געווארען... און איך אליין וועל
נעהמען א ספר מיט א גאנצען סך דברי חכמים, וועל איך אויך אפשר
אנטשלאָפען ווערען. דאָ איז דאָך א גאנצע שאַפע מיט ספרים, דאָס
הייסט, א גאנצע שאַפע מיט שלאָף־פראַשקעס. (קיט זיך אַרום, לויפט
דערשראָקען צו דער שאַפע און כאַפט אַרום א ספר און קומט צוריק צום טיש)
וואס איז דאָס? רבונא דעלמא כולה, דוקא די גמרא חולין? ... איך
האָב געבעטען קרוינען, זי זאָל די גמרא אוועקטראגען צו ר' זבולנען,
געה פערלאָזן זיך אויף א אידענע... אי, אי, רחמנא לצלן, דוקא די גמרא
חולין... דער שטן שפיעלט זיך מיט מיר אין זשמורקעס, ער מישט מיר
אויף די שחיטה, די שחיטה, וועה איז מיר... הא? וואס איז דאָס
אונטער'ן בעט? ... זעהט נאָר, מיר ווייזט אויס, אימיצער פיקט דאָר-
טען? ...

ק ר ו י נ ע : (שלעפּעריג) די הוהן פיקט פראָסע.

ר' ז י ס ע ל : רבונא דעלמא כולה, אויף מיין ווארט, אזוי ווי
א ווינטעל בלאָזט איבער'ן שטוב, און די לאַמפּ הויבט אָן אויסגעהן...
דאכט זיך, גענוג דאָ פעטראַמאָליום, זאָלט איהר געוונד און שטאַרק
זיין, ווען מען איז דערשראָקען, איז מען במחילה, ווי זאָגען די חכמים,
ע... (וויל גרעסער מאַכען דאָס פייער, דער לאַמפּ פערלעשט זיך, ער בלייבט
אין דער פינסטער). הא! ווער האָט עס פערלאָשען? קרוינע, וואו
זיינען די סירנאקלעך? אַי, עס ריהרט זיך, ר' אלקנה, גוואלד! (קרוינע

נאך דער שחיטה

כאפט זיך אויף און דערשרעקט די הוהן) אונטער'ן בעט איז עפעס...
עפעס איז אונטער'ן בעט! ד' מחסי ומצודתי! ... מצודתי... מצודתי...
(לויפט, פערטשעפעט זיך אָן א ביינקעל און פאלט).

ק ר ו י נ ע : (לויפט אראב פון בעט און כאפט איהם): נאָט איז
מיט דיר, זיסעל!

ר' ז י ס ע ל : (נאך ערגער דערשראָקען) ער האַלט מיך! ער
האַלט מיך! גוואַלד! ראַטעוועט! געה צו דיין רוה! (ווייל זיך
אַרויסרויסען).

א ל ס נ ה : (וועלכער האָט דערווייל אַנגעריבען אַ סירניקעל) אַ
מאַנסביל האָט זיך דערשראָקען פאַר אַ קורקע! רבי! עס איז אַ
קורקע... און האָדיע!...

ר' ז י ס ע ל : שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד! (רייסט זיך
צום טהיר, טויט ערשראָקען. קרוינע און אלקנה האַלטען איהם).

(פ א ר ח א נ ג .)

די טיפען גאלעריע

דראמאטישע סצענע אין איין אקט

פון יעקב גארדין

די זענער איין-אַקטער, לויט אונזער מיינונג, איז פאַר פיעלע אורזאָבען זעהר וויכטיג אין דער געשיכטע פונ'ם אידישען מעאַטער. דעריבער לוינט זיך דאָ צו מאַכען עטליכע בעמערקונגען. אין נאָוועמבער 1901 האָבען אַ גרופע פון יעב גאַרדין'ס פרוינד און פערעהרער פּעראַנשטאַלמעט אַ גאַלאַ-פאַר-שמעלונג אין מאַהאַיאַ מהעאַטער, צו פיערען דעם צעהנטען יובילעאום פון זיין מהעטיגקייט אויף דעם פעלד פון אידישער דראַמאַ. אָנהויבענדיג מיט „סיביריא“, אין 1891, האָט ער פאַרבערייטעט און ענטוויקעלט זיין שאַפונגס-קראַפט, אַרויספיהרענדיג אין דער צייט אויף דער אידישער ביהנע אַזעלכע דראַמען ווי מירעלע אפרת, גאַט מענש און טייוועל, אידישער קעניג ליער, די שחיטה, ווילדער מענש, די שבועה און פיעלע אַנדערע, וועלכע פערנעהמען זייערע פערדיענטע פלעצער אין אידישען מעאַטער. אין דער יום-טוב פאַר-שמעלונג האָבען זיך בעטייליגט אַלע בעוואוסטע אידישע אַרטיסטען, וועלכע האָבען אויפגעפיהרט פערשיעדענע אַקטען פון זיינע פיעסען. אַ סאָוועניער-בוך איז דאָן אַרויסגעגעבען געוואָרען, אונטער דעם נאָמען: „צו יעקב גאַר-דין'ס צעהן-יעהריגען יובילעאום“, וועלכער האָט ענטהאַלטען פיעלע אינטעי-רעסאַנטע אַרטיקלען פון מ. קאַץ, י. ענטין, דר. קאַספּע, דר. זאַלאַטאַראַף, מ. לעאַנטיעף און אַנדערע. ספּעציעל פאַר דעם בוך האָט מ. ווינטשעווסקי געשרי-בען זיין גוט-בעוואוסטען „פּראַלאַג צו מירעלע אפרת“. צום סוף פון דער פאַרשמעלונג האָבען אַלע אַרטיסטען אויפגעפיהרט דיזען איין-אַקטער „די טיפען-גאַלעריע“, וועלכעס איז ספּעציעל געשריבען געוואָרען פון דעם פער-פאַסער פאַר דער געלעגענהייט. — א. רוש. ג.

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינאקטער איז בעאבזוכטיגט בלויז פאר דעם לעזע-פובליקום.
צו אויפמיחרען, איבערזעצען אָדער אַדאַפּטירען עס אָהן די ערלויבניס פֿון
יעקב גאָרדין'ס יורשים, איז פֿערבאָטען.

פערזאָנען:

(און די אַרטיסטען וואָס האָבען אַנטייל גענומען ביי דער ערשטער אויפפיהרונג).

דער צערעמאָניע מייסטער — — — — לעאָן בלאַנק
 יאָנטעל שנאָרער, פון „משיח'ס צייטען“ - בערנ. בערנשטיין
 סאָפיע פינגערהוט, פון „סאָפּהאַ“ — מאַד. בערטהא קאַליש
 שיינדעלע, פון „דער שוואַרצער איד“ — מאַד. מ. ווילענסקי
 אַקסעל, פון „די שבועה“ — — — מאָריס מאָשקאָוויץ
 ראָניע די פּאָטשטאַרקע, פון „די שבועה“—מאָד. קעני ליפּצין
 צלאַל ראַפּאָפּאָרט, פון „די שחיטה“ — — דיוויד קעסלער
 נחומ'צע, פון „מירעלע אפרת“ — — סעמיועל מאָרנבערג
 חנה דבורה, פון „מירעלע אפרת“ — — מאַדאם מאָננע
 אַלקנה, פון „די שחיטה“ — — מאָריס מאָשקאָוויץ
 אַסתר'קע, פון „די שבועה“ — — — מאַד. קעני ליפּצין
 מאַניטשקע, פון „סאָפּאַ“ — — — מאַדאָם ראָניע
 מאַדאָם פינגערהוט, פון „סאָפּהאַ“ — — מאַד. נאַראָלסקי
 מאַטהיאָס פינגערהוט, פון „סאָפּהאַ“ — זיגמונד מאָנולעסקאָ
 שמאי, פון „קעניג ליער“ — — — בערנארד בערנשטיין
 ר' דוד'ל משה'לעס, פון „קעניג ליער“ — — יעקב פ. אַדלער
 שלמה, פון „שלמה שאַרלאַטאַן“ — — — דיוויד קעסלער
 מירעלע, פון „מירעלע אפרת“ — — — מאַד. קעני ליפּצין

צערעמאָניע מייסטער : פריינדע און פערעהרער
 פון דעם, וועמענס יום טוב איז היינט! אויב עס גיבט נאָך אַזעלכע
 אונגלויביגע, וועלכע צווייפלען, אז די טיפען און פערזאָנען, וואָס אונ-
 זער דיכטער פיהרט ארויס אויף דער ביהנע פונ'ם אידישען טעהאַטער,
 זיינען ווירקליכע פערזאָנען, גענומען פון לעבען, — וועלען זיי זיך
 היינט מוזען אין דעם איבערצייגען... צו די אַלע פערזאָנען, וועלכע
 זיינען געדיכטעט פון יעקב גאָרדוין'ס פּעדער, האָבען מיר געשיקט איינ-
 לאַדונגען צום יובילעאום, און זיי וועלען אַלע דאָ ערשיינען, ניט אין

יעקב גארדין

דער דראמא, נאָר אזוי ווי זיי זיינען אין לעבען... ליידער ניט אלע טיפען, כאַראַקטערען און פּערזענליכקייטען קענען ערשיינען אין מאַחאָ ליע טהעאַטער, אָבער עס וועט זיין ניט וועניג, אויב מיר וועלען זאָגען, דאָס טהעאַליע טהעאַטער האָט געהאַט די עהרע, און וועט איצט האָבען דעם פּערגעניגען אייך פּאַרזושטעלען: סאַפּהאַ, שיינדעלע פּונ'ם שוואַרצען אידען, הנה דבורה פון מירעלע, מאַניטשקע פון סאַפּהאַ, שלמה'לע שאַרלאַטאַן און צלאַל ראַפּאַפּאָרט, יאָנטעל שניאָרער און שמאי פון קעניג ליער, אַלקנה פון דער שחיטה, דוד'ל משה'לעס, דער אידישער קעניג ליער, אַקסעל דער פּאַטשטאַר, נחומצע הנה דבורה'ס פון מירעלע, און מאַטהיאַס פינגערהוט פון סאַפּהאַ, און מיט זיי אונזרע געסט אַסתר'קע פון דער שחיטה, ראָניע די פּאַטשטאַרקע און מירעלע אַפּרת... פּריינדע, פּיעלע פון יעקב גארדין'ס טיפּען-גאַלעריע, וועלכע איז גע- שאַפּען געוואָרען אין צעהן יאָהר, וועלען דאָ פּעלען, אָבער איהר זעהט, אַז די טיפען, וועלכע טהעאַליע טהעאַטער שטעלט אייך היינט פּאַר, גיט דעם טהעאַטער גענוג רעכט צו זיין שטאַלץ מיט דעם היינטיגען יובילי- לעאום, אויף די ברעטער פון אונזער ביהנע איז אויפגעפיהרט געוואָרען סאַפּהאַ, מירעלע אַפּרת און גאָט מענש און טייוועל! ...! (מען קלאַפט אין טהיר) העריין! (יאָנטעל שניאָרער ערשיינט) הערר יאָנטעל שניאָרער פון משיח'ס צייטען!...

י אָ נ ט ע ל : שלום עליכם אַ איד, עליכם שלום, איהר האָט מיך געשיקט רופען, האָ ? וואָס דאַרפט איהר מיך ? איהר דאַרפט בשמים פאַר אַ הדם ? וואַס אויף הברלה, ירבות פאַר הושענות, רצועות פאַר מלקות, ציציות צו אַן ארבע כנפות, א סגולה צום זכרון, א תרופה פון אַן עין-הרע, האָ ? ...

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : ניין! דער וואָס האָט אייך אהער געבראַכט וויל בעהויפטען, אַז די אַלע זאַכען דאַרף מען שוין ניט.

י אָ נ ט ע ל : וואָס-זשע וויל ער פון מיר ?

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : היינט איז זיין יובילעאום.

י אָ נ ט ע ל : האָ ? וואָס איז דאָס אַזעלכעס ? עס איז דאָך נאָר אַ מכה שלא כתובה בתורה...

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : עס איז אַ יום-טוב... דער יום-טוב פון אַ דיכטער...

י אָ נ ט ע ל : וואָס דאַרף דאָס אַ איד ? אזא תועפה, מטריח זיין

אַן עהרליכען אידען צוליעב וועמען... ע ! וואָס־זשע, ער איז אַ גרוי
סער גביר ?

צער. מייסטער : ניין !

יאָנטעל : אַ תקיף מיט נאַטשאַלסטוואָ ?

צער. מייסטער : ניין !

יאָנטעל : פע ! אזא נאַרישקייט זאָל אידען ליגען אין זינען.
(געהט ביז'ן טהיר, קעהרט זיך אום) וואָס־זשע, וועט מען דאָ היינט טייר
לען געלד דעם עולם ?

צער. מייסטער : ניין !

יאָנטעל : וואס עם האָט זיך מיר גע'חלומ'ט די נאַכט און
יענע נאַכט... ווען איז אזא זאך ביי אידען געהערט געוואָרען ? אַ
יובילעאום גאָר ! נו ! (בייז אָב).

צער. מייסטער : פאַר דער חברה שמעקט גאָר ניט יעקב
גאָרדינ'ס יובילעאום (מען קלאַפּט) העריין ! (סאפּהא קומט מיט אַ בוקעט
בלומען).

סאַפּהאַ : איך בין סאַפּיע פינגעררוט, דער דיכטער האָט
מיך אַרויסגעפיהרט אויף דער ביהנע אונטער'ן נאָמען סאַפּהאַ... מיט
פרייד און פּערגעניגען ערשיין איך דאָ איצט אויסצוריקען מיין דאַנק־
באַרקייט, אַלס מענש, אַלס פרוי, אַלס סאַפּהאַ, דעם וועלכען האָט גע-
שילדערט פאַר אייך אונזערע ליידען און שמערצען, אונזער קאַמפּפּ
פאַר'ן גליק און פאַר מאַנשליכע רעכטע, אונזער ערנידערונג אין פאַמיר-
ליען לעבען און אונזער שטרעבונגען צו פרייהייט ! ניט נאָר אַלס
סאַפּהאַ, נאָר איך זעלבסט, אַלס פרוי פון מיין נאָמען און פון דעם נאָר-
מען פון אַלע פרויען, דערלאַנג איצט אַ בוקעט בלומען דעם, וועלכען
האָט געפיהלט אונזערע ליידען, האָט געזעהן אונזערע טרערען, פּער-
שטאַנען אונזערע געפיהלען און טריי געשילדערט אונזער פּערהעלט-
ניסע אין דער פאַמיליע און אין דער געזעלשאַפּט... און איצט... מיך
וועט זעהר פּרעהען, אויב איך וועל זיינע פריינדע דאָ קענען אַמוזירען
מיט דאָס ליעד, די ווערטער פון וועלכע ער האָט אַליין פּערפאַסט פאַר
זיין סאַפּהאַ (זינגט, אָב).

צער. מייסטער : ווי הויך אַן אויטאָר זאָל זיך ניט זעצען,
דער שווישפּיעלער איז קיין שווישפּיעלער, וועלכער קען צו איהם ניט
דערלאַנגען (דערלאַנגט די בלומען. מען קלאַפּט) העריין ! (שוינדעלע

קומט מיט א קולע) שיינדעלע פונ'ם שווארצען אידען!
 ש י י נ ד ע ל ע : איהר ווייסט, נאך וואָס אונזער מאיר, מאיר
 יאָזעפּאָוויטש איז בעשאַפּען געוואָרען? אַלע לאַכען פּון אַזעלכע אונ-
 גליקליכע ווי איך בין, זיי מאַכען זיך לוסטיג, ווען זיי זעהן אונז, און
 מאיר איז געקומען צו לערנען אייך, אז אויך מיר האָבען אַ נשמה און
 אַ האַרץ... מיר קענען אויך לייעבען און פּיהלען. מען טאָר ניט זיין
 שלעכט צו אונז. מען דאַרף אויף אונז רחמנות האָבען ווי אויף קליינע
 קינדער... און דאָס איז מיין קינד... איהר לאַכט וואָס איך שפּיעל זיך
 מיט אַ ליאַלקע? און ער, צוליבע וועמען איך בין דאָ, איך מיינ, מאיר
 יאָזעפּאָוויטש, ער זאָגט, אז דאָס לעבען אין מיר די געפּיהלען פּון אַ
 מוטער... און וואָס וואָלט געווען מיט אייך, אז מיר זאָלען ניט לייעב
 האָבען שפּיעלען אין ליאַלקעס? (זינגט דאָס וויעגליעד פּון שוואַרצען
 איד, און געהט לאַנגזאַם אַב).

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : עס וועט זיין שעהן, ווען מאיר יאָזעפּאָוויטש
 אליין (מען קלאַפּט) הערדיין! (אַקסעל קומט מיט אַ בייטש) אָה, אַקסעל!
 א ק ס ע ל : יאָ, ברוך הבא, איך בין דאָ. אַקסעל דער מומע
 ראַניעס! איך טרייב אָן די פּערד ווי פּריהער... איך בין אַ איד, ניט
 קיין גרויסער למדו'ניק און וואס פאַר אַ איד בין איך? מ'שטיינס
 געזאָגט, מיך נעהמען צוזאַמען מיט אידישקייט, איז אַקוראַט ווי טונקען
 אַ חזיר אין חרוסת... און דאָך אַ שווייגערדיגער, ניט קיין למדן און
 בין ניט ערנער פאַר די וואָס האָבען געשטודירט אין דער „ישימה“.
 איך קען ניט די זאַקאַנעס מיט די דינים, ווי די גרויסע געלערענטע,
 ווי למשל, אַ שוחט, אָבער איך פּיהל וואָס עס איז גוט, וואָס עס איז
 שעהן... מיך אַרט ניט, מיינס זאָל אַריבערגעהן, אַבי דעם אַנדערען זאָל
 ניט וועה טהאָן, כ'האָב הנאה פּון אַ שעהגע נאַכט מיט דער לבנה און
 שמערען... און אז איך קוק אויף די וואַסערען פּונ'ם טייך בונ, וואָס
 לויפען ווייט, ווייט ביז'ן מיקאָלאַיעווסקי מעלימאַן, ווייט איך, די וואַ-
 סערען זיינען געלאָפּען לאַנג פאַר אונז און וועלען לויפען אזוי, אז מיר
 וועלען שוין ניט זיין דאָ... אָבער דאָס אַלעס דערצעהל איך קיינעם ניט.
 און ווי אזוי דער וואָס האָט אייך פּון מיר דערצעהלט האָט עס געטראָ-
 פען, איז מיר אַ גרויסער מחודש... אָבער וועה איז מיר! וואָס רעד
 איך דאָ אזוי לאַנג? איך האָב דאָך געבראַכט צופּיהרען אַהער אויף
 מיין פּורגאַנטשיק די כאַזאַיקע... אויף מיר וואַרט דאָרטען די מומע
 ראַניע... (לויפט אַב).

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : אייביש, איהר מאן, זאָל ניט שטאר-
בען, וואָלט ער אויך געוויס געקומען. (ראַניע קומט ווי אין דריטען
אַקט).

ר אָ נ י ע : גאָט העלף אייך, איך בין אויך געקומען דאָ מיט
זיין זיך משמח זיין... א גוטע אויג האָט געדארפט האָבען דער, וואס
האָט מיך אָבגעזוכט ערגיץ ווייט אין אַ ווינקעל פון נאָוואַ ראָסיע, און
האָט מיך געבראַכט אַהער... יאָ! גליקליך איז דער מענש, וואָס האָט
אַזעלכע אויגען, וואָס זעהען. אַם מיינסטען זיינען די מענשען אַזעל-
כע, וואָס האָבען אויגען און זעהען ניט, האָבען אויערען און הערען ניט,
האָבען אַ נאָז און שמעקען ניט — אַזוי, ליימענע גילמ'ס... אָבער ער
האָט מיך געפונען, און האָט מיר געהייסען קומען אַהער, בין איך גע-
קומען...

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : אַ ברירה האָט איהר געהאַט, מומע ראָ-
ניע, ער ברענגט אַהער אויך גאָט, מענש און טייוועל!

ר אָ נ י ע : יאָ, איך בין געקומען... איך ווייס, ניט אַלעמען בין
איך געפלען, דאָס איז דערפאַר, וואָס מען פערשטעהט מיך ניט...
באָדוושע! איך בין ניט קיין שלעכטע פרוי, איך האָב ניט געזינדיגט...
איז דען אַ זינה, אַז מען וויל כאַטש אַ ביסעלע גליקליך זיין? איך האָב
ניט געלייענט קיין קניזשקעס מיט קיין ביכלעך און האָב געוואוסט,
ווער עס אַרבייט אַליין און רייסט ניט קיין פרעמדען ביסען פון מויל,
מעג ער זיין אַ זכר אָדער אַ נקבה, דער האָט אַ רעכט צו לעבען, און
ווער עס האָט אַ רעכט צו לעבען, דער האָט אַ רעכט צו זיין גליקליך,
און ווער עס וויל זיין גליקליך, דאַרף זיין פרוי אַליין זיין גליק צו גע-
פינען... איך האָב ניט געטראָפּען? דאָס איז מיין זאַך... איך האָב
אַליין דערפאַר טהייער בעצאָהלט... די האַאווע דיילע, דער עיקר איז,
די ווייבער זאָלען זיך ניט שרעקען צו זוכען צע דורנע! אַז מען וועט
זוכען גליק, וועט מען געפינען! אין סעמיינע לעבען דאַרף מען ניט
באלד שפּרינגען פון די האַלאַבליעס, מען מעג אַביסעל טרעפען, אָבער
אַז מען זעהט, אַז עס איז שלעכט, לאָזט אייך ניט טרעמען מיט די פיס,
טאַכט אַ סוף... ראַניע די פּאָדריאַטשקע מיינט, אַז אַ שבועה איז אַ
גרויסע, הייליגע זאַך, אַבער דער מענש, וואָס האָט געגעבען די שבועה,
איז גרעסער פאַר דער שבועה. ניט די שבועה האָט געמאַכט דעם
מענשען, אַ מענש, איהר ווייסט דאָך, אַ מענש האָט געמאַכט די שבועה.
(אַב.)

יעקב גארדין

צער. מייסטער: דער מענש, דער מענש, דאָס איז וואס ער וויל שטענדיג בעהויפטען. (מען קלאַפט) העריין! (צלאַל ראַפּאָפּאַרט קומט).

צ א 5 : (שטאַלץ) איהר דארפט מיך ניט פאַרשטעלען, מען ווייסט, ווער צלאַל ראַפּאָפּאַרט איז! (זעצט זיך) איך בין אן עהרליכער איד, א כשר'ער איד, א איד אַ למדן, א בעל יחוס, א תלמיד חכם, און איך האָב פיינט, אז מען זאָגט מיר מוסר, און מען וויל מיך לערנען ווי צו לעבען אויף דער וועלט (נעהמט אַ סיגאַר) עי! ווער איז דאָרט? גיט מיר אַ סירעניקעל! אַ גראָבען יונג, אַ שמאַרעוואָז, אַ בעל-מלאכה, דארף מען זאָגען מוסר, אָבער ניט צלאַל ראַפּאָפּאַרט'ען! ... פע! איך האָב גלאַט פיינט די מענשען, וואָס מישען זיך אין פרעמדע געשעפֿטען... יעדער פאַר זיך אַליין דארף וויסען, אַז מען געהט שווימען, אָדער מען שווימט אַריבער, אָדער מען זוערט דערטרונקען, אַ שענהע כפרה! ... ער קען ניט ליידען קיין נבלות! מיינע ווייבער ליגען אין דר'ערד, מיינע קינדער ווערען פערשוואַרצט, מיינע משרתים ווערען פער'חושד'ט, איך האָב אַ דייטשקע, אַ האַזאַיקע — דאָס איז מיין זאך, איך בין אן עהרליכער איד און וועל זיך מיט גאָט אַליין בערעך בענען... (שמעהט אויף) דו! וואס ביזט דו ביי דעם, וואס האָט אָנגעד שריעבען פון מיר אַ גאַנצע קאָמעדיע דאָרטען? ווי רופט מען איהם... יענקיל גארדין? ער איז מסתמא אַ קבצן, האַ? זאָג איהם, אז עס איז אַ חלול השם ווייזען פאַר דער וועלט די חסרונות און די חטאים פון אן עהרליכען אידען, ער זאָל זיין אַ אידען פריינד, וואָלט ער געדארפט זאָגען נאָר איין זאך: כלנו נבונים, כלנו חכמים, כלנו צדיקים, כלנו גדולים... אזא עוכר ישראל! ביי מיר אין דער היים וואָלט ער ניט גע'טענה'ט קיין סף! חסרונות גאָר ביי אַזעלכע אידען ווי איך? ער איז אַ אידען-פריינד און אַלע דאָ, וואָס זיינען זיך משמח מיט זיין שמחה, זיינען קיינע עהרליכע אידען... פע! אַזעלכע אמת'ע, פיינע אידען ווי איך, צלאַל ראַפּאָפּאַרט, וועל קיינמאָל ניט אַנערקענען אזא אידען-פריינד ווי יענקיל גארדין! קיינמאָל ניט! (אָב בייז).

צער. מייסטער: זיי אַליין מיינען דאָס ניט, זיי זאָגן גען דאָס נאָר... ווארום זיי ווייסען, אַז אַ מענשען-פריינד קען ניט זיין קיין אידען-פריינד... (נחמצע אריין).

נחמצע: דאָ איז דאָס? נו, וואָס איז די נפקא מינה?

די טיפּען גאַלערע

מיין פּלוניתמע האָט ניט געוואָלט איך זאָל געהן אַהער. זי איז דאָך ר' מנחם מענדעל'ע'ס אן אייניקעל, זכר צדיק לברכה. אָבער איך מוין, וואָס איז די נפּקא מינה? איך האָב מיך פּיינט צו מישען אין פּאָליר טיקע און וויל זיך מיט קיינעם ניט חלילה פּערקריגען... די אַלע אונד זערע קלויזניקעס דאַרפּען טאַקע ניט וויסען, אז איך בין דאָ געווען... אָבער דאָ זאָל מען וויסען, אז איך בין יאָ דאָ. בין איך אי אַהין, אי אַהער... וואס איז די נפּקא מינה? ... הא, אַי זועה, מיר דאַכט זיך הנהדברה געהט... האָט אייך אַ גוטען יום־טוב און שאַ! ניטאָ!
נימא טאַטין, נימא טרובקאָ! (לויפט אָב).

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : עס איז אפילו אַ גרויסע נפּקא מינה, נאָר וואָס קען העלפּען דער טענה'ן (הנהדברה אַרײַן).

ה נ ה - ד ב ו ר ה : מיינער איז דאָ ניטאָ? אונז מיט אונזער יחוס פּאַסט דאָ ניט צו זײַן... מיר זײַנען טאַקע געפּאַלענע בעל־יבּתים, אָבער אונזער יחוס... ניט דערלעבען זאָל... הא? ער איז דאָ? אַי!
זאָלט איהר געזונט זײַן... וואָס דאַרף מען זיך קריגען? אַ גוטע וואָך אייך, אַ יום־טוב'דיגע וואָך אייך... (אַפּאַרט) גראַף פּאַטאַצקי מיט זײַנע אַדיוטאַנטען... (לויט) איך זאָג שטענדיג, אַדרבה פּערקעהרט... וואָס איך, חלילה, ווינש אייך, זאָל מיר... ניט אָנקומען... עס מאַכט זיך מען צוואווערטעלט זיך, איז דאָס ניט איך, עס איז ער, עס איז זי, עס איז איך ווייס ווער, אָבער ניט איך... האָט אייך אַ גוטנקען, זיסענ־קען, פּרעהליכען יום־טוב! (געהט) פּאַטאַצקי מיט זײַנע אַדיוטאַנטען... (אָב).

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : דאַכט זיך וואָס אַרט זײַ? פּערגיגען ניט... אַה! ברודר הבא! (אַלקנה קומט).

אַ ל ק נ ה : מיין מיינונג איז, זאָג יאָ, און האָדיע! אין תּוך גענומען, איז דאָך זעהר גוט, וואָס מען פּערעט צו אונזערע בעל־יבּתים צום וואַנד... מיר זײַנען דאָך די אַלטע פּערד, קליאַטשעס, וואָס דאַר־פּען שלעפּען די יאַרמאָ. און זײ, אַ כּוואַראָבע זאָל אויף זײ קומען, זײ לעבען אַ גוטען טאָג: טרינקען, פּרעסען, האָבען זיך אַ נקבה ווי אַ זאָזליע און עס איז בײַ זײ שמור וזכּור, און האָדיע... אין תּוך גע־נומען אין צאַל'קע פּלאַקער דער תקיף און אייך, אונזער פּריינד און בעשיצער, איז זעהר שווער צו מאַכען אונז פאַר שטיקלעך מענשען...

יעקב גארדין

אָבער נישקשה. הוורעים בדמעה, ברינה יקצרו... דער וואָס פער־
זייהט וואָס ער שניידט, דער זינגט מיט געזאָנג. (אָב).

צ ע ר. מ י י ס ט ע ר : דאָכט זיך אַלעס איז ביי זיי אין תּוֹך
גענומען, אָבער ווי עס קומט צו עפעס איז האָדיע... אַרײַן! אָה, אַ
נאַסט, אַסתר'קע! (אַסתר'קע קומט ווי אין ערשטען אַקט).

אַ ס ת ר ' ק ע : דאָ געפינט זיך דער מאַן, וואָס האָט געשריבען
מיין „שחיטה“. איך בין איהם געקומען דאַנקען, וואָס ער האָט דער־
צעהלט מיין אונגליק פאַר דער גאַנצער וועלט... הכל שוחטין, אלע
קוילען, און אַזעלכע שטילע אונגליקליכע ווי איך ווערען געקוילעט...
גוטע, פּרומע עלטערען קוילען זייערע קינדער צוליב געלד!... גליק,
ליעבע און פּריינדשאַפט ווערען געקוילעט צוליב געלד!... צלאַל'ס
קינדער זיינען געקוילעט, ר' אַלקנה איז אַ געקוילעטער, באַטראַקעס,
אַרעמע אַרבייטער, ווערען געקוילעט, דער שוואַכער שמואַל־יאָסעל
ווערט געקוילעט פון דעם שטאַרקען. עס איז אַ שחיטה... די גאַנצע
וועלט איז אַ שחיטה!... יאָ, הכל שוחטין ושחיטתן כשרה... אַזעלכע
שטילע, ליידענדע, אונגליקליכע ווי איך, איז דאָ זעהר פּיעל... זיי אַליין
קענען זיך ניט העלפּען. מען דאַרף דערצעהלען פון זיי מיט האַרצ־
רייסענדע ווערטער, מיט יאָמער, מיט שרעק און פּערצווייפלונג; דער־
צעהלען פון זיי אַזוי לאַנג, ביז די שרעקליכע שחיטה וועט פּערטריבען
ווערען פון אונזער לעבען!... מיט וואָס זאָל אייך די אַרעמע אַסתר'קע
דאַנקען? זאָנאַר מיין דאַנקבאַרקייט קען איך און פּיעלע אַנדערע אונ־
טערדריקטע און ליידענדע אויסדריקען נאָר מיט אַ טרעהר... אָבער
איך ווייס, דיזעז טרעהר איז ביי אייך טהייערער פון אַ ברייאַנט,
און די קרוין, וועלכע וועט אַמאָל שיינען אויף אייער קאַפּ, וועט זיין
בעלויבטען נאָר פון אַזעלכע ברייאַנטען! (אָב).

צ ע ר. מ י י ס ט ע ר : ביליגע ברייאַנטען, וואָס קאַסטען
טהייערער פון אַלעס אין דער וועלט. (מאַניטשקע קומט, ווי אין דריטען
אַקט) אָה, מאַניטשקע פון „סאַפּהאַ“!

מ א נ י ט ש ק ע : יאָ, איך בין מאַניטשקע די געזעצליכע פּרוי.
איך בין איצט ניט געקומען שלעפּען מיין מאַן מיט געוואַלד אַהיים...
איך ווייס שוין איצט, אַז אַ געזעצליכע ווייב דאַרף זיך יוצען אין דער
היים און אַזוי פּיהרען זיך, אַז דער מאַן זאָל זיך ניט גלויסטען פון דער
היים אַוועקגעהן. איך האָב פּריהער געמיינט, אַז אַ געזעצליכע אַדער

די טיפּען גאלעריע

א געזעצליכער קען צווינגען מיט געוואלד מען זאָל ליעב האָבען, און אז געזעצען זיינען דערויף נאָר, אז מען זאָל זיי אָבהיטען שטאַרק, ווען אלע זעהן, און מען זאָל זיי ברעכען אין דער שטיל... איך בין ניט שולדיג. אזוי מיינט מיין טאַטע, מיין מאַמע, די אלע מענשען, וואָס איך זעה דאָ... אי! עס האָט מיך זעהר שטאַרק פּערדראָסען, ווען איך האָב מיך דערוואוסט, אז איהר לאַכט פון מיר... אָבער איצט בין איך אייך געקומען דאַנקען, וואָרים וואָס מעהר איהר וועט פון מיר לאַכען, דעסטאָ וועניגער וועלען מיר פון אייך וויינען... (שטיל) וואו איז ערגעץ מיין מאַן? (לויט) א גוטע נאַכט... איהר זעהט? א גע-זעצליכע און געה אַליין אַהיים (געהט).

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : יאָ, אַהיים געהט די געזעצליכע אַליין... אָבער פון דער היים?...

מ א נ י ט ש ק ע : האָ? איהר מיינט אפשר דעם שענהעם פּריקאזשטיק מיט די שוואַרצע אויגען? עס איז אַ ליגען (אָב).

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : אָה, מאַדאַם מאַטהיוס פינגערהוט! (זי קומט אַרױן ווי אין ערשטען אַקט).

מ א ד א ס פ י נ ג ע ר ה ו ט : יאָ, דאָס בין איך... וואָס בין איך געקומען אַהער? אַ קאַפּ! טפו זאָל עס ווערען. שוין פּערגע-סען... איהר דאַרפט אייך ניט וואונדערען... די ביטערע אומשטענדיגע און די שלעכטע מענשען האָבען אונז געבראַכט דערצו, אז מיר דאַר-פען נאָר קיין קאַפּ ניט... מיר אַליין זיינען גאָר קיין מענשען ניט. מיר דאַרפען נאָר זאָרגען און לעבען, און אַרבייטען שווער, און האָלען פאַר אַנדערע... אַט למשל... ע... וואָס האָב איך געוואָלט זאָגען? אַ קאַפּ, טפו זאָל עס ווערען!... אַי, מיר האָבען ניט קיין אייגענעם ווילען... קיין פּערלאַנג... אַנדערע ווילען פּראָנטירען, דאַרפען מיר זיי וואַשען און פּרעסען ווייסע זשילעטען און קאַראַוואַטען... אַנדערע ווילען פּרע-סען, דאַרפען מיר זיי... קאַכען און באַקען... אַי! בין איך געקומען... זאָגט מיר, איך בעט אייך, איהר געדענקט ניט נאָך וואָס בין איך גע-קומען? שוין ווידער פּערגעסען... אַ קאַפּ! טפו זאָל עס ווערען! (אָב).

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : מען דאַרף זיין אַ בעלן צו מאַכען אַ טיפּ פון „טפו זאָל עס ווערען“. (מען קלאַפט) אַרױן! אָה, מוסיי מאַטהיוס פינגערהוט (פינגערהוט ווי אין ערשטען אַקט).

יעקב גארדין

פיינער הוט : האבע די עהרע... קיינער ניטאָ גאַר? האָ, ווי קומט עס? און איך האָב מיך פאַרבערייטעט דאָ פיעלע געסט צו טרעפּען, מאַכען אַ קערטיל פּילייכט, פּערבריינגען די צייט מיט פיינע לייט, ווי איך האָב ליעב... אַ גלעזעלע וויין מיט אַ שטיקעלע לימד בורגער, אזוי... אַלאַ גאַריבאַלדי דע פּאַמפּאָדור. (זוכט אין די קעשע-נעס) שטעלט אייך פאַר אויפ'ן טראַמוואַי... אַרויסגעשלעפט אָדער פּער-לויצען... אַ קלייניגקייט. איך טראָג מיט זיך קיינמאָל ניט קיין גרויסע סומע. פּילייכט האָט איהר עטוואָס קליין-געלד? איך שיק אייך באַלד מיט מאַדאַם מאַטהיוס פינגערהוט... ניטאָ? האָ! ווי קומט עס? (בייז) אַלזאָ, וואָס האָט מען מיך גערופּען אַהער?

צער. מייסטער : וויזען דער וועלט אַ פּאַראַזיט.

פיינער הוט : איהר רופט עס אזוי, און איך רות עס אייך דעלמאַן!... אַרבייטען קען יעדער גאַרנישט... יעדער גראַכער מענש. ניט אַרבייטען אָבער, דאָס קען נאָר אַן איידעלמאַן. מיך קען גאַנץ אַדעס!... ע, איהר האָט אַ גוטען פּאַפּיראָס? האָ, ווי קומט עס? אַלזאָ, איהר האָט מיך אַהער פּערנאַרט מיר צו זאָגען מוסר... איך האָב פיינט מאַראַל, אידעאַל, קוואַרטאַל! איך בין אַ געבילדעטער מענש און איך האָב זיך ליעב אַמוזירען, הנאה האָבען, לעבען אַ גוטען טאַג... ע, הערט נאָר. איך קען דאָך ניט געהן צופּוס צוריק. ניט מיר פינף קאַפּעקעס פּאַר'ן טראַמוואַי! ניין? ! (בייז) וואַרט אויס. איך וועל אייך אַמאָל טרעפּען אין טראַקטיר ביי דזשערעמע... איך וועל אייך מאַכען מיט'ן קי פּון ביליאַרד אַלאַ גאַריבאַלדי דע פּאַמפּאָדור... (אָב).

צער. מייסטער : אַ געבילדעטער מענש! פיעלע מיינען ווי באַלד זיי טראָגען אַ ווייסען קאַלנער, זיינען זיי שוין געבילדעטע מענשען... אָה, שמאי! (שמאי קומט ווי אין צווייטען אַקט).

שמאי : אַ דאַגה איז מיר... אַמאָל איז שמאי געווען אַ גאַנץ צער שמאי, און זעהט וואָס איז איצט פּון מיר געבליבען? אַ דאַגה איז מיר... אַמאָל ווען ר' דוד'ל משה'לעס איז געווען דער בעל-בית, האָב איך געשטאַפּט די קישקע מיט אַ פּולען מויל... האָב איך זיך שבת ביים טיש געשעהמט פאַר ר' דוד'לען אַ גוטען עס טהאַן, פּלאַג איך זיך נאָר מאַכען, אַז איך בענטש, און פּלעג מיך דערנאָך אַריינחאַ-פען אין קיך און פּלעג אַן עס טהאַן, אַז ביז מיטוואָך פּלעג איך גרעבן צען מיט קוגעל און מיט טשאַלענט... און איצט? אָ! אַ דאַגה איז

די טיפּען גאַלעריע

מיר... וואָס איז שמאי? איך בין דען אַליין פאַר זיך עפעס אַ מענש? איך בין דאָך נאָר אַ חלק פון ר' דוד'ל משה'לעס... למשל, וואָס בין איך? אַ האַנד זיינע אָדער אַ פוס? מיר דאַכט זיך, איך בין ר' דוד'ל'ס מאָנען. דערפאַר האָב איך שטענדיג אזאַ לאַפעמיט צום עסען... אַ דאָגה איז מיר... אַי, די עטעלע! זי וויל איך זאָל עסען ווי אַ פּויגעלע און אַרבייטען ווי אַ פּערד! נו, אַ דאָגה איז מיר... אַרץ-ישראל האָט אָבגעשפּיעלט מיט מיר אַ שעהנע חתונה... שמאי אַליין, שמאי דאַרף האַקען האַלץ און שלעפען וואַסער... זאָל איך קרענקען, ווי איך וועל איבעראַיאָהר שרייען לשנה הבאה בירושלים... ניין! איך וועל שרייען לשנה הבאה במצרים, במצרים, במצרים! (אב).

צ ע ר . מ י י ס ט ע ר : מצרים נאָר! ער האָט נאָך אַפּנים ניט געהערט פון אמעריקא, ווייסט ער ניט, אז עס איז אַ קיי. פּיין! ווער איז דאָרט? אָה, ר' דוד'ל משה'לעס! זייט-זשע מוחל... (קעניג לייער קומט ווי אין דריטען אַקט).

ר' דוד'ל'ס : איז שמאי דאָ? וואו איז מיין שמאי? פינ-סטערע געדאַנקען קומען מיר אויפ'ן זין, ווען איך בלייב אַליין אומד געבען פון דער דונקעלהייט... אַ פינסטערע וועלט, און קלייניקע ברואימלעך שטויסען זיך אום אין דער פינסטער. אַ גרויסער העלד איז דער מענש!... אזוי ווי אין אַ פרעמדער אַכסניה לעבט ער דאָ אָב זיינע קורצע יאָהרען... ווי טהייער ער זאָל ניט צאָהלען, ער בלייבט אַלץ אין דער אַכסניה ווי אַ פרעמדער אורח, אַן איינגעבעטענער. מען גיט איהם ניט דאָס, וואָס ער פאָדערט, און, און... יעדע מינוט קען מען איהם אַרויסוואַרפען... זיין אייגענע היים איז קיין היים ניט... זיינע אייגענע קינדער זיינען קיין קינדער ניט. זיינע פריינד קיין פריינד ניט... פרעמד אַלעס! פרעמד, אונזיכער און פאַלש... אַי! איך בין גליקליך, וואָס איך בין בלינד געוואָרען און קען ניט זעהן די פאַלשע פּערמאַסקירטע פּנימ'ער פון די מענשען... איך וואָלט אָבער נאָך גליקליכער געווען, איך זאָל טויב ווערען און ניט הערען זייערע פּערגיפטעטע רייד, זייערע פּערפּעסמטעטע שטימען... ווען דער מענש מיינט ער איז ניט וועניגער פון אַ קעניג, איז ער ניט מעהר ווי אַ בעט-לער... און ווען ער איז אַ בעטלער, מיט וואָס איז ער ווענעגער פון אַ קעניג? כאַ! כאַ! כאַ! דער לעהרער יאַפע רופט מיך דער

אידישער קעניג ליער... כבוד! רעספעקט פאר דעם נייעם אלטען בעמלער! שענקט א נדבה דעם אידישען קעניג ליער! (אב).

צ ע ר . מ י ס ט ע ר : (פיהרט איהם). שטאָלצער, סטאר-זינגער, נאָבעלער אידישער קעניג ליער... דו ביזט א אידישער טיפ... דער איד וויינט מיט דיר און שטאָלצירט מיט דיר. (מען קלאַפט) אריין! (שלמה שאַרלאַטאָן) א נייער טיפ!...

ש ל מ ה : יא! א נייער מענש אין אלטע שטיוועל... פאר-דאָן מוסיו... אויף דער וועלט איז ניטאָ קיין נייעס... מען האָט שוין אלעס געזעהן, אלעס געהערט... שלמה שאַרלאַטאָן איז פונקט אזא בשר ודם, ווי יעדע צוויי מוסיעג בהמה... אלעס געזעהן! אלעס געהערט!... דער אונטערשיעד איז נאָר, אן אנדערער דארף א סך און איד... וואָס דארף איד און וואָס האָב איד? אן אנדערער גול'ט און רויבט, און איד בעט אָדער איד מאַך זיך נאָריש... ער לאַכט פון מיר און איד קריג אויף א טרונק בראַנפּען... ווילסט איד זאָל דיר מאַכען א קונץ? פּאַקוס-פּאַקוס!... קוק אַהער. איינס, צוויי, דריי, אַללאַ מאַשיר!... אן אנדער האָט די גאַנצע וועלט אין דער פּיאַטע און שלמה שאַרלאַטאָן האָט זיין פּיאַטע אין דער גאַנצער וועלט... אלעס געזעהן! אלעס געהערט! איד בין געווען אין מאַסקוואַ, פעטערסבורג, עסטרייך, לאַנדאָן. איד בין געווען א פּלאַקער, א טהווער, א ליפּעראַנט, א דיר-רעקטאָר פון א אידישען טהעאַטער, אן אַקטיאָר, א סופּליאָר, א שטי-וועל-פּוצער, א טעלער-לעקער, א רעסטאָראַן-שנאָרער און איד בין דאָך געבליבען א שכור און א בעמלער. (זינגט שטיל) איד בין געווען גרויס, א. ז. וו. ברודער, צו ווערען א שאַרלאַטאָן האָבען שלמה'ן אלע גע-האַלפּען; צו ווערען אָבער אויס שאַרלאַטאָן וויל קיינער ניט העל-פען... מאַכען א גוטען ברודער פאר א נאָר — דאָס טהווען אלע מיט פּערגעניגען; מאַכען אָבער דעם נאר צוריק פאר א חכם — דאָס ווילען זיי ניט... לאַכען פון מיר איז דאָ א סך בעלזנים, און וויינען מיט מיר וויל קיינער ניט... אַי! מיינסט ווען איד זאָל עפּענען מיין פּערוועהטיגט האַרץ... כע! כע! ווילסט? וועל איד דיר פאר פינף קאָפּיקעס טאַנצען אויף איין פוס פון וואַנד ביז'ן טהיר, און פון טהיר ביז'ן וואַנד? פינף מאָל פאר א פּיאַטאַקעל. א מיציאה!... ווילסט ניט? איז ניט געצימבעלט... לינקס אום, טראַט-טא-טא! טרא-טא-טא! (אב).

צער. מייסטער: איך וואָלט אייך אויך געקענט זאָר
גען שוין אלעס געזעהן און אלעס געהערט, אָבער אונז שטעהט נאָך
פאַר צו זעהען און צו הערען אונזער מירעלע אפּרטה... קומט אַרײַן,
מירעלע! (מירעלע קומט אַרײַן ווי אין פּערטען אַקט).

מירעלע: איך האָב היינט געקויפט אַ זייגער מיט אַ קייט
פאַר מיין אייניקעל שלמה'לע... ער ווערט בר־מצוה... אַי! זיי האָב
בען אפּשר פּערגעסען די אלטע מאַמע, איך אָבער קען זיי ניט פּערגע-
סען... מען מעג זיין ברונז, אָבער אַ שונא זיין דאַרף מען ניט... אַ
שונא זיין קען נאָר אַ שלעכטער מענש... געוויס, עס איז אַ גרויסער
וועהטאָג אויף דער עלטער זיין פּערוואַנגעלט ביי פּרעמדע און ניט קענען
לעבען צוזאַמען מיט קינדער פאַר וועלכע דו האָסט אזוי פּיעל געלי-
טען און קריעה געריסען... אַי! (זעצט זיך און זיפּצט) אָבער אַז עס
ווערט מיר זעהר שווער, געפּין איך אין זיך אַ מיטעל. איך בין דאָך
אַ אידענע, ווייס איך, אַז מען וויינט זיך גוט אויס ווערט גרייט
גער אויפ'ן האַרצען. נו, נעהם איך מיר מיין אלטען תּהלים, זעז זיך
ערנעץ אין אַ ווינקעלע, קיינער זאָל מיינע טרעהרען ניט זעהן און זאָג
זיך מיר מיין אלטען קאפּיטעלע תּהלים: למנצח על שושנים מזמור
לְדוֹד, הוֹשִׁיעֵנִי ד' כִּי בָאוּ מִים עַד נֶפֶשׁ אֹן ז. וו. (וויינט. בעהערשט זיך)
דאָך ווינט איך זיי הלילה קיין שלעכטס. וואָס אַ מאַמע קען טהאָן
פאַר קינדער, קענען אפּנים קינדער ניט טהאָן פאַר אַ מאַמע'ן... די
תּורה האָט ניט אומזיסט געפונען פאַר נויטיג צו זאָגען: כּבֹּד אֶת
אבִּיךָ וְאִמֶּךָ — קינדער, אַכטעט אייער פּאָטער און מוטער... פאַר-
וואס האָט די תּורה ניט געזאָגט: פּאָטער און מוטער, ליעבט אייערע
קינדער? אַ מוטער ליעבט און ליידעט און אָפּפּערט אָהן דער תּורה,
וואָרים זי איז אַ מוטער, און קינדער דאַרפען נאָך האָבען די עשרת
הדברות און... דאָס העלפט אויך ניט...

מען האָט מיך געפּרעגט, וואָרום האָב איך ערלויבט פון מיין לע-
בען מאַכען פּאַרשטעלונגען? אַ קאַליקע, אַ פּאַרטאַטש דאַרף מען
ניט ערלויבען, אָבער וויבאַלד ניט אַ קאַליקע, פּאַרוואָס ניט? זאָלען
יונגעלייט זעהען די צרות פון דער אלטער מאַמע, זאָלען עלטערען
זעהען ווי אַן אַנדער מאַמע איז זיך מקריב, זאָלען מענשען זעהען ווי-
פּיעל צרות און אונגליקען עס קומען אַרויס דערפון, וואס יעדערער וויל
לעבען פאַר זיך אַליין... איך ווייס, עס איז ניטאָ קיין מענש, וואָס

יעקב נאָרדין

וויינט ניט מיט מירעלע אפרת ; עם איו ניטאָ קיין אויג, וואָס גיסט
ניט קיין טרעהרען צוזאמען מיט מיר... דיעזע טרעהרען זיינען גוטע,
נרינגע, ריינע טרעהרען. זיי מאכען ווייכער דאָס פערשטיינערטע
הארץ און דערוואַרעמען די פערקיהלמטע געפיהלען... אָי ! אָט ווי אַלט
און שוואַך איך בין, וואָלט איך געווען בערייט נאָך צרות ליידען פאר
מיינע קינדער... (שמאָליץ) צרות יאָ, אָבער ניט ערנידערונגען... וועהר
טאָגען יאָ, אָבער ניט בעליידיגונגען... ניט האָבען קיין דעה ביי זיך אין
שטוב יאָ, אָבער ניט צום נאָר געמאכט ווערען. ניין ! וואָרים עם
איז בעסער צו זיין אַ דיענסט אין אַ פרעמדער הויז, איידעל צו זיין
אַ נאָר ביי זיך אין דער הויז ! (בייז אָב).

צער. מייטער : ערקלעהרען אייך דאָס, וואָס איהר האָט
געזעהען, איז נאָני איבריג. איך קען אייך נאָר זאָגען אינ'ם נאָמען פון
די אַלע טיפען, אין דעם נאָמען פון דעם, וועלכער האָט דיעזע טיפען
געשאַפען, און אין מיין נאָמען : האָט אַ גוטע נאָכט !

(פ א ר ה א נ ב).

דער קריזיס

א קאמעדיע אין צוויי אקטען

פון יעקב גארדין

דיעזע קאמעדיע אין צוויי אקטען, געשריבען געוואָרען דעם 22טען נאָ-
וועמבער פון דעם יאָהר 1898, איז געבויט געוואָרען אויף צוויי אונפערגעס-
ליכע און היסטאָרישע פּאַסירונגען פון יענעם יאָהר: ערשטענס, די גרויסע
וועלט-אויסשטעלונג אין שיקאַגאָ; צווייטענס, דער שרעקליכער עקאָנאָמישער
קריזיס און פּאַניק, מיט די נאָכפּאָלגענדע הונגער און נויט-ליידען צווישען
די אַרבייטער קלאַסען פון דעם גאַנצען לאַנד. די קאָמעדיע איז צום ערשטען
מאָל געשפּילט געוואָרען צו דער בענעפּיט פּאַרשטעלונג פאַר דער דאָמאָלסדיגער
סאַציאַליסטישער צייטונג „דאָס אבענבלאַט“ און איז דערנאָך אָפּטמאָל אויפגע-
פיהרט געוואָרען פון מיטגליעדער פון פּערשיעדענע אַרבייטער אָרגאַניזאַ-
ציאָנען.

דער הויפט געדאַנק פון דייעזען דראַמאַטישען ווערק איז אַבגעשפּיגעלט
אין פּאָלגענדע ווערטער פון יעקב פּערלין, איינער פון די באַראַקטערען פון
„דעם קריזיס“.

„עס איז דאָ אונגעהויערע גרויסע רייכטהימער. וועמען געהערען זיי?
מיר, אַרבייטער, וועלכע האָבען דאָס אַלעס בעשאַפען, צוזאַמענגעקליבען, גע-
בראַכט... מיר האָבען גאַרניט דערפון, אין דער צייט ווען אין שיקאַגאָ וואונ-
דערט זיך די וועלט איבער די גרויסע ווערק וועלכע מיר האָבען מיט אונזערע
הענד, מיט אונזער שווערע אַרבייט אויפגעשטעלט... אין דער אייגענער צייט
איז אַ קריזיס אין גאַנץ אַמעריקאַ, און די גרויסע ווערקער פון די וועלט-
אויסשטעלונג שטאַרבען פון הונגער, געהען אויט פון נויט און יסורים...“

Copyright 1916 and 1917

by

JACOB M. GORDIN ESTATE

NOTE: This play in its present form is intended for the reading public only. All rights, including production or performance, translating or adapting, are reserved.

דיעזער איינזאקטער איז בעאבזיכטיגט בלויז פאר דעם לעועסיבליקום.
צו אויפפיהרען, איבערזעצען אָדער אַדאַפּטירען עס אָהן די ערלויבניס פון
יעקב גאָרדין'ס יורשים, איז פערבאָטען.

פֿערזאָנען:

יעקב פֿערלין, אן ארבייטער, 35 יאָהר אַלט.
רבקה, זיין פרוי, 35 יאָהר אַלט.
זייערע דריי קינדער.
איזאק ווינקעלמאן, זייער באַרדער, 20 יאָהר אַלט.
משה לאַקש, זייער שון, אן ארבייטער, 30 יאָהר אַלט.
פרומקע, זיין פרוי, 30 יאָהר אַלט.
צוויי יונגע לייט, באַרדערס ביי פֿערלינגען.
צוויי יונגע מיידלעך, באַרדערקעס ביי פֿערלינגען.
א גראַסערער.
א בוטשער.
א קאַלעקטאָר.
א הויזקיפערשע.
צוויי מיטגליעדער פֿון רעליעף קאָמיטעט.
גענאָסען,
שכנים, א. ז. וו.

די האַנדלונג קומט פֿאַר אויף דער איסט סייד פֿון ניו יאָרק, אין דעם יאָהר
1893.

ערשטער אַקט.

(אן אַרימער דינינג־רום. רבקה און פרומקע זיצען און אַרבייטען.)

רבקה: שא! ווער געהט עס? ווי איך דערהער נאָר טריט
אויף די טרעפּ, ווערט אין מיר פֿערקיהלט מיין בלוט. א נאנצען
טאָג לויפען זיי אום היינט נאָך געלד... דער בוטשער איז געוויס
געווען פינף מאָל... דער גראַסערער, דער קאַלעקטאָר, די הויזקיפער-
שע... פֿון דער געזיקאָמפּאַני... אַי! טאָמער קומט מיין יעקב היינט
אַהן געלד — איז כאַטש געהם און וואַרף זיך אראַפּ פֿון ברוקלין-
ברידזש אין וואסער אריין...

יעקב גארדין

פ ר ו מ ק ע : איהר זענט דאָך סאַציאליסטען, פאר וואס מאכט איהר ניט איבער די וועלט? מיין משה לאָקש ווייס ניט פון קיין חכמות און דענקט ניט ווי די וועלט איבערצומאכען — האָט ער שטענדיג ארבייט... אמאָל פערדינט ער מעהר, אמאָל וועניגער, איהר אָבער זענט חכמים — האָט איהר טאַקע מכות אויפ'ן פוּד... וואָס מעהר חכם מען איז ליגט מען מעהר אין דר'ערד... דאָס איז שוין אַן אַלטער כלל.

ר ב ק ה : מיין יעקב זאָגט, אז עס וואָלט געווען וועניגער לאָקשען, וואָלט מען טאַקע אלץ געקענט איבערמאכען... (מען קלאפט) שאַ! ווער געהט עס? קאַס-אין! (אויפטריט הויזקיפערשע, מיט אַ פארטיד, א טיך אויפ'ן קאַפ, מיט א בעזים אין דער האַנד.)

ה ו י ז ק י פ ע ר ש ע : מיסעס פערלין, דער לענדלאָרד האָט געזאָגט, אז ער וועט אייך אַרויסוואַרפען אויף דער גאַס, אויב איהר וועט ניט בעצאָהלען היינט קיין רענט...

ר ב ק ה : וואַרפען זאָל איהם אַ דריי-אַהריגע קדחת!... וואס ציטערט ער אזוי? — ציטערען זאָלען איהם הענט און פיס, מיר וועלען איהם בעצאָהלען!... אַי! א איד אַ לענדלאָרד איז טויווענד מאָל אַ גרעסערער חויר פון א גוי'עשען...

ה ו י ז ק י פ ע ר ש ע : ווען בעצאָהלט איהר?
ר ב ק ה : היינט! מיין מאַן וועט בריוונגען געלט, פון מיינע באַרדערס קומט עטליכע טאָלער... איך וועל בעצאָהלען!

ה ו י ז ק י פ ע ר ש ע : און איך בעט אייך, מיסעס פערלין, אייערע קינדער זאָלען ניט שפרינגען און ניט טאַנצען אויף די טרעפ, זאָלען ניט אויסטרעטען דעם קאַרפעט, זאָלען ניט שרייען און ניט שטיפען אין האָל, זאָלען ניט אומלויפען אַהין און אַהער, זאָלען ניט פישטשען, זאָלען ניט קוויטשען... זאָלען ניט טאַפען מיט די פיס אויפ'ן פּלאַצאַר, און זאָלען זיך ניט רייבען ביי די ווענט...

ר ב ק ה : ניט שפיעלען זיך, ניט שפרינגען, ניט לאַכען, ניט לויפען — וואָסזשע ווילט איהר, איך זאָל זיי האַלטען צוגעבונדען?... איהר מיינט, אַרימע קינדער זיינען קיין קינדער ניט?

ה ו י ז ק י פ ע ר ש ע : זיי זיינען נאָך גערעכט! ווער הייסט אייך קינדלען?... זייט איהר קבצנים — זאָל אייך ניט ליגען אין זיינען קיין נאַרישקייטען!... (א.ב.)

דער קרויזם

פ ר ו מ ק ע : וואס דען מיינט איהר, זי איז ניט גערעכט? ...
א קבצן מאָר ניט זיין קיין בעל־עבירה.
ר ב ק ה : יא, אייך איז גרינג צו זאָגען, ווייל איהר זייט א
בעזדיטניצע! ... (מען קלאַפּט.) קאַם-אין! (דער גראָסערער און דער
בוטשער קומען אַרײַן.)
ב ו ט ש ע ר : (א גראָבער יונג) מיסים פּערלײס און מיסים
לאַקש, איך דאַרף געלד...
פ ר ו מ ק ע : נישקשה, דער רוח וועט אייך ניט נעהמען אז
איהר וועט צוואווארטען....
ב ו ט ש ע ר : וואָס מיינט איהר, ביי מיר האָט זיך דער רב
געקעלכט? אדער די אַקסען און די כּהמות, וואס מיר קוילען, האָדער
ווען זיך אויס ביי מיר אין בעד־רום? ... מיר פּערעט אויס די אויגען
פון קאַפּ פאַר א קאַפּיקע! ביי אייך איז היינט פּידע — גיט געלד!
ר ב ק ה : מיר וועלען אייך געבען היינט געלד... מיר וועלען
געבען... געוואלד! שרייט ניט! ...
ג ר אָ ס ע ר ע ר : און מיין ביל, מיסים? הערינג פאַר געלד
געהט איהר קויפען צו יוקעל דעם גאַליציאנער...
רבקה: אמת! ער גיט מיר צוויי גרויסע הערינג פאַר 5 סענט,
ביידע מיט מילך...
ג ר אָ ס ע ר ע ר : גוט! גוט! בעצאָהלט מיר פּריהער וואָס
עס קומט! ... איך יאָג מיך ניט נאָך אַזעלכע קאַסטאַמערס... אַזעלכע
קאַסטאַמער געהען ביי אונז אויפ'ן טויז...
ר ב ק ה : קומט שפּעטער... מיר וועלען אייך זעהן בעצאָה
לען...
ב ו ט ש ע ר : וואס דען? פּלייש וואַלגערט זיך אין די גאַר
סען? ביזט א קבצן און ווילסט פּלייש? (אָאָ)
ג ר אָ ס ע ר ע ר : ניט פאַר קיין קבצן איז בעשאַפען געווארען
גראָסערײס אויף דער וועלט... יעס! ביזטו במחילה א קבצן — לעג די
צײַהן אויף דער פּאַליצע! (אָאָ)
ר ב ק ה : אַי! מען דאַרף זיין שטאַרקער פון אייזען מען זאָל
איבערטראַגען אזא לעבען... (מען קלאַפּט) דער רוח טראַגט וויעדער
עמיצען. קאַם-אין! (קאַלעקטאָר קומט אַרײַן.)
ק אָ ל ע ק ט אָ ר : העלל! העלל! איהר האָט שוין לאַנג

יעקב גארדין

די אויגען אויסגעקוקט ווארטענדיג אויפ'ן קאלעקטאָר... ווארום קומט
ניט דער קאלעקטאָר? וואו איז דער קאלעקטאָר? און דער קאלע-
טאָר איז דאָ... ווי געהמ'ס, מיינע טייערע דאָמען?

פ ר ו מ ע : עס געהט ניט!...

ק א ל ע ק ט אָ ר : לעבען זאָלט איהר, וואָס הייסט — ס'געהט
ניט?...

פ ר ו מ ק ע : עס געהט ניט — ניט פון אָרט! ... איהר האָט
געזאָגט, איהר פערקויפט אונז אועלכע טייערע גוטע וואַנד־זייגערס —
און זיי ווילען ניט געהן...

ר ב ק ה : ביי מיין זייגער קען מען אויך ניט פועל'ן א גאנג
פון דאנעט אהין פאר קיין געלד ניט...

ק א ל ע ק ט אָ ר : דאָס איז א קלייניגקייט. דאָס קען מען
פיקסען. אָבער צו קוואַדערס וועט איהר מיר דאָך געבען? ביי אייך
איז היינט „פעידעי“.

פ ר ו מ ק ע : אונזערע אַרבייטער זיינען נאָך ניט געקומען מיט
זייערע פעידעס.

ק א ל ע ק ט אָ ר : דאָס מאַכט ניט אויס... איך וועל אריינ-
קומען א ביסעל שפעטער... א קוואַדער איז ניט פיעל... איין קוואַ-
דער'5... איך וועל קומען שפעטער... מיי רעגאָרדס, ליידים! איין
קוואַדער'5... (אָ).

פ ר ו מ ק ע : אָט איז דיר סאָציאליסטען! ... אז קבצנים זייט
איהר ווי אַלע, אַרויסוואַרפען קען אייך דער לענדל־אָרד ווי אַלעמען,
קיין פלייש אָהן געלד ניט אייך ניט דער בוטשער — היינט נאָך
וואָס דארפט איהר דאָס? מיין משה לאָקש האָט זיך שוין א פאָר
מאָל געוואָלט פרובען און ווערען א סאָציאליסט — אָבער איך דער-
לאָז איהם ניט טהאָן אזא נאַרישקייט!

ר ב ק ה : איך זאָג אייך, עס איז אן עק פון די פיאַטעס! איז
ביי אונז מיט איין לאָקש וועניגער!.. נישקשה, עס וועט קומען א
צייט, ווען יעדער מיסטער לאָקש וועט קומען צום שכל, און וועט אויך
ניט וועלען מעהר קיין לאָקש זיין... שאַ! ווער געהט עס וועדער?
(פערלין קומט פערזאָרגט) אַי! א שלאַק האָט מיר דערשלאָגען!

פ ר ל י ן : נו, רבקה, מענסט מיר אָפגעבען דעם גרעסטען
מול־טוב!... איך בין שוין קיין אַרבייטער מעהר!... אויס אַרבייטער!

ר ב ק ה : וועה איז מיר ! וואָס האָט צו דיר דיין באָם ?
פאר וואס האָט ער עס דיר ענטזאנט ? ...

פ ע ר ל י ן : ניט איך אליין — אלע ארבייטער ווערען ארויס-
געווארפען פון די פעקטאָריס און שעפער — עס איז יעצט אַ קרויז ! ...
דו פערשטעהסט ? אַ קרויז איז, ווען דער דין הייסט, אַז דער קבצן
זאָל געשוואָלען ווערען פון הונגער. מיר האָבען יעצט אַן אָפיציעלען
פערמיט, אַז מיר מעגען אלע שטאַרבען ווען מיר וועלען פערלאַנגען ...
האָס הייסט : קרויז ! ...

פ ר ו מ ק ע : וואָס ? קרויז ? אַ שפּאַגעל נייע קרענק ... דאָס
טרעפען זיך נאָר ביי אייך אַזעלכע גליקען מיט אַזעלכע נסים ... מיין
משה ליינעט ניט אייערע ביכלעך, זויסט ניט וואס עס הייסט קרי-
זים, און האָט געווים ניט אָנגעווארען זיין פלאַץ ... אָט וועט איהר
זעהן !

ר ב ק ה : אָבער האָט ער דיר בעצאָהלט וואס עס קומט ? מיר
זיצען דאָך אָהן אַ גראַשען ...

פ ע ר ל י ן : ניין ! אַז עס איז אַ קרויז, צאָהלען זיי ניט ! ...
ר ב ק ה : וועה איז מיר, וואָס האָבען זיי צו אונז, די גולנים, די

מערדער ? ...

פ ע ר ל י ן : כל-זמן מיר שווייגען, כל-זמן מיר טראַגען שטי-
לערהייך אויף זיך זייער יאָך, האָבען זיי נאָר ניט צו אונז, אזוי ווי
זיי האָבען נאָר ניט צו דער מאַשינע, וואס אַרבייט ביי זיי אין פעק-
טאָרי : דארפען זיי די מאַשינע זאָל אַרבייטען — אַרבייט זי, דאָר-
פען זיי ניט — סטאפען זיי איהר. זיי זיינען מענשען און מיר זיי-
נען נאָר רעדער, ציילינדערס, ווינטען, רעהרען פון זייערע מאַשינען.
וואס פאר אַ האַס קען מען האָבען צו אַ מאַשינע ? .. אָט, ווען די מאַ-
שין סטאפט אַקוראַט דאן, ווען זיי ווילען זי זאָל אַרבייטען, ווען די
מאַשין הויבט אָן צו סקריפען און רייסען — דאן ווערען זיי ברוגז ...
נאָך ערנער פאר זיי איז, ווען די מאַשינע, הויבט אָן פּלוצלונג רעדען
זוי אַ מענש ... הויבט אָן צו פאָדערען, טענהין פרעגען קשיות ! ... אָבער,
ליידער, דאָס טרעפט זיך זעהר זעלטען ... שא ! אָט געהט ווינקעל-
מאן. אפשר האָט ער געבראַכט אַ פאָר דאָלאַר. (ווינקעלמאן קומט) אָי !
עס איז ניט פרעהליך : זיין נאָך האָט זיך אויסגעצויגען אויף דריי
אַרשין !

ו ו י נ ק ע ל מ א ו : מען פיהרט אונז יאָהרענווייז לאַנג
 פאר'ן נאָז — ווילט איהר, אז די נאָז זאָל זיך ניט אויסציהען? ... עקס-
 טרא! עקסטרא! איך האָב שוין וויעדער ניט קיין געלד און ניט קיין
 פּלאַץ! אָבער איהר דארפט אויף מיר חלילה קיין פאראיבעל ניט
 האָבען: דאָס האָט דער קרויזיס געמאכט... איהר פערשטעהט? קרי-
 זיס! קרויזיס! קרויזיס! איך האָב זיי אין דר'ערד מיט זייער קרי-
 זיס! מומע פרומקע, שפיעלט אַ וויוואט! אייער געמאהל, מיסטער
 מאָזעס לאַקש, געהט! ... (משה לאַקש קומט) ר' איד, ווי געהען אייערע
 געשעפטען?

ל א ק ש : (בייז) געשעפטען? קרויזיס!

פ ר ו מ ק ע : האָסט געבראכט געלד?

ל א ק ש : געלד? קרויזיס!...

פ ר ו מ ק ע : וואָס מאַכסטו זיך משוגע? אומגעלומפערטער

גולם וואָס דו ביזט, וואו זיינען דייע ווידושעס?

ל א ק ש : ווידושעס? קרויזיס! (אלע לאַכען) מען האָט מיר

געהייסען קומען מיט אַ צוריסענעם זאק מאָרגען נאָכ'ן קאַלטען קונגעל!

אז עס איז אַ קרויזיס, געהמט מען ניט, מען גיט ניט און מען צאָהלט

ניט!

פ ר ו מ ק ע : (וויינענדיג) וואס הייסט דאָס, פרעג איך דיר?

דו ליימענער גולם! ... דו גלייכסט זיך אויך צו אלע מענשען?

ל א ק ש : (שטאַרק בייז) קרויזיס! (געהענטער צו איהר) קרויזיס!

(נאָך געהענטער) קרויזיס זאָג איך דיר! ... דו ביזט טויב געוואָרען?

פער'שרפ'עט זאָלסטו ווערען!...

פ ר ו מ ק ע : קרויזיס! וויפיעל יאָהרען מיר האָבען געלעבט,

האָבען מיר קיינמאָל ניט געהערט פון אזא צרה... דאָס איז אַ סאָך

ציאליסטישער וואָרט! ניט געדאכט זאָלען זיי ווערען... זיי האָבען

דאָס אויסגעטראכט אויף אונזער קאָפּ!...

ל א ק ש : וואָס דען, זי איז ניט גערעכט? ווער האָט אויס-

געטראכט יוניאנס מיט שמוניאָנס? די סאָציאליסטען! ווער האָט

אויסגעטראכט סטרייקס מיט סקעבס? זיי, די משומדים! ווער האָט

אויסגעטראכט די ארבייטער-בעגעבונג...

ו ו י נ ק ע ל מ א ו : פעטער! פעטער! ניט בעגעבונג —

בעוועבונג!

דער קרויז

ל א ק ש : לאָז זיין בענעבונג, בעשוועבונג, בעגרעכונג! ... א
דאגה מיר, בין איך ניט קיין פראָפעסאָר ... ווער האָט אויסגעטראַכט
דעם סמיטניקסיסטעם...

ו ו י נ ק ע ל מ א ן : פעטער, שא! פאר אזא עברי וועלען מיר
איך ארויסווארפען אויפ'ן סמיטניק!

ל א ק ש : איך הער דאנקען גאָט אַלע טאָג פון וואס איהר
טענה'ט האָ! היינט האָט איהר געבראכט אויף אונזער קאָפּ אַ קריי-
זיס... אז עס איז ניט געווען קיין סאציאליסטען, האָבען מיר פון קיין
צרות ניט געוואוסט...

פ ע ר ל י ן : יא, מיסטער לאַקש, איהר האָט רעכט! ... או עס
איז ניט געווען קיין סאציאליסטען, האָט איהר פון קיין צרות ניט גע-
וואוסט! ... געוויס! געוויס! עס איז ניט דערפאר, ווייל די צרות
ווינען ניט געווען... די צרות זיינען לאנג דאָ אויף אונזער קאָפּ... דער
שטאַרקער דריקט אונטער זיך שוין לאַנג דעם שוואַכען, דער רייכער האָט
שטענדיג בערויבט און בע'גנב'עט דעם אַרימען, דער טויגעניכטס האָט
שטענדיג געהאט שקלאַפען, וועלכע האָבען פאַר איהם געארבייט... הונד-
גער! נויט! עקספּלאַטאציען! אונרעכט, רויבעריי, ביטערע טרעה
רען, אונגעהייער שווערע אַרבייט! — דאָס איז שוין לאַנג דאָ... איהר
האָט אָבער ניט פערשטאַנען, אז דאָס איז אַ צרה... איהר האָט געמיינט,
אז אַנדערש קען עס ניט זיין! איהר האָט מקבל געווען באהבה די
שמיץ פון דער קנוטע און די קלעפּ פון אייערע מערדער... זיינען גער-
קומען די סאציאליסטען און האָבען איך ערקלערט — אז איהר זייט
מענשען מיט אַלע גלייך, און דאָס קיין מיוחסים זיינען ניטאָ. פון צרות
און פון גליק און פרייד קומט יעדען אַ גלייכען חלק! ... אַ, איהר לאַקש
שען, וואָס איהר זייט!

ו ו י נ ק ע ל מ א ן : (ענטציקט פון זיין רעדע) זאָג, זאָג נאָך.

ר ב ק ה : נאָר ניט אויפגערעגט! ...

פ ע ר ל י ן : עס איז דאָ וויסענשאַפט, חכמה, קונסט — ווער
מען געהער עס? ווער געניסט דערפון? מיר אַרבייטער האָבען ניט
דערפון... מיר זיינען אַזעלכע גראַבע און אונוויסענדרע שקלאַפען... עס
זיינען דאָ אונגעהייער גרויסע רייכטימער — וועמען געהערען זיי?
מיר, אַרבייטער, וועלכע האָבען עס אַלס בעשאַפען, צוזאַמענגעקליבען,
געבראכט... מיר האָבען נאָר ניט דערפון... אין דער צייט. ווען אין

שיקאנאָ וואונדערט זיך די וועלט איבער די גרויסע ווערק, וועלכע מיר האָבען מיט אונזערע הענד, מיט אונזער שווערער ארבייט פאַרגעשטעלט — אין דער אייגענער צייט איז א קריזיס אין גאנץ אמעריקא, און די גרויסע ווערקער פון דער וועלט־אויסשטעלונג שטארבען פון הונגער, געהען אויס פון נויט און יסורים... יא! די סאציאליסטען ערקלע־רען אייך, אז עס זיינען דאָ צרות, זיי הייסען אייך פאַדערען פאר זיך א גלייכען חלק פון אלע גייסטיגע און מאטעריעלע רייכטימער, וועל־כע עקזיסטירען אויף דער וועלט. פראַגרעס איז קיין פראַגרעס, ווען ער געהערט ניט דעם גאנצען פאַלק! דאָס רייכטום איז קיין רייכ־טום, ווען ער געהערט ניט צו אלע גלייך!...

פ ר ו מ ק ע : רעדט אייך דאָרט, וואס איהר ווילט. אָבער נאָך וואס דארפט איהר די צונעמען — סאָציאליסטען, קאָמוניס־טען, אַרטיסטען? און אָהן אלעמען זויס מען דען ניט, אז קיינער וויל ניט זיין קיין קבצן? אדער מיין משה לאַקש, אז ער וויל דאָ־זירען זיין באַרד, אָדער לאַכען פון רבי־הכולל, קען ער דאָס ניט אויס־פיהרען?

ו ו י נ ק ע ל מ אן : עה! איהר האָט גוט פערשטאַנען, וואס מען האָט אייך געזאָגט. ווייסט איהר וואָס? איך וויל עסען. (צו פרומקע) מוהמע פרומקע, מיר טשעפען אייך ניט, טשעפעט אונז ניט. טשעפעט אייך אָפּ פון אונז!

ר ב ק ה : וואס זאָל איך אייך געבען עסען? ניטאָ קיין געלט, ניטאָ קיין קרעדיט.

ו ו י נ ק ע ל מ אן : זייט רוהיג, איך וועל קריגען אלץ. זאָלען אַלע כשר'ע, פרומע אידען ניט דערלעבען הערען שופר של משיח, אויב איך וועל אייך ניט בריונגען באלד אַ גאַנצען פאַמפעניק מיט צוויי הערינג. גיט דעם פיטשער, איך וועל בריונגען א פיינטעלע ביער אויך. איך הער דעם קריזיס ווי דעם קאָטער. און די מאַדאָם מיט דעם הערר לאַקש וועלען מיר נאָך ווייזען אָט אזא נאָז. (ער געהמט דעם פיטשער, אָפּ.)

פ ר ו מ ק ע : געה עסען, משוגענער לאַקש, געה. (זי געהט מיט איהם אָפּ אין איהר צימער.)

(צוויי יונגע לייט און צוויי מיידלאך קומען אריין.)

דער קרויז

פערלין : אָה, אָט געהען אונזערע באַרדערס און באַרדער-
קעס. וואס הערט זיך ? קרויזים ? !

אַלע : קרויזים !

פערלין : איהר זייט געקומען גראַדע צו דער צייט. באַלד
וועט ביי אונז זיין א גרויסארטיגער מאַהלצייט, אויב ווינקעלמאן וועט
ניט בלייבען קיין ליגנער.

ווינקעלמאן : (קומט) ווער עס וויל לייגען — ניט
יענעם צוויי פייגען... זעהט, וואָסערע טייערע מאכלים איך האָב אייך
געבראכט : ציבעלעס, פאַמפעניק, הערינג! ... ניט אַבי וואָסערע גע-
וילעמע... ביער! ... נו, דאַרף ניט ביי די קאַפיטאַליסטען די אוי-
גען אַרויס אויף אונז קוקענדיג? ... שנייד אַ צדיק !

רבקה : נו, זעצט זיך צום טיש ! עסען ! ... (אַלע זעען זיך
צום טיש עסען.)

פערלין : און וואו זייגען די קינדער ?

רבקה : איך וועל פאר זיי איבערלאָזען ! ... עסט ! עסט !
(אַלע עסען און רעדען הויך. רבקה געהט אַפ, קומט באַלד צוריק מיט אַ
קליין קינד. לאַקש קומט מיט אַ לילקע, נאָך איהם פרוקע.)

לאַקש : איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, איהר מיינט, איך
וואָלט מיך ניט געפרובט און ניט צוגעשריבען אין אייער אָפּטשעס-
ט-וואָ ? ! מיינ אשת-חיל לאָזט ניט... זי זאָגט, אז איך וועל ווערען אַ
גענאַסע, וועלען זיך פון מיר אי גאָט אי לויט אָפּזאָגען... איהר הערט ?
אפילו גאָט ! איך ווייס ניט, וואס האָט גאָט צו די סאָציאליסטען ?

ווינקעלמאן : עס איז דערפאר, ווייל גאָט האָט לייעב צו
אַרבייטען מיט סקעבס... פאר שווערע ארבייט צאָהלט ער מיט צרות,
כאַליערע, הונגער, פאַקען און מאַזלען... און פאַדערט נאָך, אז מען
זאָל נאָך לויבען און דאַנקען זיין לייעבען נאָמען... (אַלע לאַכען.)

פרומקע : אָי ! האָט איהר א טריפה'נעם צונג — ניט
געדאכט זאָלט איהר ווערען ! ...

פערלין : אז מען עסט זיך זאָט אָן, ווערט ליכטיגער אין
די אויגען... (ער געהט דאָס קינד פון רבקה'ן און ווארפט עס שפילענ-
דיג) האָפּ ! האָפּ ! וואָן, טו, טרי ! וואָן, טו, טרי ! ... כאַכאַכאַ !

רבקה : פאַוואָליע, דו וועסט נאָך חלילה הרג'ענען דאָס קינד !

ל א ק ש : (רויכערט זיין פייס) א דאגה אייד, וועט זיין ווע-
ניגער מיט א קבצן.

פ ע ר ל י ן : אזוי מיינט איהר! איך מיינ אָבער, אז זיי וועלען
שוין קיין קבצנים ניט זיין; זיי וועלען לעבען א גליקליכערען, א בע-
סערען לעבען... מיר זיינען אלטע פערדאָרבענע שקלאַשען... פיעלע
פון אונז פערשמעהען נאָך ניט, אז א פערד לעבט בעסער פון אונז;
מען היט איהם אָפּ און מען ניט איהם עסען אויך דאָן, ווען עס ניטאָ
קיין ארבייט. פערד הונגערען ניט, ווען עס איז א קריזיס... און אונז
טרייבט מען ארויס פון די שטאָלען, פון די שעפער, און מען זאָגט
אונז: דושענטעלמען, געהט און פּג'ט!... פיעלע פון אונז זיינען
דאָך דאָ, וואס ווילען נאָך ניט לעבען ווי מענשען, זיי זיינען נאָך ניט
קלוג גענוג, אז זיי זאָלען וועלען לעבען ווי גוטע פערד!... (ער צייגט
אויפ'ן קינד) ניין! זיי וואקסען פריי! פון קליינווייז-אויף לערענט
מען זיי צו פערשמעהן זייער לאגע... זיי וועלען שוין קיין פערד ניט
זיין — ניין! זיי וועלען פאָדערען, אז מענשען זאָלען לעבען ווי מענ-
שען!

ל א ק ש : נאָך וועטשערע, אז עס איז גוט אויפ'ן האַרצען און
מען האָט ניט קיין צייהן-וועהטאָג — איז א נאנץ וואוילע זאך קינד-
דער... אויף מיינ וואָרט... אויף מיינ וואָרט... מען קען פערגעסען אָן
קריזיס און אלע צרות...

פ ר ו מ ק ע : נו, פאר וואס-זשע האָסטו ניט? אז עס גע-
פעלט דיר?

ל א ק ש : איך זאָל נאָך האָבען, ניט דו? ... אָי, וועה! דאָס
איז נאָך ערגער פון א קריזיס... ווי איך בין א איד...

ר ב ק ה : ווייס איך, וואס רעדט איהר נאָרישקייטען!...
ו ו י נ ק ע ל מ א ן : איך בין איצט אויפגעלעגט ווי גאָט אין
פראַנקרייך!... ווילט איהר מיך פאָלגען? זאָלען מיר ווייזען דעם
קריזיס, אז מיר הערען איהם ווי דעם קאָטער. איהר ווייסט וואָס?
לאָמיר בעסער זיינען דאָס ליעד פון די רוסישע סאָציאליסטען... אָי,
איז דאָס אַ שענהע ליעד...

פ ע ר ל י ן : זיינען נאָך, אין מיטען דערינען?!

ו ו י נ ק ע ל מ א ן : וואָס דען — וויינען? ניט דערהארען זאָ-
לען דאָס אונזערש פיינד, וועלכע זיינען דאָרט אויבען.

דער קריזיס

א ל ע : יא, יא! טאקע זינגען! טאקע זינגען! מיר וויי-
טען אָבער ניט די ווערטער...
פ ע ר ל י ן : איך וועל אייך פאַרלעזען... רבקה, נעהם דאָס
קינד! (זי נעמט דאָס קינד. ער דעקלאַמירט) :

אונזער צואה צו אייך, געדענקט, ברידער, נאנץ גוט ;
פערנעסט ניט, וואס מיר וועלען אייך בעטען!
אז איהר וועט זעהען די ערד פערנאָסען מיט בלוט :
די פרייהייט פון בירגער צוטראַטען —
זינגט הויך, ווערט ניט מיעד,
דעם פאַלק'ס, אונזער ליעד :

(כאָר זינגט) :

עי דובינושקא אוכנעם! עי זעליאָנאָיא סאַמא פּאָידיעט! א. ז. וו.

זינגט אלע דאָס ליעד און געדענקט אייער פליכט,
פערנעסט ניט אויף אלע בלוטזויגער!
און דעם דעספּאָט אליון, רופט גלייך צום געריכט,
לערנט איהם גוט אונזער שטייגער!....
זינגט הויך, ווערט ניט מיעד,
דעם פאַלק'ס, אונזער ליעד :

(כאָר זינגט) :

עי דובינושקא אוכנעם! עי זעליאָנאָיא סאַמא פּאָידיעט! א. ז. וו.

אין גריבער, אין שאַכטעם, טיעף אין דער ערד,
קרעכצען און וויינען די ברידער...
זיי ארבייטען שווער, ווי אַקסען, ווי פּערד,
און האַפּען ניט פריי ווערען ווידער.
זינגט הויך, ווערט ניט מיעד,
דעם פאַלק'ס, אונזער ליעד :

יעקב גארדין

(כאָהר זינגט):

עי דובינשקא אונזעם! עי זעליאָנאָיא סאַמא פּאָדיעט! א. ז. ז.

נעהמט ראַבע פאר אונז! בעטען זיי אלע אייך,
ווארפט די טיראנען אַרונטער!
ווארפט די הערשער אראָב! זאָלען אלע זיין גלייך!
זאָלען אלע זיין גלייך און מונטער!
זינגט הויך, ווערט ניט מיעד,
דעם פּאָלס'ס אונזער ליעד:

(כאָהר זינגט):

עי דובינשקא אונזעם! עי זעליאָנאָיא סאַמא פּאָדיעט! א. ז. ז.

(עס הערט זיך אַ גערויש. רבקה גיט אַ קוק אין טיר.)

ר ב ק ה : אַי, וועה! אָט געהט אַ גאַנצער כאָר מיט זינגער:
דער בוטשער, דער גראַסערער, די הויזקיפערשע... זיי וועלען אייך
אַבזינגען זמירות!...

פ ר ו מ ק ע : דער רוח טראַגט זיי אַהער!
ל אָ ק ש : אָט איז דיר אַ זעליאָנאָיא סאַמא פּאָדיעט!...
פ ע ר ל י ו : רבקה, איך וועל זיך בעהאַלטען.. זאָג זיי, אז
איך בין ניטאָ אין דער היים...

ל אָ ק ש : אַ סאָציאַליסט זאָל אזוי מורא האָבען פאר הינט!
פ ע ר ל י ו : איך וועל זיי ניט קענען קוקען גלייך אין די אוי-
גען... אַי! ווען איך זאָל זיי קענען אַ שמיים טהאָן דאָס געלט אין פנים
אריין!... (בוטשער, גראַסער און הויזקיפערשע געהען אריין.)
בוטשער : וואס דארפט איהר ווארפען דאָס געלט אין פיסק
אריין? גיט אַהער, איך וועל דאָס אַריינקאַנפּאַטשען אין פאַקעט
אריין!... אַרויס מיט מיניץ!

ה ו י ז ק י פ ע ר ש ע : איהר זעהט בעסער, וויפיעל מעג-
לען עס וואוינען אין דריי קליינע צימערלעך... וואו שלאָפט איהר?
יינע ביי די אנדערע אויף די קעפּ?...

דער קרויזס

ל אָ ק ש : צי אויף די קעפּ, צי... צי... ניט אויף די קעפּ, דאָס
איז ניט אייער באַבע'ס עסק...
ה ו י ז ק י פ ע ר ש ע : ניט מיין עסק? (בייז) רענט!
ג ר אָ ס ע ר ע ר : איהר זייט דאָך שוין יוקעל דעם גאַליציאָר-
נער'ס קאָסטאַמערס, בעצאָהלט וואָס עס קומט... ביי אייך איז דאָך
שמחה וששון!.. צוויי הערונג מיט מילך פאר אַ ניקעל! אַרויס מיט
געלט...
פ ע ר ל י ון : מיינע פריינדע! איהר וועט מוזען נאָך אַביסעל
צוואווארטען!... מיר האָבען נאָך ניט ערהאלטען אונזערע ווידרזשעס...
עס איז איצט אַ קרויזס... מיר זיינען געבליבען אָהן אַרבייט!... איך
בעט אייך, מיינט ניט אז איך וועל אייך בעטריגען.. דער קרויזס איז גע-
קומען אזוי אונגעריכט...
ה ו י ז ק י פ ע ר ש ע : אז עס איז ניטאָ קיין געלט, ניט מען
זיך אן עצה... עס איז דאָ פאון-שאפּס...
ו ו י נ ק ע ל מ אן : וואָס זאָלען מיר טראָגען אין פאון-שאפּס?
אונזער קבצן? איז ער אן אייגענער...
ב ו ט ש ע ר : וואָסער קרויזס, וואָסער בער, וואָסער בוי-
דעם? האָסט געגעסען ראָסעל-פלייש — בעצאָהל געלט!
ג ר אָ ס ע ר ע ר : יוקעל דער גאַליציאָנער וועט אייך וואָר-
מען. איך קען ניט!... בעצאָהלט מיר, וואָס עס קומט...
ה ו י ז ק י פ ע ר ש ע : מאָרגען ליענט איהר אויף דער נאָס
מיט אַלע אייערע פעטריכעס...
פ ע ר ל י ון : איך בעט אייך... אויף מיין עהרען-וואָרט!
יעדערער פון אייך וועט קריגען בעצאָהלט ביז איין גראַשען...
ב ו ט ש ע ר : אייער עהרען-וואָרט איז ניט קיין אָקס... איך
קען איהם ניט קוילען און מאַכען פלייש...
ג ר אָ ס ע ר ע ר : אַ חכם פון דער מה נשתנה... ער צאָהלט
חובות מיט אַן עהרען-וואָרט!...
ר ב ק ה : וואָס דארפּט איהר איהם נאָך בעלידיגען? ... וועה!
וועה! בעסער ניט געבוירען ווערען, איידער זיין אַן אַרימאָן! (וויינט).
פ ע ר ל י ון : איך בעט אייך, מאַכט ניט קיין סקאַנדאַלען.
קיין געשרייען ביי מיר אין הויז... איך ווייס, איהר זייט אויך ניט
קינע קאפיטאַליסטען... דערום קענט איהר בעסער פערשטעהן מיין

יעקב גארדין

לאגע... איך האָב איצט ניט קיין געלט... אָבער זעהט, איך האָב נאָך א געוונטע פּאָר הענט!... איך וועל נאָך קענען ארבייטען און פּער דינען...
ג ר אָ ס ע ר ע ר : איהר וועט מיר ניט פּעררעדען די צייהן מיט אלטע באַבע-מעשיות! איך בין ניט מחויב לויפּען צו יעדען קבצן טויזענד מאָל נאָך מיין געלט!

ב ו ט ש ע ר : סעי! מאַך ניט קיין נאַרישע אָנשטעלען! האָסט געטרעסקעט מיין פּלייש, מיין לונג, מיין לעבער... ניב געלט!
פ ע ר ל י ז : וואס ווילט איהר פון מיר? וואס זאָל איך אייך געבען? מיין נשמה? מיין האַרץ זאל איך אייך שניידען? זאָס מיינט איהר, מיין געדולד האָט קיין גרעניץ ניט? איהר מיינט, אז וויל איך בין אַן אַרימאָן, מעגט איהר מיך בעליידיגען?... פּאַרט פון דאנען! איך וועל אייך ווייזען!...

ר ב ק ה : (זי לאָזט איהם ניט) מען דאַרף ניט! מען דאַרף ניט! איך בעט דיך יעקב!...

פ ר ו מ ק ע : (צו לאַקש'ן און ווינקעלמאַנען) וואָס קוקט איהר זיי אין די צייהן אַרײַן? טרייבט זיי פון דאַנען צו אַלע שוואַרצע יאָהר!..
ל אָ ק ש : עי, חברה! איהר ווייסט, וואס דער פּסוק זאָגט מכה קרויזים? דער פּסוק זאָגט: מען נעהמט ניט, מען גיט ניט און מען צאָהלט ניט! קיש! קיש! קיש! (ער טרייבט זיי).

ו ו י נ ק ע ל מ אָן : (טרייבט זיי און זינגט) עי זעליאָנאַיאַ סאַמאַ פּאַידיעט! סאַמאַ פּאַידיעט!

פ ר ו מ ק ע : (טרייבט זיי מיט'ן בעזים) קרויזים! קרויזים! קרויזים! קרויזים! (זיי טרייבען זיי אַרויס).

(פ א ר ה ש נ ג .)

צווייטער אקט.

דאָס אייגענע צימער, די קינדער שלאָפֿען אויף דער ערד, רבקה
זיצט און נעהט, שטארק פֿערענדערט).

ר ב ק ה : וואָס פֿאַר אַ ביטערע, פינסטערע צייט דאָס איז!
מיר האָבען דאָך אַלע יאָהר אויף זיך סלעק מיט שלעק מיט צרות,
אַבער אזא שרעקליכען נויט האָבען מיר נאָך ניט געליטען. מיין יעקב
איז צו שטאַלץ, ער זאָל בעטען הילף, און קיין אַרבייט קען ער ניט
קריגען. די קינדער הונגערען. ער געהט אום אָהן אַ קאַפּ! אָי! אַט
דאָס איז דעם אַרבייטער'ס לעבען... מען לעבט, אום מען זאָל ניט
שטאַרבען פֿון נויט און הונגער, און מען שטאַרבט, אום אויפֿצוהערען
ליידען הונגער און נויט. אַט אזוי מוטשעט מען זיך אָב דאָס ביסעל
יאָהרען. ווער פֿון אונז ווייס פֿון פֿרייד, פֿון פֿערנעניגען, פֿון צופֿריע־
דענהייט? (פרומקע קומט פֿון דער גאַס). פרומקע, וואו לויפט איהר
אום אַ גאַנצען פֿאַג?

פ ר ו מ ק ע : וואָס האָב איך צו טהאָן אין דער היים? קומען
אויף מיין לאָקש? איך געה צו מיינע לאַנדסלייט. ביי אייניגע טרינק
איך אַ גלעזעלע טהע, ביי אַנדערע פֿערבייס איך... בלייבען דערווייל
די עטליכע קאַפּיקעס אין קעשענע. מיין משה לאָקש איז נאָך ניט
געקומען?

ר ב ק ה : וואו איז ער דען?

פ ר ו מ ק ע : איך האָב איהם געשיקט, ער זאָל אויך עפעס טהאָן.
איך האָב געהערט, אז עס האָבען זיך פֿערזאַמעלט פּיעלע מענשען און
אידען, וועלכע ווילען מאַכען אַן עק פֿון דעם קריזיס. וואָס־זשע וועט
ער אויסזיצען אין דער היים? אַלע געהען מלחמה האַלטען מיט'ן
קריזיס — לאָז ער אויך געהן. אפשר וועט מען טאַקע טיילען געלד
דערנאָך. פֿאַרוואָס זאָלען מיר בלייבען אין דרויסען?... קראַנק איז
ער, שונא ישראָל, טהאָן וואָס אַלע טהוען?

ר ב ק ה : עס וועט אייך העלפען, ווי אַ טויטען באַנקעס. שאַ,
ווער געהט עס? (משה לאָקש קומט מיט אונטערגעשלאָגענע אויגען, דער

סורטוק אונטען צוויסען ביז'ן האלז) אָט געהט ער שוין פון דער מלחמה...
א שעהנער „רעצאלווענער“! ...

פ ר ו מ ק ע : וואָס איז דאָס ? א קלאַג צו דייעע יאָהרען...
ל אָ ק ש : וואָס איז דאָס ? דאָס איז אַ קריזיס... דו האָסט
מיד געשיקט מלחמה האַלטען מיט'ן קריזיס, האָט דער קריזיס מלחמה
געהאַלטען מיט מיר...

פ ר ו מ ק ע : אוי ! ניט געדאַכט זאָלסטו ווערען ! ווער האָט
דאָס דיר אזוי צופליקט ? ..

ל אָ ק ש : דו ווייסט ניט ווער ? איך וועל דיר דערצעהלען ווער.
מיר זיינען אלע געקומען אויפ'ן מיטינג. עם זיינען געווען אזוי פיעל
מענשען, אז עם איז געווען פינסטער אין די אויגען און ניט גוט אויפ'ן
האַרצען. אלע האָבען געברענט און געפלאַקערט און געשריען — האָב
איך מיד איך צופלאַקערט ווי אַן אויווען... דאָן האָט זיך געשטעלט
דער אַראַטאָר און געזאָגט : ברידער ! ווילט איהר מאַכען אַ תל פון
דעם קריזיס מיט איין קנאַק ? יאָ ! האָב איך געזאָגט. נאַראַגנים
ווער לאָזט איך ניט ? — האָט דער אַראַטאָר געזאָגט. — ווילט איהר
ברויט ? געהט אין די בעקעריס און נעהמט. דאַרפט איהר הויזען ?
יאָ ! האָב איך אַ געשריי געטהאָן. נו, געהט אין אַ קלאַרינג סטאָר
און נעהמט הויזען — האָט דער אַראַטאָר געזאָגט. — אַי ! קוים האָט
נאָר דער אַראַטאָר אַרויסגעלאָזט פון זיין מויל : הויזען... זיינען
אַריינגעשפרונגען דריי מלאכי הבלה... און אַי, אַי ! ...

פ ר ו מ ק ע : וואָס פאַר אַ מלאכי הבלה ? ... מאַצאָפורע דו !

ל אָ ק ש : בהמה, דו ווייסט ניט ? דריי פעטע פאַליסלייט האָר
בען זיך אַריינגעשטופט אין מיטען דער קאַשע אַריין און האָבען אָנגע-
הויבען קנעטען, ווי אַ אידעטע קנעט טייג אין אַ דיזשען... דו מיינסט,
איך האָב זיך דערשראַקען ? ניין ! איך בין געבליבען ביי מיין זינען...
האָב אַלס פערשטאַנען... איך האָב גוט פערשטאַנען, אז מען דאַרף מאַ-
כען אַ ויברה... אַי ! ... איינער פון די טיוולען האָט מיר אָבער אַ זעץ
געטהאָן גלייך אין... אין קריזיס אַריין און איך בין געפאַלען. נו, דאָ
האָט מען מיר אַריינגעלענט וויפיעל עם איז אַריין... אַי ! אַלץ איבער
דיר, איבער דיר ! דו מרשעת, משלחת... דו מכשפה לאַ תחיה ! ... אַי,
אַ מפלה זאָל אויף דיר קומען ! ...

פ ר ו מ ק ע : שאַ, שאַ ! וואָס נעהמסטו זיך אזוי איבער ?

בן־יחיד מיינער... עם איז קיין גרויס אונגליק ניט! דאנק נאָט, זיי האָבען צוריסען דעם סורטוס אזוי, אז מען קען איהם פּערריכטען... און די קלעפּ וועלען זיך גיך פּערהיילען... נישט־קשה, אויף אַ הונד איז קיין פּערפּאָלענער קלאַפּ ניטאָ. (פּערלין געהט שטיל אַרײַן).

ל אָ ק ש : (האלט זיך ביי די זייטען) אָי, אַ קריזיס! אָי, די קריז־זשעם!... אָי!

פּ ע ר ל י ן : וואָס איז? איהר זייט אויך געווען צווישען די אירישע וואָיאַקעס? (רבקה לויפט צו איהם צו).

ל אָ ק ש : זי! זי, די ימח־שמה'ניצע, האָט מיך אַריינגעוואָר־פּען צום טייוועל אין די לאַפּעס אַרײַן. זאָל קומען אַ פּגורה אויף יערען מאַנסכיל, וואָס פּאָלנט זיין ווייב!

פּ ע ר ל י ן : (מיט אַ שטרויעריגען שמויכעל) אָי, לייכטזיניגע מענ־שען! איהר ווילט מיט אַ שטרוי איבערהאַקען אייזערנע קייטען... ניין, ניין! די קייטען זיינען נאָך צו שטאַרק!... רבקה, וואו זיינען אונזערע קינדער?

ר ב ק ה : די קינדער? זיי שלאָפּען. יעקב, דו ווילסט געוויס עסען?

פּ ע ר ל י ן : איך? וואָס זאָרגסט זיך פאַר מיר, נאַרעלע? איך האָב פּערביסען... האָסטו עפּעס געגעסען? זיינען די קינדער ניט הונגעריג?

ר ב ק ה : איך? יאָ... איך האָב געגעסען. האָב ניט קיין יסורים. די קינדער... זיי זיינען אויך ניט הונגעריג. וואָס ביזטו אזוי בלאַס?

פּ ע ר ל י ן : (פּערשטאַכט) יאָ! מיט אַ שטרוי איבערהאַקען די שטאַרקע אייזערנע קייטען, וועלכע האָבען זיך איינגעגעסען אין אונזער פּלייש... וועלכע האַלטען אונז אָב און צווינגען מאַכען קליינע טריט־לעך. כאַ, כאַ, כאַ! נאַראַנים, איהר פּערשטעהט אַליין ניט, ווי שוואַך איהר זייט נאָך און ווי שרעקליך שטאַרק איז אייער פיינד... (ער ציטערט) וואָס זיינען מיר? וואָס קענען מיר טהאָן? ווער קען אונז העלפּען, אז מיר אַרבייטער אַליין ווילען זיך ניט פּעראייניגען? אז מיר אַליין פּערשטעהען נאָך ניט אונזער לעבען, אונזערע אינטער־רעסען, אונזערע רעכטע? עלענד, צרות, אַרמוט, הונגער, ביזונות, נויט — דאָס איז אונזער אורטייל!... (שרעהרען שטיקען איהם) ווי לאַנג נאָך? ווי לאַנג נאָך?

ר ב ק ה : וועה איז מיר, יעקב! וואָס איז מיט דיר? דו
 זיהלסט ניט גוט?

פ ע ר ל י ן : זיי רוהיג מיין טהייערע! איך בין נאָר שרעקליך
 מיעד. פון פארטאָג אָן האָב איך געוואַנדערט איבער די גאַסען פון
 ניו יאָרק און ברוקלין. וואו איך האָב נאָר געזעהן אַ שאַפּ, אַ פעקטאָרי,
 בין איך געגאַנגען בעמען אַרבייט, וואָס עס איז פאַר אַ אַרבייט, פאַר
 וואָסער עס איז בעלויבונג. ניטאָ! ערגיץ ניטאָ קיין אַרבייט! די
 וועלט דאַכט זיך איז אזוי גרויס און דאָך איז ניטאָ וואו צו פערדיען
 נען אַ שטיקעל שוואַרץ ברויט... וואָס־זשע איז? די גאַנצע וועלט
 איז פּלוצלונג אזוי אַרעם געוואָרען? דער קרויז האָט מיט איין קלאָפּ
 פּערניכטעט אַלע מיטלען צו לעבען? ניין! אין די ביער־סאַלונגען
 זעה איך מענשען מיט גראַבע בייכער און מיט פּרישע פּנימ'ער. זיי
 לאַכען און טרייבען שפּאַס. אין די רייכע רעסטאָראַנען זעה איך רייך־
 געקליידעטע מענשען. מען זיצט און מען עסט די טהייערסטע מאַכלים.
 מען זופט דעם בעסטען וויין. קערערזשעס פּאָהרען אום אַהין און
 אַהער. רייך־געקליידעטע הערען און דאַמען. זיי ריידען אזוי פּרעהליך,
 אזוי לעבאַפּט! מוזיק שפּיעלט ווי שטענדיג אויף די בולוואַרען. די
 טהעאַטערע זיינען פול מיט יום־טוב'דיגע בעווכער. מען לעבט אַ גר-
 טען טאַג; נאָר מיר, נאָר מיר אַרבייטער פּיהלען אויף אונזערע פּליי-
 צעס דעם גאַנצען לאַסט פון דעם שרעקליכען קרויז! נאָר מיר!
 אַה! ווען איך געה אין מיטען טראַטואַר און בעגענען אַ פעטען בור-
 זשואַ, וועלכער איז אָנגעשטאַפּט ווי אַ חויר, און דער פנים איז ביי
 איהם רויט ווי בלוט; ווען איך זעה, ווי אויף זיין געזיכט איז צוגאַסען
 אַ זעלבסט צופריעדענהייט און זיינע טרופּה'נע ליפּען שמייכלען מיט
 אַ איראַנישען געלעכטער; ווען איך זעה, ווי ער רייניגט זיינע צייהן
 מיט אַ טוטפּיק, נאָך דעם גוטען דינער, וואָס ער האָט ערשט געפרעסען,
 און זיינע אויגען בלישטשען מיט אַ גנב'ישען פייערעל... אַה! דאָן
 דאַרף איך האַבען אַן אייזערנעם ווילען, איך זאָל קענען הערשען איבער
 זיך... די אויגען ניסען זיך אָן ביי מיר מיט בלוט און דאָס האַרץ
 קאַכט... הרג'ענען! הרג'ענען ווילט זיך מיר דעם בלוט־וויגער!
 צורייסען אויף שטיקער! דערווערנען דעם שלעכטען קערל, וועלכער
 מאַכט חוץ פון מיר, וועלכער לאַכט פון מיין אונגליק, פון מיין הונד-
 גער, פון מיין גויט! ער האָט געפרעסען ער האָט געזויפּען! און

מיין ווייב, מיין אַרומע קראַנקע פרוי, מיניע קליינע אונשולדיגע
עופ'עלעך געהן אויס פון הונגער! (אלע וויינען. צוויי מיטגלידער פון
רעליעף - קאָמיטע קומען).

איינער פון זיי: גוד איוונינג! (זיי קוקען זיך אויס).
פרומקע: גוד איוונינג! וועמען דארפט איהר?
איינער פון זיי: דאכט זיך מיר האָבען געטראָפּען
אהער. דאָס איז 3179 לודלאָוו סטריט... טאָפּ פּלאָר...

פרומקע: יא, דאָ איז טאָפּ פּלאָר. וואָס וועט איהר זאָגען?
איינער פון זיי: מיר האָבען ערהאַלטען אַ נאַכריכט,
אַז דאָ געפינט זיך אַ פאַמיליע אין אַ שלעכטער לאַגע... מען זאָגט נאָך,
אַז דאָס איז אונזערער אַ גענאָסע...

פרומקע: נו, איז וואָס־זשע ווילט איהר? דער קרויז האָט
דאָנק נאָט אַלעמען געמאַכט פאַר קורנאָסע...

איינער פון זיי: מיר זיינען פון דער רעליעף־קאָמיטע.
מיר זיינען פערפליכטעט אונטערשטיצען מיט ווי ווייט מעגליך.

רבקה: אָה! דאָס האָט מען אייך געוויס צו אונז...
פערלין: שש! איך ווייס ניט וועמען איהר מיינט... עס
איז געוויס ניט דאָ. די אַדרעסע איז ניט ריכטיג. (ער געהט אַרויס.
רבקה נאָך איהם).

איינער: ווער־זשע קען דאָס זיין? איהר ווייסט ניט?
דאכט זיך די אַדרעסע איז ריכטיג.

פרומקע: דאָס האָט מען אייך אויף אונז אָנגעוויזען. מיר
זיינען דאָס...

איינער: הערסט? היינט וואָס מאַכט איהר פוילע שטיק?
היינטיגע צייטען איז ניטאָ וואָס צו שעעהמען זיך. געהט טראָגט
אַריין דריי לאַבען ברויט. ווילט איהר אפשר גערויכערטע פלייש אָדער
קאַלכאַס אָדער סאָטשיצעס? (צווייטער אַב).

פרומקע: געוויס, געוויס! וואָס דען... זייט איהר גיבערס,
טאָ גיט אַז מען זאָל האָבען וואָס צו זעהען...

לאָקש: ווי מיינט איהר, פעטער, דער קרויז האָט אַן עק?
פרומקע: איך וועל דיר שפעטער ענטפּרען אויף דיין

קלאַץ־קשיה (דער צווייטער קומט מיט ברויט, קאַלכאַס און סאָטשיצעס).
איינער: אַט האָט איהר ברויט.

יעקב גארדין

פ ר ו מ ק ע : אָט דאָס איז אייער ברויט ? שוואַרץ ברויט און אַלט־געבאָקנע. איך זאָג אייך, איהר וועט מיך גליקליך מאַכען מיט אָט די דריי האַרטע שטיינער!...

א י י נ ע ר : שש! אָט וועל איך אייך ברענגען פון וואָגען ווייס ברויט. ביזערען זיך דאַרף מען ניט. (אָב מיט'ן ברויט).

פ ר ו מ ק ע : אָט דאָס איז ביי אייך אזא קאָלבאַס ? וועה איז מיר! דאָס איז דאָך גאָר אַ פערדאַרטע קישקע אָנגעשטאַפט מיט בית־עולם ערד... עס איז שוין גוטע יאָהרען, אז מען וויל פון סאָציאַל־ליסטען דערוואַרטען זיך עפעס... זעה נאָר, לאַקש, אַ סאָציאַליסטישער קאָלבאַס... (ער לאַכט).

צ ו ו י י ט ע ר : אז אייך געפעלט ניט דער סאָציאַליסטישער קאָלבאַס, וועל איך ברענגען אַ געסמוקטען צונג. נאָר ניט געביי־זערט זיך. (אָב מיט'ן קאָלבאַס. אַנטקעגען קומט דער ערשטער מיט ווייס ברויט).

ע ר ש ט ע ר : אָט האָט איהר ווייס ברויט. עסט געזונטערהייט און ביזערט זיך ניט.

פ ר ו מ ק ע : און קיין אַנדערע סאטשיצעס האָט איהר ניט ?
ע ר ש ט ע ר : ניין! אז די געפעלען אייך ניט וועל איך זיי צוריקנעהמען.

פ ר ו מ ק ע : אַ ברירה האָט מען? ... מיר זיינען דאָך שוין געוועהנט געווארען דערצו, אז מען זאָל אונז בע'ננב'ענען און בע־ראבעווען! (דער צווייטער קומט מיט אַ גערויכערטען צונג).

צ ו ו י י ט ע ר : אָט האָט איהר אַ צונג. נאָר ניט געשריען און ניט געביזערט זיך. וואס עס איז מעגליך צו טהאָן טהוען מיר.

פ ר ו מ ק ע : נו, און קיין געלד ניט איהר עפעס גאָר ניט ?
ע ר ש ט ע ר : געלד ? איהר וועט דערלאַנגען אַן אַפליקיישאָן. יועט מען אייך אפשר מיט עטליכע סענט אויך אונטערהעלפען.

פ ר ו מ ק ע : עטליכע סענט! דאָס איז די גוטע הילף... נו, זאָגט אליין, דאַרף מען ניט אויסלאָזען צו אייערע קעפּ אלע פינסטערע ביטערע חלומות? ...

ע ר ש ט ע ר : נו, איהר וועט אפשר וועלען אונז בעראַנקען מיט אַ קאטשערע אָדער מיט אַ קאטשערע ? קומט, גענאָסע. (ביידע אַב).

דער קרויז

פ ר ו מ ק ע : וואס דען ? מיר האָבען דאָס ניט פּערדיענט ?
אָך ! אזא ביטערע עבירה, וואס איך בין איצט ניט קראַנק : איך
וואָלט געקענט האָבען א דאָקטאָר און מעדיצין אויך אומזיסט... מען
זאָגט, אז זיי גיבען וויין פאר קראַנקע און טשיקענס... ווען נאָך קען
זיך טרעפען אזא גליק ? משה ! משה, דו וועסט מאָרגען מווען גער
הען זאָגען, אז זיי זאָלען מיר שיקען א דאָקטאָר...

ל אָ ק ש : מיט וואס פאר א חלאת קרענקסטו ?

פ ר ו מ ק ע : נו, און דאָס וואָס איך בין א בעזדטיכע איז
קיין חולאת ניט ? קראַנק איז די רעלי־קאָמיטע מיך אויסהיילען...
האָסטו געהערט אביסעל ? ! וואס בין איך ניט אזא אידניע ווי אלע
ווייבער ? פאר וואס זאָלען די סאציאליסטען אויספיהרען, אז איך
זאָל בלייבען אן אייביגע בעזדטיניצע ? (זי טראַגט אַלעס צו זיך אין צימער
און קעהרט זיך אום).

ל אָ ק ש : פאר וואס געהמסטו אינגאנצען ? לאָז איבער פאר
זיי אביסעל.

פ ר ו מ ק ע : היינט איז שוין שפעט צו עסען. און מאָרגען וועל
איך זיי אויך געבען... אין אזא צייט דארף מען לעבען מיט תכלית...
טהו אָן אן אנדער דזשעקעט און קום. מיר'ן אריינגעהן צו ברודר
פיוועש'ן.

ל אָ ק ש : (טהוט אָן אן אנדער דזשעקעט) קום צו פיוועש'ן, קום
צו טאָרעס'ן, קום צו זרח'ן. אויף דערויף איז דאָך אַ קרויזיס, מען
זאָל אַרומגעהן פראווען וויזיטען. אַי, אַי ! ווי ווער — מיינע זיי
מען וועלען געוויס גוט גערענקען דעם קרויזיס.

פ ר ו מ ק ע : (פּערשליסט די טיר פון איהר צימער) קום, קום, דו
קלוגער לאָקש מיינער ! (ביידע אָב. די קינדער קומען אריין).

א י י נ ע ר פ ו ן ד י ק י נ ד ע ר : מאמא, מאמא !
(רבקה געהט ארויס).

ר ב ק ה : שש ! שטיל, קינדער, שרייט ניט. דער פאפא איז
אנדערמעלט געווארען.

ק י נ ד ע ר : עס ווילט זיך עסען ! עסען !

ר ב ק ה : שש ! שרייט ניט ! לאָז דער טאטע ניט הערען, אז
איהר זייט הונגעריג. ער האָט אזוי אויך שרעקליכע יסורים. איהר
ווייסט וואָס ? ווערט אַנטשלאָפען און פּערגעסט, אז איהר זייט הונג

יעקב גארדין

געריג. און מאָרגען אין דער פריה וועל איך איך געבען פוטער מיט בולקע, וועל איך קאָכען קאפע און א גוטען סופ מיט פלייש. שלאָפּט מיינע טייערע, זייט רוהיג, שטיל. אייער פאפעלע איז נעביך מייער. שלאָפּט... (זי דעקט זיי צו, זעצט זיך לעבען זיי און קלאפט דעם קלע- נערען מיט'ן האַנד). אַי, אַי! שלאָפּט-זשע, שלאָפּט-זשע שעפעלעך! שלאָפּט-זשע זיסע קינדערלעך מיינע! (זי וויינט שטארק, אָבער שטיל). פ ע ר ל י ן : (קומט אריין) רבקה! אַרימע, אונגליקליכע מור- טער!

ר ב ק ה : (ווישט אָב די טרערען) דו שלאָפּסט ניט? וועה איז מיר! (ער הויבט זי אויף).

פ ע ר ל י ן : ניין, איך שלאָף ניט! ווייל מיין האַרץ שלאָפּט נאָך ניט אין מיר... איך קען ניט רוהיג זיין, ווייל אונרוהיגע גע- דאנקען שפאלטען מיר מיין מוח... רבקה, וואס דארפען מיר נארען איינער די אַנדערע? דער הונגער-טויט געהט... מיר שטאַרבען ביס- לעכווייז אלע טאָג... מיין רבקה! מיין גוטע, שטילע טויב! מיין טייערסטער פריינד! מיין לעבען! דו ווילסט פערמאסקירען אונזער נויט? איך זעה, איך פיהל, איך פערשטעה אלעס! (טרערען שטיי- קען איהם) מיינע קינדער האָבען ניט וואס צו עסען, דו געהסט אויס פון הונגער.

ר ב ק ה : יעקב, יעקב מיינער!... (זי פאלט אין זיינע אַרעמס און וויינט).

פ ע ר ל י ן : דו שווייגסט און אפשר אין האַרצען ביזטו ביז אויף מיר, וואס איך געה ניט בעטלען, שנאָרען?... וואס איך בעט ניט קיין הילף?...

ר ב ק ה : איך אויף דיר ביז? טייערער! איך ווייס, אז דו האָסט א טייער האַרץ, און וואס דו טהוסט — טהוסטו ווי אן איי- דעלמאן...

פ ע ר ל י ן : יא! איך ליעב אייך, איך בין בערייט פאר אייך אָפּפערען מיין לעבען, אבער בעטלען? איך האָב זיך עטליכע מאָל בעשלאָסען דאָס טהאָן, אָבער איך קען ניט. און אז איך זאָל מיך שוין יא ערנידריגען און געהן בעמען — וואס קענען זיי מיר העל- פען? מיט אַ נדבה קען מען ניט פערבעסערען די לאַגע פון אן אונגליקליכען ארבייטער. מען קען אביסעל אָכציהען זיין טויט,

דער קריזיס

מען קען נאך זיינע צרות לענגער און זיינע יסורים מעהרער מאכען... רבקה מיינע! צי דען אזא לעבען האָב איך דיר צוגעזאָגט, ווען איך האָב דיר גענומען? ווען דו ביזט געווען ליכטיג ווי די זון, בליהר ענד ווי א שעהנע בלום, פריש ווי א פריהמאָרגען אין מאי מאָנאַט? וואס איז פון דיר געווארען? וואס האָט געמאכט פון דיר דאָס ביי טערע לעבען? ניין, ניין! איך האָב ניט קיין קראפט מעהר איבער צוטראָגען! איך האָב שוין ניט קיין געדולד מעהר צו ליידען!

ר ב ק ה : פאל ביי זיך ניט אראָב! שטארק זיך נאָך אבי סעלע! מיר טאָרען זיך ניט פערצווייפלען! מיר ווייסען, אז שטענדיג קען אזוי ניט בלייבען! יעקב! איך האָב שרעקליכע קאָפּ-שמער צען...

פ ע ר ל י ן : איך ווייס! דאָס איז דער הונגער... דער הונגער! דינע קאָפּ-שמערצען זיינען מיר בעקאַנט... אונגליק, אונגליק!

ר ב ק ה : ניין, איך פיהל ניט גוט... מיינע קרעפטען פערלאָזען מיך... פיהר מיך אוועק אין מיין צימער.

פ ע ר ל י ן : אי! פאר וואס בין איך אזוי שוואך און אונטערמייניג, קען זיך ניט העלפען, קען אייך אלע ניט מאכען גליקליך? פאר וואָס קען איך ניט אוועקראָמען פון אונזער וועג אלעס וואָס פערביטערט? (ער פיהרט זי) העלפען קען איך אייך ניט, אָבער מאַך קען אַן ענדע פון אונזערע פיין און קוואלען — דאָס קען איך... גענוג! גענוג ליידען! גענוג ווארטען! איך קען ניט מעהר! איך וויל ניט מעהר! (ער פיהרט זי אַרויס, ווייט הערט זיך ווי אַ כאָר זינגט מאַרסעליעזע, ער קעהרט זיך אום).

פ ע ר ל י ן : זי שלאָפט! די קינדער שלאָפען! וואס פאר א ביטערער שווערער שלאָפ... האָ? מען זינגט די מאַרסעליעזע... דאָס געהען אונזערע פון יוניאן סקווער... זיי געהען! און וועלען געהן פאַרווערטס אויך ווען אייניגע וועלען פאלען... איך געה ניט ווייטער... היינט! באלד ענדיג איך מיינע חשבונות... בעסער ענד דיגען מיט אַמאָל ווי דער מוטשען זיך לאנגע יאהרען-ווייז... אן ענד דע! איך האָב אייך ליעב און וויל ניט איהר זאָלט זיך נאָך מיין טויט פלאַגען... צוזאמען וועלען מיר געהן שלאָפען דעם עוויגען שלאָפ... (ער דעקט אָב די קינדער) מיינע קינדער! מיינע יונגע טייבעלעך, מיינע אונשולדיגע ענגלען! (ער וויינט) יא! יא! איך גלויב, אז עס

יעקב גארדין

וועט אמאָל קומען א גליקליכע צייט! איך האָף, אז ניט לאַנג נאָך וועלען מיינע ברידער קעמפּען... אָבער איך בין קיין קעמפּפּער מעהר... דער פּינר האָט מיך פּערוואַונדעט... איך פּאַל... איך שטאַרב... זיי שטאַרבען מיט מיר... (ער מאַכט גוט צו די טהיר, די פּענסטער, פּער שטאַפט מיט פּאפּיער און טיכלעד אַלע שפּאַלטען) איך וועל עפּענען אַלע רעהרען... איך וועל אַרויסלאָזען דעם גאַז, און מיר וועלען אַלע אַנט-שלאָפען ווערען מיט אַ שטילען, עוויגען שלאָף! האָב איך דאָס רעכט אייך צו טויטען? אָ! איהר געהערט נאָר אונז ווען איהר זייט קליין... איהר זייט אונזער טרייסט, כל זמן אייערע פּיסעלעך קענען נאָך ניט שטעהען ביים ווערקשטאַט און אייערע הענטעלעך קענען נאָך ניט קלאַפען מיט'ן האַמער... אָבער פון וועמעס וועגען האָדעווען מיר אייך אויס? אונזערע זיהן נעהמען זיי אָב ווי באַלד זיי קענען ניצליך זיין און אַרבייטען... אונזערע טעכטער מאַכען זיי אָדער פאַר שפּאַץ-פּינען, אדער פאַר מעטרעסען... ניין! ניין! מיינע קינדער נעהם איך מיט זיך, איך וועל זיי ניט לאָזען אליין זיך דאָ פּלאַנען!... איך וועל ניט דערלאזען מען זאָל אייך דאָ שעכטען ווי קרבנות אויף דעם מזבח פון קאַפיטאַליזמוס. דאָס איינציגע וואס איך קען טהאָן — ניט לאָזען אייך מוטשען זיך אויף דער וועלט... (וויינט) יא, איהר וועט אַנטשלאָפען ווערען, אום מעהר ניט אויפצושטעהן צו דער אַרבייט, אַנטשלאָפען ווערען, אום מעהר ניט ליידען קיין הונגער, קיין נויט, קיין צרות!... (ער לעשט דעם גאַז און עפענט די רעהרען) ניד! וועט זיין א סוף... רבקה, מיין אונגליקליכע מאַרטירערין, פּערצייהע מיר... דיינע צרות ענדיגען זיך... קינדער! (ער שטיקט זיך און וויינט) קינדער מיינע! אדיע! אדיע!... (ער זעצט זיך און ליוגט זיין קאַפּ אויפ'ן טיש, ווייט זינגט מען די מאַרסעליעזע, אַלץ נעהענטער און נעהענטער, ביז עס ווערט שטיל) זיי געהען! אליין! אָהן מיר! וואס טויג אַ סאָלדאַט, וואס האָט קיין קראַפט צו שטרייטען? ... וואס טויג אַ קעמפּ-פּער ווען ער האָט מעהר קיין ענערגיע און קיין געדולד! טויט! טויט קום גיכער... און מאַך אַן ענדע פון אונזער שווער לעבען... גרוי-סע שוואַרצע און גרינע קרייזען פליהען אום אין דער לופטען... דער קאַפּ ווערט שווער... די אויגען פּערצייהען זיך מיט אַ נעבעל... דער טויט קומט... אַן ענדע... ענדע... (ער ווערט אַנשוויגען, עס הערט זיך יודער די מאַרסעליעזע נעהענטער... פּיעל מענשען געהען. א גערויש, מען קלאַפט אין טהיר).

דער קריזיס

ווינקעל מאן : (אונטער'ן טהיר) פערלין! פערלין! גענאָ-
סען! (ער קלאפט).

רבקה : (מיט אַ שוואַך קול) יאקאָב! יאקאָב, מען קלאַפּט... יא-
קאב!... (זי געהט אַרויס, שאַקעלט זיך, מען קלאפט) יאקאב!... (זי
פאלט אין מיטען צימער).

ווינקעל מאן : עפענט! וואס איז דאָס עפעס? עס
שמעקט גען געפעהרליך... (ער קלאפט שטארק) עפענט!

פערלין : ווער קלאפט... (ער וויל אויפשטעהן און פאַלט).

ווינקעל מאן : ברעכט אויף די טהיר... גיכער! ברידער!
(זיי רייסען אויף די טהיר און לויפען אַרײַן, פיעל מענשען) פו! עפענט
די פענסטער, די טהירען, פול מיט געז! אָ! וואס איז דאָס? פערלין!
אונגליקליכער!... זיין פרוי! זיי לעבען! זיי לעבען נאָך... נאָך אַ
דאָקטאָר! נאָך אַ דאָקטאָר געשווינד! (מען עפענט אלע טהירען, מען
מיגטערט זיי) פערלין! ווי האָט איהר געקענט טהאָן אזא זאך! ווי...
פערלין : איך האָב ניט געהאַט קיין מוטא מעהר...

ווינקעל מאן : נו, און אויף אונז, אויף אייערע ברי-
דער, אייערע פריינד, האָט איהר פערגעסען?

פערלין : פערצייהט מיר... איך האָב מיך פערצווייפעלט...
איבער מיין פרוי, מיינע קינדער... זיי האָבען געוואָלט עסען, האָב
איך זיי גשאַעבען געז...

אַלע : זיי לעבען! זיי לעבען! אָט איז אַ דאָקטאָר! (דער
דאָקטאָר מיט זיין מעדיצין, פרומקע און לאַקש לויפען אַרײַן).

פרומקע : וועה איז מיר, וואס האָט זיך דאָ געטראַפען?

לאַקש : וואס איז? אַ נייער קריזיס?

ווינקעל מאן : זיי האָבען ניט געהאַט וואס צו עסען...
האַבען זיי גענומען געז...

לאַקש : וואָסערע מאַדנע מענשען זיי זיינען? איך ווייס!
איך זאָל זיין הונגעריג וואָלט איך מיט געוואַלד אַרויסגעריסען ביי יעד-
נעם פון די צייחן! און זיי האָבען די גאַנצע צייט געלייקענט!

פרומקע : עס איז דען ניטאָ חליִלָה וואס צו עסען? (זי
לויפט אין איהר צימער).

לאַקש : שלעפּ נאָר אהער דעם סאַציאַליסטישען קאַלבאַס...
דו אשת חיל!

יעקב גארדין

ווי נקעל מאן : אף ווי גליקליך מיר זיינען! מיר זיינען
גראדע געקומען צו דער צייט... אף! וואס פאר א מיטינג עס איז
געווען ביי אונז! ווי בעגייסטערט אלע זיינען געווען! מיר האָבען
פערגעסען אויף אלע אונזערע צרות... און ער, פערלין, אונזער לעבע-
דיגער יונג... אונזער פייערדיגער קעמפפער האָט גאָר אראכגעלאָזען די
נאָז!

פערלין : פערצייהט מיר! פערצייהט מיר טהייערע בריי-
דער, איך ווייס אליין ניט פון וואנען אועלכע שווארצע געדאנקען..
(ער, זיין פרוי און קינדער געהען אָב אין צווייטען צימער).
איינער : ברידער! מיר האָבען שוין לאַנג געדארפט
קומען איהם צו הילף! ארויס מיט געלד ווער עס קען. (ער נעהמט זיין
הוט).

איינער : מעהר האָב איך ניט! (אלע גיבען אין גאַנצען).
צווייטער : איך האָב קיין געלד, היער איז מיין אוהר
(גיט).

דריטער : נאָט איך מיין רינג, איך דארף עס אויף כפרות.
(גיט).

פיערטער : (ווארפט פון זיך אראפ זיין פאלטא) וואס דארף
איך זומער אן אווערקאומ? שלעפט דאָס אלעס אין פאון שאפ!
ווי נקעל מאן : אָ! אָ! עס איז דאָ אויף אַ מאָנאָט וואס
צו לעבען און דאָרטען וועלען מיר זעהן... מתים! אהער געהט, לעבעדיגע
מתים! (פערלין און זיין פרוי קומען) שטאַלצער קבצן! אייערע בריי-
דער וועלען שוין זעהן זאָרגען פאַר איך. (פרומקע טראַגט אַרױן אַלעס
וואס זי האָט פריהער גענומען).

פרימער : שטאַרבען גאָר! אז ניט דערהארען זאָלען דאס
אונזערע שונאים!
לאַקש : דו זעה בעסער וואס קבצנים טהוען איינע פאר די
אנדערע!

ווי נקעל מאן : אף, ווי גליקליך איך בין! וואס איך
בין געקומען גראדע יעצט... אָבער דאָס הארץ האָט מיר געזאָגט, עס
האָט מיך געצויגען. מיר זיינען געווען אזוי אויפגעלעגט. אלע בע-
גייסטערט. די מוזיק האָט געשפיעלט און מיר האָבען געוונגען די מאר-
סעליעזע. נאָר פערלין איז ניטאָ! קומט ברידער, זאָג איך, נאָמיר

דער קריזיס

לויפען פריהער, נאָמיר געהן צו פערלין! און פערלין האָט גאָר גע-
וואָלט טהאָן אזא נאַרישקייט!
ל אָ ק ש : מיינ נאָמען איז משה לאָקש, און אלע רופען מיך
לאָקש, פונדעסטוועגען וואָלט איך קיינמאָל אזא לאָקשעריי ניט גע-
טהאָן.

ו ו י נ ק ע ל מ א ן : אָבער גענוג! גענוג רעדען דערפון! עס
איז פערביי און עס וועט זיך ניט טרעפען מעהר! (ער קושט פערלין'ען)
מיינ טהייערער ברודער! ווי איך בין א איד מיר ווילט זיך וויינען פון
פרייד! (וויינט) אָבער ניט געוויינט! די ערשטע זאך וואס אזא פיר-
לאָזאָף ווי איך קען דענקען איז — עסען... פערבייסען איז דאָ וואס,
און מיר זיינען אַלע הונגעריג... א שמחה איז ביי אונז, און ביער
יועל איך אויך באלד בריינגען (ער און נאך איינער לויפען ארויס).
פ ע ר ל י ן : (געחמט ארום רבקה'ן) פערצייהע מיר, מיינ טהייר-
ערע רבקה! איך האָב געוואָלט בעגעהן אזא פערברעכען געגען דיר,
געגען מיינע קינדער... מיינע ברידער.. (זיי פאלען איינע די אנדערע
אין די ארעמס און וויינען. פרומקע וויינט אויך. ווינקעלמאן מיט א
יונגען מאן קומען מיט ביער און גלעזער).

ו ו י נ ק ע ל מ א ן : גענוג געוויינט! גענוג! פריטיק ברודער
טרינקט ביער... (אלע טרינקען און פערבייסען).

פ ר ו מ ק ע : מאָדנע מענשען, די סאציאליסטען... אָבער איך
האָב זיי ליעב! שוועסטער מיינע! (זי קושט רבקה'ן און וויינט).
ל אָ ק ש : לחיים ברודער! (ער טרינקט) ניש'קשה, זאָרנט זיך
נישט! איהר וועט דארפען רענט אָדער וואס? זאָנט לאָקשען... ביי
לאָקשען קענט איהר שטענדיג קריגען א פאָר דאָלאַר! קריזיס! קרי-
זיס! די פאָליסמענס האָבען מיר שוין גוט פערטייטשט וואָס הייסט
קריזיס!

פ ר ו מ ק ע : שווייג, איך וויל אויך זיין א גוטע!..
א ל ע : בראוואָ! בראוואָ! (לאָקש פאלט פערלין'ען אויפ'ן האַלז
און וויינט, אלע זינגען די מאַרסעליעזע).
ו ו י נ ק ע ל מ א ן : (שרייט) פרעהליכער! לעבעדיגער! וואס
שווייגט איהר דאָרט! אלע! אלע זינגט! (אלע זינגען).

(פ א ר ה א נ ג .)

